

University of Groningen

Atlas van de lokale lasten 2015

Hoeben, Corine; Allers, Maarten; Geertsema, Bieuwe; Veenstra, Jacob; Janzen, Lieneke; Kwakkel, Klaas

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hoeben, C., Allers, M., Geertsema, B., Veenstra, J., Janzen, L., & Kwakkel, K. (2015). *Atlas van de lokale lasten 2015*. COELO.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

COELO Atlas van de lokale lasten 2015

Monitor van de ontwikkeling van de
lokale lasten op macro- en microniveau

COELO

Atlas van de lokale lasten **2015**

Monitor van de ontwikkeling van de
lokale lasten op macro- en microniveau

ISBN 978 90 76276 984
ISSN 1566-1245

© COELO, Groningen 2015

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Aan het verzamelen en het verwerken van de gegevens voor deze uitgave is de grootst mogelijke zorg besteed. Iedere aansprakelijkheid voor de gevolgen van activiteiten die op basis van deze gegevens worden ondernomen wordt echter afgewezen.

Atlas van de lokale lasten 2015

prof.dr. M.A. Allers
dr. C. Hoebe
L. Janzen MSc
K. Kwakkel MSc
J.B. Geertsema MSc
J. Veenstra MSc

COELO

Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
Faculteit Economie en Bedrijfskunde
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 800
9700 AV Groningen

www.coelo.nl

Errata: Atlas van de lokale lasten 2015

Woonlasten na kwijschelding

Zoetermeer en Opmeer kennen een rioolheffing voor gebruikers. Het tarief is een percentage van de woz-waarde. Daarnaast hanteren beide gemeenten een vastrecht. Op kaart 39 van de Atlas is per abuis dit vastrecht niet afgetrokken van de gemeentelijke woonlasten. Daardoor is nu weergegeven dat minima in deze gemeenten gemeentelijke belastingen betalen terwijl dit niet zo is. Beide gemeenten moeten op kaart 39 donkerblauw zijn.

De top 3 onderaan kaart 39 wordt nu als volgt:

Oirschot	217
Woensdrecht	206
Alphen a/d Rijn	203

De gemiddelde woonlasten na kwijschelding zijn geen 19 maar 18 euro.

Afvalstoffenheffing Haaksbergen

Per abuis zijn voor de gemeente Haaksbergen de tarieven van 2014 voor de afvalstoffenheffing in de Atlas opgenomen. Dit moeten uiteraard de tarieven van 2015 zijn. Als gevolg hiervan verandert de weergave van kaarten 17-19. De gemeente Haaksbergen moet op kaart 17 een slag donkerder rood zijn en op kaart 18 een slag lichter blauw. Op kaart 19 moet Haaksbergen drie slagen donkerder rood worden weergegeven.

Ozb-tarieven Opsterland

Voor de gemeente Opsterland zijn per abuis de verkeerde ozb-tarieven doorgegeven. Op kaart 5 is de kleur van Opsterland is daarom niet licht rood, maar licht blauw. Op kaart 9 is Opsterland één slag donkerder blauw.

Inhoud

I LANDELIJK OVERZICHT

Inleiding	9
Leeswijzer	11
Samenvatting: tariefontwikkeling decentrale heffingen	12
Ontwikkeling van de woonlasten	16
Decentrale lasten voor standaardhuishoudens en -bedrijven	23
Opbrengsten decentrale heffingen	25
De ozb-opbrengst en de macronorm	32

II GEMEENTEN

Algemeen

1	Gemeentelijke herindeling en artikel 12-status	34
---	--	----

Ozb

2	Waardeontwikkeling woningen	36
3	Waardeontwikkeling niet-woningen	36
4	Gemiddelde woningwaarde	38
5	Ozb-tarief woningen	40
6	Mutatie ozb-tarief woningen	40
7	Ozb-aanslag woning met gemiddelde waarde	42
8	Gestandaardiseerd ozb-tarief woningen	42
9	Ozb-tarief niet-woningen	44
10	Mutatie ozb-tarief niet-woningen	44
11	Bedrijveninvesteringszones en ondernemersfondsen	46
12	Gestandaardiseerd ozb-tarief niet-woningen	48
13	Tariefdifferentiatie ozb: eigenaren versus gebruikers (niet-woningen)	50
14	Tariefdifferentiatie ozb: woningen versus niet-woningen	50
15	Hefboomeffect	52

Milieuheffingen

16	Reinigingsheffing: tariefsystemen	54
17	Tarief reinigingsheffing éénpersoonshuishouden	56
18	Tarief reinigingsheffing meerpersoonshuishouden	56
19	Mutatie tarief reinigingsheffing meerpersoonshuishouden	58
20	Rioolheffing: tariefsystemen eigenarenheffing	60
21	Rioolheffing: tariefsystemen gebruikersheffing	60
22	Tarief rioolheffing éénpersoonshuishouden	62
23	Tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden	62
24	Mutatie tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden	64
25	Kostendekkendheid reinigingsheffing	66
26	Kostendekkendheid rioolheffing	66

Gemeentelijke woonlasten

27	Woonlasten éénpersoonshuishouden	68
28	Woonlasten meerpersoonshuishouden	70
29	Mutatie woonlasten meerpersoonshuishouden	72
30	Netto woonlasten	74
31	Woonlasten huurder	76
32	Woonlasten verhuurder	76
33	Precario op leidingen	78
34	Verhouding woonlasten één- en meerpersoonshuishouden	80
35	Percentage woonlasten voor rekening gebruiker	80
36	Gemeentelijke progressiefactor	80

Kwijtschelding

37	Kwijtscheldingsmogelijkheden reinigingsheffing	82
38	Kwijtscheldingsmogelijkheden rioolheffing	82
39	Woonlasten na kwijtschelding	84

Overige belastingen

40	Toeristenbelasting: tariefsystemen	86
41	Tarief toeristenbelasting	88
42	Mutatie tarief toeristenbelasting	88
43	Tarief hondenbelasting	90
44	Mutatie tarief hondenbelasting	90

Leges

45	Tarief paspoort	92
46	Mutatie tarief paspoort	92
47	Tarief identiteitskaart afhankelijk van wetgeving	94
48	Mutatie tarief identiteitskaart	94
49	Tarief rijbewijs	96
50	Mutatie tarief rijbewijs	96
51	Uittreksel BRP	98
52	Mutatie tarief uittreksel BRP	98

Omgevingsvergunning

53	Dakkapel	100
54	Uitbouw woning	100
55	Nieuwbouw woning	100
56	Index kosten omgevingsvergunning woning	100
57	Mutatie gemiddelde kosten omgevingsvergunning	102

III PROVINCIES

Inleiding

Het provinciale belastinggebied	104
---------------------------------	-----

Opcenten

58	Opcenten op de motorrijtuigenbelasting	106
59	Mutatie opcenten op de motorrijtuigenbelasting	106

IV WATERSCHAPPEN

Inleiding

Waterschappen	109
---------------	-----

Zuiveringsheffing

60	Tarief zuiveringsheffing	112
61	Mutatie tarief zuiveringsheffing	112

Watersysteem- en wegenheffing

62	Tarief ingezetenenheffing	114
63	Mutatie tarief ingezetenenheffing	114
64	Tarief heffing gebouwd	116
65	Mutatie tarief heffing gebouwd	116

V BIJLAGEN

Bijlage 1	Verantwoording	119
Bijlage 2	Hoe kunnen de lasten tussen gemeenten worden vergeleken?	122
Bijlage 3	Woonlasten per gemeente (tabel)	124

66	Nederlandse gemeenten in 2015	137
----	-------------------------------	-----

Noten	138
-------	-----

Inleiding

Atlas en monitor

Sinds 1997 brengt de COELO-Atlas van de lokale lasten de belastingen van gemeenten, provincies en waterschappen in kaart. Sinds 1996 geeft de rijksoverheid in de *Monitor Inkomsten uit Lokale Heffingen* een overzicht van de ontwikkeling van de begrote opbrengsten van de heffingen van gemeenten, provincies en waterschappen.

Met ingang van 2013 is de Atlas van de lokale lasten gecombineerd met de Monitor inkomsten uit lokale heffingen. Ook de woonlastenmonitor, tot dan toe een aparte COELO-uitgave, is toen in de Atlas opgenomen. Deze gecombineerde uitgave wordt door COELO verzorgd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), het Ministerie van Financiën, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW). De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust geheel bij COELO.

Inhoud

Het eerste deel van deze uitgave geeft achtereenvolgens een macro-overzicht van de hoogte en de ontwikkeling van de *tarieven* van afzonderlijke decentrale heffingen, van de *woonlasten* voor huishoudens, van de *totale decentrale lasten* voor standaardhuishoudens en -bedrijven en van de *opbrengsten* van decentrale heffingen.

Het tweede deel geeft een overzicht van tarieven en woonlasten op het niveau van afzonderlijke gemeenten, provincies en waterschappen. Hierbij ligt de nadruk op de lasten voor huishoudens. Voor alle gemeenten worden ozb, rioolheffing en reinigingsheffingen uitgebreid in kaart gebracht: heffingssystematiek, tarieven en kwijtschelding. Ook is onderzocht welke gemeenten de hoogste en laagste woonlasten hebben. Hiernaast bevat de atlas onder meer kaarten over de toeristenbelasting, de hondenbelasting, de kosten van paspoorten, rijbewijzen en uittreksels uit de BRP en die van omgevingsvergunningen. Naast de gemeentelijke heffingen zijn de provinciale opcenten en de waterschapsheffingen meegenomen.

De gegevens in deze atlas hebben betrekking op het jaar 2015. Bedragen zijn uitgedrukt in euro's per jaar. Lage niveaus worden in blauw afgebeeld; hoge niveaus in rood. Hieraan ligt geen waardeoordeel ten grondslag over de wenselijkheid van bepaalde tariefniveaus of de ontwikkeling daarvan.

Voor details over de precieze berekeningswijze van een en ander wordt verwezen naar de verantwoording achterin deze atlas.

Gegevens

Bij veel gemeenten en andere belangstellenden bestaat de behoefte de precieze tarieven te kennen van bijvoorbeeld omliggende gemeenten. De tarieven van alle belangrijke lokale belastingen zijn daarom terug te vinden op www.coelo.nl.

De gegevens zijn verzameld door middel van jaarlijkse enquêtes onder alle gemeenten, provincies en waterschappen in Nederland. Hoewel er aan het verzamelen en het verwerken van de gegevens de grootst mogelijke aandacht is besteed, leert de ervaring toch dat een dergelijk groot databestand zelden geheel foutloos is. De auteurs houden zich van harte aanbevolen voor eventuele correcties, die meteen op de COELO-website zullen worden verwerkt. Ook inhoudelijke suggesties zijn overigens welkom.

Dank

Aan de totstandkoming van deze atlas hebben veel mensen meegewerkt. Allereerst willen wij de mensen bedanken die onze vragenlijsten hebben ingevuld. Willem Boorsma, Eline Jorritsma, Frank Mol, Christian Martin en Richard van der Veen hebben geassisteerd bij de dataverzameling en -verificatie. Vewin heeft geholpen met het achterhalen van door waterbedrijven doorberekende precariobedragen. De Unie van Waterschappen en het CBS zijn behulpzaam geweest bij het verzamelen van de waterschapsgegevens. De Waarderingskamer danken wij voor het ter beschikking stellen van gegevens betreffende de waardeontwikkeling van onroerende zaken. Ook danken wij de klankbordgroep (met daarin vertegenwoordigers uit VNO-NCW, Vereniging Eigen Huis, ANWB, Recron en MKB-Nederland) voor de adviezen en de suggesties. De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust uiteraard geheel bij de auteurs.

Leeswijzer

De Atlas van de lokale lasten bevat een grote hoeveelheid informatie. Het kan daardoor lastig zijn om informatie terug te vinden. Daarom volgt hieronder een korte leeswijzer voor verschillende groepen lezers.

Gemeenteraadsleden, wethouders en gemeenteambtenaren

De Atlas bevat uitgebreide informatie over de ontwikkeling van de lokale belastingen. Als raadslid wilt u de ontwikkelingen in uw gemeente vergelijken met die in andere gemeenten. U kunt de ontwikkeling van de *tarieven* van de gemeentelijke belastingen per gemeente volgen op kaart 5 tot en met 57.

Als u wilt weten hoe hoog de totale gemeentelijke woonlasten in uw gemeente zijn in vergelijking met de rest van Nederland dan kunt u dit zien in bijlage 3 (blz. 124). De ontwikkeling op hoofdlijnen vindt u in de samenvatting direct na deze leeswijzer. De opbrengstontwikkeling is weergegeven in het hoofdstuk 'Opbrengsten decentrale heffingen' (blz. 25).

De Atlas zet de ontwikkeling van de gemeentelijke belastingen in een breder perspectief door deze af te zetten tegen de ontwikkeling van andere aan wonen gerelateerde lasten. Dit leest u in het hoofdstuk 'Ontwikkeling van woonlasten' (blz. 16). Het hoofdstuk 'Decentrale lasten voor standaardhuishoudens en -bedrijven' (blz. 23) laat zien hoeveel voorbeeldhuishoudens en -bedrijven betalen aan decentrale overheden.

Waterschapsbestuurders, Hoogheemraden en waterschapsambtenaren

De ontwikkeling van de waterschapstarieven voor zover betaald door huishoudens wordt weergegeven op de kaarten 60 tot en met 65. De opbrengstontwikkeling is weergegeven in het hoofdstuk 'Opbrengsten decentrale heffingen' (blz. 25).

De Atlas zet de ontwikkeling van de decentrale belastingen in een breder perspectief door deze af te zetten tegen de ontwikkeling van andere

aan wonen gerelateerde lasten. Dit leest u in het hoofdstuk 'Ontwikkeling van woonlasten' (blz. 16). Het hoofdstuk 'Decentrale lasten voor standaardhuishoudens en -bedrijven' (blz. 23) geeft een indruk van de bedragen die betaald worden aan decentrale overheden.

Gedeputeerden, Statenleden en provincieambtenaren

De belangrijkste provinciale belasting is de opcenten op de motorrijtuigenbelasting. De ontwikkeling is weergegeven op kaarten 58 en 59. De opbrengstontwikkeling is weergegeven in de inleidende tekst bij de kaarten (blz. 104) en in het hoofdstuk 'Opbrengsten decentrale heffingen' (blz. 25). Provinciebestuurders die het beleidsveld 'water' in hun portefeuille hebben, kunnen terecht bij de kaarten die de waterschapstarieven weergeven (kaarten 60 tot en met 65).

Ondernemers

De Atlas van de lokale lasten bevat enkele gegevens die relevant zijn voor ondernemers. Op de kaarten 9 en 10 ziet u de ontwikkeling van de ozb-tarieven voor niet-woningen per gemeente. In het hoofdstuk 'Decentrale lasten voor standaardhuishoudens en -bedrijven' (blz. 23) wordt voor een aantal voorbeeldbedrijven berekend hoe de decentrale lasten zijn veranderd ten opzichte van het vorige jaar. De opbrengstontwikkeling is weergegeven in het hoofdstuk 'Opbrengsten decentrale heffingen' (blz. 25).

Burgers

Burgers die willen weten hoeveel zij betalen aan hun gemeente kunnen dit zien op de kaarten 5 tot en met 8 (onroerendezaakbelasting), 17 tot en met 19 (reinigingsheffingen), 22 tot en met 24 (rioolheffingen) en 27 tot en met 29 en kaart 33 (gemeentelijke woonlasten). Ook de kaarten met de tarieven van de hondenbelasting, een paspoort, rijbewijs, identiteitskaart en bouwvergunning (kaarten 43 tot en met 56) zijn mogelijk interessant. De tarieven die worden betaald voor de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting zijn te vinden op de kaarten 58 en 59. De tarieven van de belangrijkste waterschapshoeffingen worden weergegeven op de kaarten 60 tot en met 65.

Samenvatting: tarief-ontwikkeling decentrale heffingen

Hieronder worden in vogelvlucht de belangrijkste ontwikkelingen voor wat betreft de tarieven van de decentrale heffingen belicht. Gegevens over afzonderlijke provincies, gemeenten en waterschappen vindt u verderop in deze uitgave.

Tarieven en mutaties in 2015

In 2015 wordt voor de onroerendezaakbelastingen de woz-waarde in peiljaar 2014 als grondslag gebruikt. Vorig jaar was dit de waarde in 2013. De waarde van een gemiddelde woning daalde in deze periode (-2,6 procent). Gemeenten houden bij hun tariefstelling rekening met deze waardeontwikkeling. De ontwikkeling van de ozb-opbrengst staat dan ook goeddeels los van de prijsontwikkeling van onroerende zaken.

Gecorrigeerd voor de waardestijging ligt het gemiddelde ozb-tarief voor woningen 2,8 procent hoger dan vorig jaar. Het gemiddelde huishouden betaalt daardoor dit jaar 6,98 euro meer aan ozb. Het tarief voor eigenaren en dat voor gebruikers van niet-woningen stijgt met respectievelijk 3,8 en 3,7 procent. Ter vergelijking: de inflatie was in 2014 1,0 procent en zal in 2015 naar verwachting 1,0 procent bedragen.¹

De gemiddelde reinigingsheffing voor huishoudens stijgt dit jaar 0,6 procent (1,47 euro).² Gecorrigeerd voor de inflatie is er dus sprake van een daling. Deze is vooral het gevolg van lagere kosten voor de verwerking van huishoudelijk afval.

De gemiddelde rioolheffing voor huishoudens stijgt dit jaar met 3,54 euro (1,9 procent). De rioolheffing steeg jaren aanzienlijk sterker dan de inflatie, vooral door nieuwe milieuregelgeving en vervanging van oude rioleringen. Dit jaar blijft de stijging echter beperkt.

Gemiddeld betaalt een bedrijf bij een waterverbruik van 100 kubieke meter water 192 euro aan rioolheffing; bij een waterverbruik van 500 kubieke meter water is dit 302 euro. De stijging van de rioolheffing voor bedrijven bedraagt gemiddeld 1,3 tot 2,4 procent.

78 procent van alle gemeenten heft toeristenbelasting. Het tarief van de toeristenbelasting gaat dit jaar (gemiddeld in alle gemeenten) met 2,3 procent omhoog. Kijken we alleen naar de gemeenten die (dit jaar en vorig jaar) toeristenbelasting heffen, dan bedraagt de tariefstijging gemiddeld 2,8 procent.

Aan hondenbelasting, die in 68 procent van de gemeenten voorkomt, wordt gemiddeld 0,9 procent meer betaald (tarief voor één hond). Dit jaar voert geen enkele gemeente een hondenbelasting in, terwijl 5 (delen van) gemeenten hun hondenbelasting afschaffen.

De kosten voor een paspoort zijn gemiddeld met 0,3 procent gestegen (0,19 euro), net als de kosten voor een identiteitskaart. Het tarief voor een rijbewijs stijgt gemiddeld 0,5 procent (0,18 euro). Er geldt voor zowel het paspoort, de identiteitskaart als het rijbewijs een maximum tarief. Voor een uittreksel uit de basis registratie personen (voorheen gemeentelijke basisadministratie) geldt dit niet. Een uittreksel is gemiddeld 0,34 euro (3,3 procent) duurder geworden.

Voor verbouwingen of nieuwbouw is in veel gevallen een omgevingsvergunning nodig. De tariefstructuur kan complex zijn en is vaak afhankelijk van de bouwsom. Wij geven hier de kosten bij drie soorten bouwprojecten. De kosten van een omgevingsvergunning voor een (vergunningsplichtige) dakkapel met een bouwsom van 10.000 euro (exclusief btw) bedragen gemiddeld 345 euro, 0,8 procent minder dan vorig jaar. De kosten bij een woninguitbouw met een bouwsom van 45.000 euro bedragen gemiddeld 1.321 euro. Dat is

Tabel 1 Tarievenoverzicht 2015

	Tarief in euro's of procenten			Verandering t.o.v. 2014			Zie blz.
	Laagste	Gemiddelde	Hoogste	Laagste	Mutatie van Gemiddelde	Hoogste	
Gemeenten							
Ozb woning (eigenaar) ^a	0,0457%	0,1251%	0,2528%	-29%	2,8%	44%	40
Ozb niet-woning (eigenaar) ^a	0,0684%	0,2466%	0,5873%	-9%	3,8%	55%	44
Ozb niet-woning (gebruiker) ^a	0,0537%	0,1948%	0,4041%	-49%	3,7%	57%	44
Reinigingsheffing ^b	82	263	433	-18%	0,6%	71%	56
Rioolheffing ^b	79	189	375	-60%	1,9%	79%	62
Rioolheffing bedrijf verbruik 100 m³	0	192	704	-54%	1,3%	46%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 200 m³	0	204	704	-54%	1,4%	47%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 300 m³	0	231	849	-75%	1,5%	47%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 400 m³	0	263	1.132	-75%	1,6%	47%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 500 m³	0	302	1.415	-75%	1,4%	47%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 2100 m³	0	1.081	5.943	-75%	2,1%	58%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 2500 m³	0	1.242	7.075	-76%	2,4%	58%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 6000 m³	0	2.815	16.980	-79%	2,4%	250%	
Rioolheffing bedrijf verbruik 30.000 m³	0	12.256	84.900	-81%	1,6%	1.568%	
Woonlasten ^d	520	716	1.198	-27%	1,7%	19%	70
Toeristenbelasting ^e	0,46 ^c	1,67	5,63	-44%	2,3%	121%	88
Hondenbelasting	20,15 ^c	62,23	128,10	-50%	0,9%	59%	90
Paspoort	51,00	66,99	67,11	-10%	0,3%	18%	92
Identiteitskaart	42,10	52,99	53,07	-4%	0,3%	24%	94
Rijbewijs	29,60	38,41	38,83	-18%	0,5%	54%	96
Uittreksel BRP	0,00	10,64	18,20	-40%	3,3%	76%	98
Omgevingsvergunning							
- dakkapel 10.000 euro ^g	37	345	782	-63%	-0,8%	89%	100
- uitbouw 45.000 euro ^g	580	1.321	2.760	-53%	0,0%	85%	100
- nieuwbouw 140.000 euro ^g	1.954	4.027	7.740	-55%	-0,8%	63%	100
Provincies							
Opcenten motorrijtuigenbelasting ^f	188	226	263	0,0%	0,8%	4,2%	106
Waterschappen							
Zuiveringsheffing ^b	138	168	283	-8,0%	0,7%	4,6%	112
<i>Watersysteemheffing</i>							
Ingezetenen	37	76	116	-0,3%	3,3%	5,5%	114
Gebouwd ^a	0,0171%	0,0335%	0,0624%	-4,8%	3,4%	25,9%	116
Ongebouwd	42	70	184	-4,9%	3,1%	25,8%	
Natuur	1,58	4,19	7,63	-8,2%	2,8%	13,5%	
<i>Wegenheffing</i>							
Ingezetenen	11	2,28	47	-2,8%	1,4%	2,4%	114
Gebouwd ^a	0,0049%	0,0009%	0,0308%	1,6%	2,5%	6,4%	116
Ongebouwd	11	1,42	35	-0,3%	2,8%	3,7%	
Natuur	0,31	0,02	3,58	-1,9%	6,9%	12,5%	

a Het ozb-tarief en het tarief van de heffing gebouwd zijn allebei een percentage van de woz-waarde. De verandering ten opzichte van 2014 is gecorrigeerd voor de waardemutatie van de onroerende zaken.

b Meerpersoonshuishouden.

c Wordt niet overal geheven.

d Het bedrag dat een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde betaalt aan ozb, rioolheffing en reinigingsheffing, na aftrek van een eventuele heffingskorting.

e Hotelovernachting.

f Auto van 1.150 kg, benzinemotor, op jaarbasis.

g Bouwsom exclusief btw; tarief inclusief welstand.

niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. Voor een woning met een bouwsom van 140.000 euro wordt gemiddeld 4.027 euro betaald, 0,8 procent minder dan vorig jaar.

Aan provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting is de Nederlandse automobilist dit jaar gemiddeld 0,8 procent meer kwijt dan het jaar ervoor.

Ook de waterschappen verhogen belastingtarieven. Het gemiddelde tarief voor de zuiveringsheffing is 0,7 procent hoger dan vorig jaar en de stijging is daarmee lager dan de verwachte inflatie (1,0 procent). Naast de zuiveringsheffing kennen waterschappen een watersysteemheffing. Deze bestaat uit vier verschillende heffingen. De ingezetenenheffing, betaald door huishoudens, is gemiddeld 76 euro, 3,3 procent (2,45 euro) meer dan vorig jaar. De heffing gebouwd, een tarief dat net als de ozb een percentage van de woz-waarde is, bedraagt gemiddeld 0,0335 procent van de woz-waarde. Dat is, gecorrigeerd voor de verandering van de woz-waarde, 3,4 procent meer dan vorig jaar. De heffing ongebouwd wordt betaald door eigenaren van cultuurgrond (vooral agrariërs). Zij betalen gemiddeld 70 euro per hectare, 2,08 euro meer dan vorig jaar (3,1 procent). Eigenaren van natuurgrond betalen een lager tarief dan eigenaren van andere ongebouwde grond (4 euro per hectare, een stijging van 2,8 procent).

Naast deze watersysteemheffingen betalen huishoudens en bedrijven in enkele (delen van) waterschappen ook een wegenheffing. Waterschappen onderhouden dan een deel van het wegennet in hun beheersgebied. Het gemiddeld betaalde bedrag in heel Nederland is laag in vergelijking met de watersysteemheffing. In de gebieden waar huishoudens of bedrijven het waterschap wel betalen voor het wegenonderhoud kan de aanslag al snel enkele tientjes per jaar bedragen.

Tariefdifferentiatie

Dit jaar voeren 2 gemeenten een gedifferentieerd tarief in voor de reinigingsheffing. Daardoor woont 25,0 procent van de Nederlanders nu in een gemeente waar de reinigingsheffing

(afvalstoffenheffing of reinigingsrecht) afhangt van de hoeveelheid aangeboden huishoudelijk afval (*diftar*). Dat is bijna drie keer zo veel als in het jaar 2000 (9,7 procent). In gemeenten met *diftar* wordt minder afval aangeboden, afhankelijk van het gekozen tariefsysteem.

Ook bij de rioolheffing wordt soms gebruik gemaakt van (naar watergebruik) gedifferentieerde tarieven (9,5 procent van de bevolking), maar het effect hiervan is kleiner omdat het waterverbruik minder prijsgevoelig is dan het afvalaanbod.

Heffing voor Bedrijveninvesteringszones (BIZ)

Een BIZ is een afgebakend gebied, waarbinnen ondernemers gezamenlijk investeren in de kwaliteit van hun bedrijfsomgeving. De gemeente stelt hiervoor een heffing in en keert de opbrengst van de heffing uit aan de vereniging of stichting die de activiteiten namens de ondernemers uitvoert.

Gemeenten als Leiden, Nijmegen, Middelburg en Tilburg kenden vóór 2009 al een ondernemersfonds dat via een bestaande lokale belasting (ozb of reclamebelasting) werd gevoed. Nu kan dit dus via een aparte heffing. Op dit moment kennen 61 gemeenten één of meer BI-zones, en gebruiken 120 gemeenten een ondernemersfonds (kaart 11).

Tariefverschillen tussen gemeenten

Onderstaande figuur geeft voor verschillende belastingen en heffingen de variatiecoëfficiënt weer. Dat is een maatstaf voor de spreiding, die een zinvolle vergelijking mogelijk maakt omdat de spreiding wordt gerelateerd aan het gemiddelde.³ Daardoor kan de spreiding van de kosten van een uittreksel uit de BRP (die gemiddeld 10,64 euro bedragen) toch worden vergeleken met die van het tarief van de reinigingsheffing (gemiddeld 263 euro).

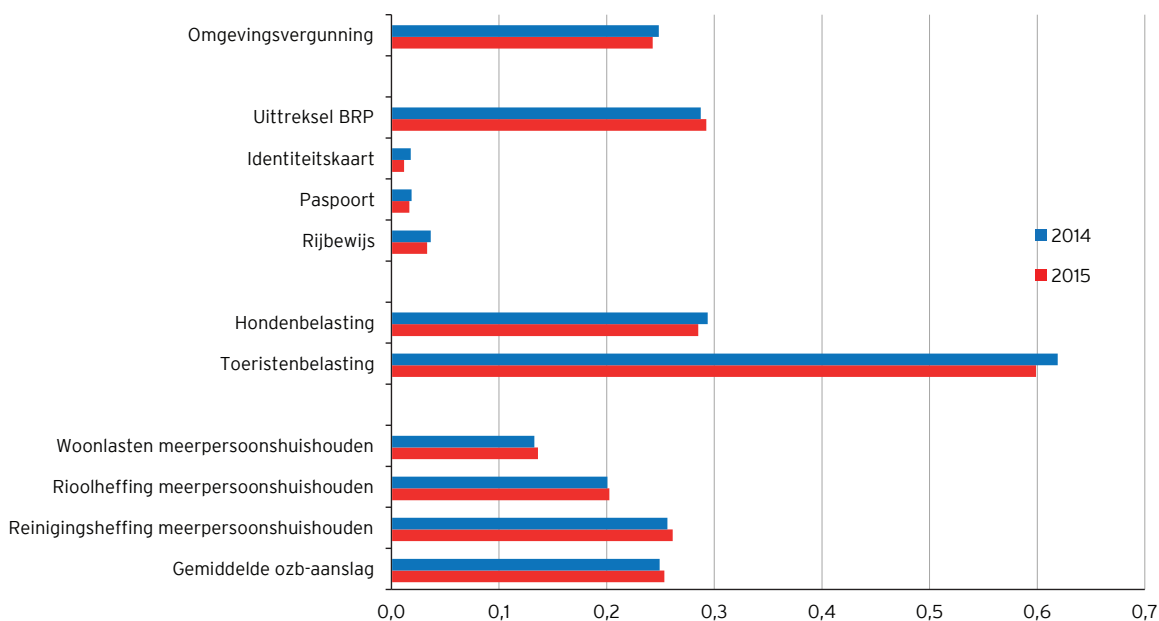
Het eerste dat opvalt in figuur 1 is de lage spreiding van de kosten van een paspoort, een identiteitskaart en een rijbewijs. Dit hangt samen met het bestaan van maximumtarieven. De meeste gemeenten hanteren tarieven die zeer dicht bij of op die maxima liggen.

De tarieven van de toeristenbelasting variëren het meest, maar de spreiding neemt ieder jaar wel af.⁴ Hierbij moet bovendien worden bedacht dat het om kleine bedragen gaat. De variatie betreft hooguit enkele euro's per overnachting. Iets dergelijks geldt voor de kosten van een uittreksel uit de BRP. De variatie is relatief groot, maar het gaat om beperkte bedragen.

Van de woonlastenheffingen varieert de reinigingsheffing het meest; daarna komt de gemiddelde ozb-aanslag en de rioolheffing. Opgeteld tot de totale woonlasten is de variatie kleiner dan die van de afzonderlijke heffingen.

De spreiding van de kosten voor een omgevingsvergunning⁵ is niet uitzonderlijk groot - iets lager dan die van de tarieven van de reinigingsheffing en de hondenbelasting.⁶

Figuur 1 Spreiding tarieven ten opzichte van hun gemiddelde

Ontwikkeling van woonlasten

Woonlasten zijn betalingen die huishoudens doen in verband met wonen. Woonlasten bestaan uit belastingen en heffingen enerzijds en marktprijzen voor bijvoorbeeld gas en elektriciteit anderzijds. In dit onderdeel bespreken we eerst de gemeentelijke woonlasten. Die bestaan uit de onroerendezaakbelasting (ozb), de rioolheffing en de afvalstoffenheffing (soms reinigingsrecht). Een eventuele heffingskorting wordt hiervan afgetrokken.⁷

Eerst beschrijven we de hoogte en de mutatie van de woonlasten in 2015. Daarbij betrekken we ook de waterschapslasten. Vervolgens laten we zien hoe de hoogte en de samenstelling van de woonlasten zich de afgelopen jaren hebben ontwikkeld. Ten slotte geven we een overzicht van de woonlasten in brede zin, die naast belastingen en heffingen ook betrekking hebben op energie, water en verzekeringen.

Gemeenten en waterschappen

Onder de gemeentelijke woonlasten verstaan we het gemiddelde bedrag dat een huishouden in een bepaalde gemeente betaalt aan ozb, rioolheffing en reinigingsheffing, minus een eventuele heffingskorting. Sommige drinkwaterbedrijven berekenen de gemeentelijke precario die zij voor hun leidingen moeten betalen direct door aan hun klanten. Deze lasten rekenen wij hier niet mee. De bedragen die huishoudens via het drinkwaterbedrijf betalen aan hun gemeente zijn te vinden op kaart 33.

Voor het gemiddelde meerpersoonshuishouden stijgen de gemeentelijke woonlasten dit jaar met 12,04 euro (1,7 procent, zie tabel 1). De belangrijkste stijger is de ozb, die gemiddeld 6,98 euro (2,8 procent) hoger ligt dan vorig jaar. Op de tweede plaats komt de rioolheffing, die gemiddeld 3,54 euro (1,9 procent) hoger ligt dan vorig jaar. De reinigingsheffing stijgt gemiddeld 1,47 euro, ofwel 0,6 procent. Dit tempert de woonlastenstijging aanzienlijk, omdat de reinigingsheffing daarvan het grootste onderdeel is. De resterende woonlastenstijging hangt samen met veranderingen in de heffingskorting die enkele gemeenten verlenen of vorig jaar verleenden.

Achter de gemiddelde stijging van de woonlasten gaan lokale veranderingen schuil die lopen van

een verlaging met 27 procent ('s-Hertogenbosch/ Maasdonk; een deel van Maasdonk maakt vanaf dit jaar deel uit van 's-Hertogenbosch en de gemeentelijke woonlasten in Maasdonk waren hoger dan die in 's-Hertogenbosch) tot een verhoging met 19 procent (Zwartewaterland). In Zwartewaterland is de stijging van de woonlasten vooral een gevolg van de stijging van de rioolheffing (46 procent). De gemeente heeft een nieuw Gemeentelijk Rioleringsplan vastgesteld. De gemeente heeft besloten dat de hoogte van de investeringen in het riool niet hoger mag zijn dan de inkomsten. Om alle benodigde investeringen te bekostigen was een tariefstijging daarom onvermijdelijk.

In de goedkoopste gemeente bedragen de woonlasten 520 euro (Aalten) en in de duurste 1.198 euro (Blaricum). De gemiddelde woonlasten liggen op 716 euro. Eénpersoonshuishoudens zijn gemiddeld 70 euro goedkoper uit dan meerpersoonshuishoudens. Net als vorig jaar zijn er maar weinig gemeenten waar huishoudens met een minimuminkomen gemeentelijke belastingen verschuldigd zijn. De meeste gemeenten hebben een ruimhartig kwijtscheldingsbeleid.

Woonlasten inclusief waterschapslasten

Nemen we ook de waterschapslasten mee,⁸ dan zijn de woonlasten het laagst in Aalten (765 euro, waarvan 520 euro voor de gemeente en 245 euro voor het waterschap). De op één na goedkoopste plek is het oostelijke deel van Tilburg dat deel uit maakt van waterschap De Dommel (779 euro; Tilburg west, dat deel uitmaakt van Brabantse Delta staat met 824 euro op de zesde plaats). De derde plaats is voor Veenendaal (793 euro).

De duurste plek om te wonen is het kleine zuidelijke deel van Wassenaar dat deel uitmaakt van Delfland. Hier betaalt het gemiddelde huishouden 1.702 euro per jaar, 1.177 euro aan de gemeente en 524 euro aan het waterschap. Het andere deel van Wassenaar, dat deel uitmaakt van Rijnland staat op de derde plaats (1.550 euro). De totale woonlasten in Blaricum liggen hier tussen met 1.553 euro.

Netto woonlasten

Het is niet altijd zo dat gemeenten met hoge woonlasten ook veel geld overhouden aan de

belastingen die zij van huishoudens innen. Dat komt doordat gemeenten met relatief waardevol onroerend goed binnen hun grenzen een lagere algemene uitkering van het Rijk ontvangen dan andere gemeenten. Zij worden geacht zelf meer belasting te heffen. De netto woonlasten geven een indicatie van het bedrag dat een gemeente per huishouden van de woonlasten overhoudt. De netto woonlasten zijn de woonlasten gecorrigeerd voor de verevening van belastingcapaciteit via de algemene uitkering.

Ameland heeft de laagste netto woonlasten (470 euro). De hoogste netto woonlasten heeft Bodegraven-Reeuwijk (1.002 euro). Van gemeenten met hoge netto woonlasten die geen bijzondere kostenposten hebben mag worden verwacht dat zij hun inwoners een bovengemiddeld voorzieningenniveau bieden. Is dat niet zo, dan wordt er niet efficiënt gewerkt.

Ontwikkeling gemeentelijke woonlasten

Inleiding

Dit onderdeel schetst een beeld van het niveau, de ontwikkeling en de samenstelling van de gemeentelijke woonlasten sinds 1998, het eerste jaar waarvoor vergelijkbare cijfers bestaan.

Niveau lokale lasten

Van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies

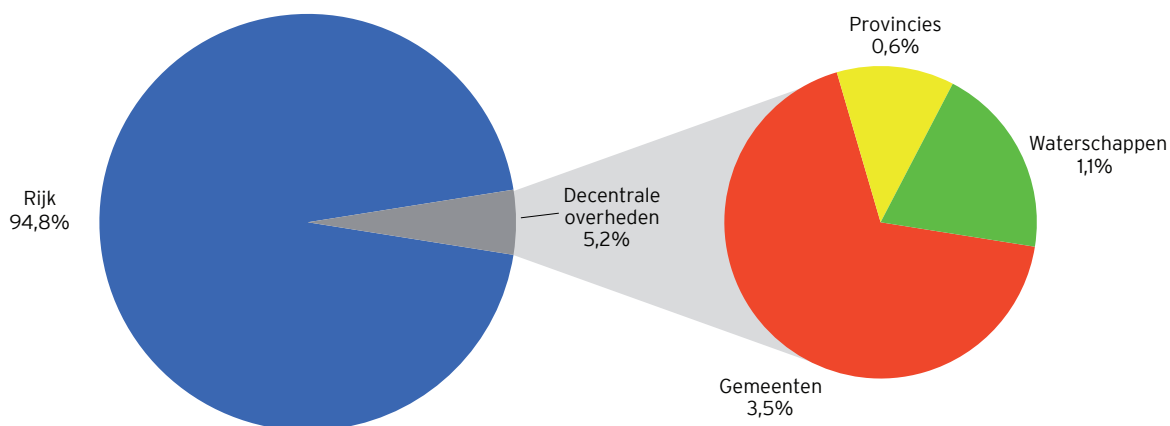
betalen gaat 3,5 procent naar de gemeenten (figuur 2). De decentrale overheden nemen samen 5 procent voor hun rekening, de rijksoverheid 95 procent.

Figuur 3 geeft het niveau van de woonlasten voor huishoudens (ozb, reinigingsheffing en rioolheffing, minus een eventuele heffingskorting)¹⁰ sinds 1998. Wie naar de nominale cijfers kijkt ziet een stijging van 500 euro in 1998 tot 731 euro in 2005, waarna de afschaffing van de ozb op het gebruik van woningen leidt tot een daling naar 592 euro in 2006. Vervolgens stijgen de woonlasten weer, zij het nu minder sterk, tot 715 euro in 2015. Deze cijfers houden echter geen rekening met de geldontwaarding. Gecorrigeerd voor de inflatie, de groei van het beschikbaar inkomen of de groei van het bbp is de stijging tot 2005 en vanaf 2006 beperkt geweest, zoals de figuur laat zien.

Lastenstijging

Figuur 4 toont de jaarlijkse stijging van de gemeentelijke woonlasten. De nominale groei schommelt in de jaren 1998-2004 rond de zes procent. Vanaf 2005 ligt de nominale groei ongeveer half zo hoog (even afgezien van de afschaffing van de gebruikersheffing van de ozb in 2006). In de jaren 2000-2002 lag de voor de inkomensgroei gecorrigeerde lastenstijging aanzienlijk onder de nominale groei, als gevolg van de voorspoedige economische ontwikkeling en van de belastingverlaging in 2001. In de jaren vanaf 2006 is de voor de inkomensgroei gecorrigeerde lastenstijging zeer gering.

Figuur 2 Belasting- en premieopbrengst naar overheidslaag, 2015⁹

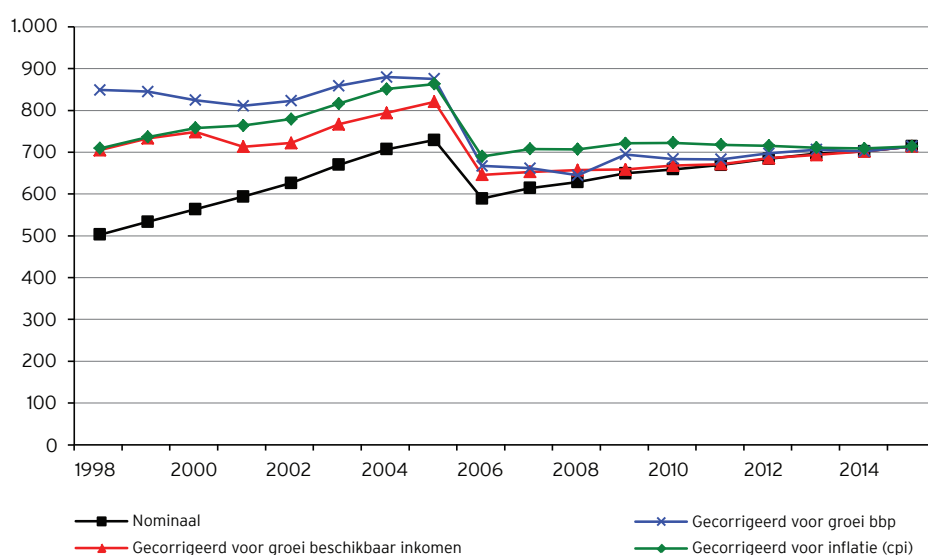

Samenstelling woonlasten en toekomstige ontwikkeling

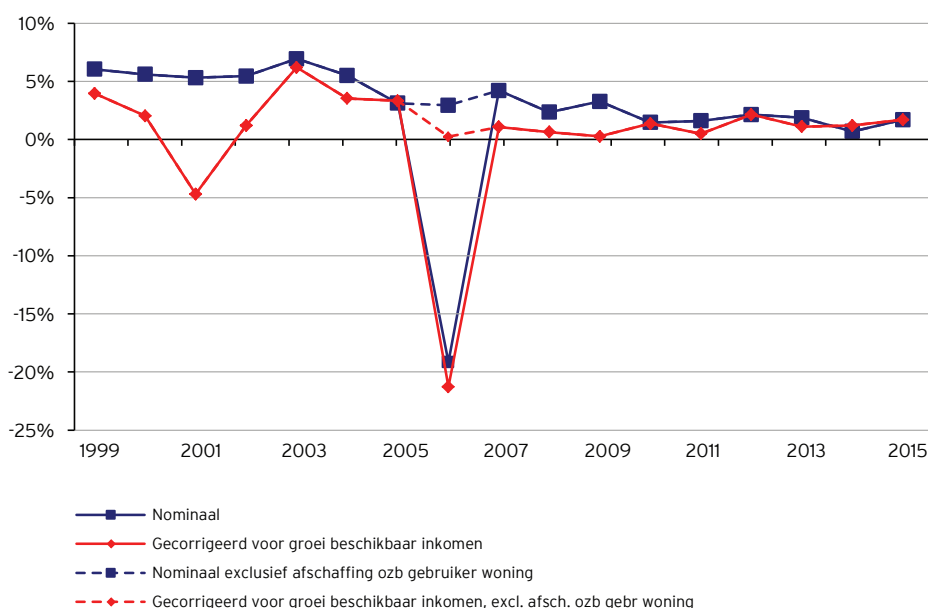
Figuur 5 laat zien dat de samenstelling van de gemeentelijke woonlasten tot 2006 weinig is veranderd. De ozb nam bijna de helft van de woonlasten voor zijn rekening, de reinigingsheffing ruim een derde en de rioolheffing een zesde. Met de afschaffing van de ozb op het gebruik van woningen kwam hierin verandering, en daalde het aandeel van de ozb in de woonlasten tot 34 procent. In 2015 ligt dit percentage op 36 procent.

Een andere ontwikkeling, die iets minder in het oog springt, is de geleidelijke groei van het aandeel van de rioolheffing sinds 2006. Dit is het gevolg van taakuitbreiding (voornamelijk door nieuwe milieuregelgeving op nationaal en Europees niveau) en de noodzaak veel rioleringen te vervangen. Gezien de grote opgaven waarvoor gemeenten nog staan op het gebied van de riolering, valt te verwachten dat de rioolheffing de komende jaren blijft stijgen met percentages die boven de inflatie uitkomen. Wel is die stijging sinds 2010 duidelijk lager dan voorheen (figuur 6).

Figuur 3 Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden (euro)

Figuur 4 Mutatie woonlasten meerpersoonshuishouden

De stijging van de reinigingsheffing is aanzienlijk geringer dan die van de rioolheffing. De laatste jaren verlagen veel gemeenten hun tarieven zelfs, als gevolg van lagere verwerkingskosten. Dit jaar doen 167 (deel)gemeenten dat. Hoewel de reinigingsheffing nog steeds de belangrijkste component is van de woonlasten voor huishoudens, daalt het aandeel van deze heffing al jaren. Die trend zal zich naar verwachting voortzetten.

Woonlasten in brede zin

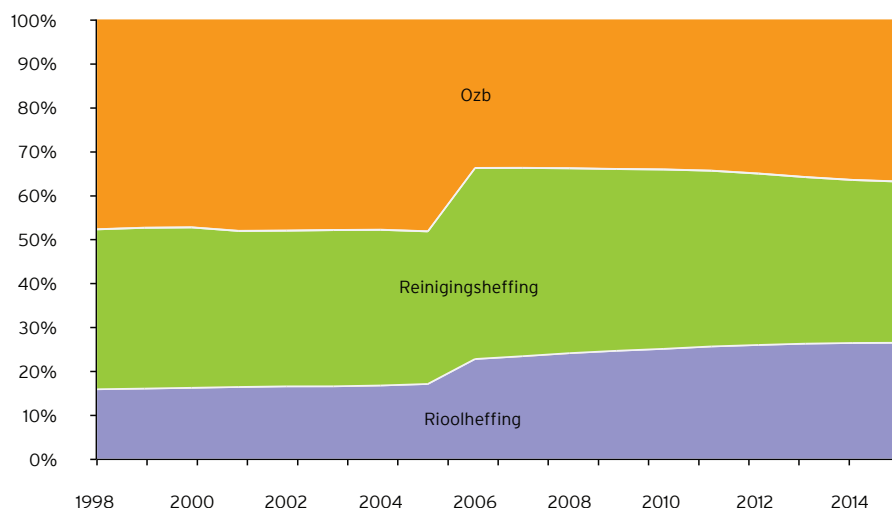
Eigenwoningbezitters zijn een groot deel van hun besteedbare inkomen kwijt aan woonlasten: de kosten van energie en water en van de opstalverzekering, en aan het wonen gerelateerde

heffingen van gemeente, waterschap en rijksoverheid. Hieronder geven we de ontwikkeling weer van de woonlasten in brede zin, en van het aandeel daarin van de verschillende overheidslagen.¹¹

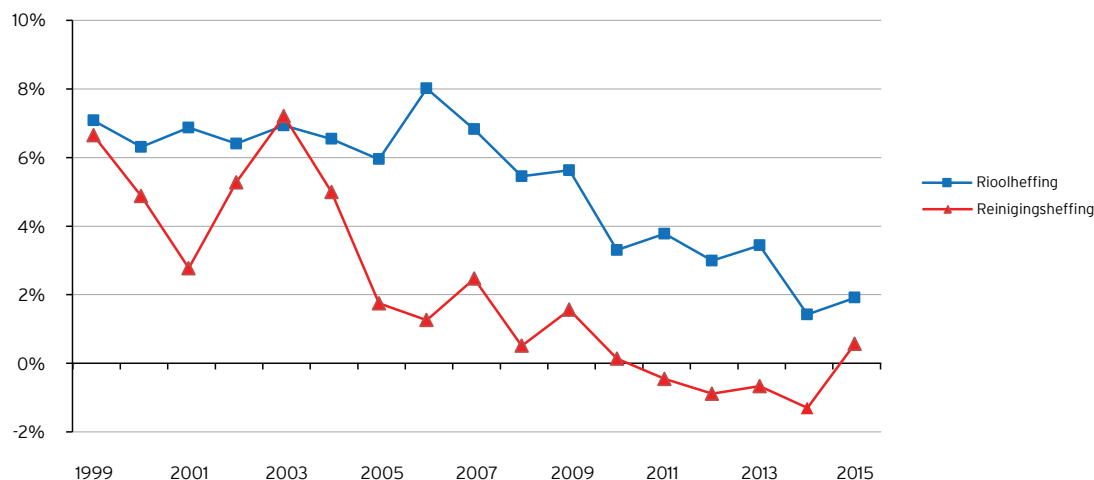
Bijkomende woonlasten

Woonlasten zijn er in soorten en maten. Om te beginnen is er natuurlijk de woning zelf. Die kan met eigen geld zijn gefinancierd, of, zoals meestal, met een hypothecaire lening. Hypotheeklasten maken vaak meer dan de helft uit van de woonlasten. Gemiddeld gaat het om 49 procent van de totale woonlasten. Verschillen in woningprijzen vormen de belangrijkste reden waarom woonlasten tussen

Figuur 5 Samenstelling woonlasten meerpersoonshuishouden

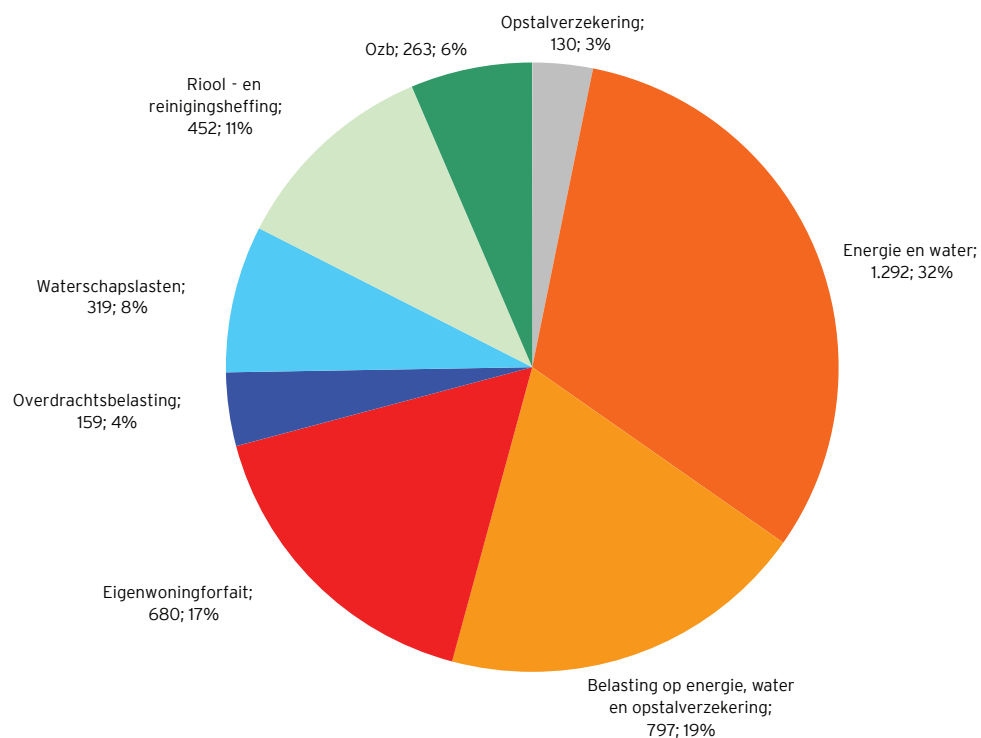

Figuur 6 Mutatie rioolheffing en reinigingsheffing (meerpersoonshuishouden)

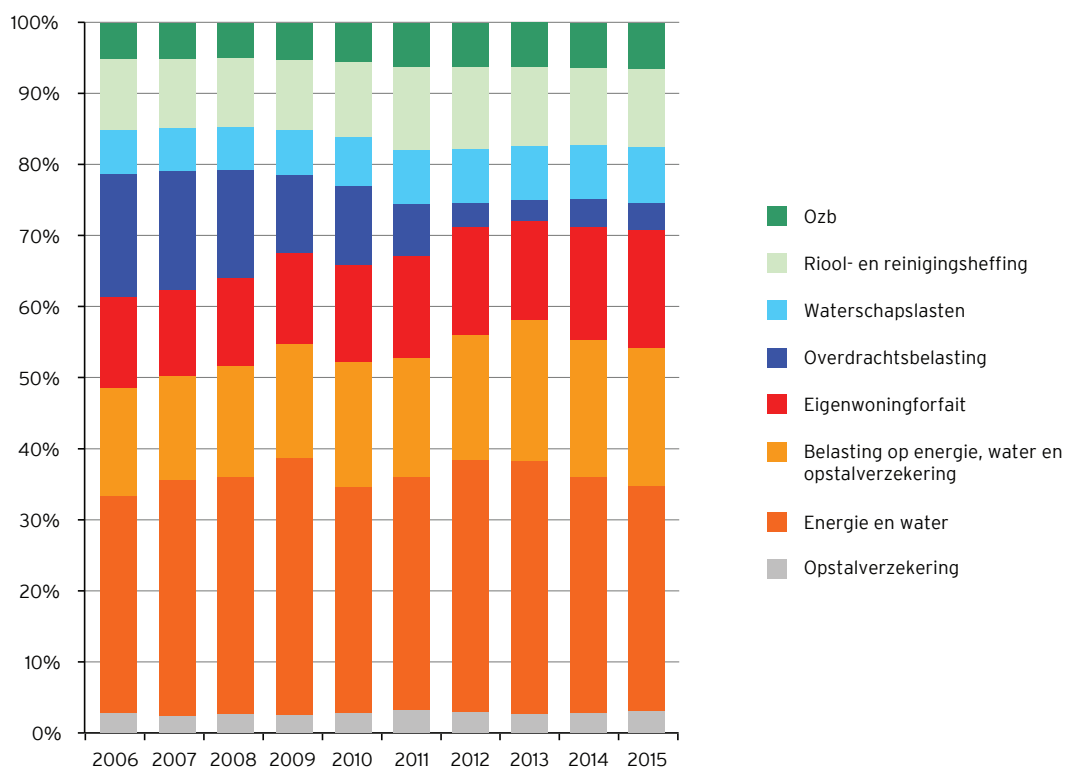

Figuur 7 Samenstelling bijkomende woonlasten in 2015 (in euro's en procenten)

Figuur 8 Ontwikkeling samenstelling bijkomende woonlasten

huishoudens verschillen. Woningen zijn in de ene gemeente meer waard dan in de andere. Regionale variatie in belastingtarieven speelt een veel kleinere rol.

In dit onderdeel focussen we op de *bijkomende* woonlasten, dus de kosten naast het financieren van een woning. Het gaat hier om een breed scala, van de energierekening tot de onroerendezaakbelasting (ozb). Ieder huishouden heeft weer andere woonlasten. Dat hangt niet alleen af van de gezinssituatie, maar ook van bijvoorbeeld de locatie. Wij gaan uit van een standaard meerpersoonshuishouden met een eigen woning. We gaan uit van gemiddelde tarieven, gemiddeld energieverbruik, een gemiddelde woningwaarde, enzovoort.

Hoogte en samenstelling bijkomende woonlasten

De bijkomende woonlasten bedragen dit jaar voor een gemiddeld huishouden 4.093 euro. Dat is 12 procent van het gemiddelde besteedbare inkomen van gezinnen. Energie en water nemen 32 procent van de bijkomende woonlasten voor hun rekening. De opstalverzekering is goed voor 3 procent. De overige bijkomende woonlasten zijn belastingen. Zie figuur 7.

De belangrijkste woonbelastingen worden door het Rijk opgelegd. Belastingen op energie, op water en op de opstalverzekering, het eigenwoningforfait en de overdrachtsbelasting maken samen 40 procent uit van de bijkomende woonlasten.

Waterschapslasten zijn goed voor 8 procent, en gemeentelijke belastingen voor 17 procent van het totaal.

Figuur 8 laat zien dat de aandelen van de verschillende woonlastencomponenten de afgelopen jaren niet sterk zijn veranderd. Er is één uitzondering: de overdrachtsbelasting is sinds 2012 fors lager. Dat komt vooral doordat het tarief is verlaagd van 6 naar 2 procent. Ook worden er minder woningen verkocht.

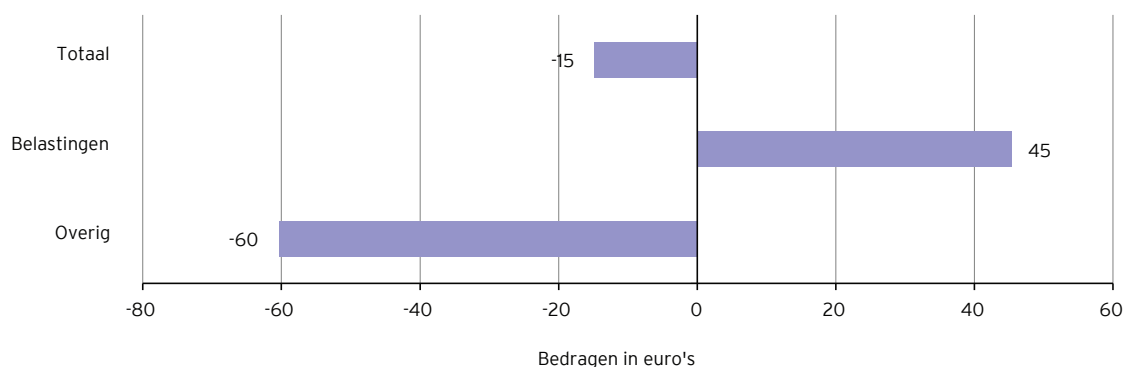
Ontwikkeling bijkomende woonlasten

De bijkomende woonlasten dalen dit jaar voor een gemiddeld huishouden met 0,4 procent. Dat is 15 euro op jaarbasis.

Figuur 9 laat zien dat de woonlastenontwikkeling vooral het gevolg is van andere woonlasten dan belastingen. Deze woonlasten (energie, water en opstalverzekering) dalen met 60 euro per huishouden, ofwel met 4,1 procent. Woongerelateerde belastingen stijgen gemiddeld met 45 euro (1,7 procent). Hiervan gaat het grootste deel (56 procent, ofwel 26 euro) naar het Rijk, 26,5 procent (12 euro) gaat naar de gemeente en 16,9 procent (8 euro) naar het waterschap (figuur 10).

Figuur 11 zet de mutaties van de onderdelen van de bijkomende woonlasten op een rij. De grootste verandering is de daling van de lasten voor energie en water. De daling komt doordat de prijs van gas en elektriciteit daalt. De belasting die in totaal betaald

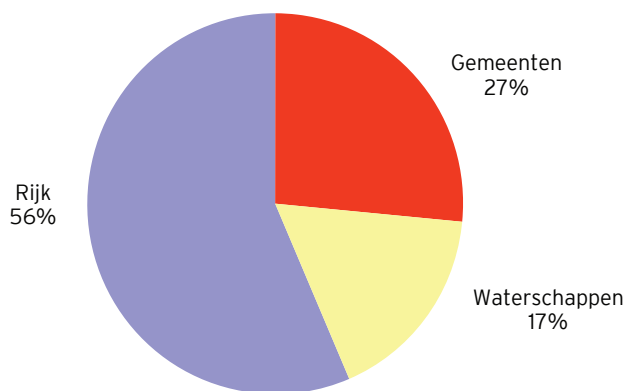
Figuur 9 Verandering bijkomende woonlasten

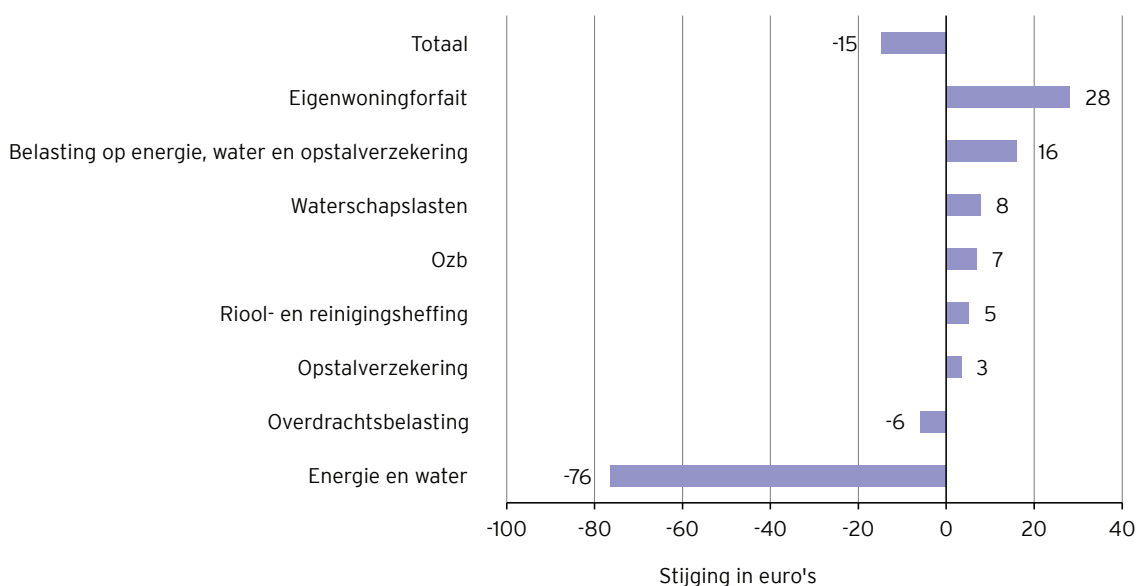
wordt op energie, water en de opstalverzekering stijgt wel. Het gemiddeld betaalde bedrag aan overdrachtsbelasting neemt ook af. Dat komt doordat de gemiddelde woningwaarde daalt.

Het eigenwoningforfait neemt het meest toe gevolgd door de kosten voor de belasting op energie, water en opstalverzekering. De stijging van het eigenwoningforfait komt doordat het percentage van de waarde van de woning dat als belastbaar inkomen wordt gerekend is verhoogd. De overige onderdelen van de bijkomende woonlasten stijgen met minder dan tien euro per huishouden per jaar.

Figuur 10 Aandeel verschillende overheden in stijging woongerelateerde belastingen

Figuur 11 Mutatie per onderdeel

Decentrale lasten voor standaard huishoudens en -bedrijven

Belastingplichtigen (huishoudens en bedrijven) betalen vaak meerdere belastingen en heffingen. De ontwikkeling van afzonderlijke heffingen geeft daarom maar een beperkt beeld van de totale decentrale lastenontwikkeling. Omdat huishoudens, en in sterkere mate bedrijven, onderling verschillen, gaan we de ontwikkeling na voor enkele standaardhuishoudens en -bedrijven. Voor huishoudens lijkt dit enigszins op de beschrijving van de woonlasten hiervoor. Hier worden echter ook niet-woninggebonden heffingen meegenomen.

We onderscheiden twee standaardhuishoudens. Het ene huishouden woont in een huurwoning, het andere in een koopwoning. Beide huishoudens bestaan uit drie personen.

Daarnaast kijken we naar de lastenontwikkeling van zes standaardbedrijven, te weten een winkel, een kantoor, een hotel, een agrarisch bedrijf, een groothandel en een productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie.

Om de lasten in beeld te brengen moeten enkele uitgangspunten worden gekozen. Die staan vermeld in tabel 2. De uitgangspunten voor bedrijven zijn ontwikkeld in overleg met VNO-NCW, Unie van Waterschappen, ANWB en Recron. Daarnaast is zo veel mogelijk aangesloten bij uitgangspunten die eerder voor andere rapportages zijn ontwikkeld.

De lasten voor een meerpersoonshuishouden in een huurwoning bedragen in 2015 gemiddeld 836 euro (tabel 3). Dat is 1,2 procent (9,72 euro) meer dan vorig jaar. Hiervan gaat 365 euro (44 procent) naar de gemeente, 246 euro (29 procent) naar het waterschap en 226 euro (27 procent) naar de provincie.

De lasten voor een meerpersoonshuishouden met een koopwoning zijn met gemiddeld 1.261 euro hoger dan die voor huishoudens in een huurwoning. Dit komt doordat huiseigenaren meer belastingen en heffingen dan huurders (onder meer ozb en heffing gebouwd). Van deze lasten gaat 57 procent naar de gemeente (716 euro), 25 procent naar het waterschap (319 euro) en 18 procent naar de provincie (226 euro). De lasten zijn gemiddeld 1,7 procent hoger dan vorig jaar (21 euro).

Tabel 2 Uitgangspunten standaardhuishoudens en -bedrijven 2015

	Woz-waarde ^a	Water- verbruik (m ³)	Vervuiling- eenheden	Afval (kilo)	Gewicht auto	Opper- vlakte ^b	Aantal over- nachtingen ^c
Meerpersoons- huishouden huurwoning	60% van de gemiddelde woz-waarde	127	3	Zie verant- woording ^e	1.150	Nvt	Nvt
Meerpersoons- huishouden koopwoning	Gemiddelde woz- waarde gemeente	127	3	Zie verant- woording ^e	1.150	Nvt	Nvt
Winkel	408.862	100	3	430 (rest)	Nvt ^d	Nvt	Nvt
Kantoor	1.045.926	100	3	150 (rest)	Nvt ^d	Nvt	Nvt
Hotel	1.426.263	300	7	430 (rest) 125 (gft)	Nvt ^d	Nvt	2.373
Agrarisch bedrijf	380.337	500	3	430 (rest)	Nvt ^d	40 ha	Nvt
Groothandel	2.282.021	300	7	430 (rest)	Nvt ^d	Nvt	Nvt
Productiebedrijf voedingsmiddelen- industrie	11.410.106	30.000	300	Privaat- rechtelijk	Nvt ^d	Nvt	Nvt

a Peildatum woz-waarde 1 januari 2014.

b Alleen relevant voor agrarisch bedrijf.

c Alleen relevant voor hotel.

d Voor bedrijfsauto's worden geen opcenten op de motorrijtuigenbelasting betaald.

e Zie verantwoording achterin deze atlas.

De hier gekozen standaardbedrijven betalen geen opcenten aan de provincie. De opcenten op de motorrijtuigenbelasting worden alleen betaald voor personenauto's. Bedrijven maken vaak gebruik van bestelauto's, maar zij betalen daarvoor geen opcenten. Een kantoor zal wel gebruik maken van personenauto's, maar deze worden veelal geleased. Het leasebedrijf betaalt dan de provinciale opcenten.

Onze voorbeeldwinkel betaalt gemiddeld 2.520 euro aan decentrale heffingen. Dat is een stijging van 3,7 procent (89 euro). Van de 2.520 euro is 88 procent (2.206 euro) voor de gemeente en 12 procent (314 euro) voor het waterschap.

Voor het gekozen kantoor stijgen de lasten met gemiddeld 3,9 procent (209 euro) tot 5.491 euro. Hiervan gaat, net als bij de voorbeeldwinkel, het grootste deel (91 procent ofwel 4.969 euro) naar de gemeente en de rest (9 procent, dat is 522 euro) naar het waterschap.

Voor een hotel liggen deze verhoudingen niet anders. Het voorbeeldhotel is dit jaar gemiddeld 11.569 euro kwijt, 4,4 procent meer dan vorig jaar (485 euro). Dit voorbeeldhotel betaalt 10.651 euro aan de gemeente (92 procent) en 918 euro aan het waterschap (8 procent).

Voor zowel de winkel, het kantoor als het hotel bestaat het grootste deel van de lokale lasten uit aan de gemeente betaalde ozb.

Een agrarisch bedrijf betaalt meer heffingen aan het waterschap dan de andere bedrijven. Het gekozen agrarische bedrijf bezit grond en betaalt daarom een heffing ongebouwd. Dit is een bedrag per hectare, gemiddeld circa 71 euro. Daardoor betaalt het agrarische voorbeeldbedrijf in vergelijking met de andere bedrijven een relatief groot deel van de decentrale lasten aan het waterschap, namelijk 59 procent (2.802 euro). Aan de gemeente betaalt dit voorbeeldbedrijf gemiddeld 1.953 euro, waarmee het totaal op 4.755 euro komt. Dat is een stijging van 3,4 procent ten opzichte van vorig jaar (156 euro).

De gekozen groothandel en het productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie betalen het grootste deel van hun decentrale lasten aan de gemeente, net als de winkel, het kantoor en het hotel. De groothandel in ons voorbeeld betaalt dit jaar gemiddeld 11.673 euro (stijging van 4,3 procent ofwel 481 euro). Hiervan gaat 90 procent naar de gemeente (10.461 euro). 1.211 euro gaat naar het waterschap.

Het productiebedrijf betaalt een kleiner deel van de lasten aan de gemeente (74 procent, 56.874 euro) dan de groothandel. Dit komt doordat een productiebedrijf van deze schaal voor de afvalinzameling veelal een contract af zal sluiten met een privaatrechtelijke onderneming. Dit wordt dus niet betaald aan de gemeente en valt daarmee buiten dit onderzoek. Aan het waterschap wordt gemiddeld 20.743 euro betaald. De totale lokale lasten komen daarmee voor dit voorbeeldbedrijf op 79.926 euro, 3,3 procent meer dan vorig jaar (2.569 euro).

Tabel 3 Totale decentrale lasten 2015

	Gemiddelde (euro)	Mutatie van het gemiddelde	Aandeel gemeente	Aandeel waterschap	Aandeel provincie
Meerpersoonshuishouden huurwoning	836	1,2%	44%	29%	27%
Meerpersoonshuishouden koopwoning	1.261	1,7%	57%	25%	18%
Winkel	2.520	3,7%	88%	12%	0%
Kantoor	5.491	3,9%	91%	9%	0%
Hotel	11.569	4,2%	92%	8%	0%
Agrarisch bedrijf	4.755	3,2%	41%	59%	0%
Groothandel	11.673	4,3%	90%	10%	0%
Productiebedrijf voedingsmiddelenindustrie	79.926	3,3%	74%	26%	0%

Opbrengsten decentrale heffingen

Tot nu toe zijn tarieven en lasten besproken. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de opbrengstontwikkelingen van de afzonderlijke belastingen en heffingen.

Inclusief en exclusief volume-effect

De opbrengstontwikkeling kan inclusief en exclusief volume-effect worden berekend. Het CBS verzamelt jaarlijks de opbrengsten volgens (deels nog niet vastgestelde) begrotingen van gemeenten, provincies en waterschappen. De ontwikkeling van deze opbrengsten is afhankelijk van zowel de ontwikkeling van de tarieven als die van de grondslagen. Dus als bijvoorbeeld het tarief van de rioolheffing gelijk blijft, dan zal de opbrengst toch stijgen als er dit jaar meer huishoudens zijn die de rioolheffing betalen. Deze opbrengstontwikkeling inclusief volume-effect zegt dus niets over de door huishoudens of bedrijven ervaren lasten.

In deze monitor willen we zoveel mogelijk de ontwikkeling in beeld brengen die relevant is voor de belastingbetaler. Daarom is de opbrengstontwikkeling, waar dat mogelijk is, gecorrigeerd voor dit volume-effect. Dat kan door te berekenen wat de opbrengst zou zijn als de grondslag (onder meer het aantal huishoudens, aantal woningen, etc.) gelijk was gebleven. Omdat niet voor alle belastingen de tarieven en de grondslagen beschikbaar zijn, kan de opbrengstontwikkeling in een aantal gevallen alleen inclusief volume-effect worden weergegeven (op basis van gegevens van het CBS). In die gevallen wordt dit gemeld bij de tabel.

Gemeenten

Ozb

De totale opbrengst uit de ozb bedraagt in 2015 3.866 miljoen euro. Ongeveer de helft hiervan is afkomstig uit de ozb voor woningen.

De in tabel 4 gepresenteerde ozb-opbrengsten exclusief volume-effect zijn berekend op basis van de tarieven per gemeente en de verwachte totale woz-waarden in gemeenten. Gemeenten kunnen echter een deel van de potentiële ozb-opbrengst niet innen. Dat komt vooral door leegstand. Waar niet-woningen leeg staan kan geen ozb van gebruikers worden geheven. Omdat er geen bruikbare cijfers beschikbaar zijn over leegstand per gemeente kan hiermee in de berekeningen geen rekening worden gehouden.

Bij de opbrengstontwikkeling uit de ozb is zowel de mutatie inclusief als de mutatie exclusief volume-effect relevant. Zoals aangegeven in de inleiding bij dit hoofdstuk geeft de opbrengstontwikkeling exclusief volume-effect de lastenontwikkeling weer voor de belastingbetaler. Als we het volume-effect niet meenemen stijgt de opbrengst uit de ozb voor woningen met 2,8 procent en voor niet-woningen met 3,7 procent.

De opbrengstontwikkeling inclusief areaalontwikkeling is relevant in verband met de macronorm. Volgens de macronorm mag de totale ozb-opbrengst in 2015 met 111 miljoen stijgen boven de opbrengst in 2014 (3.711 miljoen euro).¹² De verwachte ozb-opbrengst in 2015 is 3.866 miljoen euro.¹³ De ozb-opbrengst stijgt daarmee 43,5 miljoen euro meer dan in de macronorm is afgesproken. Meer over de macronorm vindt u op blz. 32.

Tabel 4 Ozb-opbrengst 2015 en mutatie

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect (mln. euro)	Mutatie exclusief volume-effect
Woningen			2,8%
Niet-woningen			3,7%
Totaal	3.866	154,8	3,3%

Rioolheffing

Rioolheffing wordt door zowel huishoudens als bedrijven betaald. De totale opbrengst bedraagt 1.532 miljoen euro. Als we het volume-effect (meer huishoudens) buiten beschouwing laten stijgt de opbrengst uit de rioolheffing voor huishoudens met 1,8 procent, zie tabel 5. Omdat de grondslag, het aantal bedrijven dat rioolheffing betaalt, niet bekend is, kan de opbrengstontwikkeling voor bedrijven niet worden bepaald.¹⁴ De totale begrote opbrengst stijgt, inclusief volume-effect, met 3,7 procent.

Afvalstoffenheffing en reinigingsrecht

Huishoudens betalen een reinigingsheffing (afvalstoffenheffing, mogelijk in een enkele gemeente reinigingsrecht) voor het inzamelen en verwerken van hun huisvuil. Gemeenten zamelen soms ook bedrijfsafval in. Als bedrijfsafval wordt ingezameld door de gemeente betalen bedrijven meestal een reinigingsrecht. Veel bedrijven sluiten echter een contract af met een particuliere inzamelaar. Het is mede daarom niet mogelijk om de opbrengstontwikkeling voor bedrijven weer te geven. Exclusief volume-effect stijgt de opbrengst van de reinigingsheffing met 0,4 procent; inclusief volume-effect en de opbrengst uit het reinigingsrecht (vooral betaald door bedrijven) daalt deze met 1,1 procent, zie tabel 6.

Leges

Voor de ozb, rioolheffing en reinigingsheffingen ontvangen huishoudens en bedrijven jaarlijks een aanslag. Dit geldt niet voor de leges. De grondslagen (aantal aangevraagde vergunningen, paspoorten enzovoort) zijn niet per gemeente beschikbaar. Het is daardoor niet mogelijk om de opbrengstontwikkeling exclusief volume-effect te bepalen. In plaats daarvan is de opbrengstontwikkeling inclusief volume-effect weergegeven, op basis van begrotingscijfers. Die zijn beschikbaar voor twee categorieën leges, zie tabel 7.

De opbrengst van de secretarieleges (voor paspoorten, rijbewijzen enzovoort) stijgt, inclusief volume-effect, naar verwachting 1,4 procent. Gemeenten begroten een daling van de opbrengst van de bouwleges (-1,8 procent), omdat zij verwachten dat de neerwaartse trend in het aantal aanvragen zal aanhouden.

Natuurlijk is aan het begin van het jaar niet bekend hoeveel aanvragen in werkelijkheid zullen worden gedaan, net zo min als gemeenten dan al weten hoeveel paspoorten, rijbewijzen enzovoort ze gedurende het jaar zullen verstrekken. Begrote opbrengsten moeten daarom met enige voorzichtigheid worden gehanteerd.

Tabel 5 Opbrengst rioolheffing 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Huishoudens			1,8%
Bedrijven			n.b.
Totaal	1.532 ^a	3,7%	

a Bron: CBS

Tabel 6 Opbrengst reinigingsheffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Huishoudens			0,4%
Bedrijven			n.b.
Totaal	1.723 ^a	-1,1%	

a Bron: CBS

Toeristenbelasting

De toeristenbelasting is een bedrag per overnachting. Omdat er geen gegevens voorhanden zijn over het aantal overnachtingen wordt de opbrengstontwikkeling inclusief volume-effect weergegeven op basis van begrotingscijfers.

De opbrengst uit de toeristenbelasting bedraagt dit jaar naar verwachting 174 miljoen euro. Inclusief volume-effect wordt een stijging van 2,4 procent begroot. Hoe dit werkelijk uit zal vallen hangt af van het aantal overnachtingen dit jaar.

Hondenbelasting

Een groot deel van de gemeenten kent een hondenbelasting (zie kaart 43). Het is niet bekend voor hoeveel honden hondenbelasting wordt betaald. Daarom is de opbrengstontwikkeling gebaseerd op begrotingsgegevens: de mutatie is inclusief volume-effect. De opbrengst uit de hondenbelasting is in 2015 65 miljoen euro. Dat is 1,6 procent meer dan vorig jaar.

Overige gemeentelijke belastingen

Gemeenten kennen nog een aantal andere belastingen en heffingen. Hoewel de aanslag voor een individueel huishouden of bedrijf aanzienlijk kan zijn, is de totale opbrengst uit deze belastingen en heffingen, met uitzondering van de parkeerbelasting, gering. Dat komt doordat niet alle gemeenten deze belastingen heffen en omdat het aantal betalers vaak beperkt is.

Voor deze heffingen geldt daarnaast dat de tariefstructuur buitengewoon complex kan zijn, en dat grondslaggegevens niet beschikbaar zijn. We beperken ons daarom tot de begrote opbrengsten en de mutaties inclusief volume-effecten. Die staan vermeld in tabel 10.

Van deze overige gemeentelijke belastingen is de opbrengst uit de parkeerbelasting het hoogst: 666 miljoen euro, een stijging van 0,9 procent ten opzichte van vorig jaar. In omvang de tweede is de

Tabel 7 Begrote opbrengst leges 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Secretarieleges	295	1,4%
Bouwvergunningen	383	-1,8%

Bron: CBS

Tabel 8 Begrote opbrengst toeristenbelasting 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Toeristenbelasting	174	2,4%

Bron: CBS

Tabel 9 Begrote opbrengst hondenbelasting 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Hondenbelasting	65	1,6%

Bron: CBS

precariobelasting (154 miljoen euro). Deze stijgt dit jaar net als in 2014 opvallend sterk (16,7 procent, in 2014 werd nog een opbrengst geraamd van 132 miljoen euro). De baatbelasting is met 1 miljoen euro de belasting met de laagste opbrengst.

Totaal gemeentelijke belastingen

Tellen we de opbrengst uit alle gemeentelijke heffingen op dan kunnen we de mutatie van de totale opbrengst berekenen. Omdat niet voor alle heffingen de ontwikkeling exclusief volume-effect beschikbaar is, kan deze mutatie alleen inclusief volume-effect worden berekend. Deze totale opbrengst stijgt in 2015 met 1,9 procent tot 8.835 miljoen euro (tabel 11).

Waterschappen

Zuiverings- en verontreinigingsheffing

Waterschappen zijn verantwoordelijk voor de zuivering van afvalwater. Afvalwater wordt via de riolering naar rioolwaterzuiveringsinstallaties geleid die worden beheerd door de waterschappen. De afvalwaterzuivering wordt bekostigd uit de zuiveringsheffing.

Een klein aantal huishoudens en bedrijven loost het afvalwater direct op het oppervlaktewater. Zij betalen een verontreinigingsheffing. Het tarief is gelijk aan dat van de zuiveringsheffing.

De opbrengst uit de zuiveringsheffing stijgt, zonder volume-effect, met 0,7 procent tot 1.255 miljoen euro. De mutatie inclusief volume-effect is iets groter (tabel 12). De opbrengst uit de verontreinigingsheffing blijft gelijk. Inclusief volume-effect daalt de opbrengst (-5,3 procent). Dit komt omdat wordt verwacht dat het aantal verontreinigingseenheden (directe lozingen) afneemt.

Watersysteemheffing

Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het beheren van het waterpeil en zorgen voor 'droge voeten' (waterkering). De kosten worden gedekt uit de watersysteemheffing. De watersysteemheffing bestaat uit vier heffingen: de ingezetenenheffing, de heffing gebouwd, de heffing ongebouwd en de heffing natuur.

De ingezetenenheffing wordt betaald door huishoudens. De opbrengst uit de ingezetenenheffing

Tabel 10 Begrote opbrengst overige gemeentelijke belastingen en heffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Parkeerbelasting	666	0,9%
Reclamebelasting	23	9,5%
Precariobelasting	154	16,7%
Forensenbelasting	31	6,9%
Baatbelasting	1	0,0%
Roerendezaakbelasting	3	0,0%
Begraafplaatsrechten	117	1,7%
Marktgelden	32	0,0%

Bron: CBS

Tabel 11 Begrote opbrengst gemeentelijke heffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Totaal	8.835	1,9%

Bron: CBS

bedraagt dit jaar 533 miljoen euro. Als we de verandering van het aantal ingezetenen buiten beschouwing laten (exclusief volume-effect) stijgt de opbrengst met 3,3 procent (tabel 13).

De heffing gebouwd wordt door eigenaren van gebouwen (woningen en niet-woningen) betaald en is, net als de ozb, een percentage van de woz-waarde. De opbrengst is dit jaar 649 miljoen euro. Als we uitgaan van hetzelfde areaal gebouwen als vorig jaar (en dus het volume-effect buiten beschouwing laten) is de opbrengst gestegen met 3,4 procent.

De heffing ongebouwd en de heffing natuur worden beide betaald door eigenaren van grond. De heffing natuur door eigenaren van natuurgrond, de heffing ongebouwd door eigenaren van andere ongebouwde grond. Die laatste groep bestaat veelal uit agrariërs, maar ook eigenaren van (spoor)wegen vallen er onder. De opbrengst uit de heffing ongebouwd stijgt (gecorrigeerd voor volume-effect) met 3,1 procent tot 158 miljoen euro. De opbrengst uit de heffing natuur stijgt met 2,7 procent tot 4 miljoen euro. De stijging inclusief volume-effect bedraagt 3,4 procent. De totale opbrengst van de watersysteemheffing is dit jaar 1.344 miljoen euro. Dat is, als we corrigeren voor de verandering van het aantal grondslagen, 3,3 procent meer dan vorig jaar.

Wegenheffing

Vijf waterschappen beheren een deel van het wegennet in hun beheersgebied. Vier van deze waterschappen brengen hier een afzonderlijke heffing voor in rekening, één waterschap (Scheldestromen) bekostigt het wegenonderhoud uit de opbrengst uit de watersysteemheffing. De wegenheffing wordt vaak alleen betaald door de belastingplichtigen in het gebied waar het wegenbeheer plaatsvindt, niet in het hele waterschap.

Tabel 14 geeft de opbrengsten en de ontwikkeling daarvan. De totale opbrengst van de wegenheffing is dit jaar 36 miljoen euro. Als we de verandering van het aantal huishoudens, hectaren grond en aantal gebouwen buiten beschouwing laten dan stijgt de opbrengst uit de wegenheffing met 2,0 procent.

Totaal waterschapsheffingen

In totaal bedragen de waterschapslasten 2.643 miljoen euro, een lastenstijging van 2,0 procent ten opzichte van vorig jaar (tabel 15).

Tabel 12 Opbrengst zuiveringsheffing en verontreinigingsheffing 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Zuiveringsheffing	1.255	1,1%	0,7%
Verontreinigingsheffing	9	-5,3%	0,0%

Tabel 13 Opbrengst watersysteemheffing 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Ingezetenen	533	3,9%	3,3%
Gebouwd	649	4,3%	3,4%
Ongebouwd	158	4,6%	3,1%
Natuur	4	3,4%	2,7%
Totaal	1.344	4,2%	3,3%

Provincies

Provinciale opcenten

De opcenten op de motorrijtuigenbelasting zijn de belangrijkste belastingen van provincies. De hoogte van de motorrijtuigenbelasting is onder andere afhankelijk van het soort voertuig (bijvoorbeeld auto of motor), het gewicht van het voertuig en het soort brandstof dat het voertuig gebruikt. Bovenop het bedrag aan motorrijtuigenbelasting komen de opcenten.

Inclusief volume-effect stijgt de opbrengst met 1,1 procent tot 1.536 miljoen euro. De stijging exclusief volume effect is met 0,8 procent kleiner.

Overige provinciale heffingen

Naast de opcenten op de motorrijtuigenbelasting kennen provincies nog enkele kleinere heffingen. Omdat grondslaggegevens ontbreken geven we hier

alleen de opbrengstontwikkeling inclusief volume-effect weer, op basis van begrotingsgegevens.

De opbrengst uit de grondwaterbelasting is dit jaar 14 miljoen euro (daling van 6,2 procent ten opzichte van vorig jaar). De opbrengst uit de overige heffingen bedraagt 18 miljoen euro (stijging van 6,0 procent).

Totaal provinciale heffingen

De totale opbrengst uit de provinciale heffingen bedraagt 1.568 miljoen euro. Inclusief volume-effect is dat een mutatie ter grootte van 1,1 procent.

Tabel 14 Opbrengst wegheffing 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Ingezetenen	16	2,2%	1,4%
Gebouwd	16	1,9%	2,5%
Ongebouwd	3	2,3%	2,8%
Natuur	0	4,0%	6,9%
Totaal	36	2,9%	2,0%

Tabel 15 Opbrengst waterschapsheffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Totaal	2.643	2,6%	2,0%

Tabel 16 Opbrengst provinciale opcenten 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect	Mutatie exclusief volume-effect
Totaal	1.536 ^a	1,1%	0,8%

a Bron: CBS

Tabel 17 Begrote opbrengst overige provinciale heffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Grondwaterbelasting	14	-6,2%
Overige heffingen	18	6,0%

Bron: CBS

Tabel 18 Totale opbrengst provinciale heffingen 2015

	Opbrengst (mln. euro)	Mutatie inclusief volume-effect
Totaal	1.568	1,1%

Bron: CBS

De ozb-opbrengst en de macronorm

Normering

Elke afzonderlijke gemeente is vrij om zelf de hoogte van de ozb-tarieven te bepalen. In 2006 en in 2007 golden hiervoor beperkingen, maar die zijn in 2008 weer opgeheven. Toen is wel een zogeheten macronorm ingevoerd. Die stelt een bovengrens aan de totale stijging van de ozb-opbrengst.

De macronorm is niet in wetgeving vastgelegd. Het is een bestuurlijke afspraak tussen het Rijk en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). In het bestuursakkoord met de VNG van 4 juni 2007 is afgesproken dat bij overschrijding van de macronorm het volume van het gemeentefonds kan worden verlaagd. Dit is in 2008, 2012, 2013 en 2014 echter niet gebeurd, terwijl het kabinet in die jaren wel een overschrijding constateerde. Kortom op het gemeentefonds zou betekenen dat gemeenten collectief worden gestraft als een aantal van hen de ozb-opbrengst sterk laat toenemen. Dat lijkt geen optimaal sturingsmechanisme.

De macronorm is in 2010 geëvalueerd.¹⁵ Toen is geconstateerd dat de ozb-opbrengst, op een kleine overschrijding in 2008 na, binnen de marges van de norm is gebleven.¹⁶ In 2014 is opnieuw een evaluatie uitgevoerd. De werkgroep die de evaluatie uitvoerde concludeert dat de macronorm geen effectief instrument is om de lastenontwikkeling te beheersen. De werkgroep adviseert om de macronorm af te schaffen en doet suggesties voor alternatieven.¹⁷ Omdat de alternatieven volgens het kabinet nog onvoldoende zijn uitgewerkt wordt de macronorm gehandhaafd in 2015. Het kabinet onderzoekt samen met de VNG de mogelijkheid om de macronorm te vervangen door een woonlastennorm.¹⁸

Concreet houdt de macronorm in dat de opbrengst van de ozb van alle gemeenten samen niet meer mag stijgen dan de reële trendmatige groei van het bruto binnenlands product (thans 1,5 procent) plus de prijsontwikkeling¹⁹ (1,5 procent).²⁰ Dat betekent een maximale stijging van 3,00 procent. In 2014 is de macronorm overschreden. In voorgaande jaren werd de macronorm in het jaar na overschrijding

verlaagd. Het kabinet heeft besloten de verlaging in 2015 niet toe te passen met het oog op de drie grote decentralisaties (zorg, jeugd en werk).²¹

Meting

Toezicht op de naleving van de macronorm kan op basis van drie bronnen: begrotingscijfers, rekeningcijfers en een combinatie van tarief- en grondslagcijfers.

Het CBS verzamelt jaarlijks de gemeentelijke begrotingscijfers. Die hebben echter enkele beperkingen. Ze zijn deels gebaseerd op nog niet vastgestelde begrotingen, en ze hebben weliswaar betrekking op de meeste, maar niet op alle gemeenten. Ook blijkt er altijd een gat te gapen tussen begrote en gerealiseerde opbrengst, met name bij de ozb.²²

Eventuele overschrijdingen van de macronorm kunnen ook worden gemonitord op basis van de gemeentelijke rekeningen in plaats van de begrotingen. Rekeningcijfers hebben het voordeel definitief te zijn, maar zijn slechts met vertraging beschikbaar. Daarom zijn ze voor dit doel ongeschikt.

In de derde plaats kunnen de ozb-opbrengsten worden berekend aan de hand van ozb-tarieven en woz-waarden. Het nadeel hiervan is echter dat deze methode de daadwerkelijke ozb-opbrengst per definitie overschat omdat in de praktijk altijd een deel van de grondslag oninbaar is, bijvoorbeeld wanneer er door leegstand geen gebruiker van een bedrijfspand is. Op het niveau van mutaties is het echter wel mogelijk een vergelijking te maken. Daarvoor moet dan de vooronderstelling worden gemaakt dat leegstand van jaar op jaar weinig verandert. Verder zijn de definitieve woz-waarden pas met vertraging bekend. Wij maken gebruik van voorlopige cijfers (zie blz. 119).

Een ex post vergelijking van de drie methoden laat zien dat conclusies trekken op basis van begrotingscijfers alleen, riskant kan zijn.²³ Wij geven dan ook de voorkeur aan de berekening op basis van tarieven en woz-waarden.

Berekend op basis van de ozb-tarieven en de waarde van onroerende zaken blijkt de ozb-opbrengst dit

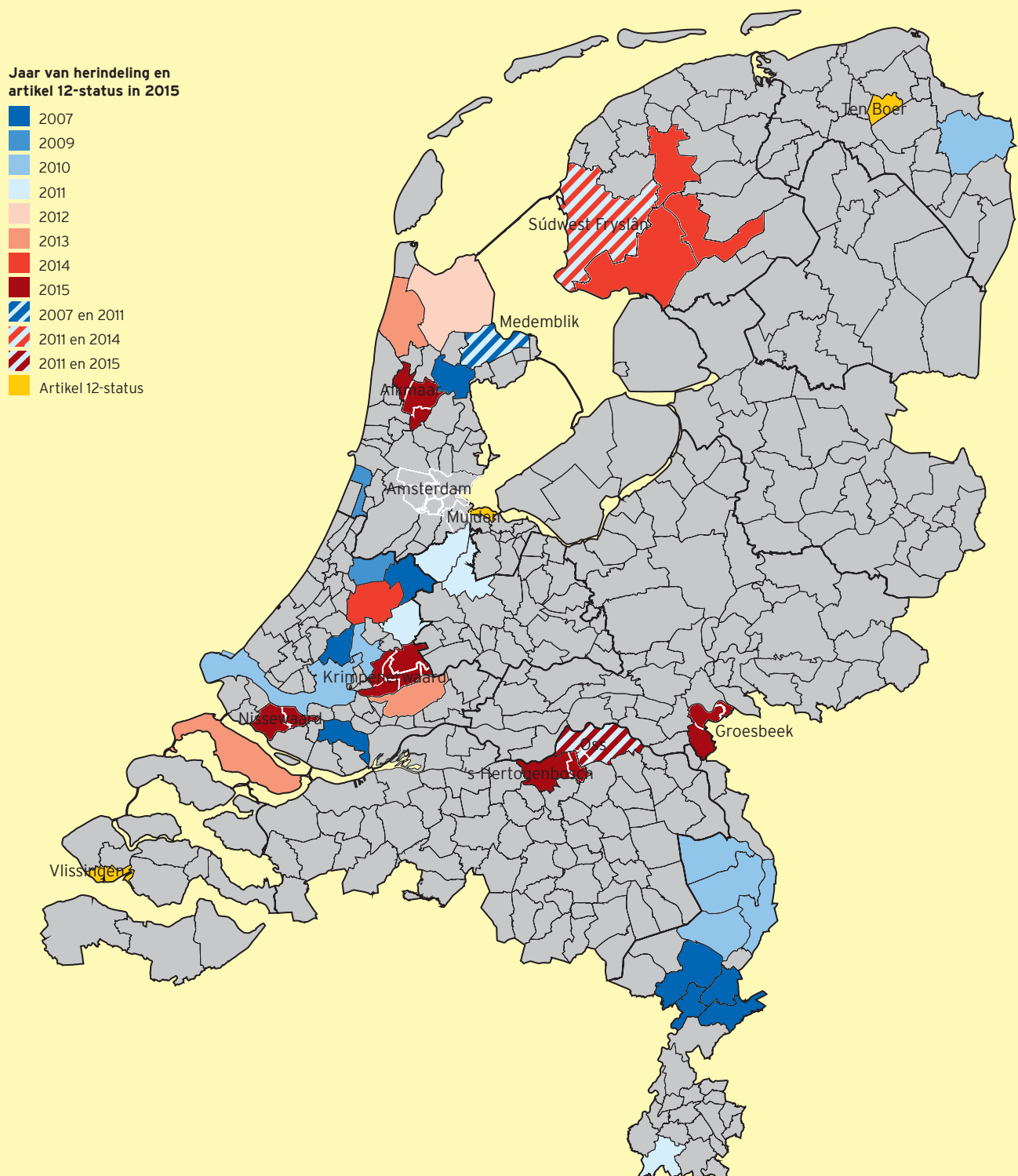
jaar met 154,8 miljoen euro te stijgen (inclusief areaaluitbreiding), 44 miljoen meer dan afgesproken in de macronorm. Welke gemeenten de ozb naar verhouding sterk hebben verhoogd is te zien op kaart 6 (woningen) en kaart 10 (niet-woningen).

Consequenties

De gemeenten hebben zich dit jaar gezamenlijk niet aan de macronorm gehouden. De afspraak is dat bij overschrijding van de macronorm in het *Bestuurlijk overleg financiële verhoudingen* een bestuurlijke weging plaatsvindt van de mogelijke oorzaken van de overschrijding. Het kabinet behoudt zich het recht voor om een correctie door te voeren op de omvang van het gemeentefonds. Deze formulering laat strikt genomen geen gerichte korting voor overtreders toe. Dat zou immers de verdeling van het fonds veranderen. Dit betekent dat gemeenten die zelf onder de norm zijn gebleven financieel kunnen worden gestraft voor het beleid van andere gemeenten. Dat geldt zelfs voor de 27 gemeenten die de ozb verlagen.

De ozb is goed voor 1,6 procent van de landelijke belasting- en premieopbrengst. De overschrijding van de macronorm met 1,17 procentpunt (44 miljoen euro) komt neer op een te hoge stijging van de landelijke belastingopbrengst van 0,0183 procent. Ernstige macro-economische consequenties vallen daar niet van te verwachten. Over de ontwikkeling van de koopkracht zegt de overschrijding van de macronorm weinig. De macronorm betreft immers de stijging van de ozb-opbrengst inclusief areaaluitbreiding (nieuwbouw). Doordat er een volume-effect in zit zegt deze stijging weinig over de druk op afzonderlijke belastingplichtigen.

1 Artikel 12-status en gemeentelijke herindeling

1 Gemeentelijke herindeling en artikel 12-status

Gemeentelijke herindeling

Van 2014 op 2015 is het aantal gemeenten met tien afgenomen tot 393. Op de kaart hiernaast zijn de gemeenten ingekleurd die de afgelopen jaren zijn heringedeeld.

Het kabinet Rutte II streefde aanvankelijk naar een radicale vermindering van het aantal gemeenten. Alleen gemeenten met ten minste 100.000 inwoners werden levensvatbaar geacht. Op dit moment hebben maar 31 gemeenten zo veel inwoners. Opschaling zou de bestuurskracht van gemeenten vergroten, en op termijn een miljard euro aan kosten besparen (volgens het regeerakkoord). Uit onderzoek blijkt echter dat herindelingen niet tot lagere uitgaven leiden.²⁴ Inmiddels heeft het kabinet zijn opschalingsambities beperkt. De ingeboekte bezuiniging op het gemeentefonds is vooralsnog echter gehandhaafd.

Sommige heringedeelde gemeenten hanteren voor een aantal gemeentelijke belastingen nog verschillende tarieven in de territoria van de opgeheven gemeenten. Ook de Amsterdamse stadsdelen kenden tot 2015 verschillende belastingtarieven. In deze uitgave worden daarom de binnengemeentelijke tariefgebieden afzonderlijk weergegeven. De relevante binnengrenzen zijn op de kaart hiernaast wit ingetekend.

Artikel 12

Gemeenten die in ernstige financiële problemen verkeren, kunnen op grond van artikel 12 van de Financiële-verhoudingswet een aanvullende uitkering aanvragen. Dit kan als de algemene middelen van de gemeente aanmerkelijk en structureel tekortschieten om in de noodzakelijke behoeften te voorzien, terwijl de eigen inkomsten zich op een redelijk peil bevinden. Dit laatste betekent (in 2015) concreet dat reinigingsheffing en rioolheffing kostendekkend moeten zijn en dat het gewogen gemiddelde ozb-tarief ten minste

0,1790 procent van de woz-waarde moet bedragen. Tot 2012 bestond er eveneens een minimumtarief voor de rioolheffing, maar dat is opgeheven. Niet-kostendekkende tarieven voor riool en reiniging zijn alleen toegestaan voor zover deze door een hoger ozb-tarief worden gecompenseerd.

Artikel 12-gemeenten zijn dus genoodzaakt hoge tarieven te hanteren. Of dit ook altijd tot hoge lasten voor hun inwoners leidt, hangt af van de waarde van de onroerende zaken binnen deze gemeenten.

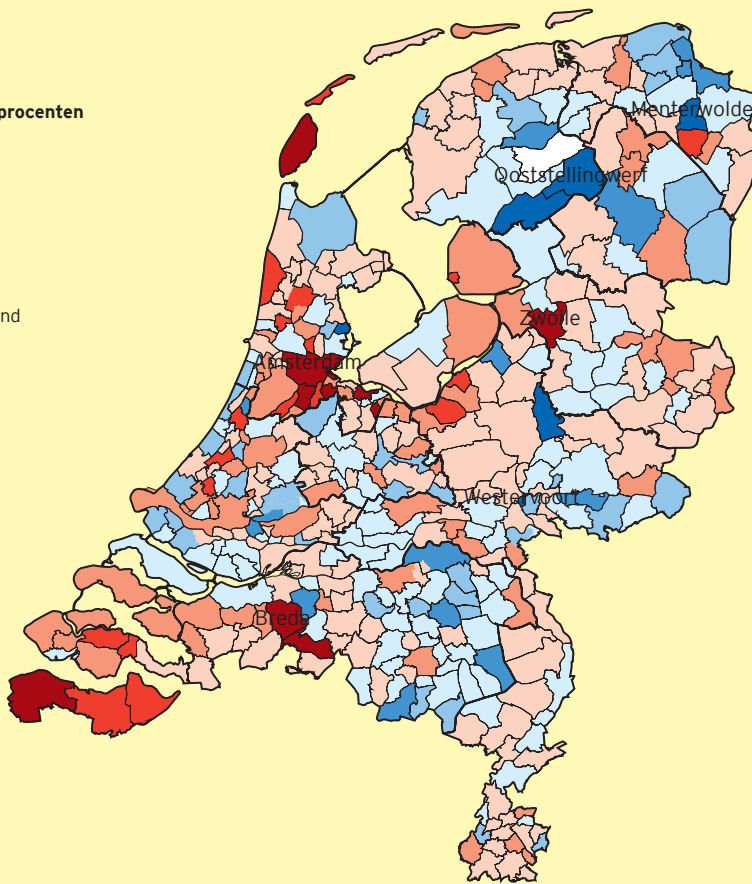
Aantal artikel 12-gemeenten gestabiliseerd

In de jaren tachtig van de vorige eeuw hadden nog tientallen gemeenten de artikel 12-status. Sindsdien is dit aantal gestaag teruggelopen, onder meer door de voortdurende gemeentelijke herindelingen en de invoering van de nieuwe Financiële-verhoudingswet uit 1997, die beter rekening houdt met kostenverschillen tussen gemeenten.²⁵ Dit jaar zijn er drie artikel 12-gemeenten, net als vorig jaar.²⁶ Op de kaart zijn artikel 12-gemeenten geel gekleurd.

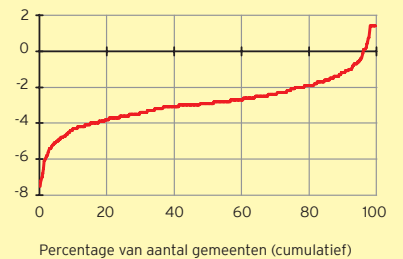
Het artikel 12-vangnet is specifiek Nederlands. Andere landen zijn huiverig om gemeenten in nood te redden, omdat dit onverantwoordelijk beleid zou uitlokken. In Nederland zijn daar echter geen aanwijzingen voor.²⁷

2 Waardeontwikkeling woningen

Ontwikkeling in procenten

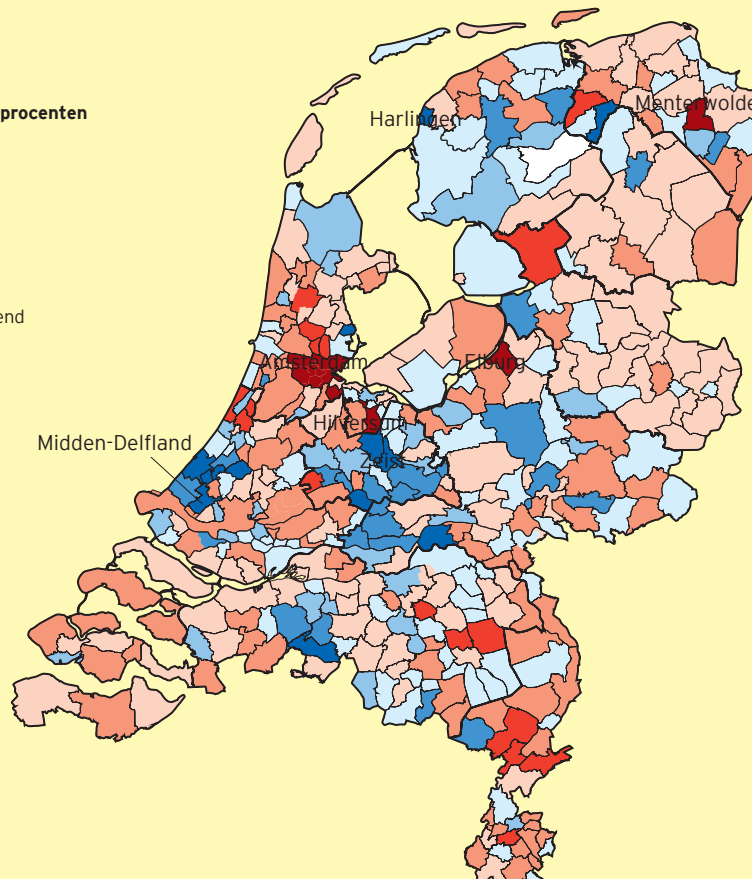

Westervoort	-7,5%
Menterwolde	-7,2%
Ooststellingwerf	-7,0%
Breda	0,7%
Zwolle	0,8%
Amsterdam	1,4%
Gemiddelde	-2,6%
Mediaan	-2,9%

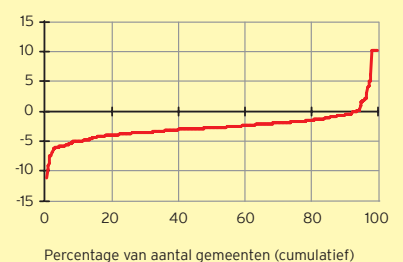

3 Waardeontwikkeling niet-woningen

Ontwikkeling in procenten

Midden-Delfland	-11,1%
Harlingen	-9,8%
Zeist	-9,2%
Menterwolde	5,0%
Elburg	6,1%
Amsterdam	10,2%
Gemiddelde	-2,1%
Mediaan	-2,8%

2 en 3 Waardeontwikkeling woningen en niet-woningen

Taxatie

De waarde van woningen en van niet-woningen wordt jaarlijks opnieuw vastgesteld, waarbij het peiljaar telkens een jaar opschuift. Voor 2015 geldt de waarde op 1 januari 2014. Vorig jaar was dat 2013. Helaas kan de nieuwe waarde van sommige objecten pas in een laat stadium definitief worden vastgesteld (onder meer als gevolg van bezwaar- en beroepsprocedures), zodat gemeenten hun definitieve ozb-tarieven pas laat kunnen vaststellen. De ozb-tarieven moeten weliswaar voor het begin van het jaar worden gekozen, maar mogen in de loop van het jaar nog worden verlaagd (niet verhoogd).

De waarde van de onroerende zaken binnen de gemeentegrenzen kan ook zijn toegenomen door nieuwbouw (of afgenomen door sloop). Deze zogeheten areaalontwikkeling wordt bij de waardeontwikkeling niet meegerekend. De waardeontwikkeling wordt in deze atlas gebruikt om de mutatie van de ozb-tarieven te corrigeren. Immers, hogere waarden leiden vaak tot lagere tarieven, en andersom. Om de reële tariefontwikkeling te berekenen wordt voor de waardeontwikkeling gecorrigeerd.

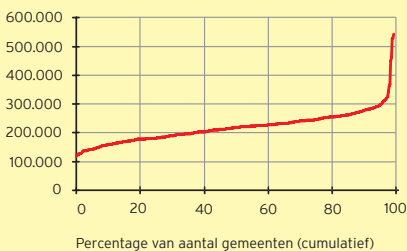
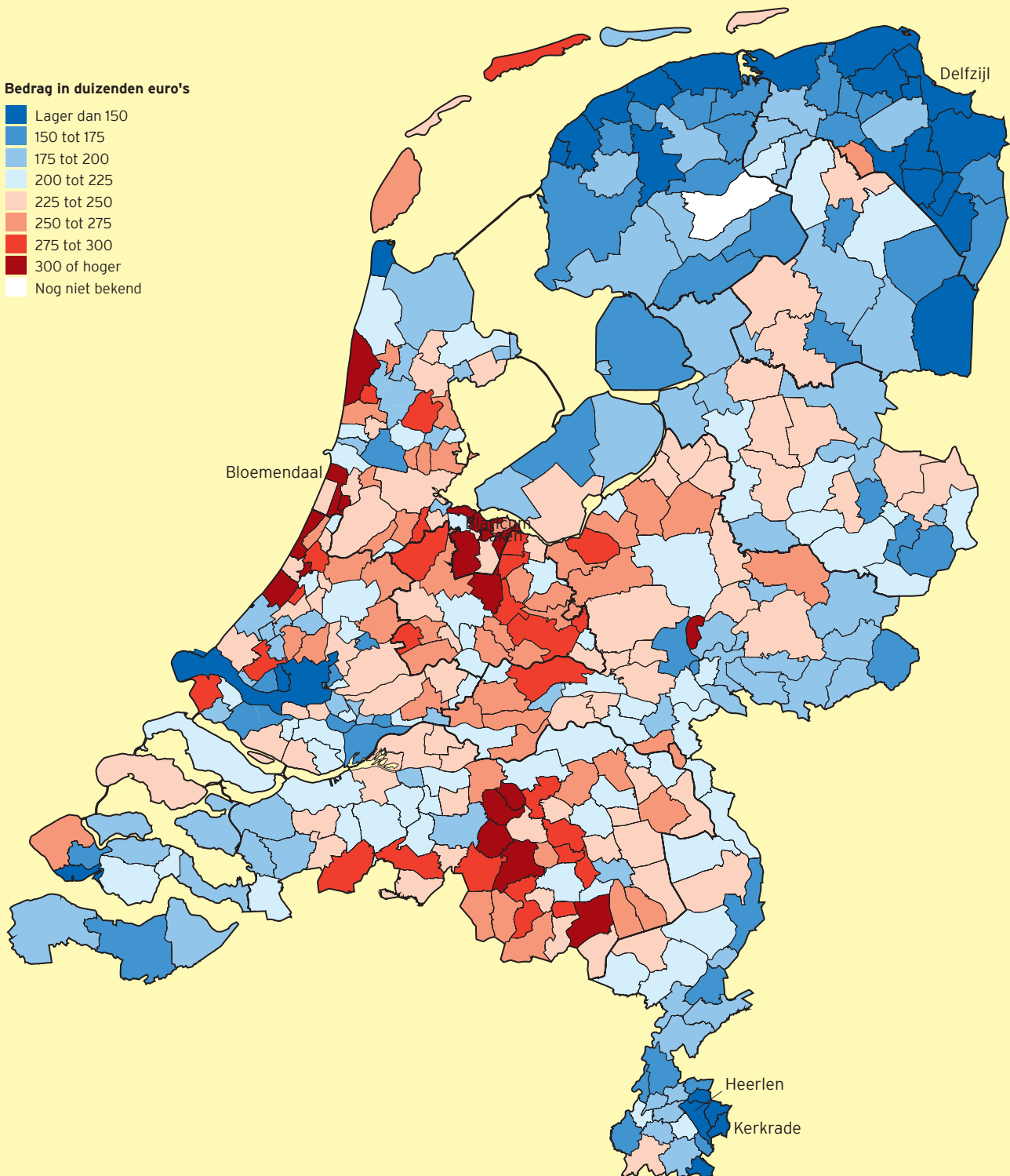
Waardeontwikkeling woningen

De definitieve waardemutaties waren nog niet beschikbaar op het moment dat deze atlas is samengesteld. De vermelde waardeontwikkelingen betreffen voorlopige cijfers, verzameld door de Waarderingskamer. De gemiddelde waardeontwikkeling van woningen varieert van -7,5 procent in Westervoort tot 1,4 procent in Amsterdam. Het landelijke gemiddelde bedraagt -2,6 procent. In 383 gemeenten daalde de gemiddelde woning in waarde. Voor 78 procent van de gemeenten geldt dat de waardeontwikkeling tussen de -6 en de -2 procent ligt.

Waardeontwikkeling niet-woningen

De gemiddelde waardeontwikkeling van niet-woningen varieert van -11,1 procent in Midden-Delfland tot 10,2 procent in Amsterdam. Gemiddeld bedroeg de waardeontwikkeling -2,1 procent. In 49 procent van de gemeenten ligt de waardeontwikkeling tussen de -3 en de 0 procent. In 372 gemeenten daalt de gemiddelde waarde van niet-woningen.

4 Gemiddelde woningwaarde

Heerlen	119.000
Kerkrade	124.000
Delfzijl	125.000
Blaricum	528.000
Bloemendaal	530.000
Laren	543.000
Gemiddelde	216.000
Mediaan	220.000

4 Gemiddelde woningwaarde

Gemiddelde

De taxatiewaarde van een woning bedraagt gemiddeld 216.000 euro. Dat is een verandering van -2,6 procent in vergelijking met vorig jaar. Via de ozb-aanslag (en in sommige gemeenten ook via de rioolheffing) werkt de woningwaarde door in de woonlasten die huishoudens aan de gemeente moeten betalen. Ook de heffing gebouwd van de waterschappen, de inkomstenbelasting (het eigenwoningforfait en de vermogensheffing in box 3) en de overdrachtsbelasting gebruiken de woningwaarde als grondslag.

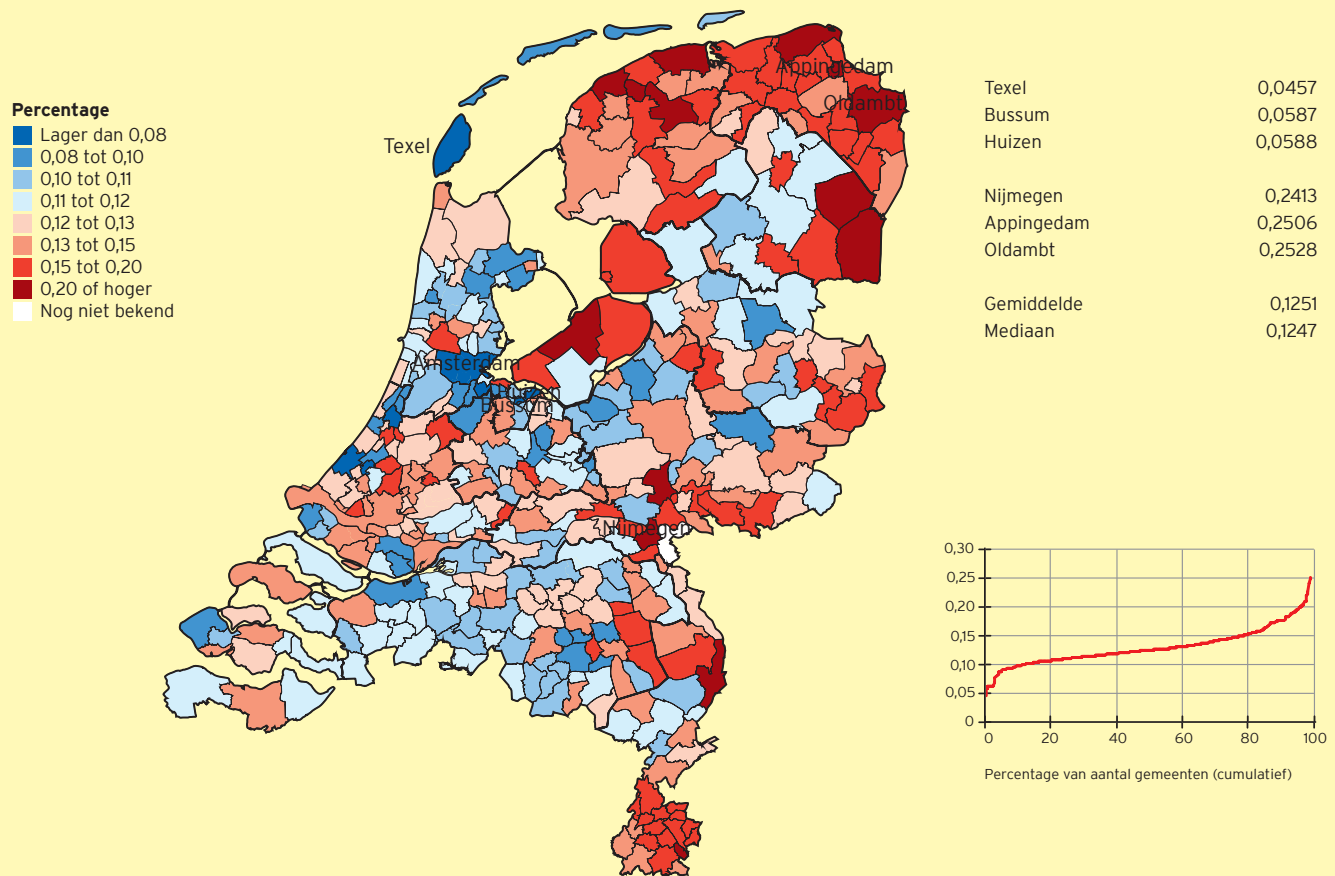
Omdat de definitieve waardecijfers van onroerende zaken nog niet beschikbaar zijn, vermelden wij voorlopige gegevens. Die zijn berekend door de gemiddelde waarde van woningen binnen een gemeente in 2014 (bron: CBS) te verhogen met behulp van voorlopige cijfers met betrekking tot de waardestijging binnen die gemeente.

Grote verschillen

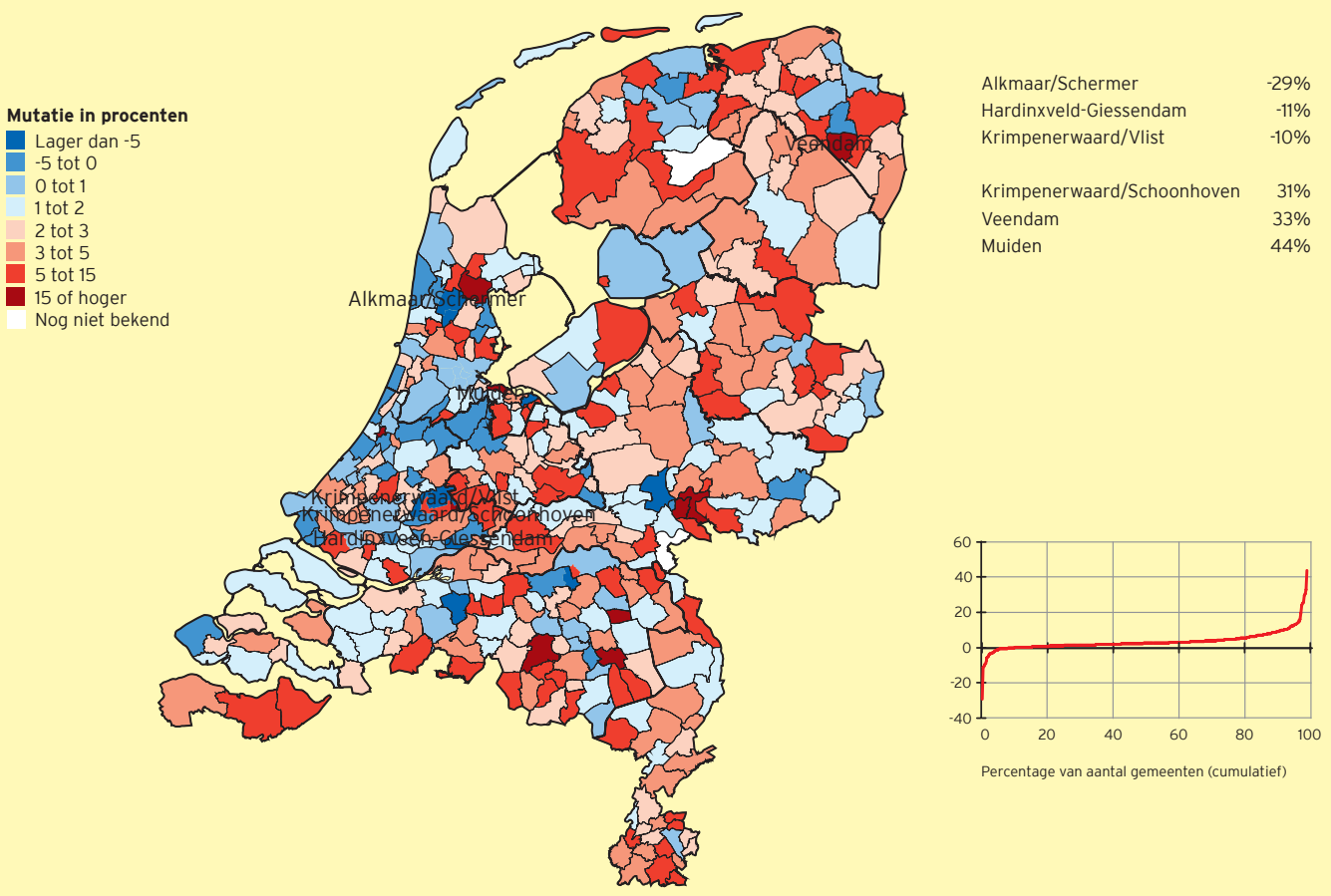
De goedkoopste woningen staan in de periferie: het Noorden, Zeeland en Limburg, maar ook in en om Rotterdam zijn woningen gemiddeld weinig waard. In Heerlen bedraagt de gemiddelde woningwaarde 119.000 euro. De duurste woningen staan in de villadorpen rond de grote steden. Laren spant de kroon met een gemiddelde waarde van 543.000 euro. De figuur onder de kaart laat zien dat er enkele gemeenten zijn met uitzonderlijk dure huizen. Voor de rest is de verdeling vrij vlak.

De verschillen in de waarde van onroerende zaken hebben twee oorzaken. Ten eerste zijn sommige plaatsen gewilder dan andere: een vrijwel identieke woning is in Bloemendaal veel meer waard dan in Heerlen. Heerlen ligt in Zuid-Limburg, één van de gebieden waar de bevolkingsomvang daalt. Daarnaast verschilt de samenstelling van het woningenbestand: in Bloemendaal staan veel villa's, in Heerlen meer eenvoudige woningen.

5 Ozb-tarief woningen

6 Mutatie ozb-tarief woningen

5 en 6 Ozb-tarief woningen en mutatie

Tarieven

Kaart 5 hiernaast laat het ozb-tarief zien voor eigenaren van woningen. Eén gemeente (Groesbeek) had bij het ter perse gaan van deze atlas nog geen ozb-tarieven bepaald. Van één gemeente zijn voorlopige tarieven opgenomen, omdat vrijwel vaststond dat dit de definitieve tarieven zouden worden.²⁸ Het gemiddelde tarief bedraagt 0,1251 procent. Dat is (gecorrigeerd voor de waardeontwikkeling) 2,8 procent hoger dan vorig jaar.

In 59 procent van de gemeenten ligt het ozb-tarief voor woningen tussen 0,10 en 0,14 procent (zie de figuur bij de kaart). Ter vergelijking: het eigenwoningforfait komt gemiddeld overeen met een tarief van 0,2940 procent van de woz-waarde.²⁹ Dit is 2,3 keer zo hoog als het gemiddelde ozb-tarief. Het gemiddelde tarief van de met de ozb vergelijkbare "heffing gebouwd" van de waterschappen bedraagt 0,0344 procent. Dat is 27 procent van het gemiddelde ozb-tarief voor woningen.

Dit jaar heeft Texel het laagste tarief (0,0457 procent) en Oldambt het hoogste (0,2528 procent). Een vergelijking van de tarieven is echter niet erg informatief, omdat gemeenten met goedkope woningen hogere tarieven nodig hebben om een bepaalde opbrengst te krijgen dan gemeenten met dure huizen (zie bijlage 2). Dit verklaart deels de overwegend rode kleur van Groningen, Friesland en Zuid-Limburg op kaart 5. Kaart 8 laat daarom de gestandaardiseerde tarieven zien, die hiervoor zijn gecorrigeerd.

Tariefmutaties

Een deel van de jaarlijkse tariefaanpassing is bedoeld om te compenseren voor de ontwikkeling van de waarde van onroerende zaken. Immers, wanneer deze waarde stijgt kan met een lager tarief dezelfde opbrengst worden verkregen. Bij een waardedaling moet het tarief omhoog om de

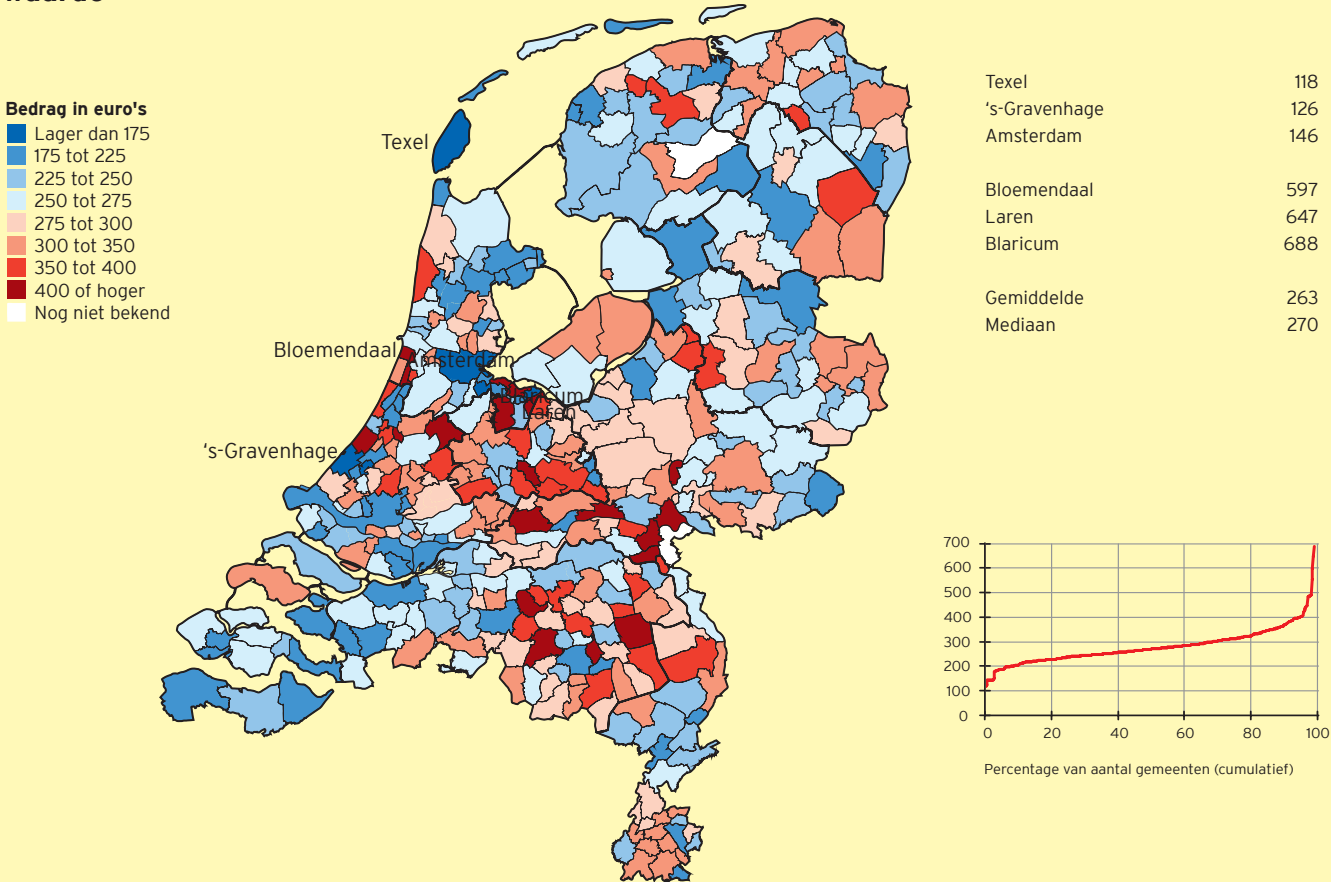
opbrengst ten minste gelijk te houden. Om de reële tariefontwikkeling te kunnen bepalen zijn de tarieven in 2015 daarom vergeleken met de tarieven in 2014 die zijn gecorrigeerd voor de waardeontwikkeling. Het gemiddelde tarief van de ozb op het eigendom van woningen is – aldus gecorrigeerd – dit jaar 2,8 procent verhoogd.

Dit jaar daalt het ozb-tarief voor woningen (na correctie voor de waardeontwikkeling) in 39 gemeenten. De grootste dalingen vonden plaats in Alkmaar/Schermer (-29 procent) en in Hardinxveld-Giessendam (-11 procent). De daling in de voormalige gemeente Schermer is een gevolg van de herindeling. In de nieuwe gemeente (Schermer maakt voortaan deel uit van Alkmaar) is het ozb-tarief lager dan in de voormalige gemeente. In Hardinxveld-Giessendam was de opbrengst in 2014 hoger dan verwacht. Dit geld wordt nu teruggegeven aan de belastingbetaler.

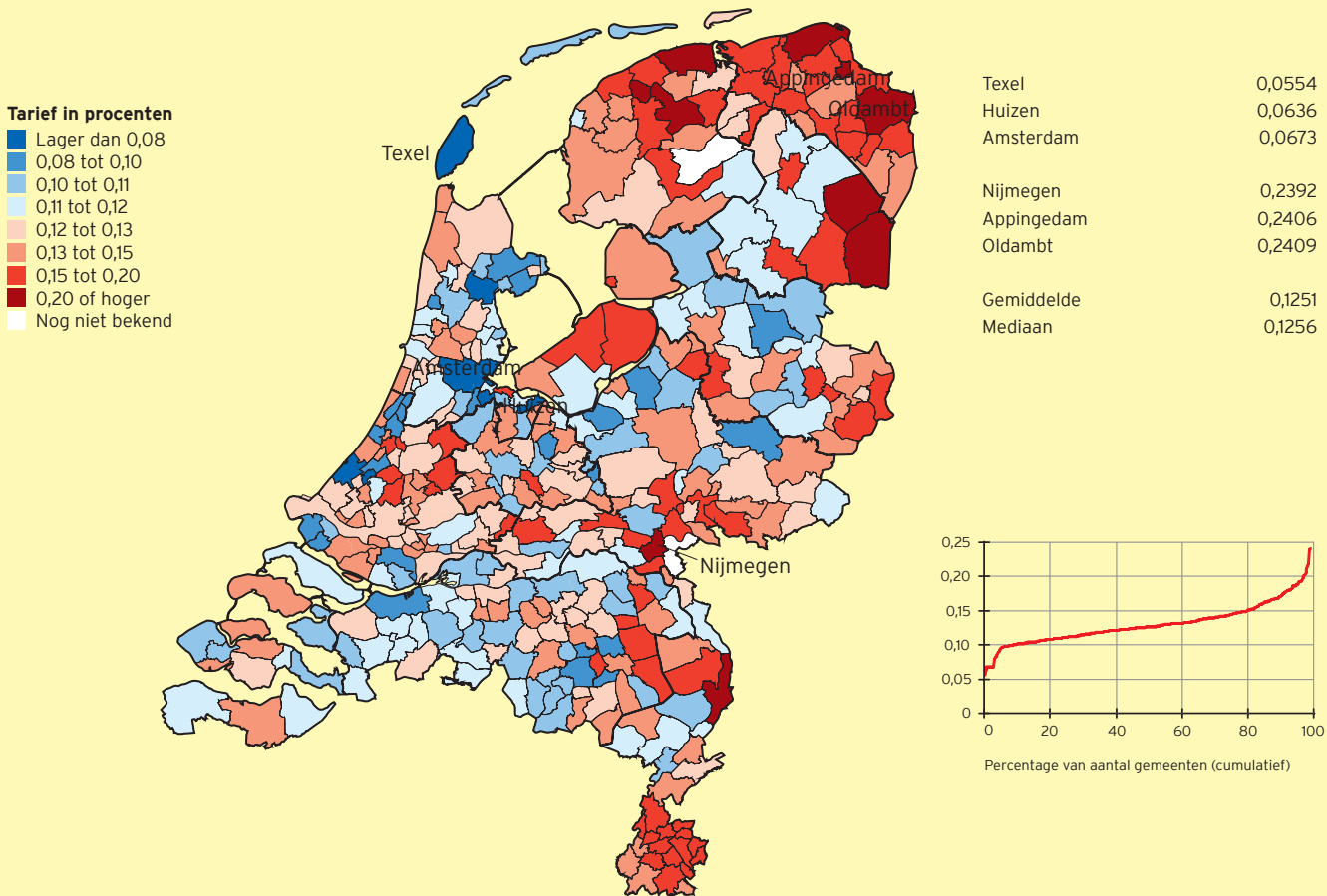
De grootste tariefverhoging vindt plaats in Muiden (44 procent). Muiden heeft dit jaar de artikel 12-status verkregen en moest daarom de ozb-tarieven verhogen. Veendam verhoogt het ozb-tarief met 33 procent. Het tarief van de rioolheffing daalt in Veendam en daarom is er volgens de gemeente ruimte om het ozb-tarief te laten stijgen zonder dat de woonlasten al te zeer stijgen.

7 Ozb-aanslag woning met gemiddelde waarde

8 Gestandaardiseerd ozb-tarief woningen

7 en 8 Gemiddelde aanslag en gestandaardiseerd ozb-tarief woningen

Vergelijken is lastig

Een vergelijking van de ozb-tarieven van verschillende gemeenten zegt op zichzelf betrekkelijk weinig. Immers, een laag tarief kan in combinatie met een hoge grondslag best tot een hoge belastingaanslag leiden. We presenteren daarom in deze atlas twee alternatieve vergelijkingsmaatstaven. Vanuit het standpunt van de *belastingbetaler* is de gemiddelde aanslag een nuttige indicator. Dit is de hoogte van de aanslag bij een voor de gemeente geldende gemiddelde woningwaarde (kaart 7). Vanuit het gezichtspunt van de *gemeente* is het gestandaardiseerde ozb-tarief (kaart 8 voor woningen en kaart 12 voor niet-woningen) een goede indicator. Twee gemeenten met hetzelfde gestandaardiseerde tarief hebben per saldo evenveel te besteden. Beide maatstaven worden uitgebreid behandeld in bijlage 2.

Gemiddelde aanslag

De hoogte van de ozb kan vanuit de belastingbetaler gezien het best worden vergeleken aan de hand van de hoogte van de aanslag voor een woning van gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Deze ozb-aanslag varieert van 118 euro in Texel tot 688 euro in Blaricum (kaart 7). Blaricum heeft geen uitzonderlijk hoog tarief, maar de huizen zijn er wel buitengewoon duur. De figuur bij kaart 7 laat zien dat maar enkele gemeenten met hun gemiddelde ozb-aanslag boven de 400 euro uitkomen. Het gemiddelde ligt op 263 euro. Dit is 6,98 euro (2,7 procent) meer dan vorig jaar. In 61 procent van de gemeenten ligt de gemiddelde aanslag tussen 200 en 300 euro.

Gedeeltelijke verevening van belastingcapaciteit leidt tot tariefverschillen

De belastingopbrengst is gelijk aan het tarief maal de grondslag. Gemeenten met een verhoudingsgewijs kleine belastinggrondslag - en dus relatief lage woningwaarden - hebben hogere ozb-tarieven nodig dan gemeenten met een grote grondslag om eenzelfde belastingopbrengst te genereren. De rijksoverheid houdt hier rekening mee door gemeenten met dure woningen een lagere uitkering te geven uit het gemeentefonds, maar deze compensatie is niet volledig. Dat betekent dat gemeenten met bovengemiddeld dure woningen bij een bepaald ozb-tarief over meer algemene middelen beschikken dan andere gemeenten. Dit is een van de redenen dat gemeenten met een lage waarde van onroerende zaken relatief hoge ozb-tarieven kennen.

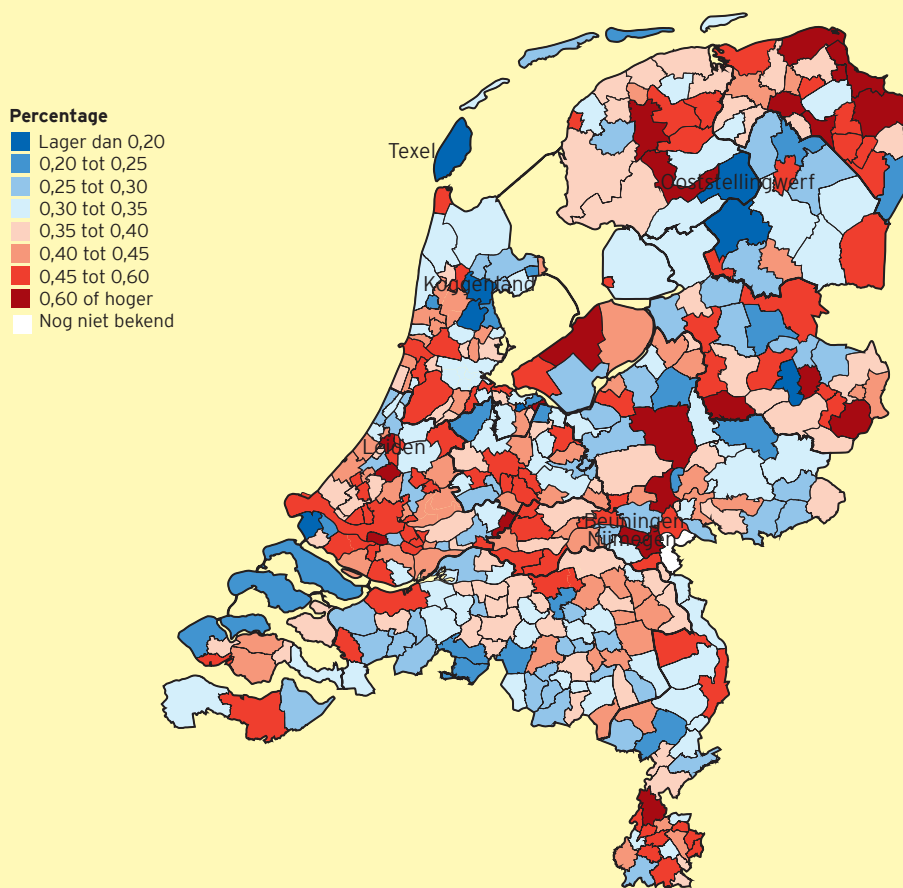
Gestandaardiseerd tarief

Om de hoogte van de ozb-tarieven vanuit gemeentelijk perspectief te kunnen vergelijken zijn *gestandaardiseerde* tarieven berekend. Dit zijn de tarieven die de gemeenten bij gelijke opbrengst zouden heffen wanneer ze een gemiddelde belastingcapaciteit hadden gehad (of wanneer de rijksoverheid verschillen in belastingcapaciteit niet gedeeltelijk maar geheel zou verevenen).

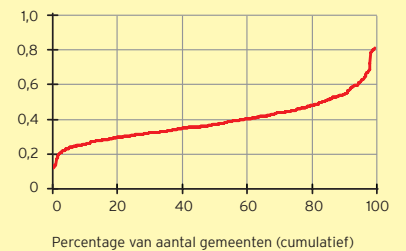
Texel heeft voor woningen het laagste gestandaardiseerde tarief (0,0554 procent), Oldambt het hoogste (0,2409 procent). Het gemiddelde bedraagt 0,1251 procent.

Opvallend is dat Noord-Nederland en Zuid-Limburg niet alleen hoge ozb-tarieven hebben (kaart 5), maar ook hoge gestandaardiseerde ozb-tarieven. De lage woningwaarden in die gebieden kunnen de hoge ozb-tarieven dus maar ten dele verklaren.

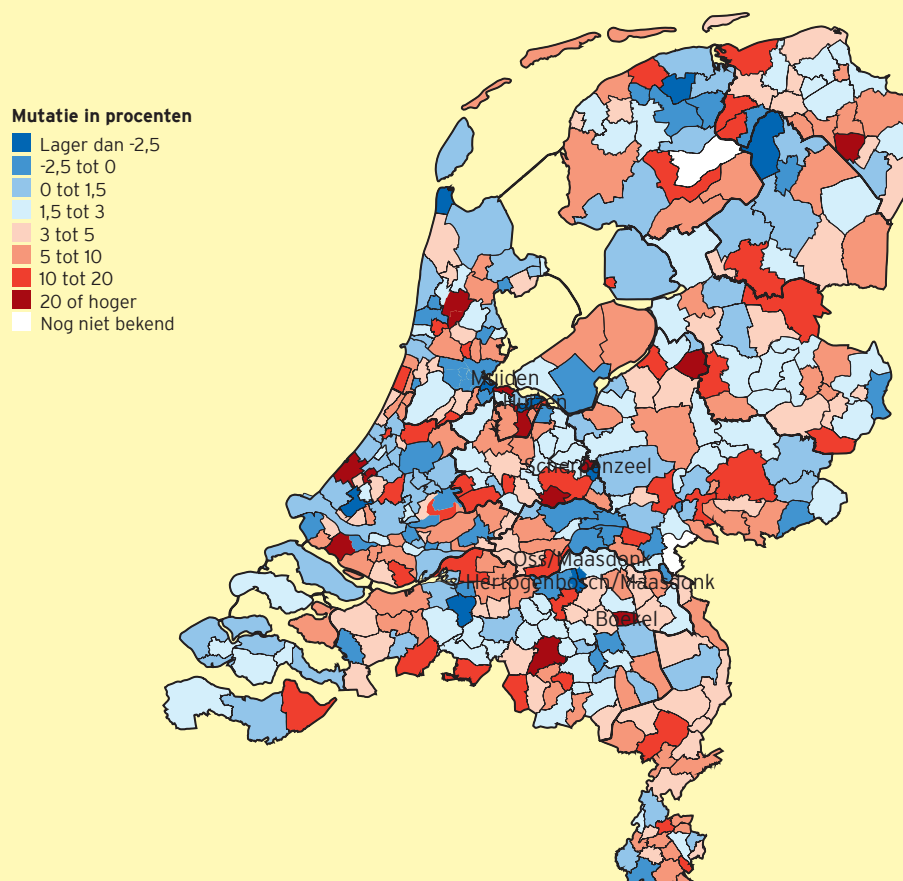
9 Ozb-tarief niet-woningen

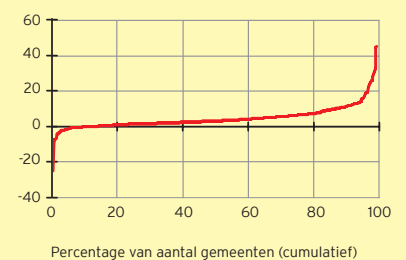
Koggenland	0,1221
Texel	0,1323
Ooststellingwerf	0,1340
Nijmegen	0,7995
Beuningen	0,8033
Leiden	0,8087
Gemiddelde	0,4413
Mediaan	0,3709

10 Mutatie ozb-tarief niet-woningen

Oss/Maasdonk	-25%
Huizen	-9%
's-Hertogenbosch/Maasdonk	-7%
Scherpenzeel	32%
Muiden	44%
Boekel	45%

9 en 10 Ozb-tarief niet-woningen en mutatie

Tarief

Zowel de eigenaar als de gebruiker van een niet-woning (doorgaans een bedrijfspand) betaalt ozb. Kaart 9 laat het tarief voor de eigenaar en de gebruiker samen zien. De afzonderlijke tarieven voor de eigenaar en voor de gebruiker zijn niet erg interessant. Die zeggen namelijk niets over de vraag welk deel de eigenaar of de gebruiker uiteindelijk betaalt. Immers, belasting wordt als het even kan afgewenteld. Zo zal de verhuurder van een bedrijfspand de ozb die hij moet betalen zoveel mogelijk doorberekenen in de huur.

Gemiddeld bedraagt het ozb-tarief voor niet-woningen 0,4413 procent. Dat is 3,7 procent hoger dan vorig jaar.

Het ozb-tarief voor niet-woningen varieert van 0,1221 procent in Koggenland tot 0,8087 procent in Leiden (kaart 9).

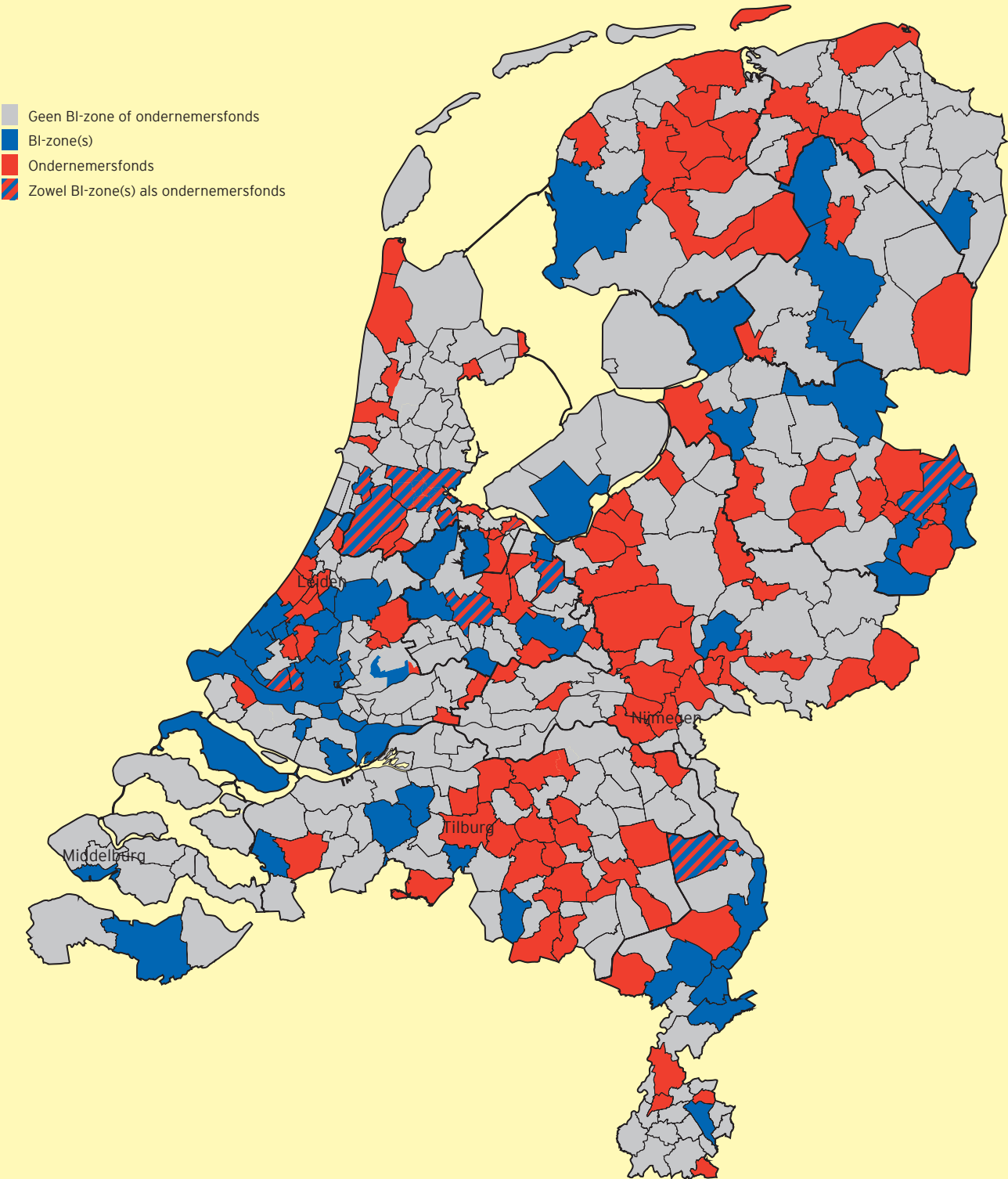
Mutatie

Kaart 10 laat zien in hoeverre het ozb-tarief voor niet-woningen is veranderd. Een deel van de jaarlijkse tariefaanpassing is bedoeld om te compenseren voor de ontwikkeling van de waarde van onroerende zaken. Immers, wanneer deze waarde stijgt kan met een lager tarief dezelfde opbrengst worden verkregen. Bij een waardedaling is een hoger tarief nodig om ten minste dezelfde opbrengst te houden. De tariefmutatie in kaart 10 is daarom gecorrigeerd voor de gemiddelde waardeontwikkeling van niet-woningen binnen elke gemeente.

De tariefmutatie varieert van -25 procent in Oss/Maasdonk tot 45 procent in Boekel. De tarieven in de voormalige gemeente Maasdonk waren hoger dan die in Oss. In Boekel is een extra verhoging nodig van de ozb-tarieven (naast inflatiecorrectie) om een sluitende begroting te krijgen.

Het gemiddelde tarief stijgt met 3,7 procent. Maar liefst 54 gemeenten verlagen het (voor waardestijging gecorrigeerde) tarief. Dat betekent dat daar de opbrengst daalt, tenzij er meer onroerende zaken zijn bijgekomen die onder deze belasting vallen (volume-effect).

11 BI-zones en ondernemersfondsen

11 Bedrijveninvesteringszones en ondernemersfondsen

Bedrijveninvesteringszones

61 gemeenten kennen één of meer bedrijveninvesteringszones (BIZ of BI-zone), afgebakende gebieden waarbinnen een afzonderlijke heffing bestaat waarmee investeringen in de kwaliteit van bedrijfsterreinen worden bekostigd. De gemeente int de heffing en keert de opbrengst uit aan de vereniging of stichting die de activiteiten namens de ondernemers uitvoert. De opbrengst van deze heffing kan bijvoorbeeld worden benut voor het verbeteren van verkeersvoorzieningen, bewegwijzering, groenvoorziening, afvalinzameling, verlichting, schoonmaak, onderhoud, brandveiligheid, graffiti verwijdering, extra surveillance, hekwerken en camerabewaking. Ook activiteiten op het internet kunnen uit de opbrengst van deze heffing worden betaald (bijvoorbeeld een gezamenlijke website). BI-zones kunnen overigens niet alleen worden ingesteld voor winkelgebied of industrieterreinen, maar ook voor land- en tuinbouwgebieden en toeristische gebieden.

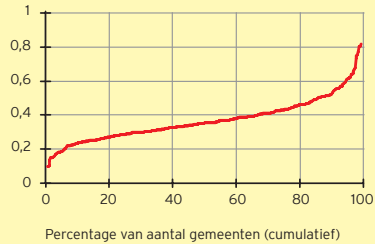
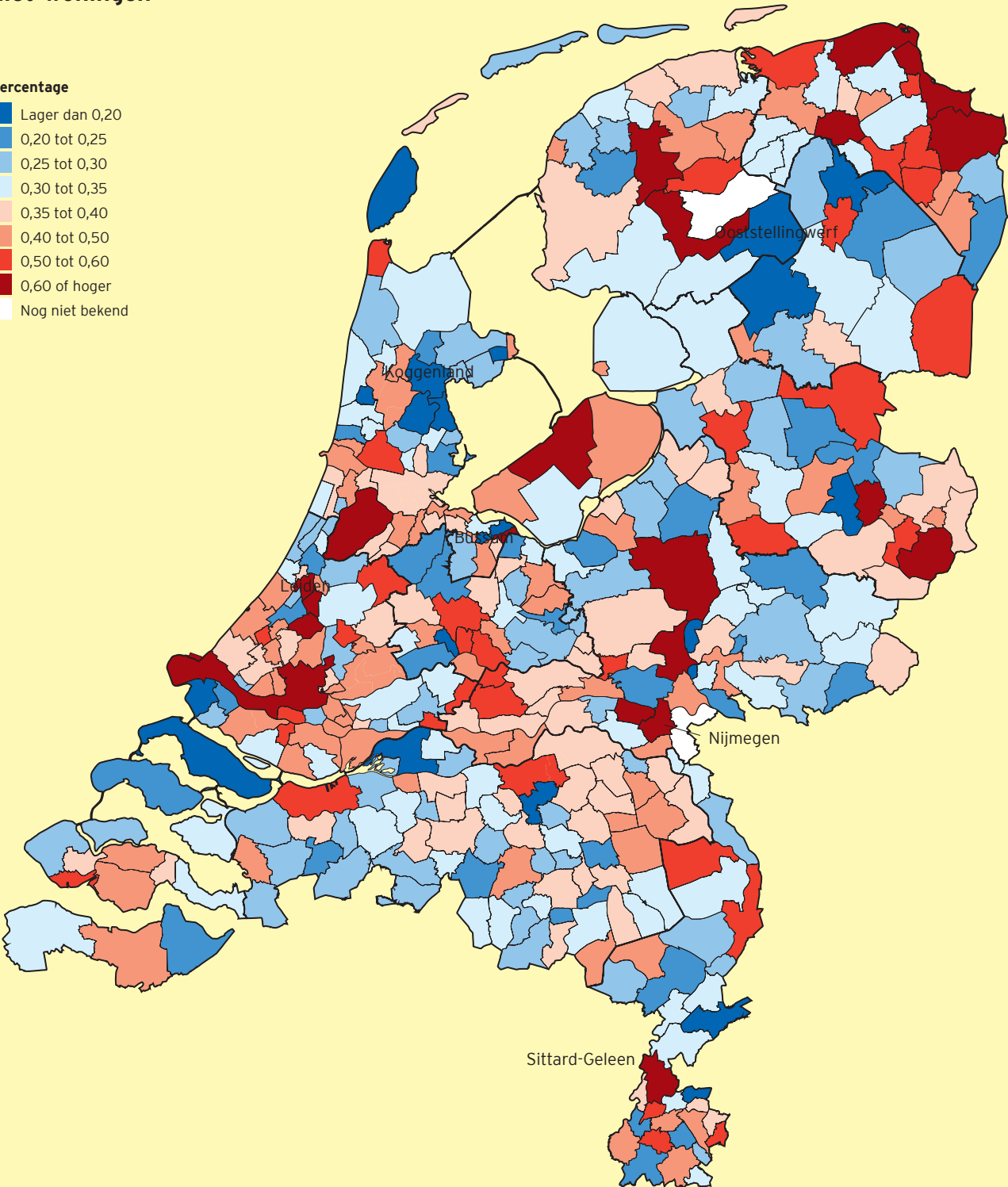
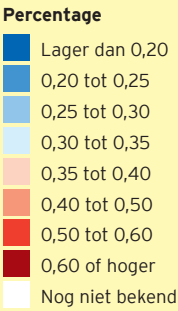
BI-zones kunnen worden ingesteld sinds 1 mei 2009. Dat was aanvankelijk op basis van een experimentenwet. Uit een evaluatie van de experimentenwet bleek dat er veel meer BI-zones waren ingericht dan was verwacht en zowel in grote als in kleinere gemeenten.³⁰ Vanaf 1 januari 2015 is een definitieve wet van kracht. Een BI-zone kan alleen bij voldoende draagvlak onder de betrokken bedrijven worden ingesteld. Gemeenten mogen zoveel BI-zones instellen als ze willen (voor zover draagvlak aanwezig is).

Ondernemersfondsen

Gemeenten als Leiden, Nijmegen, Middelburg en Tilburg kenden voor 2009 al een ondernemersfonds dat via een bestaande lokale belasting (ozb of reclamebelasting) werd gevoed.³¹ Momenteel hebben 120 gemeenten een dergelijk fonds dat vaak aan de ozb of de reclamebelasting is verbonden. 10 van deze gemeenten kennen ook een BIZ. Het nadeel van een ondernemersfonds is dat moet worden aangesloten bij de bestaande heffingssystematiek. Via een BIZ is bijvoorbeeld een ozb-achtige heffing mogelijk in

een afgebakend gebied. Bij een ondernemersfonds kan dat niet. Aan de andere kant zijn de wettelijke beperkingen kleiner. Zo is bijvoorbeeld geen draagkrachtmeting nodig.

12 Gestandaardiseerd ozb-tarief
niet-woningen

Bussum	0,0991
Ooststellingwerf	0,1000
Koggenland	0,1022
Leiden	0,8028
Nijmegen	0,8030
Sittard-Geleen	0,8202
Gemiddelde	0,4411
Mediaan	0,3534

12 Gestandaardiseerd ozb-tarief niet-woningen

Vergelijkbaarheid ozb-tarieven beperkt

Twee gemeenten die dezelfde ozb-tarieven hanteren kunnen daar verschillende bedragen aan overhouden. De opbrengst hangt immers mede af van de belastinggrondslag. Een gemeente met veel dure bedrijfspanden behaalt met een bepaald tarief een hogere opbrengst dan een gemeente met weinig bedrijvigheid. Dergelijke verschillen in belastinggrondslag worden via het verdeelsysteem van de algemene uitkering uit het gemeentefonds gedeeltelijk gecompenseerd, maar niet helemaal (bij niet-woningen voor 70 procent).³² Om deze reden zegt een vergelijking van de ozb-tarieven tussen gemeenten betrekkelijk weinig.

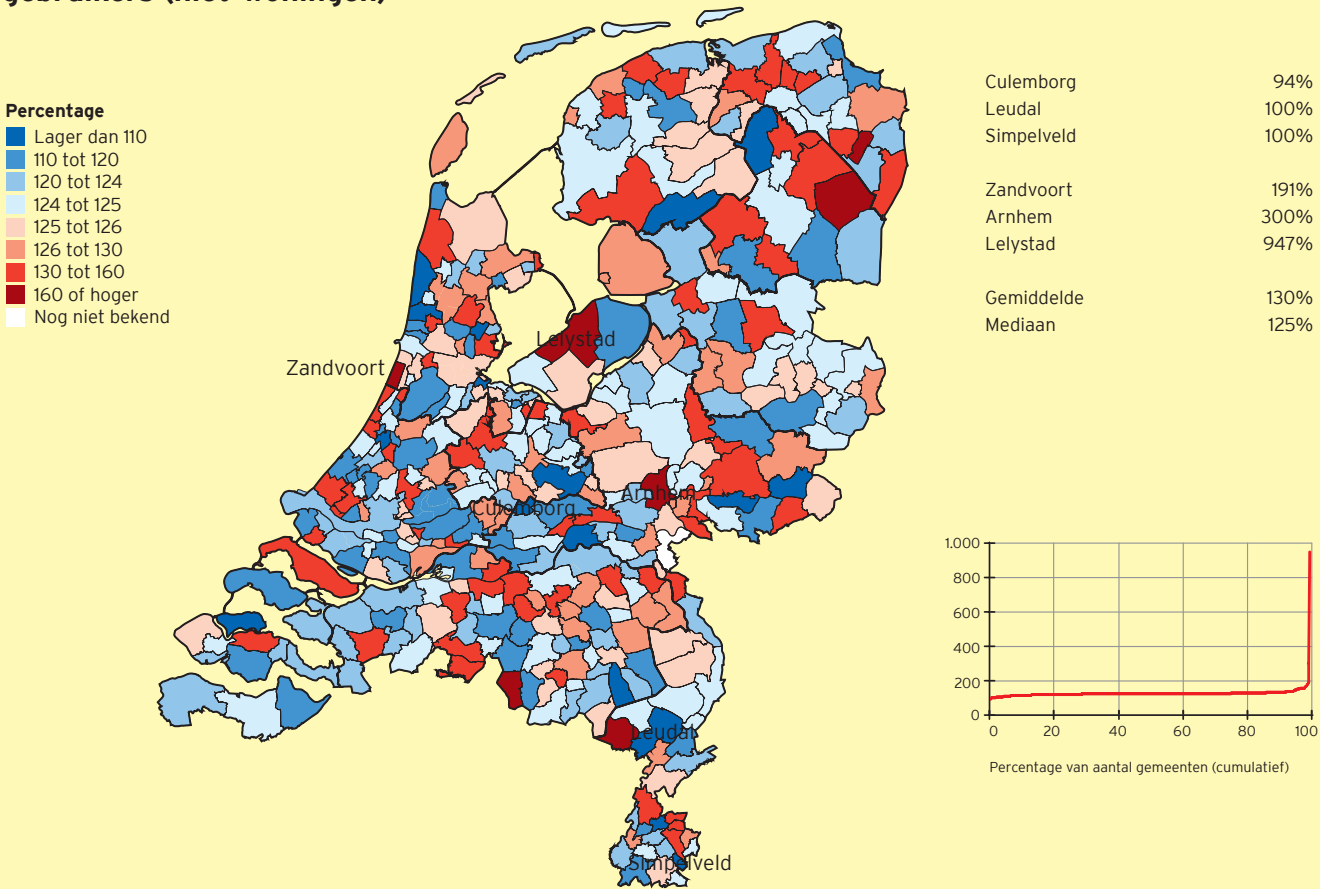
Gestandaardiseerd tarief

Om de hoogte van de ozb-tarieven toch te kunnen vergelijken zijn gestandaardiseerde tarieven berekend. Dit zijn de tarieven die de gemeenten bij gelijke opbrengst zouden heffen wanneer ze een gemiddelde belastingcapaciteit hadden gehad (of wanneer de belastingcapaciteit niet gedeeltelijk maar geheel zou worden verevend). Twee gemeenten met hetzelfde gestandaardiseerde tarief hebben per saldo evenveel te besteden. Voor een uitgebreidere behandeling wordt verwezen naar blz. 122.

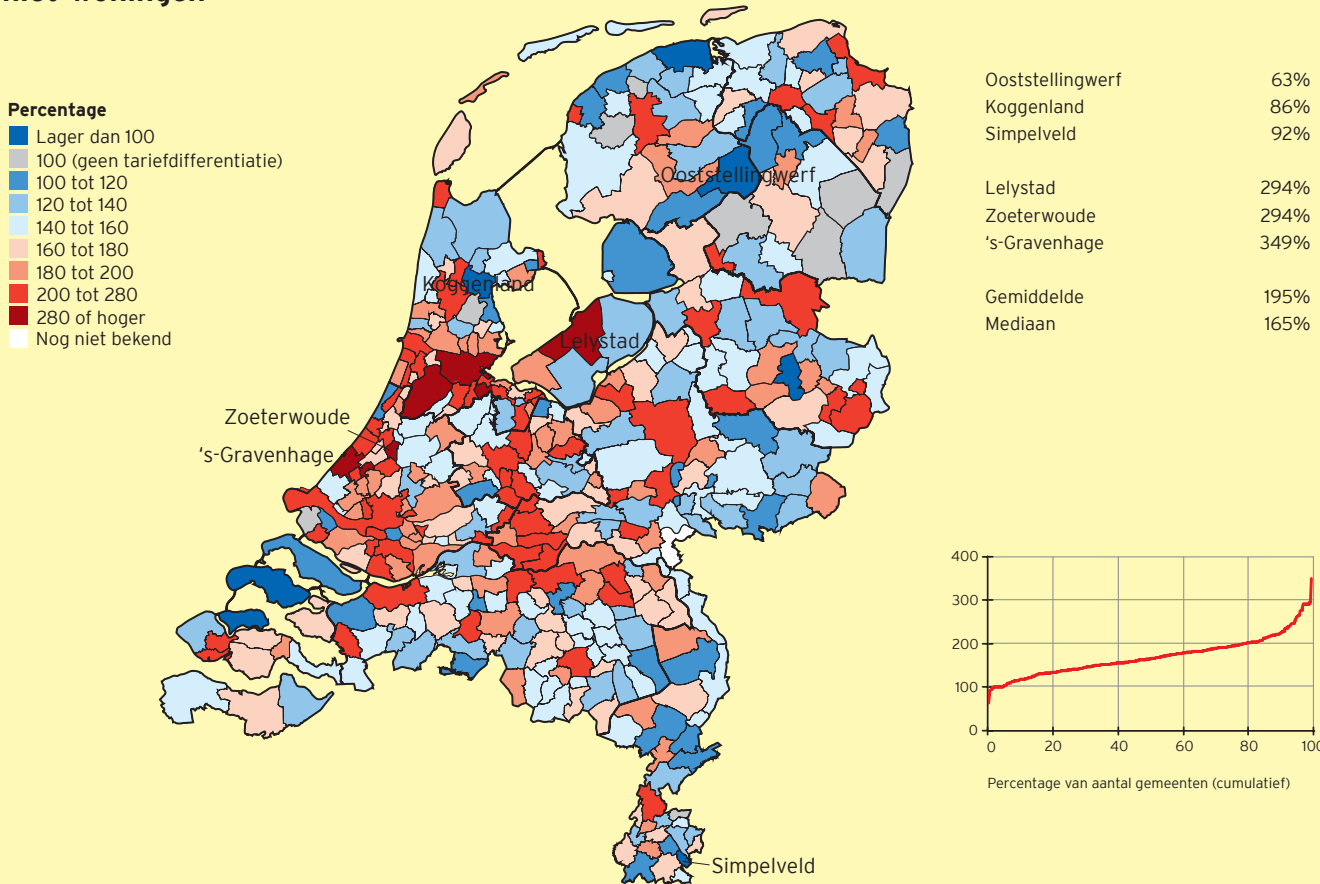
Kaart 12 laat het gestandaardiseerde ozb-tarief zien voor niet-woningen (eigenaar en gebruiker samen). Bussum heeft het laagste gestandaardiseerde ozb-tarief (0,0991 procent), Sittard-Geleen heeft het hoogste (0,8202 procent). Het gemiddelde bedraagt 0,4411 procent.

13 Tariefdifferentiatie: eigenaren versus gebruikers (niet-woningen)

14 Tariefdifferentiatie: woningen versus niet-woningen

13 en 14 Tariefdifferentiatie in de ozb

Verhouding tarief eigenaar en gebruiker niet-woningen

De verhouding tussen het ozb-tarief voor de eigenaar van een niet-woning en dat voor de gebruiker bedraagt gemiddeld 130 procent. Tot 2006 mocht dit percentage niet hoger zijn dan 125. De meeste gemeenten zaten toen aan dit maximum. In 2006 is deze limiet afgeschaft. Gemeenten zijn wat deze verhouding betreft nu geheel vrij.

Dit jaar zitten 133 gemeenten met deze verhouding tussen 124 en 126 procent, terwijl 121 gemeenten hier boven zitten. Culemborg zit met 94 procent het laagst, Lelystad met 947 procent het hoogst, gevolgd door Arnhem (300 procent). Lelystad wil op termijn het ozb-tarief voor gebruikers van niet-woningen op nul zetten. Het tarief voor eigenaren van niet-woningen wordt tegelijk verhoogd. De gemeente ontvangt op deze wijze ook ozb als een pand leeg staat (en er dus geen gebruiker is). De coalitie van Arnhem heeft in het coalitieakkoord vastgelegd dat 75 procent van de ozb-opbrengst van niet-woningen afkomstig moet zijn van eigenaren en 25 procent van gebruikers. Daar wordt nu uitvoering aan gegeven. De verhouding tussen het tarief voor de eigenaar en dat voor de gebruiker zegt overigens niets over de vraag welk deel de eigenaar of de gebruiker uiteindelijk betaalt. De eigenaar zal immers proberen de ozb zoveel mogelijk aan de huurder door te berekenen.

Verhouding eigenarentarief woningen en niet-woningen

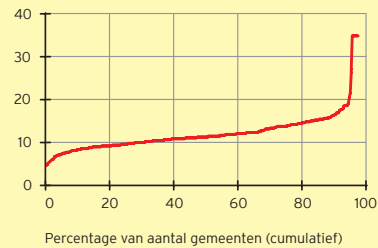
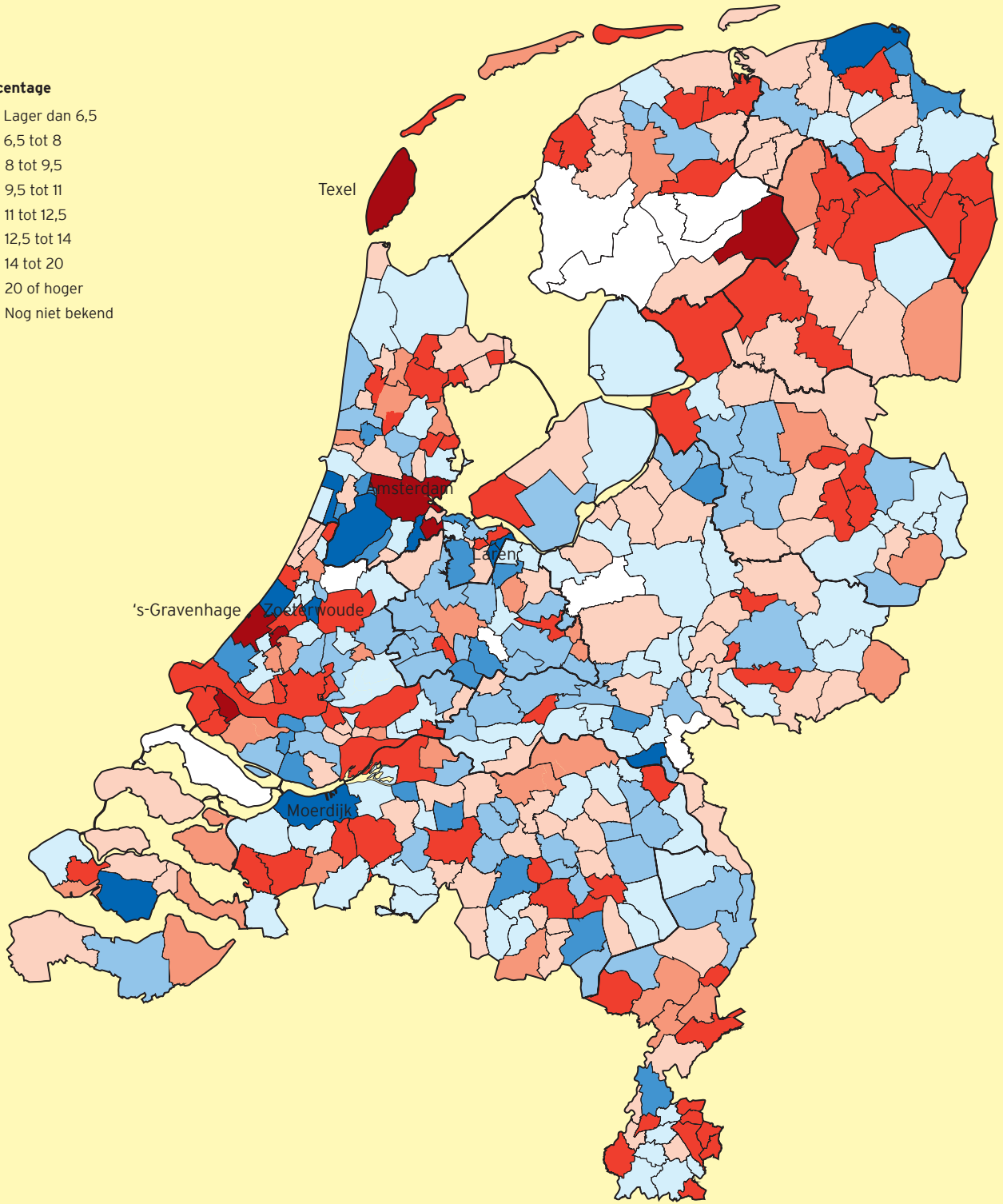
Met ingang van 1997 mogen voor woningen andere ozb-tarieven worden vastgesteld dan voor niet-woningen (voornamelijk bedrijven). Tariefdifferentiatie werd destijds toegestaan omdat woningen veel sterker in waarde bleken te stijgen dan niet-woningen. Door verschillende tarieven te hanteren konden gemeenten voorkomen dat de aandelen van beide categorieën in de ozb-opbrengst na hertaxatie erg zouden veranderen. Tot 2006 bestond er een limiet voor de verhouding tussen

het tarief voor woningen en dat voor niet-woningen. Tegenwoordig bestaat er op dit vlak geen enkele wettelijke beperking meer.

In 's-Gravenhage bedraagt het eigenarentarief voor niet-woningen 349 procent van dat voor woningen. 9 gemeenten hanteren voor woningen en voor niet-woningen hetzelfde tarief. Ooststellingwerf zit met 63 procent het laagst. Gemiddeld ligt het eigenarentarief voor niet-woningen op 195 procent van dat voor woningen.

15 Hefboomeffect

Percentage

Zoeterwoude	4,6%
Moerdijk	4,7%
Laren	5,0%
Texel	26%
's-Gravenhage	27%
Amsterdam	35%
Gemiddelde	14%
Mediaan	11%

15 Hefboomeffect

Groot hefboomeffect door klein belastinggebied

Elke gemeente mag zelf bepalen hoeveel geld via de ozb wordt binnengehaald. Zo kan een afweging worden gemaakt tussen belastingoffer en de baten van de met de extra opbrengst bekostigde voorzieningen.

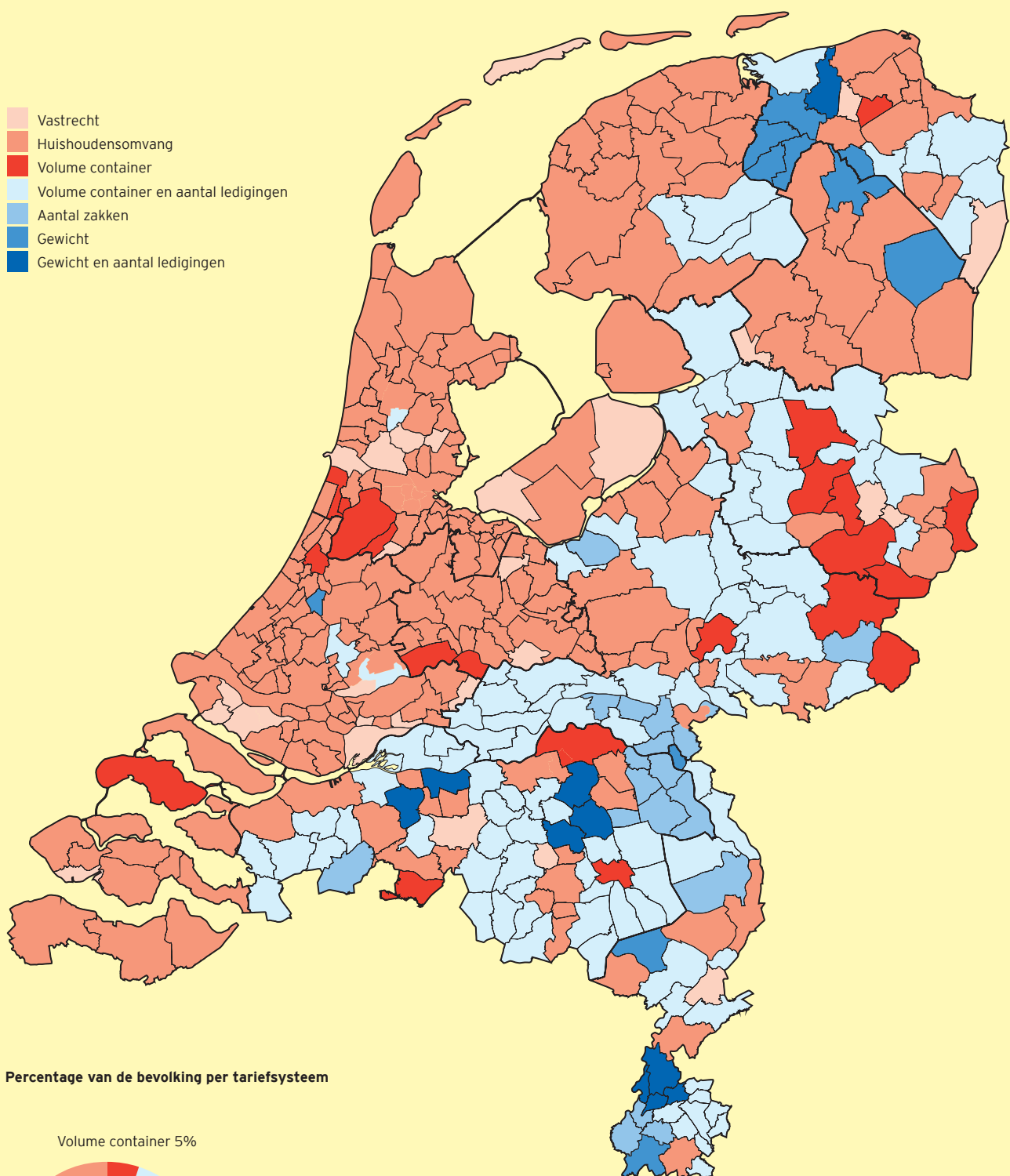
Doordat de ozb een relatief kleine inkomstenbron voor gemeenten is, moeten zij deze wel aanzienlijk verhogen om een procentueel geringe uitgavenstijging te financieren. Dit wordt het hefboomeffect (ook wel vliegwieleffect of *gearing*) genoemd. Een maatstaf voor het hefboomeffect is het percentage waarmee de ozb-tarieven moeten worden verhoogd om de uitgaven met één procent te laten toenemen. Omdat begrotingscijfers voor 2015 op het moment van schrijven nog niet beschikbaar waren berekenen we het hefboomeffect op basis van gegevens voor 2014.³³

Door de afschaffing, in 2006, van de ozb op het gebruik van woningen, heeft het hefboomeffect flink aan kracht gewonnen. De gemiddelde hefboom bedroeg in 2005, het laatste jaar voor afschaffing, nog 12,4 procent. In 2015 is dit 14,0 procent. Gemiddeld moet de ozb dus met 14,0 procent omhoog om de uitgaven met één procent te laten toenemen. De mate waarin de bestedingen via de ozb worden gedekt verschilt echter aanzienlijk tussen gemeenten, en de hefboom dus ook.

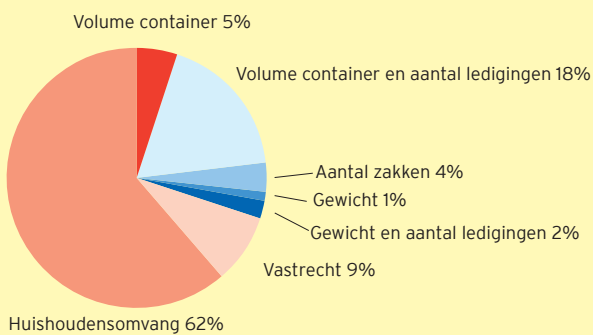
De drie grote decentralisaties in het sociale domein hebben het hefboomeffect in 2015 nog verder versterkt. De gemeentelijke uitgaven zijn daardoor immers gestegen, zonder dat het gemeentelijke belastinggebied werd uitgebreid. Kaart 15 is zoals gezegd gebaseerd op uitgavencijfers voor 2014 en onderschat dus de werkelijke omvang van het hefboomeffect.

De omvang van het hefboomeffect op basis van uitgaven in 2014 varieert van 4,6 procent in Zoeterwoude tot 34,9 procent in Amsterdam.

16 Reinigingsheffing: tariefsystemen

Percentage van de bevolking per tariefsysteem

16 Reinigingsheffing: tariefsystemen

Op de kaart hiernaast is te zien dat de meeste gemeenten het tarief van de afvalstoffenheffing of het reinigingsrecht (samen *reinigingsheffingen* genoemd) laten afhangen van de huishoudensomvang. Ook een vastrecht komt nog wel voor. Soms is de tariefstructuur erg ingewikkeld.

Aandeel diftar aanzienlijk

Bij een vastrecht, of een tarief gekoppeld aan de huishoudensomvang, kost het aan de straat zetten van meer afval de burger niets extra, maar dit levert de gemeente wel meer kosten op. Door het ontbreken van een prijs voor het aanbieden van meer afval is de hoeveelheid afval vermoedelijk groter dan in de optimale situatie. Om de burger een direct belang te geven bij het beperken van de afvalstroom is het tarief in een groot aantal gemeenten daarom gekoppeld aan de aangeboden hoeveelheid afval (gedifferentieerd tarief, ofwel *diftar*). Men betaalt dan per kilo, per zak of per lediging (vaak gecombineerd met een vastrecht).

Het aandeel gemeenten dat huishoudens meer laat betalen naarmate zij meer afval aan de straat zetten is vanaf de tweede helft van de jaren negentig flink toegenomen. Dit jaar voeren weer 2 (deel)gemeenten diftar in. Uit onderzoek blijkt dat gemeenten die diftar invoeren vaak in gebieden liggen waar al veel diftargemeenten zijn.³⁴ Dat is op de kaart goed terug te zien.

In 2000 woonde 9,7 procent van de Nederlanders in een diftargemeente. Dat is opgelopen tot 25,0 procent dit jaar, tegen 24,8 procent vorig jaar. In de meeste gevallen hanteren diftargemeenten een bedrag dat afhangt van het aantal keren dat de container wordt geleegd (18,1 procent van alle huishoudens; doorgaans in combinatie met de grootte van de container). Betaling per zak (3,7 procent) of per kilo (3,2 procent) komt ook voor.

Een enkele keer verandert het tariefsysteem van een gemeente gedurende het jaar. Dat is dit jaar

het geval in Reusel-De Mierden. De gemeente kent nu nog een tarief dat afhankelijk is van het aantal ledigingen. Dit wordt een tarief dat afhankelijk is van het aantal zakken. Omdat nog niet alle tarieven rondom het nieuwe systeem zijn vastgesteld wordt hier nog het oude tariefsysteem weergegeven.

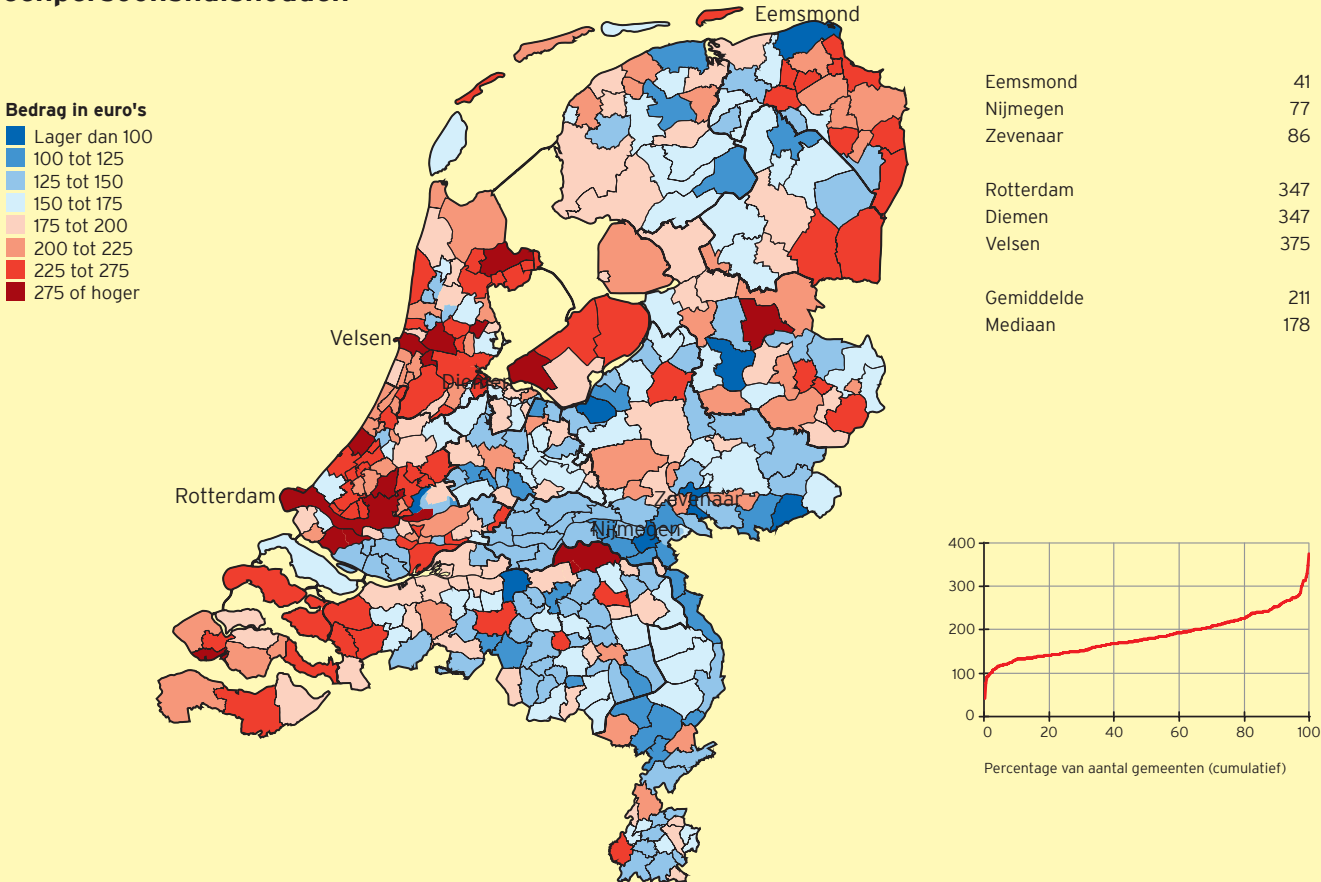
Met diftar minder afval

Uit COELO-onderzoek blijkt dat diftargemeenten per inwoner minder afval inzamelen.³⁵ De hoeveelheid gft-afval kan vrij eenvoudig worden verminderd door zelf een compostbak in de tuin zetten. Bij restafval zijn de mogelijkheden wat beperkter. In diftargemeenten wordt meer afval gescheiden aangeboden (papier, glas enzovoort).

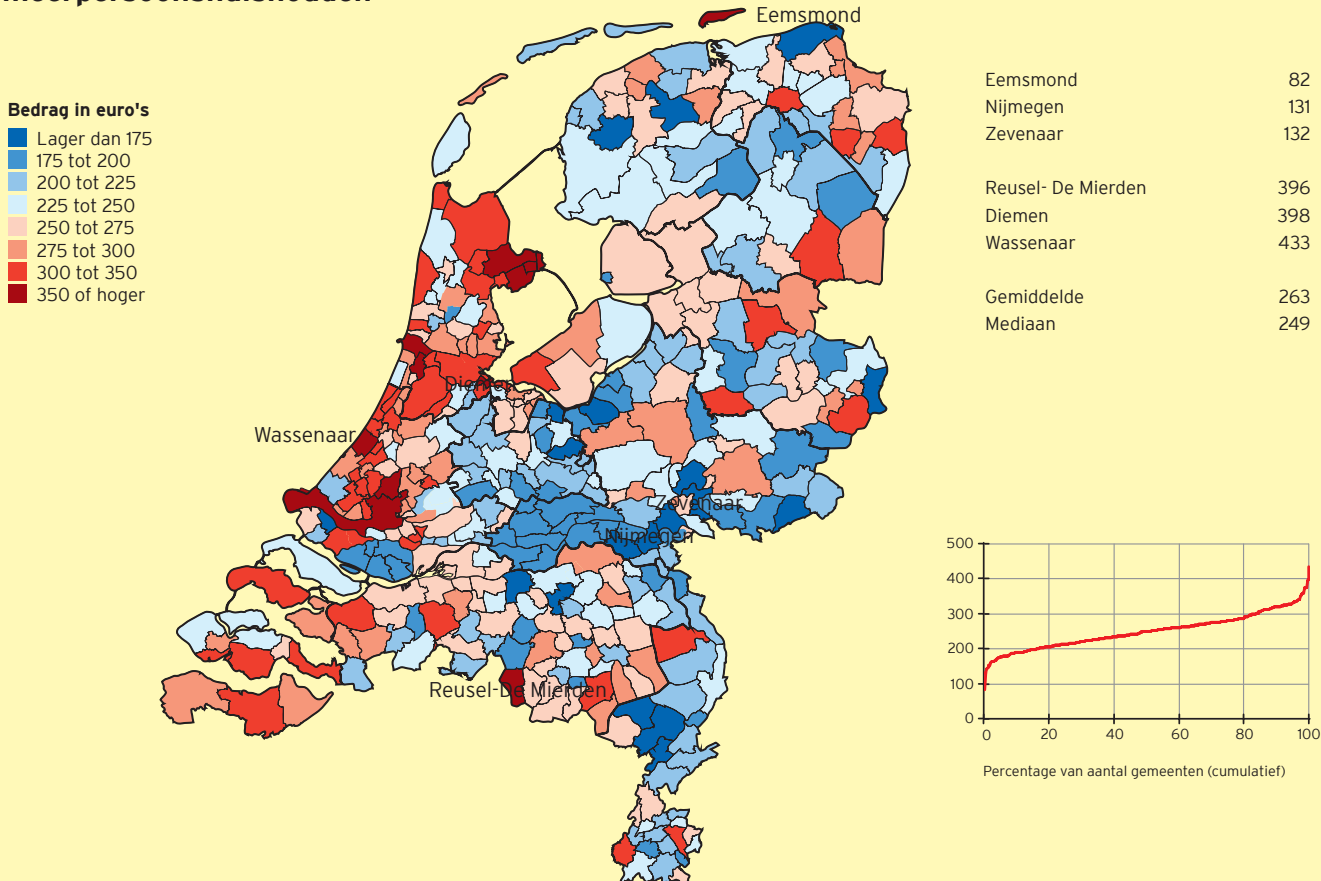
Hoewel diftar leidt tot minder afval, en dus tot kostenbesparingen, brengt het wel weer nieuwe kosten met zich mee. In gemeenten waar per kilo wordt betaald moeten afvalwagens worden uitgerust met meetapparatuur en er moet voor worden gezorgd dat huishoudens op de juiste manier worden gefactureerd. Ook voor burgers zijn er (immateriële) kosten. Zij gaan bijvoorbeeld vaker naar de glasbak. Per saldo blijken de kosten en de milieubaten ongeveer tegen elkaar op te wegen.³⁶

Naast milieuoverwegingen kunnen er echter andere redenen zijn om diftar in te voeren. Bijvoorbeeld dat huishoudens die weinig vuil produceren dan niet opdraaien voor de kosten veroorzaakt door huishoudens die veel afval kwijt willen.

17 Tarief reinigingsheffing
éénpersoonshuishouden

18 Tarief reinigingsheffing
meerpersoonshuishouden

17 en 18 Tarief reinigingsheffing één- en meerpersoonshuishoudens

Heffing

Sinds 2007 kent elke gemeente een reinigingsheffing voor huishoudens. Vroeger bekostigden sommige gemeenten de reiniging volledig uit de ozb-opbrengst. Om bedragen per huishouden te kunnen berekenen zijn voor gemeenten met tariefdifferentiatie aannames gemaakt omtrent de aangeboden hoeveelheid afval. Hierbij houden we rekening met het feit dat diftargemeenten minder afval inzamelen (zie de verantwoording achterin deze atlas).

Tarief

Kaart 17 laat het tarief zien voor éénpersoonshuishoudens. Dat bedraagt gemiddeld 211 euro, hetgeen minder is dan vorig jaar (-0,1 procent). Eemsmond kent het laagste tarief (41 euro), dat overigens verre van kostendekkend is. Het hoogste tarief vinden we in Velsen (375 euro).

Net als voor éénpersoonshuishoudens kent Eemsmond voor meerpersoonshuishoudens het laagste reinigingstarief (82 euro, kaart 18). Het hoogste tarief (433 euro) heeft de gemeente Wassenaar. Het (gewogen) gemiddelde bedraagt 263 euro. Dit is 1,47 euro hoger dan vorig jaar, ofwel 0,6 procent. Meerpersoonshuishoudens betalen gemiddeld 52 euro meer dan éénpersoonshuishoudens.

Redenen tariefverschillen

De grote tariefverschillen zijn het gevolg van kostenverschillen en van verschillen in kwijscheldingsbeleid (kaart 37), tariefsystematiek (kaart 16) en de mate van kostendekking (kaart 25). Kostenverschillen kunnen onder meer samenhangen met uiteenlopende verwerkingstarieven en met het niveau van de dienstverlening (bijvoorbeeld de frequentie waarmee het huisvuil wordt opgehaald).

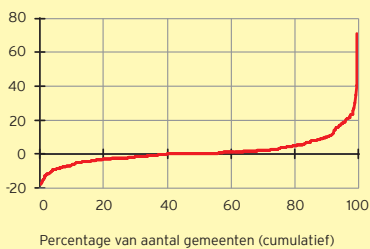
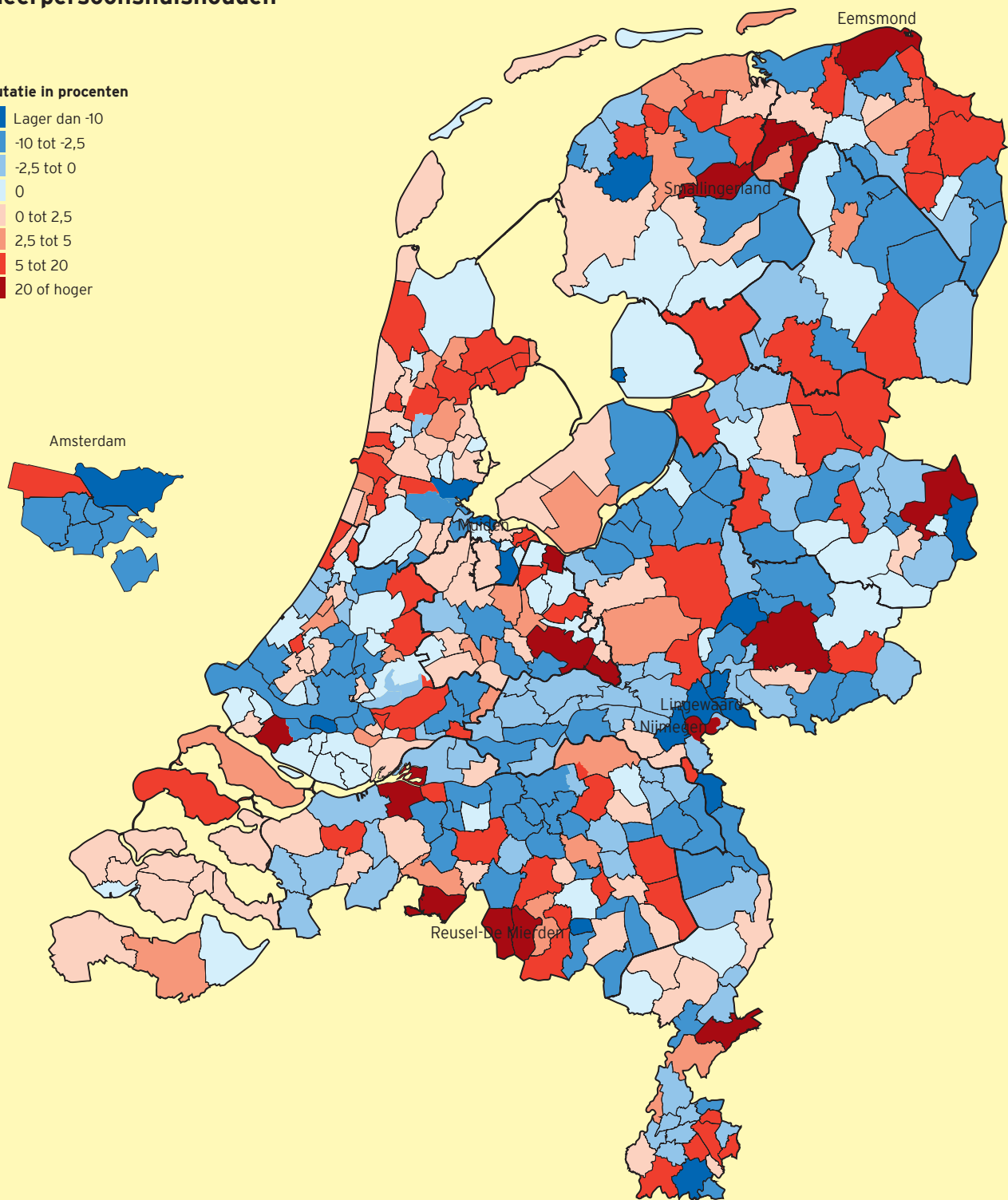
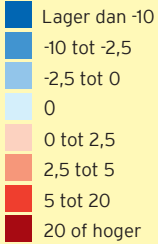
In diftargemeenten betalen meerpersoonshuishoudens gemiddeld 12 procent minder dan in andere gemeenten. Dat komt omdat daar minder afval ingezameld hoeft te worden. Éénpersoonshuishoudens profiteren nog meer van diftar: gemiddeld 25 procent. Dat ligt voor de hand, aangezien éénpersoonshuishoudens in de regel minder afval produceren dan meerpersoonshuishoudens. Onder een vastrechtstelsel betalen zij een deel van de rekening van de meerpersoonshuishoudens.

Ten slotte kunnen grote tariefverschillen ontstaan door verschillen in kostendekkingspercentage (zie kaart 25). Zo betaalt Eemsmond de reinigingskosten voor een groot deel uit de algemene middelen (lees: ozb).

19 Mutatie tarief reinigingsheffing
meerpersoonshuishouden

Mutatie in procenten

Muiden	-18%
Lingewaard	-17%
Nijmegen	-17%
Reusel- De Mierden	35%
Smallingerland	40%
Eemsmond	71%

19 Mutatie tarief reinigingsheffing meerpersoonshuishouden

Tariefontwikkeling

In 2011 daalde het gemiddelde meerpersoonstarief van de reinigingsheffing voor het eerst sinds het verschijnen van deze atlas. Ook in 2012, 2013 en 2014 daalde het gemiddelde tarief. Dit jaar zien we een lichte stijging (0,6 procent, zie tekst bij kaart 18). De stijging komt mede doordat het Rijk een stortbelasting heeft geïntroduceerd. Vanaf 1 april 2014 moet worden betaald voor het storten van afval, vanaf 1 januari 2015 wordt de belasting zowel betaald voor het storten als voor het verbranden van afval.³⁷

De gemiddelde tariefstijging maskeert grote uitschieters naar beide kanten. In Muiden betaalt een meerpersoonshuishouden dit jaar 18 procent minder dan vorig jaar. Muiden heeft geld terugontvangen van de organisatie die het afval voor de gemeente inzamelt. Dit geld wordt teruggeven aan de burgers. In Lingewaard daalt het tarief met 17 procent. In Lingewaard is het tariefsysteem veranderd. De gemeente kende tot 2015 duobakken. In 2015 zijn de duobakken afgeschaft. Een meerpersoonshuishouden is door de veranderingen gemiddeld minder kwijt voor de afvalstoffenheffing.

In totaal verlagen niet minder dan 169 (deel-) gemeenten hun tarief dit jaar; in 57 gemeenten betalen huishoudens hetzelfde bedrag als vorig jaar (lichtblauw op de kaart).

De grootste tariefverhogingen vinden plaats in Eemsmond (71 procent) en in Smallingerland (40 procent). Eemsmond kent al jarenlang de laagste tarieven voor de afvalstoffenheffing omdat een groot deel van de kosten wordt gedekt uit de algemene middelen (ozb). Ondanks de sterke stijging houdt Eemsmond de laagste tarieven. In Smallingerland werd vorig jaar een eenmalige korting gegeven op de afvalstoffenheffing. Dit jaar betalen huishoudens weer het volledige tarief.

Tariefontwikkeling afgelopen jaren

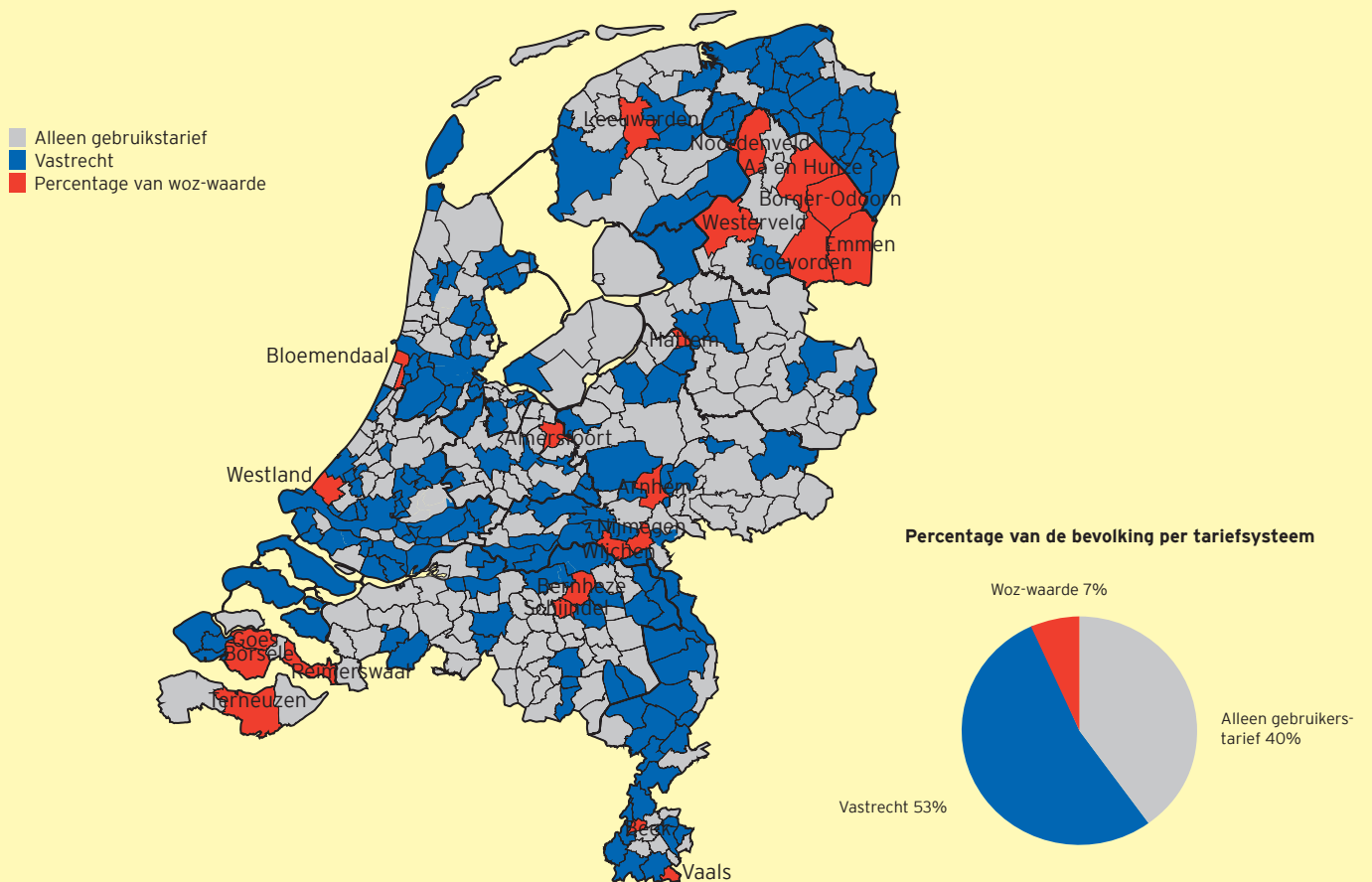
Tot 2005 steeg het meerpersoonstarief van de reinigingsheffing doorgaans met zo'n 5 procent per jaar, ruim boven de inflatie (zie ook blz. 19). Deels kwam dit door een groeiende kostendekking van de heffing, deels door een stijging van de kosten. Met name de inzameling van afval werd duurder.³⁸ Vanwege de strengere arbo-regelgeving is de inzameling vergaand gemechaniseerd. Gemeenten hebben geïnvesteerd in ondergrondse containers en geavanceerde inzamelwagens.

Vanaf 2005 stijgt het gemiddelde tarief voor de reinigingsheffing opeens aanzienlijk minder, en in de periode 2011-2014 daalde het. Dit is extra opmerkelijk omdat de gemiddelde kostendekking sinds 2005 elk jaar wat is opgelopen. In de eerste jaren gaven veel gemeenten aan dat zij hun tarief verlaagden omdat zij een voordeliger contract hadden gesloten voor de inzameling of de verwerking van huishoudelijk afval. De laatste jaren geven ook veel gemeenten aan dat het tarief kan dalen omdat huishoudens het afval beter scheiden. Zo ontstaat er minder duur restafval.

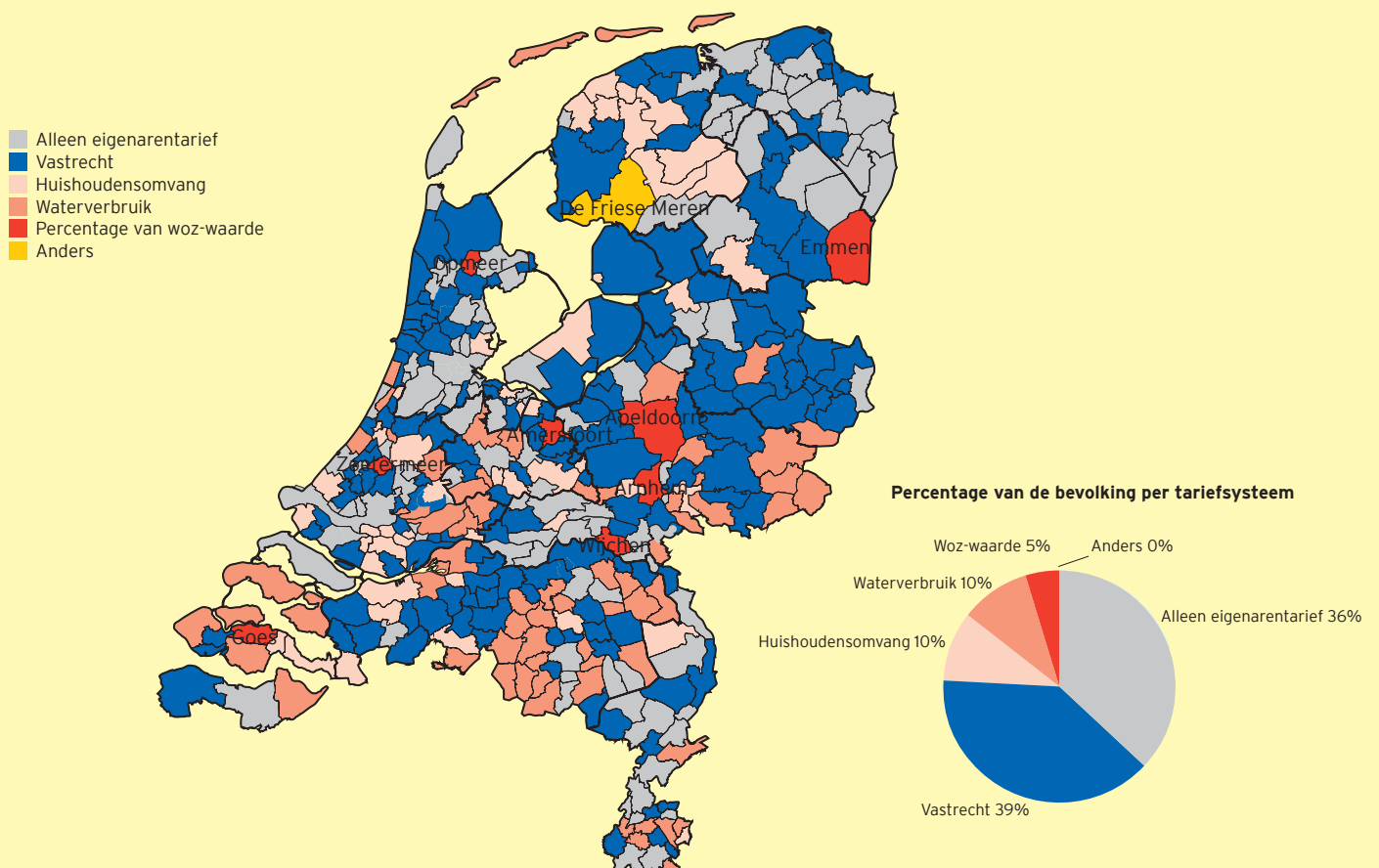
Producenten verantwoordelijk voor inzameling verpakkingen

Met ingang van 2006 zijn producenten en importeurs verantwoordelijk voor de gescheiden inzameling, nascheiding en herverwerking van verpakkingen, papier en glas.³⁹ In 2012 is hier een (nieuwe) raamovereenkomst over gesloten die loopt tot 2022. Gemeenten zamelen het afval in en ontvangen een vergoeding voor de scheiding van afvalstromen. Voor de gescheiden inzameling van verpakkingen krijgen zij een vergoeding uit het afvalfonds. Dit afvalfonds wordt sinds 2013 gevoed uit een afvalbeheersbijdrage van het bedrijfsleven.⁴⁰

20 Rioolheffing: tariefsystemen eigenaren

21 Rioolheffing: tariefsystemen gebruikers

20 en 21 Rioolheffing: tariefsystemen

Meestal vastrecht

De rioolheffing kan van de eigenaar (aansluitrecht), van de gebruiker (afvoerrecht) of van allebei worden geheven.⁴¹ Het eigenarentarief is doorgaans een vast bedrag (kaart 20). In 22 (delen van) gemeenten, met daarin 7 procent van de bevolking, is het eigenarentarief gekoppeld aan de woz-waarde. Vorig jaar waren dat er 21. Westland en Wijchen voerden dit tariefsysteem in 2004 in, waarna andere gemeenten volgden.⁴²

Ook bij de gebruikersheffing gaat het vaak om een vast bedrag (kaart 21). Verder kan het tarief zijn gekoppeld aan het waterverbruik, de huishoudensomvang of de woz-waarde van de woning. In 2004 was Wijchen de enige gemeente die het gebruikerstarief koppelde aan de woz-waarde. Nu doen 8 gemeenten dat. In De Friese Meren is de rioolheffing zowel afhankelijk van de grootte van het huishouden als van het waterverbruik.

Een aan het waterverbruik gekoppeld tarief dat tot 250 m³ of meer een vast bedrag is, is in de kaart ingekleurd als een vastrecht. Omdat weinig huishoudens over deze drempel komen is een dergelijke tariefdifferentiatie in de praktijk immers voornamelijk voor bedrijven effectief (zie ook de verantwoording).

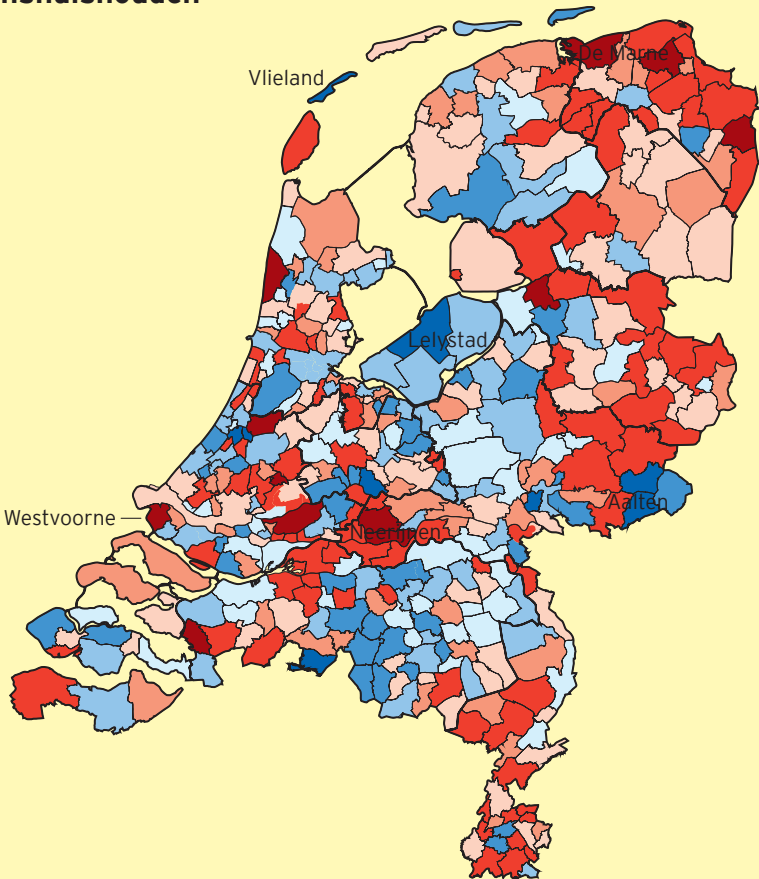
Diftar minder effectief dan bij afval

Dit jaar woont 9,5 procent van de bevolking in gemeenten waar het te betalen bedrag afhangt van het waterverbruik. Bij de rioolheffing is het eenvoudiger om het principe “de vervuiler betaalt” in te voeren dan bij de reinigingsheffing. Dat komt omdat de praktische problemen van het heffen naar rato van het watergebruik veel kleiner zijn: ontwijking (afvaltoerisme) is niet mogelijk, en in vrijwel alle woningen zijn watermeters geïnstalleerd. Uit onderzoek blijkt echter dat watergebruik minder gevoelig is voor prijsprikkels dan afvalaanbod.⁴³ In diftargemeenten ligt de rioolheffing ook niet lager dan in niet-diftargemeenten, zoals bij de reinigingsheffing wel het geval is.

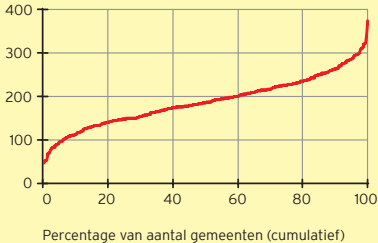
22 Tarief rioolheffing éénpersoonshuishouden

Bedrag in euro's

- Lager dan 75
- 75 tot 125
- 125 tot 150
- 150 tot 175
- 175 tot 200
- 200 tot 225
- 225 tot 300
- 300 of hoger

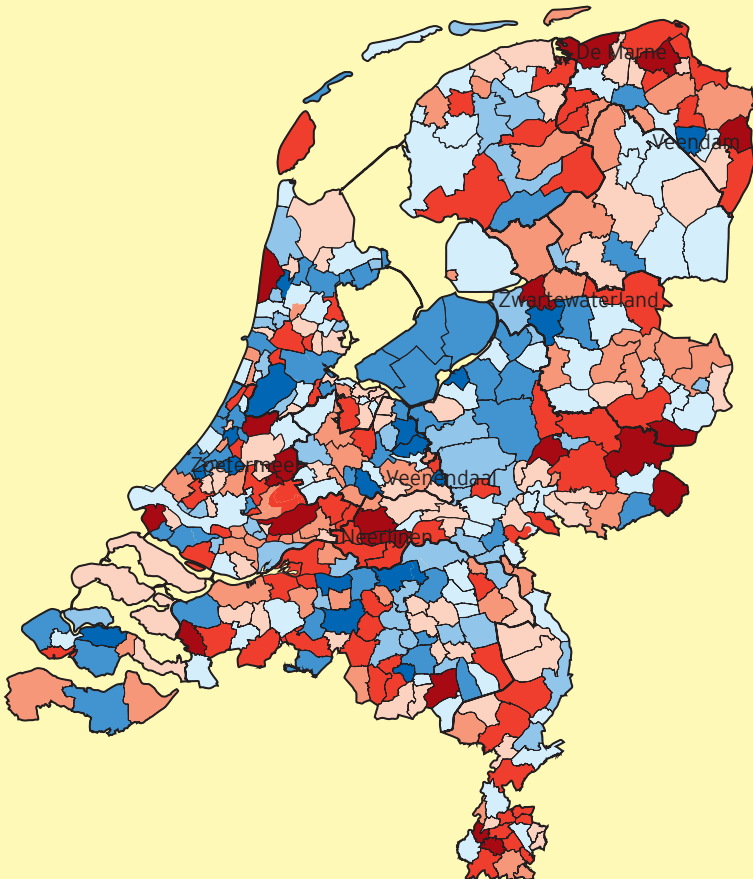
Lelystad	46
Vlieland	49
Aalten	52
Westvoorne	338
De Marne	367
Neerijnen	373
Gemiddelde	171
Mediaan	185

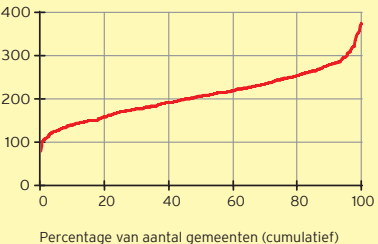
23 Tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden

Bedrag in euro's

- Lager dan 125
- 125 tot 150
- 150 tot 175
- 175 tot 200
- 200 tot 225
- 225 tot 250
- 250 tot 300
- 300 of hoger

Veenendaal	79
Veendam	91
Zoetermeer	100
De Marne	367
Neerijnen	373
Zwartewaterland	375
Gemiddelde	189
Mediaan	206

22 en 23 Tarief

rioolheffing één- en meerpersoonshuishouden

Heffing

Alle gemeenten kennen een rioolheffing. De laatste gemeente waar huishoudens nog geen rioolheffing betaalden, Terneuzen, voerde deze heffing in 2011 in. Voor gemeenten waar de rioolheffing geen vast bedrag is zijn we uitgegaan van enkele veronderstellingen om tot een één- en meerpersoonstarief te komen (zie verantwoording). Eigenarenheffingen en gebruikersheffingen zijn samengenomen.

Tarieven

Gemiddeld bedraagt de rioolheffing voor éénpersoonshuishoudens 171 euro, 2,93 euro (1,7 procent) meer dan in 2014. Lelystad kent het laagste éénpersoonstarief: 46 euro. Het hoogste tarief heeft Neerijnen: 373 euro.

Voor een meerpersoonshuishouden varieert de rioolheffing van 79 euro in Veenendaal tot 375 euro in Zwartewaterland. Het gemiddelde ligt op 189 euro. Dit is 3,54 euro (1,9 procent) hoger dan het gemiddelde bedrag in 2014 en slechts 18 euro boven het gemiddelde tarief voor éénpersoonshuishoudens.

Achtergronden tariefverschillen

Naast verschillen in kostendekkingsgraad – sommige gemeenten bekostigen de riolering gedeeltelijk uit de algemene middelen (kaart 26) – is de grote variatie in tarieven te verklaren uit verschillen in de *hoogte* van de kosten en verschillen in de *verdeling* van de lasten over groepen burgers. Kostenverschillen kunnen samenhangen met verschillen in bodemgesteldheid (riolering in een slappe bodem gaat minder lang mee) en met de dichtheid van de bebouwing (aantal meter riool per aansluiting). Dergelijke verschillen worden overigens deels gecompenseerd via de algemene uitkering uit het gemeentefonds.

Boekhoudverschillen

Gemeentelijke boekhoudvoorschriften bieden gemeenten veel vrijheid om te kiezen welke kosten (overheadkosten, veegkosten, wegbeheer enz.) ze wel of niet aan de riolering toerekenen en in welke mate. De vervanging van de riolering wordt vaak gecombineerd met andere infrastructurele werken, zoals wegaanleg en reconstructie van de openbare ruimte. Een deel van deze kosten kan aan de riolering worden toegerekend. De mate waarin dit gebeurt verschilt sterk tussen gemeenten en soms ook in de tijd.

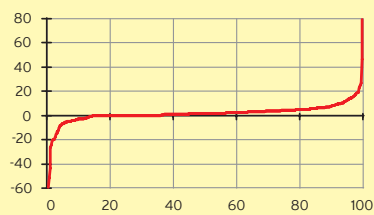
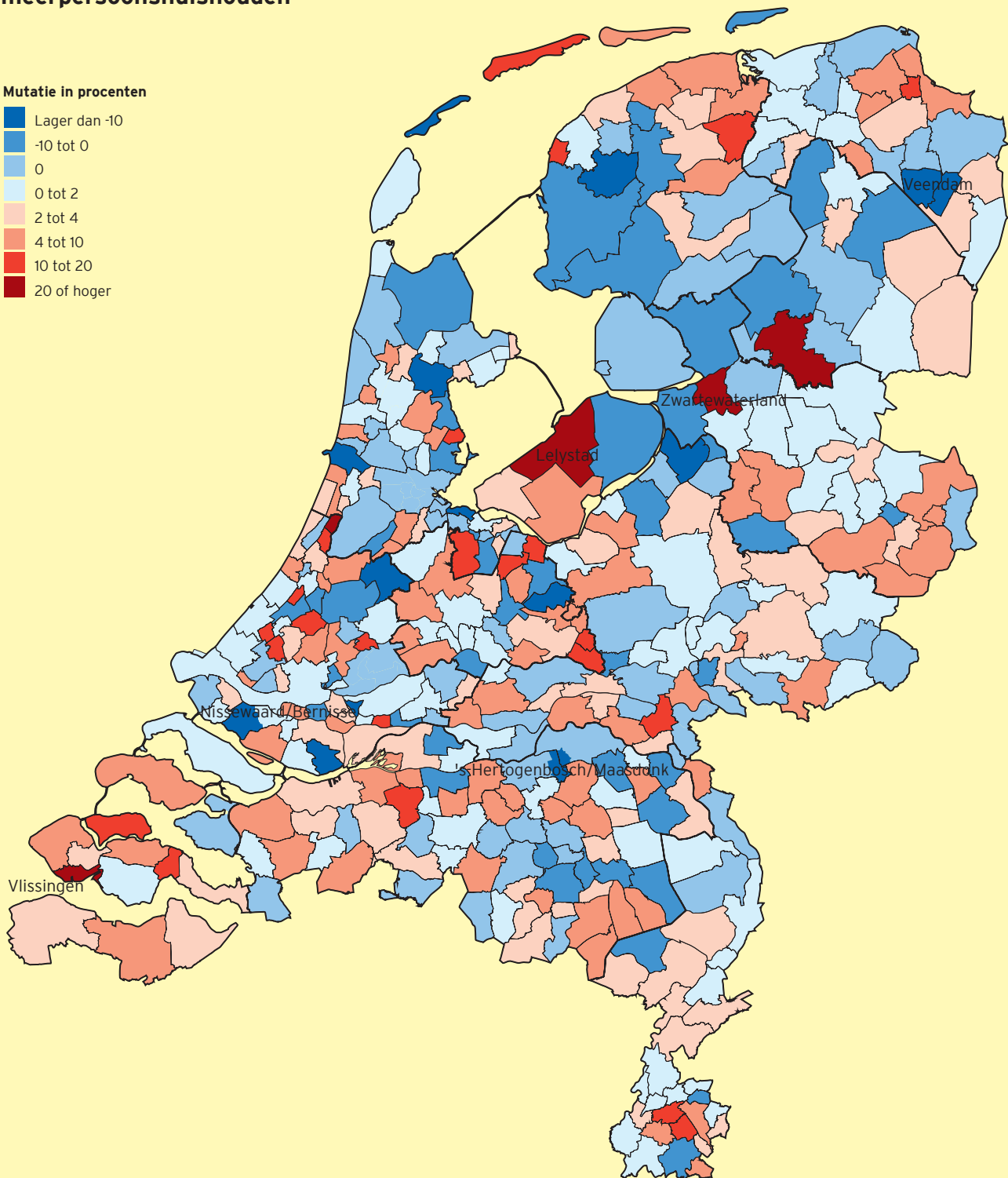
Ook de mogelijkheid van gemeenten om investeringen in het riool al dan niet (deels) te activeren, maakt het moeilijk om de werkelijke kosten van de riolering in kaart te brengen. De eerste aanleg van riolering in nieuw te ontwikkelen gebied wordt doorgaans eenmalig geheel ten laste gebracht van de grondexploitatie. Op de begrotingsfunctie riolering worden pas kosten geboekt zodra vervangingsinvesteringen worden gepleegd. Tot die tijd blijven de kosten van het rioolnet dus vaak onzichtbaar.

Lastenverdeling

De kosten kunnen verschillend over de burgers worden verdeeld. In gemeenten met een variabel tarief zijn éénpersoonshuishoudens relatief goedkoop uit; zij gebruiken naar verhouding weinig water. Een andere verklaring voor de gevonden tariefverschillen kan liggen bij het kwijtscheldingsbeleid. Bij een ruim kwijtscheldingsbeleid kunnen hogere tarieven nodig zijn om een gegeven opbrengst te genereren. Kaart 38 en de bijbehorende tekst laten echter zien dat het kwijtscheldingsbeleid weinig verschilt tussen gemeenten.

24 Mutatie tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden

Mutatie in procenten

Percentage van aantal gemeenten (cumulatief)

Nissewaard/Bernisse	-60%
's-Hertogenbosch/Maasdonk	-51%
Veendam	-43%
Vlissingen	26%
Zwartewaterland	46%
Lelystad	79%

24 Mutatie tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden

Tariefmutaties

Meerpersoonshuishoudens uit Nissewaard/Bernisse zien hun rioolheffing (eigenaar en gebruiker samen) het meest dalen (60 procent). In 's-Hertogenbosch/Maasdonk daalt het tarief met 51 procent. Bernisse vormt vanaf 2015 samen met Spijkenisse Nissewaard. De tarieven in het voormalige Bernisse waren hoger dan in de nieuwe gemeente. De voormalige gemeente Maasdonk is opgeheven en het grondgebied behoort nu bij twee andere gemeenten ('s-Hertogenbosch en Oss). De tarieven in 's-Hertogenbosch zijn lager dan in het voormalige Maasdonk.

De rioolheffing stijgt in sommige gemeenten flink – het sterkst in Lelystad (79 procent). De tarieven waren daar in 2014 verre van kostendekkend. Een deel van de kosten werd betaald uit de algemene middelen (lees ozb). Bij het bepalen van de tarieven is nu uitgegaan van volledige kostendekking. Overigens zijn de ozb-tarieven niet gelijktijdig verlaagd. De gemeente zet de opbrengsten uit de ozb die voorheen werden gebruikt voor de kosten van de riolering nu dus voor andere voorzieningen in. De op één na grootste tariefverhoging (46 procent) vindt plaats in Zwartewaterland. Deze gemeente heeft een nieuw Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) opgesteld. Daarbij bleek dat de kosten de komende jaren zullen stijgen doordat een deel van de riolering moet worden vervangen en verbeteringen nodig zijn aan het stelsel. Om de kosten te dekken wordt het tarief verhoogd.

De gemiddelde rioolheffing stijgt met 1,9 procent (zie tekst bij kaart 23). 73 gemeenten veranderen hun tarief dit jaar niet, maar liefst 57 gemeenten verlagen de rioolheffing.

Achtergronden tariefstijgingen

De gemiddelde rioolheffing stijgt al ten minste vanaf 1998 (voor eerdere jaren zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar) met 5 tot 8 procent op jaarbasis. Met ingang van 2010 is de stijging echter lager (zie de figuur op blz. 19). Dit jaar is de stijging met 1,9 procent wederom lager dan in het verleden.

Veel tariefstijgingen in het afgelopen decennium hangen samen met een toename van de kostendekkendheid van de rioolheffing. Een steeds kleiner gedeelte van de rioleringsuitgaven wordt uit algemene middelen gefinancierd. De inperking van de mogelijkheid om ozb te heffen (in 2006 en 2007) versterkte deze trend. Andere redenen voor de stijgende tarieven waren het aansluiten van percelen in het buitengebied en andere maatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit. Gemeenten hebben deze zaken nu grotendeels of geheel op orde.⁴⁴

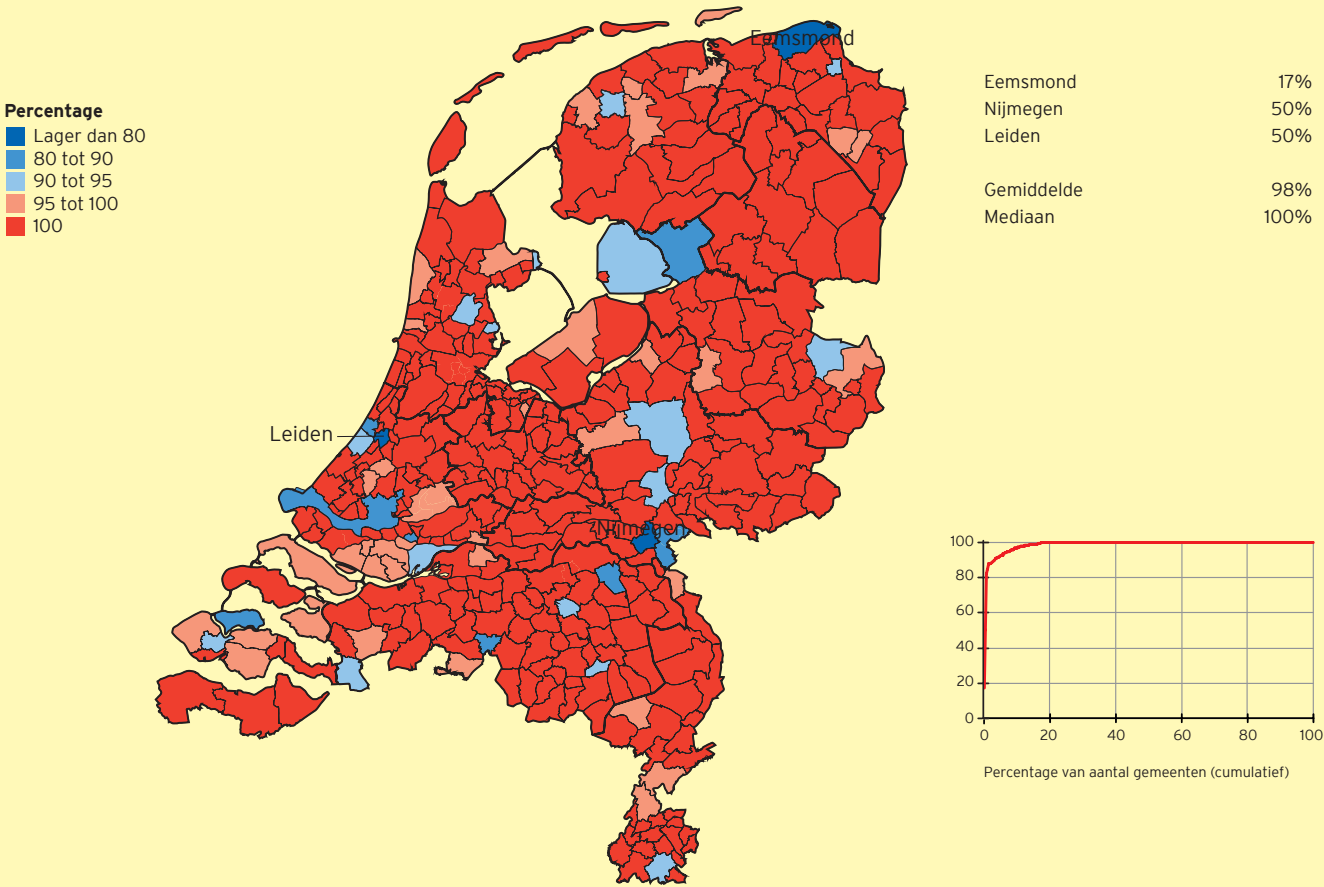
Kosten blijven toenemen

Zoals gezegd steeg de rioolheffing tot 2009 jaarlijks met meer dan 5 procent, en vlakt de stijging sinds 2010 af. De kosten zullen wel blijven toenemen. Grote delen van het rioleringsstelsel zullen de komende jaren moeten worden vervangen. Vervanging leidt tot lastenstijging omdat vaak pas vanaf dat moment op de riolering wordt afgeschreven (zie de tekst bij de vorige kaart).

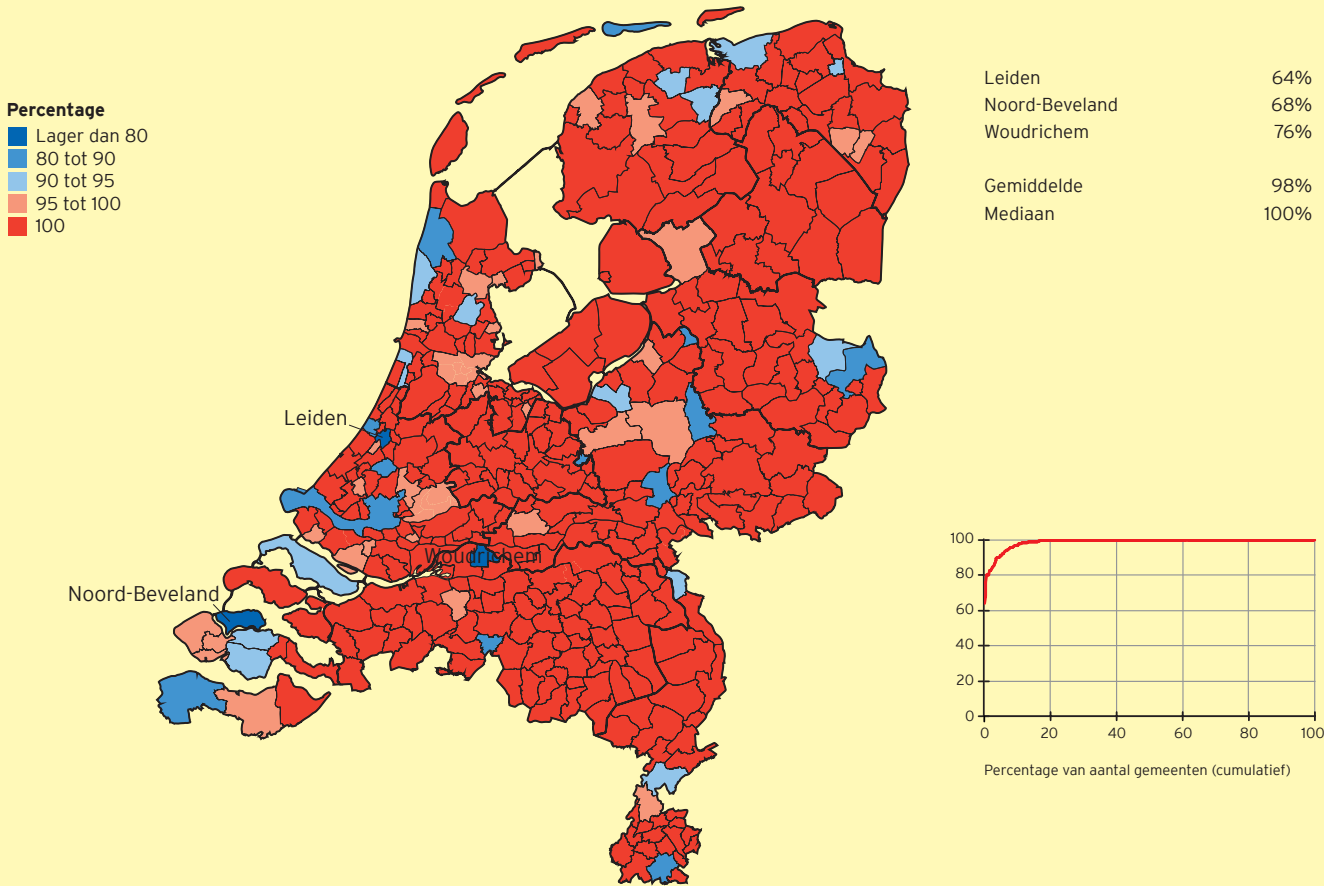
Door de invoering van de nieuwe rioolheffing in 2008-2009 kunnen ook kosten voor het opvangen van regenwater uit de rioolheffing worden gedekt. In het Bestuursakkoord Water uit 2011 is afgesproken dat gemeenten samen met waterschappen en drinkwaterbedrijven de kostenstijging zullen beperken, onder meer door meer samen te werken.⁴⁵

25 Kostendekkendheid reinigingsheffing

26 Kostendekkendheid rioolheffing

25 en 26 Kostendekkendheid reinigingsheffing en rioolheffing

Bestemmingsheffingen

Er zijn twee soorten gemeentelijke heffingen: belastingen en bestemmingsheffingen. Die laatste categorie wordt ook wel retributies of rechten genoemd. De opbrengst uit *belastingen* komt terecht in de algemene middelen van de gemeenten en is vrij besteedbaar. Het vaststellen van de tarieven is uiteindelijk een politiek proces. Er gelden in principe geen maxima.⁴⁶

De opbrengst uit een *bestemmingsheffing* wordt gebruikt om de kosten te dekken van de voorziening waarvoor de heffing bestaat (bij de afvalstoffenheffing bijvoorbeeld is dat de afvalinzameling en -verwijdering). De Gemeentewet bepaalt dat de geraamde baten van bestemmingsheffingen niet hoger mogen zijn dan de geraamde lasten terzake.⁴⁷ Er mag dus geen winst op worden gemaakt. Deze eis geldt voor de *geraamde* baten en lasten. De feitelijke kostendekking kan – achteraf gezien – incidenteel wel hoger zijn dan honderd procent.

Hoewel er dus wel beperkingen zijn bij de vaststelling van bestemmingsheffingen, hebben gemeenten ook veel vrijheden. De geraamde opbrengsten uit een bestemmingsheffing mogen niet hoger zijn dan de geraamde kosten, maar wel lager. Een gemeente kan dus kiezen voor een onvolledige kostendekking.

Welke kosten worden meegenomen?

Ook is bijvoorbeeld nergens voorgeschreven welke kosten al dan niet mogen worden gedekt uit een bestemmingsheffing. Er is wel enige jurisprudentie, vooral rond de rioolheffing, maar op basis daarvan kan zeker geen uitputtende lijst worden geconstrueerd van wat wel en niet mag. Dit is dan ook deels een bestuurlijke keuze, net als de mate van kostendekkendheid van de bestemmingsheffingen.

Vergelijkbaarheid beperkt

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om bepaalde kosten te dekken via één of zelfs verschillende bestemmingsheffingen, of om dit juist niet te doen. De kosten van het vegen van de straat kunnen bijvoorbeeld deels worden toegerekend aan de rioolheffing en deels aan de reinigingsheffing. Een gemeente kan er ook voor kiezen om deze kosten geheel te dekken uit de algemene middelen. Dit maakt het moeilijk kostendekkingscijfers tussen gemeenten te vergelijken. Bij de ene gemeente worden andere kosten toegerekend dan bij de andere. Begin 2010 heeft de VNG kostenonderbouwingmodellen gepubliceerd waarmee gemeenten inzichtelijk kunnen maken waarvoor en hoe zij kosten verhalen.⁴⁸

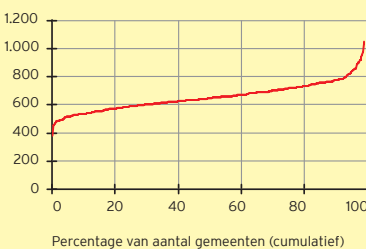
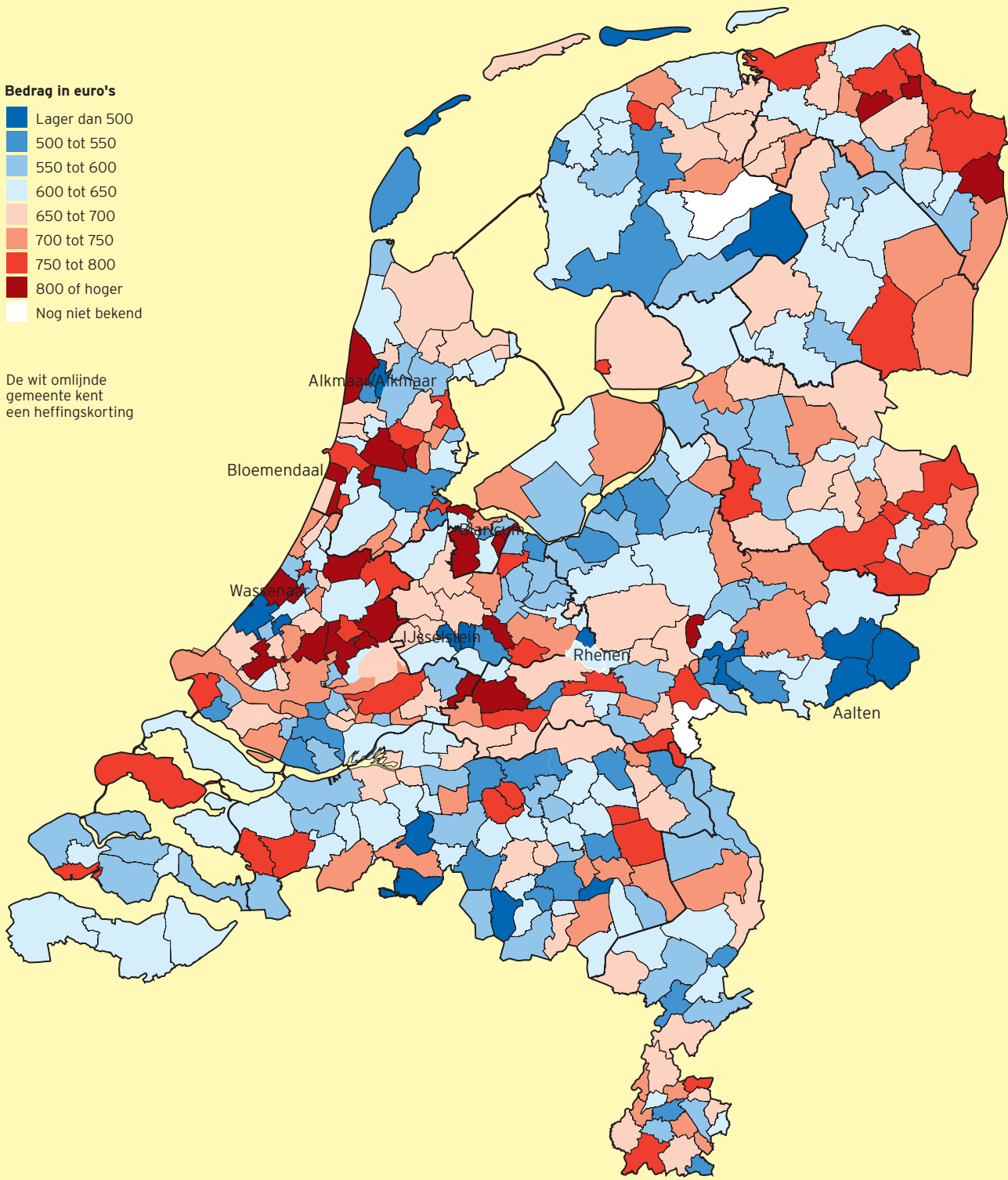
Reinigingsheffing

De reinigingsheffing dekt gemiddeld 97,8 procent van de kosten, iets minder dan vorig jaar (98,0 procent). De kostendekking is met 17 procent het laagst in Eemshaven. Bij het leeuwendeel van de gemeenten (83 procent) ligt de kostendekking op 100 procent.

Rioolheffing

De gemiddelde kostendekking van de rioolheffing is iets hoger dan die van de reinigingsheffing: 98,1 procent (vorig jaar 97,7 procent). In 84 procent van de gemeenten bedraagt de kostendekking van de rioolheffing 100 procent. Leiden heeft de laagste dekkingsgraad (64 procent).

27 Woonlasten éénpersoonshuishouders

Aalten	380
IJsselstein	451
Alkmaar/Alkmaar	454
Wassenaar	975
Bloemendaal	1.040
Blaricum	1.049
Gemiddelde	645
Mediaan	644

27 Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden

Maatstaf

Ozb, rioolheffing en reinigingsheffing vormen samen, na aftrek van een eventuele heffingskorting (dit jaar alleen in Rhenen), de gemeentelijke woonlasten. Op de kaart hiernaast zijn eigenaren- en gebruikersheffingen samengevoegd. Huurders betalen minder aan de gemeente dan de kaart aangeeft (zie hiervoor kaart 31), maar de eigenarenheffingen kunnen (deels) in de huurprijs zijn opgenomen.

Er is discussie mogelijk over de beste manier waarop een woonlastenindicator kan worden samengesteld (zie blz. 122).⁴⁹ De kaart hiernaast laat het bedrag zien dat een éénpersoonshuishouden in een woning met een gemiddelde waarde moet betalen. Met kwijtschelding is hier nog geen rekening gehouden (zie hiervoor kaart 37 tot en met 39). De gemiddelde woonlasten voor een meerpersoonshuishouden staan op kaart 28. Het gemiddeld betaalde bedrag voor een bepaald huishoudentype geeft de beste indruk van de woonlasten *voor huishoudens*.

Vanuit de *gemeenten* gezien heeft deze woonlastenindicator het belangrijke nadeel dat geen rekening wordt gehouden met het feit dat gemeenten met relatief dure woningen minder geld uit het gemeentefonds krijgen. Deze gemeenten moeten daarom meer belasting binnenhalen om een gelijkwaardig voorzieningenniveau aan te kunnen bieden. Gemeenten met hoge woonlasten beschikken dus niet altijd over veel middelen om voorzieningen te bekostigen. Kaart 30 geeft een beeld van de bedragen die de gemeenten van de woonlasten overhouden (netto woonlasten).

Cijfers

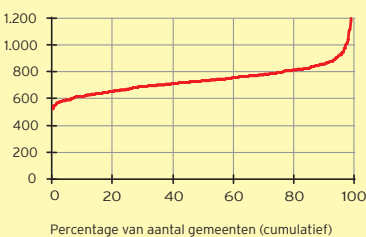
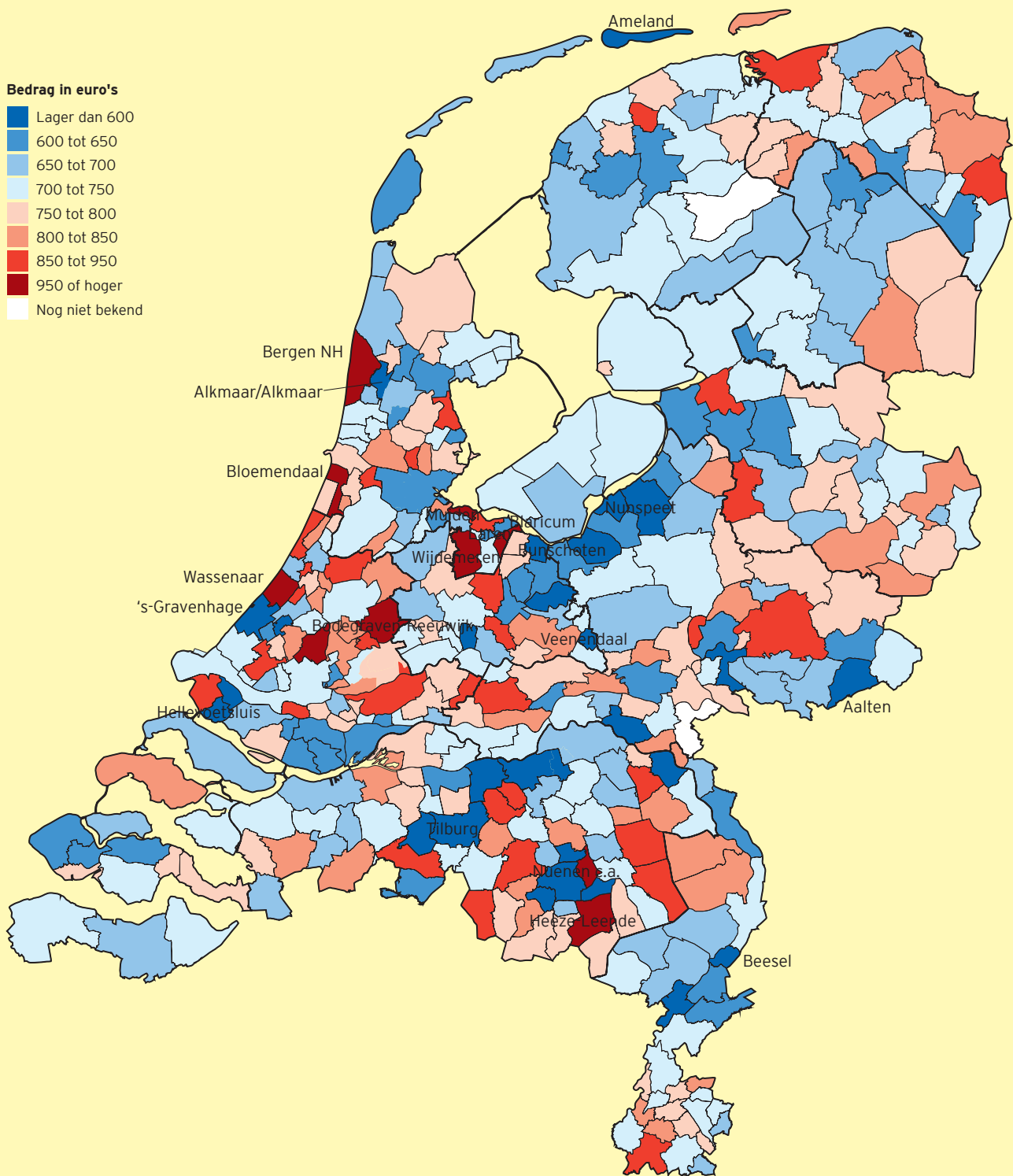
De bijlage achterin deze atlas geeft de woonlasten in alle gemeenten cijfermatig weer (zie hiervoor ook www.coelo.nl). De hoogste éénpersoonslasten voor een gemiddelde woning vinden we in Blaricum, met 1.049 euro. Bloemendaal bezet met 1.040 euro de tweede plaats. De meeste dure gemeenten hebben gemeen dat het gemiddelde huishoudensinkomen

en de gemiddelde woningwaarde ver boven het landelijke gemiddelde liggen. Zoals gezegd hangt dit mede samen met de verdeelsystematiek van de algemene uitkering, die gemeenten met hoge wozwaarden in de praktijk dwingt tot hoge lasten (zie blz. 123).

Het goedkoopst is dit jaar Aalten (380 euro). Daarna komt IJsselstein (451 euro). Gemeentelijke woonlasten voor éénpersoonshuishoudens kunnen in de ene gemeente dus 2,8 keer zo hoog zijn als in de andere. Het gewogen gemiddelde ligt op 645 euro. Dat is 10 euro (1,5 procent) hoger dan vorig jaar.

Gemeenten kunnen nog een heffingskorting verlenen, een overblijfsel uit de tijd van de zogeheten zalmsnip. Als de heffingskorting is gekoppeld aan een bepaalde belasting is het desbetreffende bedrag door ons simpelweg afgetrokken van het desbetreffende tarief. Alleen in de overige gevallen spreken wij in deze atlas nog van een heffingskorting. Deze heffingskorting, bestaat in 2015 in slechts één gemeente. Rhenen geeft een korting van 22 euro op de totale aanslag.

28 Woonlasten meerpersoonshuishouden

Percentage van aantal gemeenten (cumulatief)

Aalten	520
Hellevoetsluis	527
Alkmaar/Alkmaar	546
Bloemendaal	1.115
Wassenaar	1.177
Blaricum	1.198
Gemiddelde	716
Mediaan	731

28 Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishoudens

Woonlastencijfers

Ozb, reinigingsheffing en rioolheffing bedragen samen voor een meerpersoonshuishoudens gemiddeld 716 euro (na aftrek van een eventuele heffingskorting), ofwel 70 euro hoger dan bij éénpersoonshuishoudens. Dit is 12,04 euro (1,7 procent) meer dan diezelfde heffingen de burger vorig jaar kostten. De stijging van de woonlasten komt voor 3,54 euro voor rekening van de rioolheffing, voor 1,47 euro voor rekening van de reinigingsheffing en voor 6,98 euro voor rekening van de ozb. Het resterende bedrag komt voor rekening van de heffingskorting.

Voor meerpersoonshuishoudens zijn de woonlasten het laagst in Aalten (520 euro). Blaricum is het duurst (1.198 euro), zie tabel 19. In de bijlage achterin deze atlas staan de woonlasten voor alle gemeenten.

Achtergronden

Gemeenten met duur onroerend goed kennen hoge woonlasten; gemeenten met goedkoop onroerend goed hebben echter niet altijd navenant lagere woonlasten. Het eerste is geheel volgens verwachting, omdat gemeenten met duur onroerend

goed minder geld uit het gemeentefonds krijgen. Kaart 30 laat de woonlasten zien waar dit effect van het verdeelstelsel van de algemene uitkering is uitgefilterd. Bijlage 3 achterin deze atlas vermeldt de aldus berekende netto woonlasten voor alle gemeenten.

Een andere reden voor uitzonderlijk hoge woonlasten vormde, in elk geval tot voor kort, een slappe bodem. Gemeenten als Bodegraven-Reeuwijk kampen als gevolg daarvan met hoge kosten voor onder andere riolering en wegenbeheer. Met ingang van 2007 worden gemeenten hier echter ruimhartiger voor gecompenseerd via de algemene uitkering uit het gemeentefonds, zodat dit eigenlijk niet meer tot veel hogere woonlasten zou moeten leiden.

Verdeling

Het grote verschil tussen de woonlasten in de goedkoopste en de duurste gemeente (678 euro) is enigszins misleidend. De frequentieverdeling van de gemeentelijke woonlasten is namelijk zeer vlak. Dat blijkt uit de figuur onder kaart 28. In 71 procent van de gemeenten liggen de woonlasten tussen de 600 euro en de 800 euro. Aan de onderkant en de bovenkant van de verdeling zit een beperkt aantal uitschieters. Hoewel het maximum op 1.198 euro ligt komen maar 21 gemeenten boven de 900 euro uit.

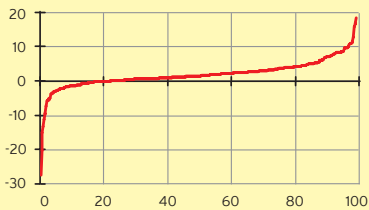
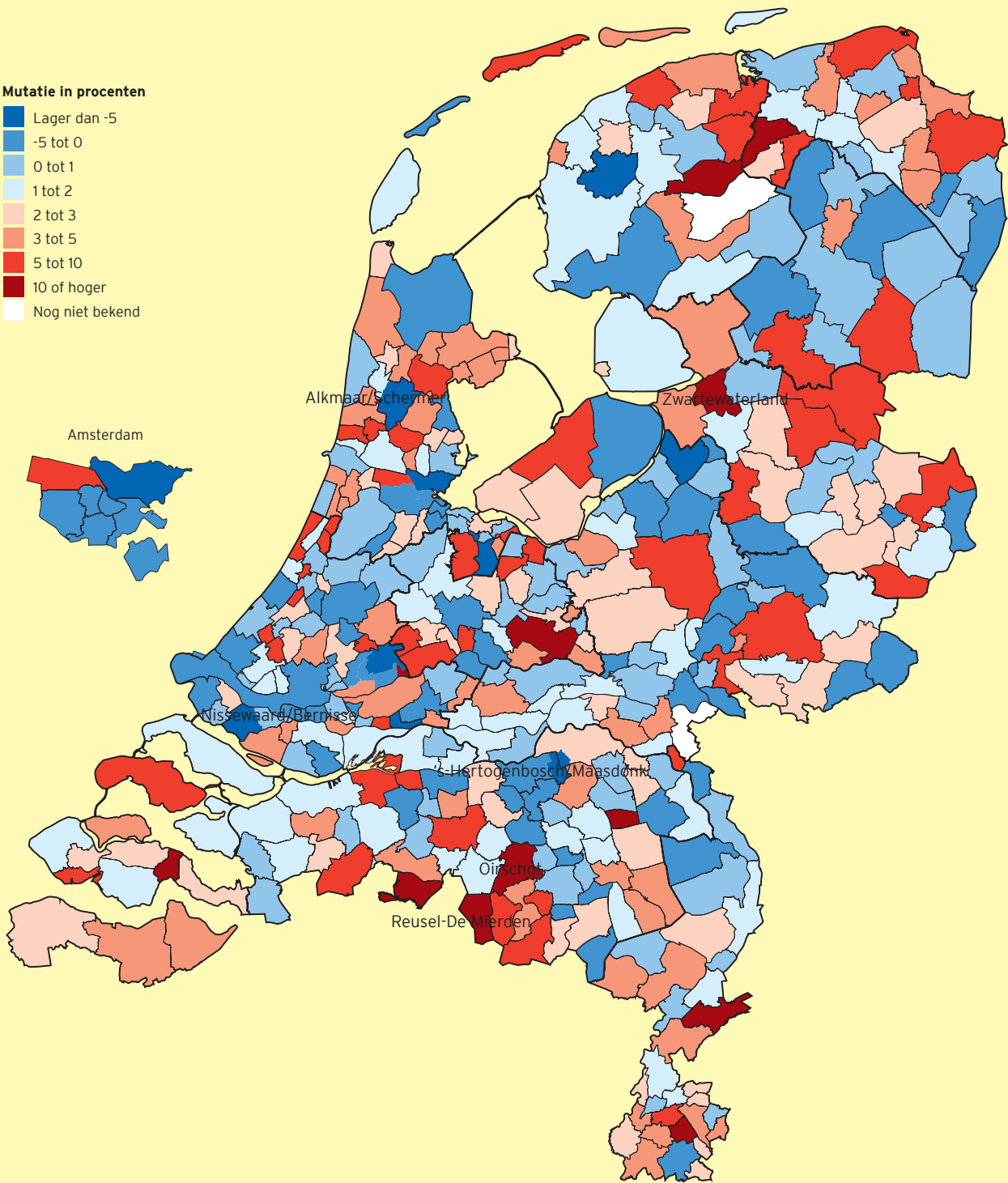
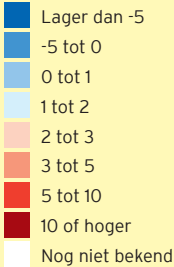
Tabel 19 Gemeentelijke woonlasten, meerpersoonshuishoudens (euro per jaar)^a

Laagste tien			Hoogste tien		
1	Aalten	520	1	Blaricum	1.198
2	Hellevoetsluis	527	2	Wassenaar	1.177
3	Alkmaar/Alkmaar	546	3	Bloemendaal	1.115
4	's-Gravenhage	547	4	Laren	1.107
5	Veenendaal	550	5	Bergen NH	1.041
6	Tilburg	559	6	Bodegraven-Reeuwijk	1.038
7	Bunschoten	565	7	Muiden	1.013
8	Nunspeet	569	8	Nuenen c.a.	1.008
9	Ameland	570	9	Wijdmeren	993
10	Beesel	574	10	Heeze-Leende	976

^a Ozb, rioolheffing en reinigingsheffing, verminderd met een eventuele heffingskorting uitgaande van een woning met gemiddelde waarde in de betreffende gemeente.

29 Mutatie woonlasten
meerpersoonshuishouden

Mutatie in procenten

Percentage van aantal gemeenten (cumulatief)

's-Hertogenbosch/Maasdonk	-27%
Nissewaard/Bernisse	-20%
Alkmaar/Schermer	-15%
Reusel-De Mierden	17%
Oirschot	17%
Zwartewaterland	19%

29 Mutatie gemeentelijke woonlasten

meerpersoonshuishouden

Gemiddelde stijging

De gemiddelde woonlasten voor meerpersoonshuishoudens stijgen dit jaar met 1,7 procent. Tot 2005 stegen de woonlasten jaarlijks steeds meer dan 5 procent, daarna is deze stijging afgevlakt (zie blz. 18). Dat kwam aanvankelijk doordat de tarieven van de reinigingsheffing en de ozb sinds die tijd minder worden verhoogd. De woonlastenstijging komt sinds 2005 voornamelijk op het conto van de rioolheffing. Sinds vorig jaar is dat echter anders: de ozb stijgt nu het meest, gevolgd door de rioolheffing.

Grootste stijgers

In Zwartewaterland stijgen de lasten met 19 procent het sterkst. Dit komt vooral doordat in Zwartewaterland de rioolheffing sterk stijgt (46 procent). De stijging van de andere twee heffingen is beperkt. Op de tweede plaats staat Oirschot (17 procent), waar zowel de ozb (25 procent) als de reinigingsheffing (18 procent) relatief sterk stijgen. De gemeente ontvangt een lagere uitkering van het Rijk. Door de ozb te verhogen lukt het om de begroting sluitend te maken. Ook de reinigingsheffing stijgt. In Oirschot is het te betalen bedrag afhankelijk van het aantal keer dat de container wordt geleegd. De gemeente wil huishoudens stimuleren om het afval beter te scheiden en heeft daarom het aanbieden van een container met restafval duurder gemaakt. Het aanbieden van gft-afval is goedkoper geworden. Omdat huishoudens gemiddeld meer restafval aanbieden stijgt het gemiddelde tarief van de afvalstoffenheffing.

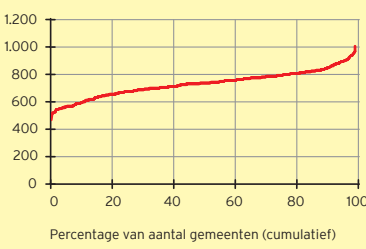
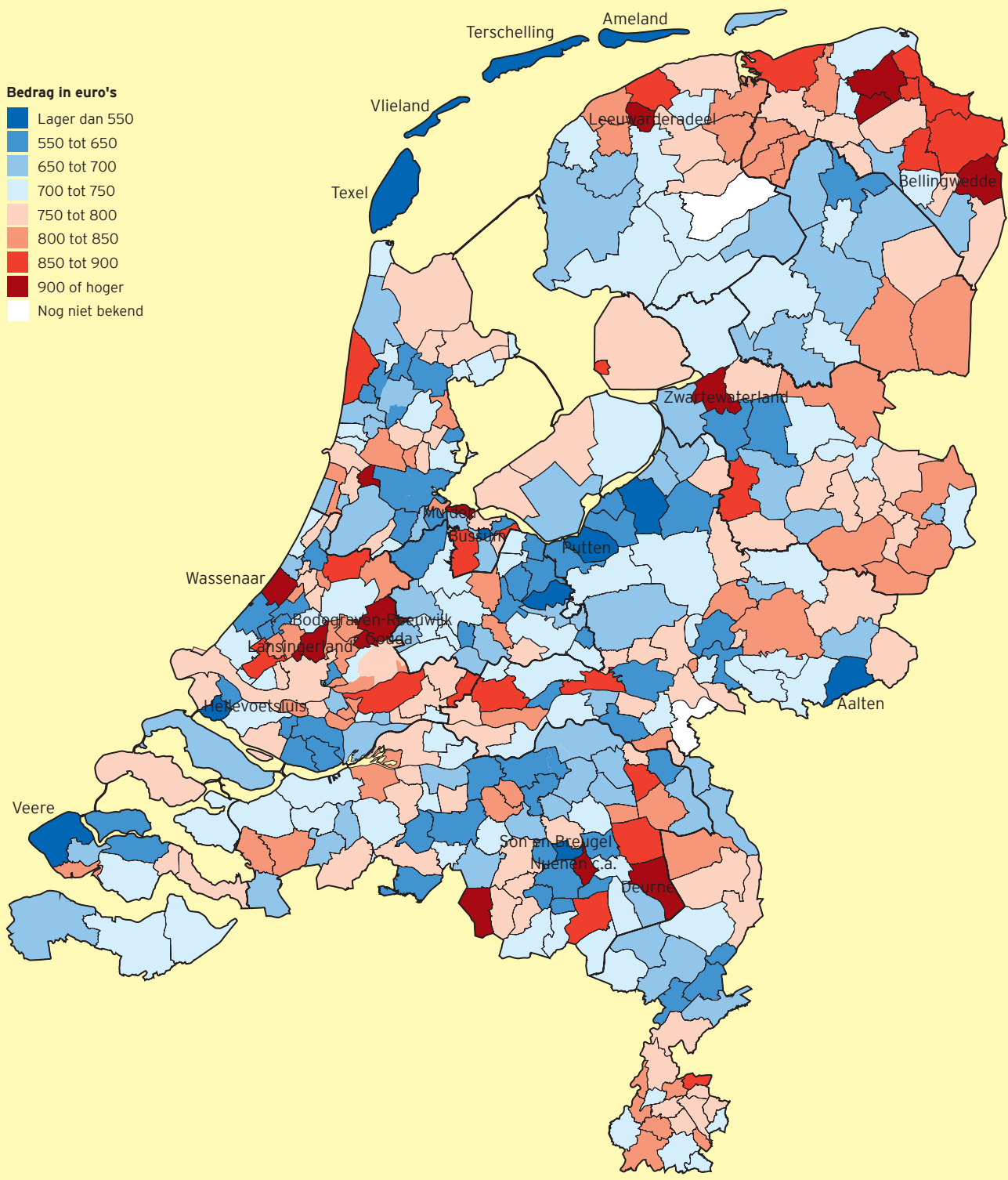
Grootste dalers

Dit jaar verlagen 63 gemeenten de woonlasten voor meerpersoonshuishoudens. De sterkste dalingen vinden we in de voormalige gemeenten Maasdonk en Bernisse. Maasdonk is per 1 januari opgeheven.

Een deel van de voormalige gemeente hoort nu bij Oss, het andere deel bij 's-Hertogenbosch. Vooral de tarieven in 's-Hertogenbosch zijn lager dan in het voormalige Maasdonk waardoor de inwoners van Maasdonk in 2015 minder betalen (daling van 27 procent). Hetzelfde geldt voor het voormalige Bernisse dat nu samen met het voormalige Spijkenisse Nissewaard vormt. De tarieven in Bernisse waren hoger dan die in Spijkenisse. Voor de inwoners van het voormalige Bernisse zijn de gemeentelijke woonlasten dan ook gedaald (20 procent) .

30 Netto woonlasten

Ameland	470
Vlieland	516
Texel	517
Lansingerland	951
Bellingwedde	970
Bodegraven-Reeuwijk	1.002
Gemiddelde	708
Mediaan	735

30 Netto woonlasten

Hogere woningwaarde, lagere uitkering uit het gemeentefonds

De kaarten 27 en 28 laten zien dat hoge woonlasten vaak samengaan met hoge woningwaarden (vergelijk kaart 4). Dat is een gevolg van de manier waarop de algemene uitkering uit het gemeentefonds tussen gemeenten wordt verdeeld. De algemene uitkering is de belangrijkste bron van vrij besteedbare middelen van de gemeenten – veel belangrijker dan de ozb. Gemeenten die binnen hun grenzen veel hoog gewaardeerd onroerend goed hebben, ontvangen een relatief lage uitkering. Zij hebben dus hogere woonlasten, of minder bestedingsruimte.⁵⁰

Netto woonlasten

Kaart 28 geeft aan hoe hoog de woonlasten zijn die de burger betaalt. Kaart 30 laat zien wat hiervan bij de gemeente zelf terechtkomt. Deze netto woonlasten zijn gedefinieerd als de woonlasten die er zouden zijn als de belastingcapaciteit niet zou worden verevend. De extra ozb-opbrengst die gemeenten met dure woningen nu nodig hebben om de lagere algemene uitkering te compenseren is van de woonlasten afgetrokken. Bij gemeenten met lage woningwaarden is het profijt van de verevening bij de woonlasten opgeteld.

Vergelijking netto en ongecorrigeerde woonlasten

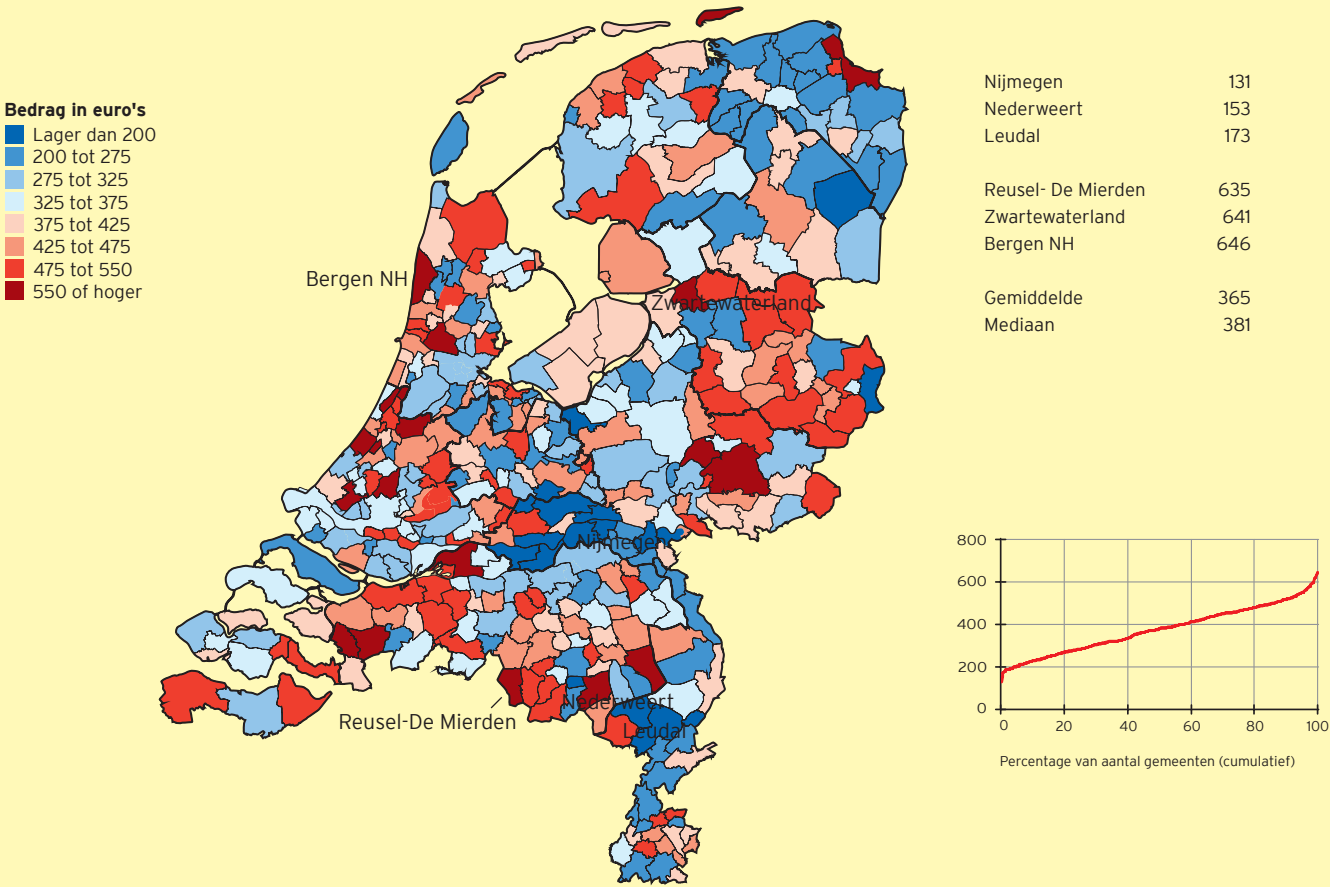
Tabel 20 geeft naast de rangnummers van de netto woonlasten ook die van de ongecorrigeerde woonlasten. Van de gemeenten die het meest aan de woonlasten overhouden staan er 4 ook in de top-tien van ongecorrigeerde woonlasten. Van de gemeenten met hoge netto woonlasten zou verwacht mogen worden dat zij een bovengemiddeld voorzieningenniveau hebben. Soms zijn er echter andere redenen. Gemeenten als Bodegraven-Reeuwijk hebben een slappe bodem, hetgeen tot hogere kosten kan leiden voor de riolering en het wegenbeheer. Bij de hogere netto woonlasten passen overigens wel enkele kanttekeningen. Zie hiervoor bijlage 2 (blz. 122).

Lage netto woonlasten hoeven niet per se samen te gaan met spartaanse voorzieningen. Sommige gemeenten beschikken over andere inkomstenbronnen, bijvoorbeeld een toeristenbelasting of aandelen. Gemeenten hebben soms zulke hoge inkomsten uit eigen vermogen dat zij met lage belastingen toekunnen. In feite is dit een verkapte belasting, ervan uitgaande dat dit vermogen eigenlijk de inwoners toebehoort.⁵¹

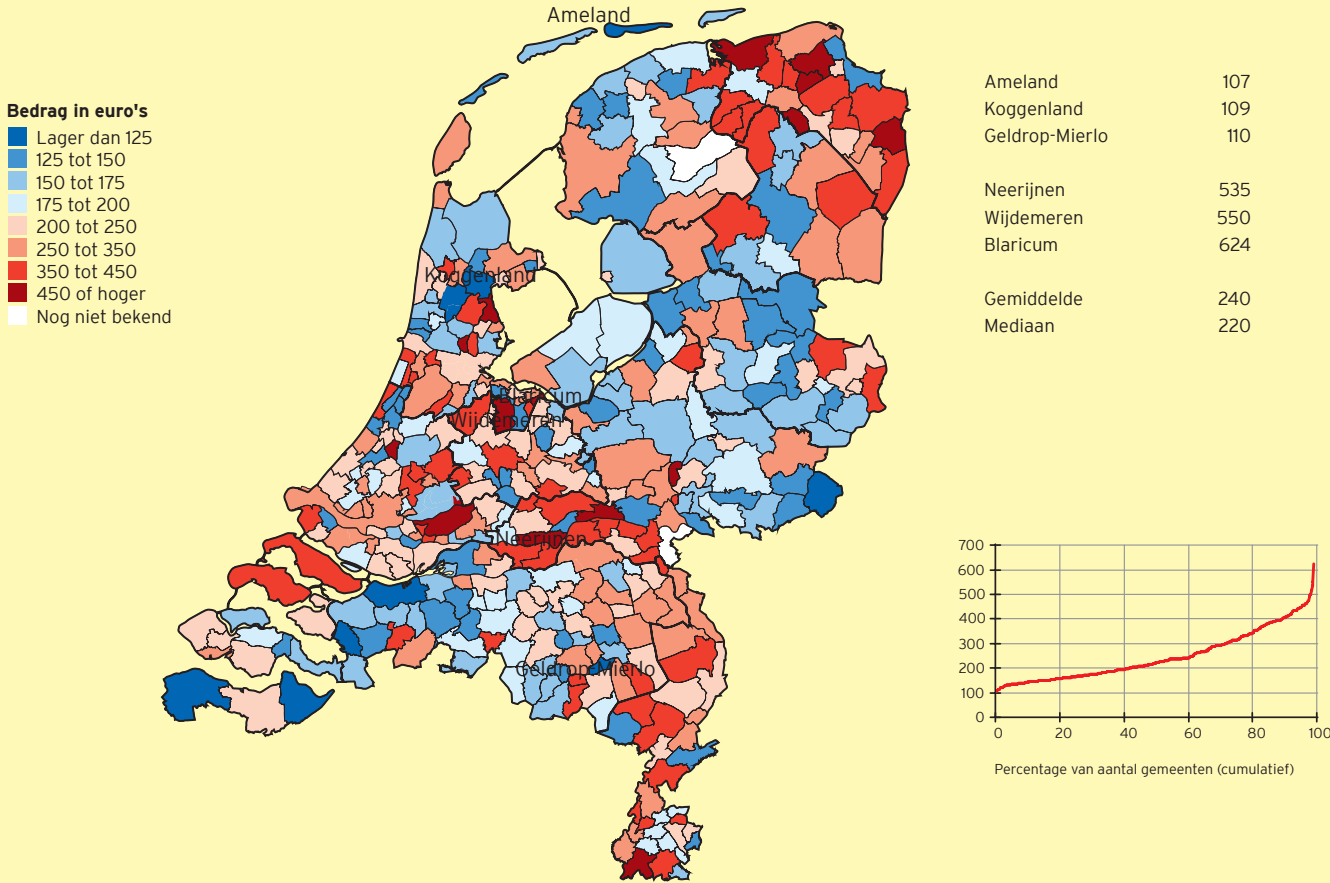
Tabel 20 Netto woonlasten meerpersoonshuishouden, euro's per jaar

Laagste tien				Hoogste tien			
Rang nummer netto woonlasten	Rang nummer woonlasten	Gemeente	Bedrag	Rang nummer netto woonlasten	Rang nummer woonlasten	Gemeente	Bedrag
1	9	Ameland	470	1	6	Bodegraven-Reeuwijk	1.002
2	86	Vlieland	516	2	17	Bellingwedde	970
3	43	Texel	517	3	11	Lansingerland	951
4	55	Bussum	517	4	19	Gouda	950
5	46	Veere	522	5	8	Nuenen c.a.	939
6	80	Terschelling	522	6	26	Leeuwarderadeel	936
7	25	Son en Breugel	531	7	2	Wassenaar	936
8	2	Hellevoetsluis	540	8	13	Deurne	928
9	24	Putten	541	9	7	Muiden	926
10	1	Aalten	543	10	32	Zwartewaterland	919

31 Woonlasten huurder

32 Woonlasten verhuurder

31 en 32 Gemeentelijke woonlasten huurder en verhuurder

Uitgangspunten

Tot nu toe zijn alleen de woonlasten van eigenaar-bewoners behandeld. Kaart 31 laat zien hoeveel een huurder betaalt. Kaart 32 toont de lasten voor verhuurders. We gaan hier uit van een huurwoning met een woz-waarde die 60 procent is van de gemiddelde woz-waarde in de gemeente.

Overigens zullen verhuurders vaak proberen de door hen betaalde belastingen zoveel mogelijk door te berekenen aan hun huurders, door een hogere huur te vragen. Omdat huren niet ongelimiteerd kunnen worden verhoogd is dit echter niet altijd mogelijk.

Woonlasten huurder

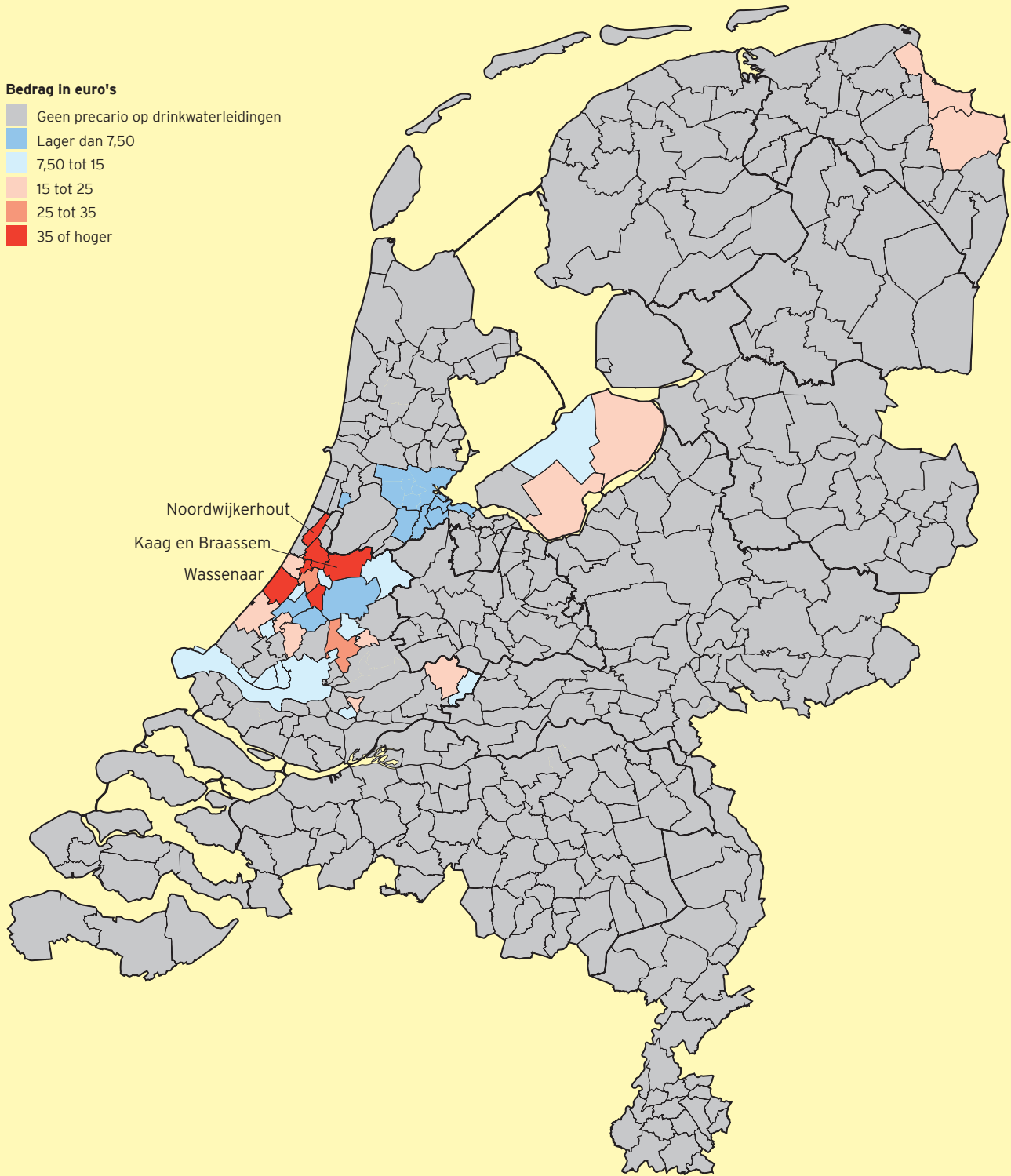
Huurders betalen in alle gemeenten een reinigingsheffing, en in veel gemeenten ook een rioolheffing (zie kaart 21). In één gemeente komen zij in aanmerking voor een heffingskorting. Huurders hebben de laagste woonlasten (131 euro) in Nijmegen, en de hoogste (646 euro) in Bergen NH. Gemiddeld bedragen de lasten voor huurders 365 euro.

Woonlasten verhuurder

Verhuurders betalen in alle gemeenten ozb, en in veel gemeenten ook een rioolheffing (zie kaart 20). De woonlasten voor de verhuurder bedragen gemiddeld 240 euro. Ze zijn het hoogst in Blaricum (624 euro) en het laagst in Ameland (107 euro).

Kaart 32 laat duidelijk zien dat de lasten voor verhuurders in de provincie Groningen vaak hoog zijn vergeleken met de rest van het land. Dat is opmerkelijk, omdat de woningwaarden in die provincie naar verhouding laag zijn. De hoge lasten voor verhuurders worden veroorzaakt doordat de rioolheffing in Groningen vaak grotendeels of geheel bij de eigenaar wordt neergelegd. Huurders betalen in deze provincie juist relatief weinig (kaart 31).

33 Precario op leidingen

Wassenaar	41
Kaag en Braassem	42
Noordwijkerhout	50

33 Precario op leidingen

Indirecte gemeentelijke woonlasten

Precariobelasting kan worden geheven over het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. De belasting kan onder meer worden geheven op het hebben van ondergrondse en bovengrondse leidingen. Drinkwaterbedrijven en andere nutsbedrijven betalen hierdoor in verschillende gemeenten precariobelasting. Uiteindelijk komt de rekening voor de precariobelasting natuurlijk toch te liggen bij de consument. In feite zijn de gemeentelijke woonlasten in deze gemeente dus hoger dan de som van de ozb, reinigingsheffing en rioolheffing zoals weergegeven in kaart 27 en kaart 28.

Er zijn slechts tien drinkwaterbedrijven. De drinkwaterbedrijven zijn dus actief in meerdere gemeenten. Vrijwel alle drinkwaterbedrijven die een aanslag voor de precariobelasting ontvangen van een gemeente rekenen de kosten hiervan alleen door aan de klanten in de betreffende gemeente. In deze gemeenten betalen de klanten (vooral huishoudens) een hoger vastrecht dan klanten in gemeenten zonder precariobelasting op waterleidingen. Waternet vormt hierop een uitzondering. Alleen de gemeente Heemstede brengt Waternet precariobelasting in rekening. Het drinkwaterbedrijf verrekend de kosten met alle consumenten, dus niet alleen de huishoudens en bedrijven in Heemstede.

Tarieven

Kaart 33 geeft weer welke bedragen huishoudens betalen voor de precariobelasting op waterleidingen. De andere nutsbedrijven (gas en elektra) slaan de kosten van de precariobelasting om over alle afnemers, ongeacht de gemeente waar zij wonen. In 39 gemeenten betalen huishoudens via het vastrecht op drinkwater precariobelasting aan de gemeente. Het betaalde bedrag is het hoogst in Noordwijkerhout (50 euro), gevolgd door Kaag en Braassem (42 euro). Het laagste bedrag wordt doorberekend in de gemeenten die deel uitmaken van Waternet (0,23 euro, in Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Heemstede, Muiden en Ouder-Amstel). Over deze bedragen komt nog 6 procent btw.

Achtergrond

Een (nieuw) college van B en W maakt vaak afspraken over de maximale stijging van de gemeentelijke woonlasten in een bestuursperiode. Onder de woonlasten worden dan de ozb, reinigingsheffing en rioolheffing begrepen. Die afspraken staan vaak (kort) weergegeven in de paragraaf lokale lasten van de programmabegroting. Het grootste deel van de gemeenten met precariobelasting op waterleidingen geeft in 2015 in de programmabegroting aan dat is afgesproken om de stijging van de woonlasten te beperken, of om zelfs te streven naar een daling.⁵²

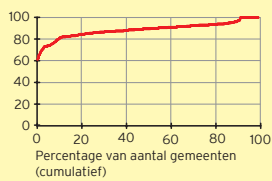
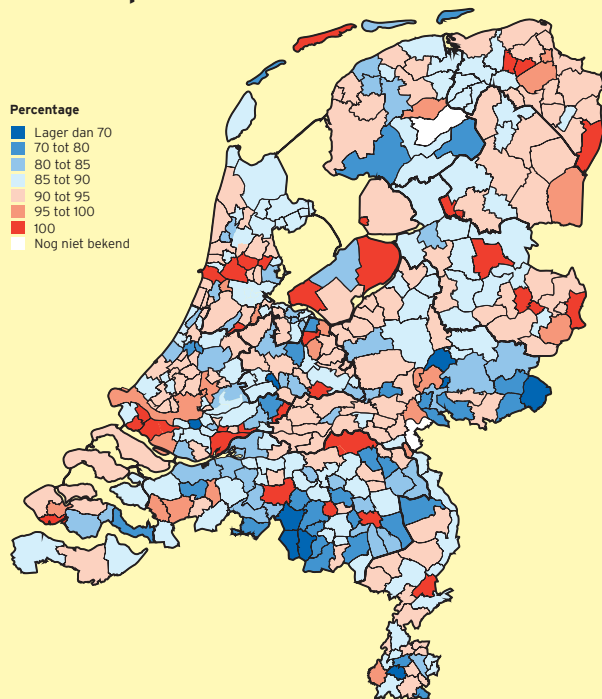
De precariobelasting wordt niet meegenomen bij de berekening van de woonlasten in de begrotingen. Deze wordt in eerste instantie betaald door bedrijven. Het aantrekkelijke van de belasting is daarnaast dat de inningskosten laag zijn. Vaak hoeft er maar één aanslag te worden verstuurd. Bedrijven rekenen de kosten echter door aan de klanten. Precariobelasting op leidingen hoort daarmee in feite tot de gemeentelijke woonlasten.

Gemeenten zien bij de keuze voor een precariobelasting mogelijk over het hoofd dat huishoudens met een laag inkomen en weinig vermogen vaak kwijtschelding aan kunnen vragen voor gemeentelijke belastingen (zie de tekst bij kaart 37 en kaart 38). De aanslag van de drinkwaterbedrijven wordt niet kwijtgescholden, ook niet als het vastrecht extra is verhoogd om de kosten van de precariobelasting te dekken.

Effect precario op gemeentelijke woonlasten

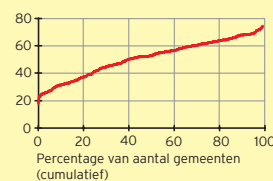
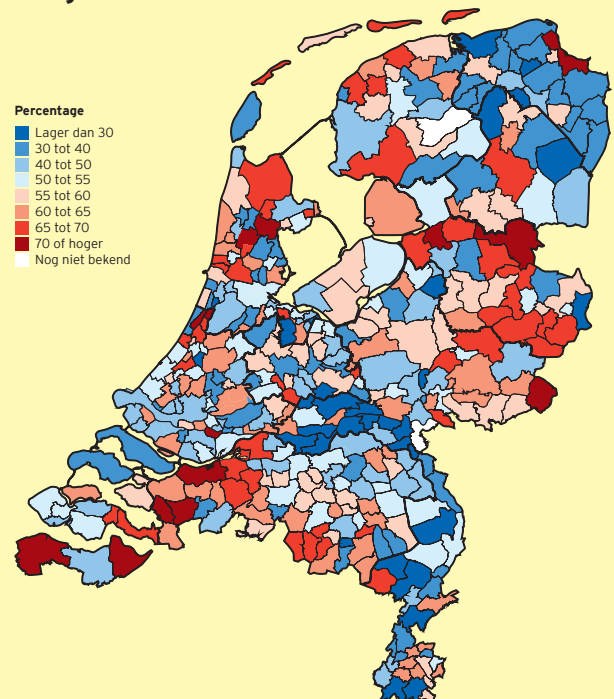
In feite zijn in de gemeenten die precariobelasting op drinkwaterleidingen heffen de gemeentelijke woonlasten hoger dan weergegeven in kaart 27 en kaart 28. Dat heeft bijvoorbeeld gevolgen voor de top 10 van gemeenten met hoogste en laagste woonlasten. Wassenaar blijkt de hoogste gemeentelijke woonlasten te hebben als we het bedrag dat huishoudens betalen voor precario op waterleidingen meenemen (was rangnummer 2, wordt rangnummer 1). 's-Gravenhage zakt 2 plaatsen in de top 10 van gemeenten met lage woonlasten. Als we geen rekening houden met de precariobelasting op waterleidingen staat 's-Gravenhage op rangnummer 4. Dit wordt rangnummer 6.

34 Verhouding woonlasten één- en meerpersoonshuishouden

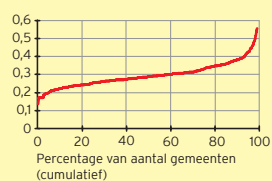
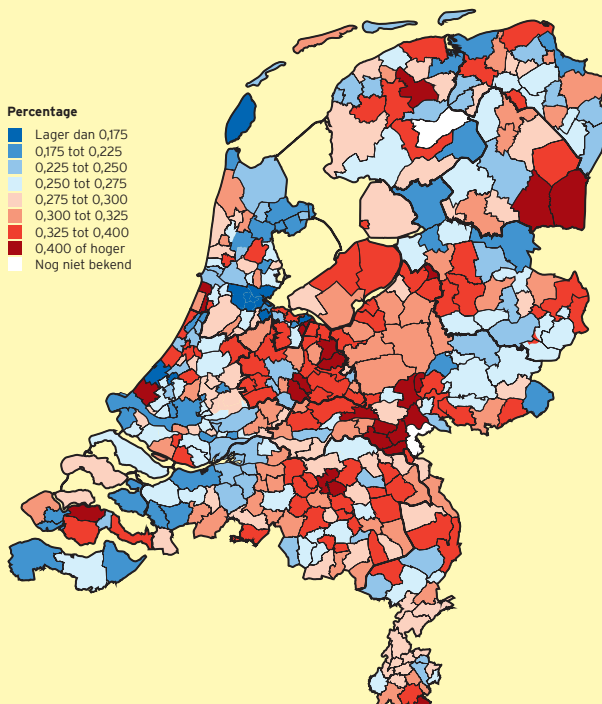
Reusel-De Mierden	61%
Bladel	62%
IJsselstein	63%
Gemiddelde	90%
Mediaan	90%

35 Percentage woonlasten voor rekening gebruiker

Nijmegen	18%
Neerijnen	23%
Nederweert	23%
Winterswijk	73%
Zwartewaterland	74%
Bergen op Zoom	75%
Gemiddelde	51%
Mediaan	53%

36 Gemeentelijke progressiefactor

Texel	0,14
's-Gravenhage	0,17
Amsterdam	0,17
Westland	0,54
Schijndel	0,54
Bloemendaal	0,56
Gemiddelde	0,28
Mediaan	0,29

34, 35 en 36 Wie betaalt de gemeentelijke woonlasten?

Drie manieren om de lasten te verdelen

Behalve de *hoogte* van de woonlasten verschilt ook de *verdeling* ervan. Gemeenten kunnen de woonlasten op drie manieren over verschillende sociaal-economische groepen verdelen: tussen éénpersoonshuishoudens en meerpersoonshuishoudens, tussen gebruikers en eigenaren van woningen, en tussen bewoners van goedkope en van dure huizen.

Eénpersoons- en meerpersoonshuishoudens

Kaart 34 laat de woonlasten voor éénpersoonshuishoudens zien als percentage van de woonlasten voor meerpersoonshuishoudens. In de 34 (delen van) gemeenten die wat betreft hun riool- en reinigingsstarieven geen onderscheid maken tussen één- en meerpersoonshuishoudens ligt dit percentage op 100. Alleenstaanden zijn naar verhouding het best af in Reusel- De Mierden, waar zij 61 procent betalen van de woonlasten voor meerpersoonshuishoudens. Gemiddeld betalen éénpersoonshuishoudens 90 procent van het bedrag dat meerpersoonshuishoudens betalen. Zij worden daarmee relatief zwaar belast, want het gemiddelde huishouden bestaat uit 2,2 personen.⁵³

Eigenaren en gebruikers van woningen

Bij de rioolheffing heeft de gemeente de mogelijkheid de lastenverdeling tussen gebruikers en eigenaren te beïnvloeden. Zo is het mogelijk op bescheiden wijze aan inkomenspolitiek te doen, door eigenaren meer te laten betalen dan gebruikers.⁵⁴ Dit heeft echter alleen het beoogde effect als huiseigenaren de gemeentelijke lasten niet volledig aan hun huurders doorberekenen. Anders kan een nadruk op eigenarenheffingen zelfs een averechtse uitwerking hebben, doordat gebruikers geen kwijtschelding van doorberekende eigenarenheffingen kunnen aanvragen.⁵⁵ Zoals kaart 35 laat zien betaalt de gebruiker in Nijmegen het kleinste deel van de woonlasten: 18 procent. Bergen op Zoom zit met 75 procent het hoogst. Het gewogen gemiddelde ligt op 51 procent.

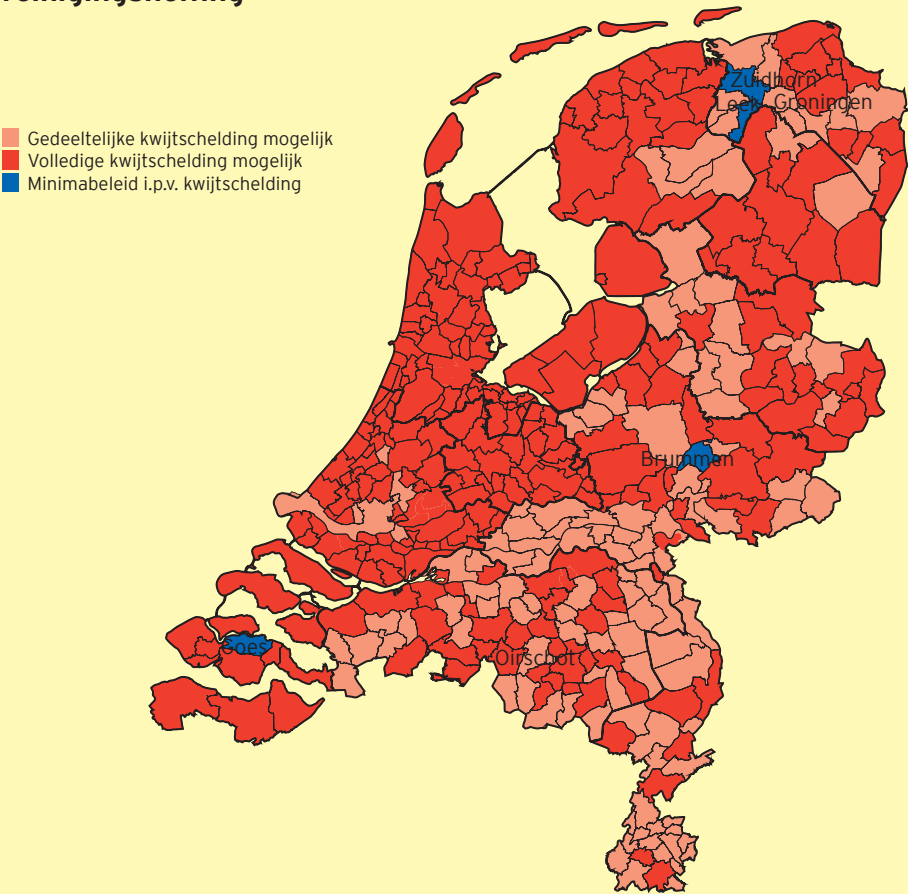
Goedkope en dure woningen

Sommige gemeenten proberen aan inkomensbeleid te doen door de kostendekkendheid van riool- en reinigingsheffing laag te houden, en een groot deel van de woonlasten via de ozb binnen te halen.⁵⁶ Zo kunnen de lasten voor een groter deel op de schouders van de eigenaren van dure huizen worden gelegd. Ook kan het tarief van de rioolheffing aan de woz-waarde worden gekoppeld.

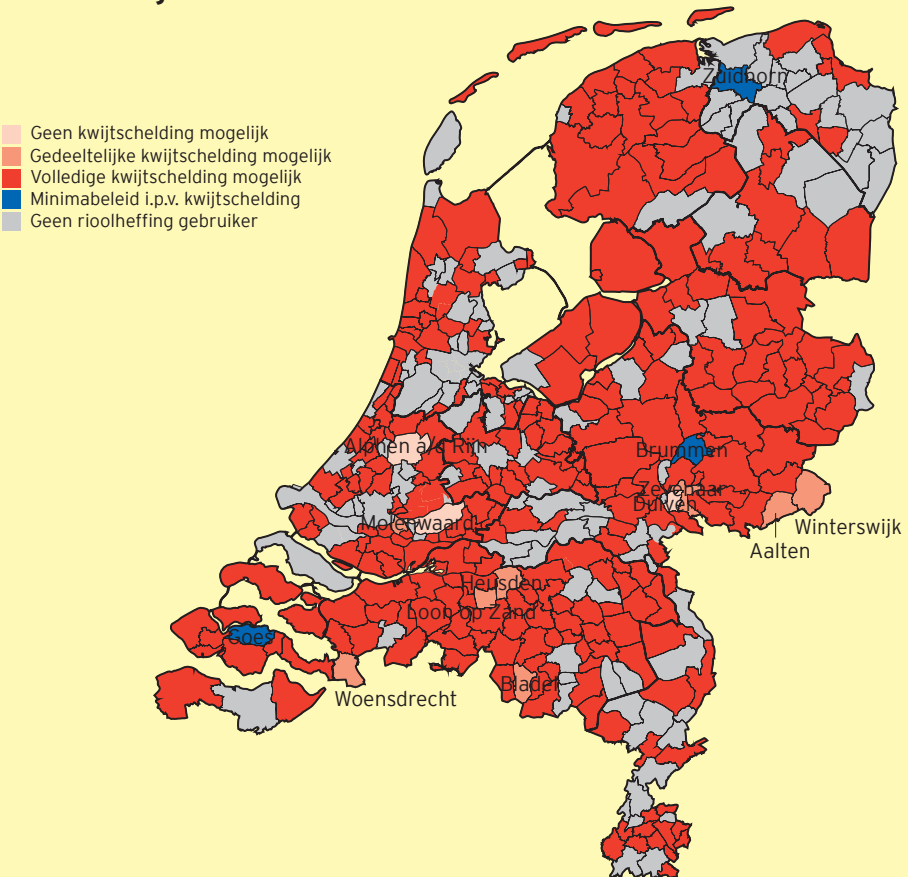
De gemeentelijke progressiefactor geeft een indicatie van de toename van de woonlasten bij verhuizing naar een twee keer zo dure woning in dezelfde gemeente (kaart 36).⁵⁷ Gemiddeld ligt de progressiefactor op 0,28: wie verhuist naar een twee keer zo dure woning betaalt 28 procent meer aan woonlasten. De verschillen tussen gemeenten zijn groot. De woonlasten zijn het meest progressief in Bloemendaal (0,56). Texel kent een progressiefactor van 0,14. Hier bestaan de woonlasten voornamelijk uit de riool- en de reinigingsheffing, waarbij de hoogte van de rioolheffing niet is gebaseerd op de woz-waarde.

**37 Kwijtscheldingsmogelijkheden
reinigingsheffing**

**38 Kwijtscheldingsmogelijkheden
rioolheffing**

37 en 38 Kwijtschelding gemeentelijke belastingen

Kwijtscheldingsbeleid

De voorwaarden waarbinnen gemeenten kwijtschelding mogen verlenen van belastingen en heffingen zijn door het Rijk nauw omschreven.⁵⁸ De gemeenteraad heeft slechts de vrijheid te besluiten minder kwijt te schelden dan de rijksregels toestaan (bij afzonderlijk besluit), of zelfs in het geheel geen kwijtschelding te verlenen. Gemeenten kunnen zelf bepalen welke gemeentelijke belastingen onder het kwijtscheldingsbeleid vallen. Aan kwijtschelding zijn hoge uitvoeringskosten verbonden. Sommige gemeenten kennen geen kwijtschelding, maar wel een soortgelijke regeling onder de vlag van het armoedebeleid. Op die manier is het mogelijk te ontkomen aan de strenge (rijks)voorwaarden, vooral wat betreft de individuele toetsing en de vermogensnorm.

Reinigingsheffing

In 2015 is in alle gemeenten kwijtschelding van de reinigingsheffing mogelijk (zie kaart 37). Oirschot schafte deze mogelijkheid in 2012 af als bezuinigingsmaatregel. Per 1 januari 2015 kunnen echter ook inwoners van Oirschot weer kwijtschelding aanvragen. Daarnaast kennen 4 gemeenten een op kwijtschelding gelijkende regeling die onder de noemer van het armoedebeleid valt. Verreweg de meeste gemeenten staan in principe volledige kwijtschelding toe, mits aan alle voorwaarden op het gebied van inkomen en vermogen wordt voldaan.

30 procent van de gemeenten stelt een plafond aan het kwijt te schelden bedrag. Dit kan een vast bedrag zijn, of een deel van de aanslag. Dit komt vooral voor bij gemeenten die het tarief hebben gekoppeld aan de hoeveelheid aangeboden afval (*diftar*). Door bijvoorbeeld alleen kwijtschelding te verlenen van het vastrechtgedeelte blijft de prikkel behouden om de afvalstroom te beperken. Ook wordt zo voorkomen dat mensen uit de straat hun afval gratis in de container kunnen gooien van iemand waarvan de aanslag toch wordt kwijtgescholden.

Groningen scheldt ten hoogste 57 procent van het aanslagbedrag kwijt. Met ingang van 2007 krijgen mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten wel volledige kwijtschelding van de reinigingsheffing.

Rioolheffing

Op 3 gemeenten na (Alphen aan den Rijn, Duiven en Molenwaard) is in alle gemeenten met een rioolheffing voor de gebruiker kwijtschelding mogelijk (kaart 38). Sommige gemeenten (dit jaar 3) verlenen geen kwijtschelding, maar kennen wel een soortgelijke tegemoetkoming in het kader van het armoedebeleid.

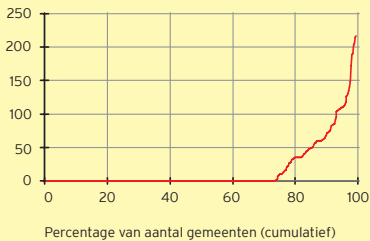
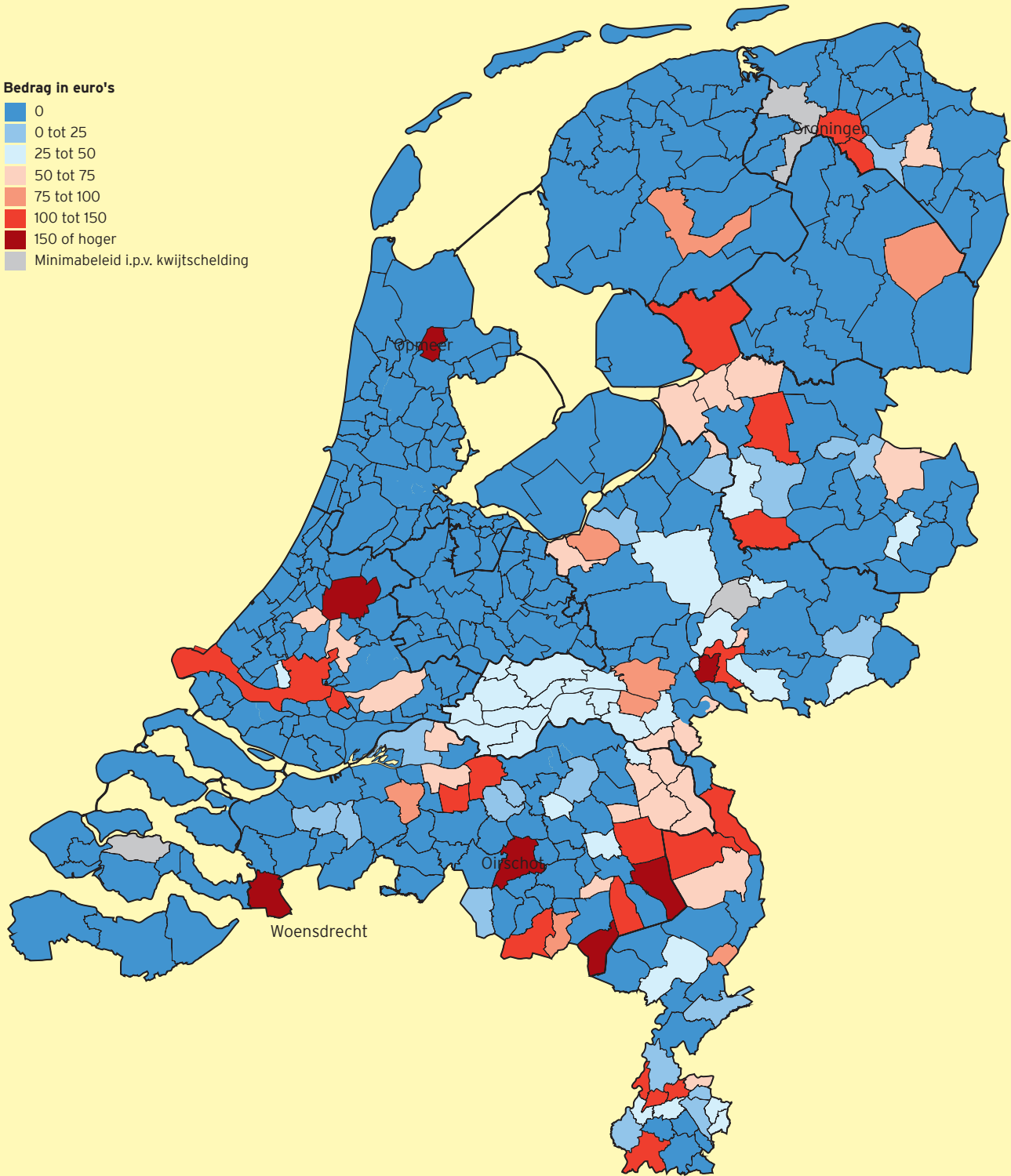
In 8 gemeenten kan hooguit een gedeelte van de aanslag worden kwijtgescholden. Men moet dan bijvoorbeeld altijd de helft betalen, of men krijgt slechts het vastrecht kwijtgescholden en niet het bedrag dat aan het waterverbruik is gekoppeld.

De rioolheffing voor de eigenaar wordt zelden kwijtgescholden. Huiseigenaren bezitten doorgaans vermogen, en voldoen daarom niet aan de voorwaarden voor kwijtschelding. Om dezelfde reden komt kwijtschelding van de ozb vrijwel niet voor.

Kwijtscheldingsnorm

Alle gemeenten die kwijtschelding verlenen hanteren de maximale kwijtscheldingsnorm van 100 procent.⁵⁹ In de praktijk betekent een norm van 100 procent dat huishoudens met een minimuminkomen voor kwijtschelding in aanmerking komen, mits zij de vermogenstoets doorstaan. Bij een norm van 90 procent, die door het Rijk wordt gehanteerd, komen alleen huishoudens met uitzonderlijk hoge vaste lasten in aanmerking voor kwijtschelding.

39 Woonlasten na kwijtschelding

Percentage van aantal gemeenten (cumulatief)

Woensdrecht	206
Opmeer	215
Oirschot	217
Gemiddelde	19
Mediaan	0

39 Gemeentelijke woonlasten na kwijtschelding

Uitgangspunten

De mate waarin het kwijtscheldingsbeleid de woonlasten van een bepaald huishouden verlaagt hangt af van de hoogte van de kwijtscheldingsnorm, van de belastingen waarvoor kwijtschelding mogelijk is, en van het deel van de aanslagen waarvoor in principe kwijtschelding kan worden verleend (kaarten 37 en 38).

Kaart 39 hiernaast laat zien hoe hoog de woonlasten zijn van een meerpersoonshuishouden met een netto besteedbaar inkomen ter hoogte van de bijstandsnorm voor (echt)paren, in een huurwoning met een waarde van 60 procent van de gemiddelde woz-waarde in de gemeente. Verondersteld wordt dat geen vermogen aanwezig is, dat de vaste lasten niet uitzonderlijk hoog zijn en dat kwijtschelding wordt aangevraagd. Een eventuele heffingskorting is in de woonlasten verrekend.

Woonlasten voor minima

In verreweg de meeste gemeenten worden de woonlasten in deze situatie geheel kwijtgescholden. Waar niet het gehele bedrag aan woonlasten wordt kwijtgescholden, is meestal gedeeltelijke kwijtschelding mogelijk (alleen rioolheffing of alleen reinigingsheffing, of een deel van de aanslag), of wordt geen kwijtschelding verleend maar kent het minimabeleid een soortgelijke regeling.

Laten we deze laatste groep buiten beschouwing, dan bedragen de woonlasten voor minima in 26 gemeenten meer dan 100 euro. In 301 gemeenten gaat het om 0 euro omdat het volledige bedrag wordt kwijtgescholden. Het hoogst zit de gemeente Oirschot (217 euro), waar slechts een deel van de reinigingsheffing kan worden kwijtgescholden. Gemiddeld betalen minima in Nederland 19 euro aan woonlasten.

Voor Groningen is uitgegaan van een huishouden dat niet langdurig een minimuminkomen heeft. Als het inkomen vijf jaar of langer op of onder het sociaal minimum zit, wordt de afvalstoffenheffing geheel kwijtgescholden en bedragen de woonlasten 0 euro.

[illegible]

Antwoord	Percentage
Vast bedrag per overnachting	72%
Geen toeristenbelasting	22%
Percentage van de overnachtingsprijs	4%
Afhankelijk van aantal sterren	1%
Anders	0%

40 Toeristenbelasting: tariefsystemen

Algemeen

Dit jaar kent 78 procent van de gemeenten een toeristenbelasting, net als vorig jaar. Dit zijn niet dezelfde gemeenten als vorig jaar. Twee gemeenten (Arnhem en Amersfoort) schaffen de toeristenbelasting af en twee voeren deze in (Gouda en Steenbergen, zie kaart 42). De tariefstructuur van de toeristenbelasting kan buitengewoon ingewikkeld zijn, met aparte tarieven voor campings, bungalows, diverse soorten hotels, enzovoort. Wij hebben primair gekeken naar hotelovernachtingen. Waar geen hotel is kan de belasting betrekking hebben op een overnachting in een pension of op een camping.

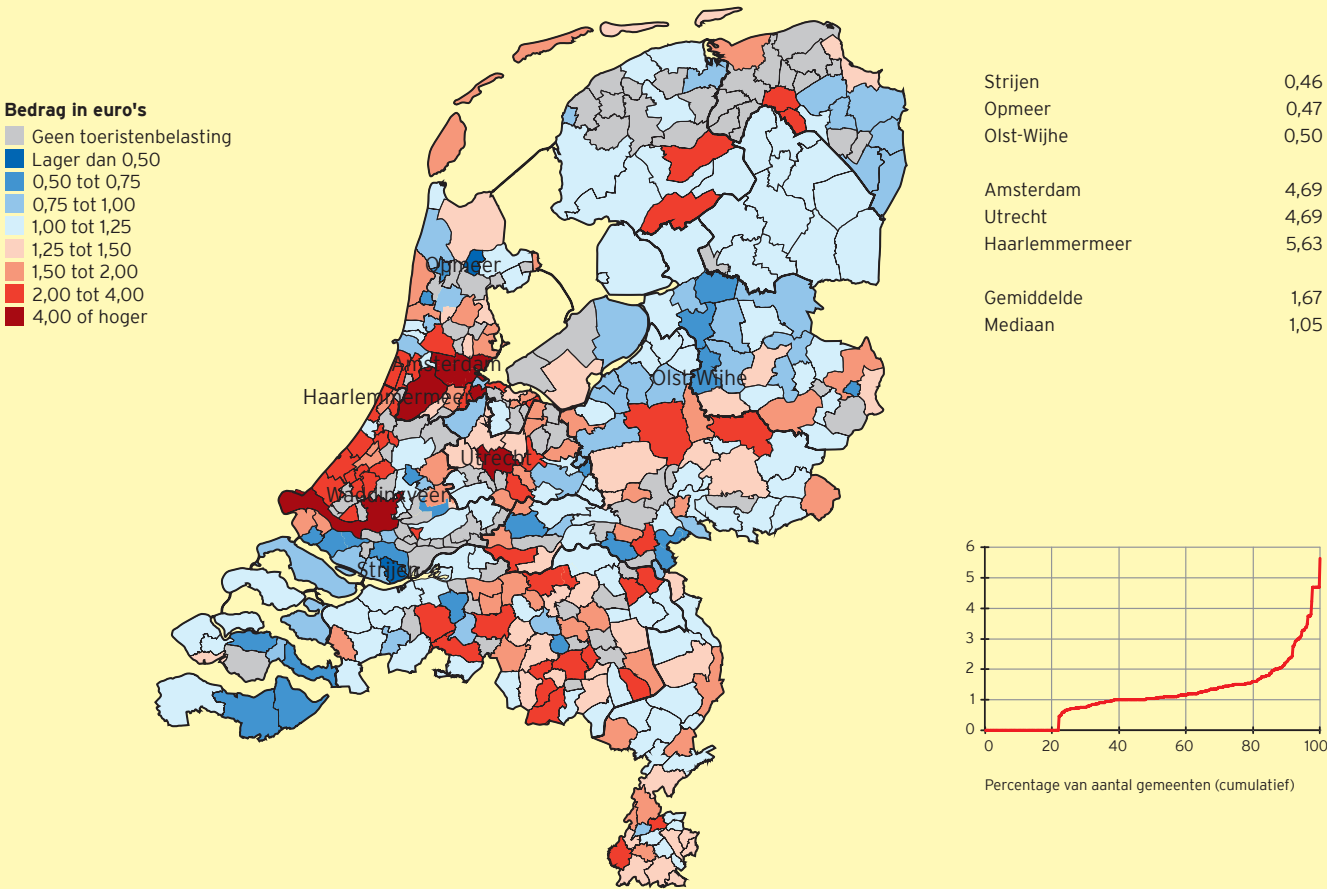
Tariefsystemen

Een vast bedrag per overnachting komt het meest voor (in 72 procent van alle gemeenten, zie de figuur onder de kaart). Soms wordt wel reductie gegeven voor scholen of andere groepen. Ook komt het voor dat het te betalen bedrag afhangt van de overnachtingsprijs (in 4,3 procent van de gemeenten) of het aantal sterren van het hotel (1,3 procent). Dit komt met name voor bij de grote steden. Op Schiermonnikoog is de eerste overnachting duurder dan latere overnachtingen bij een meerdaags verblijf.

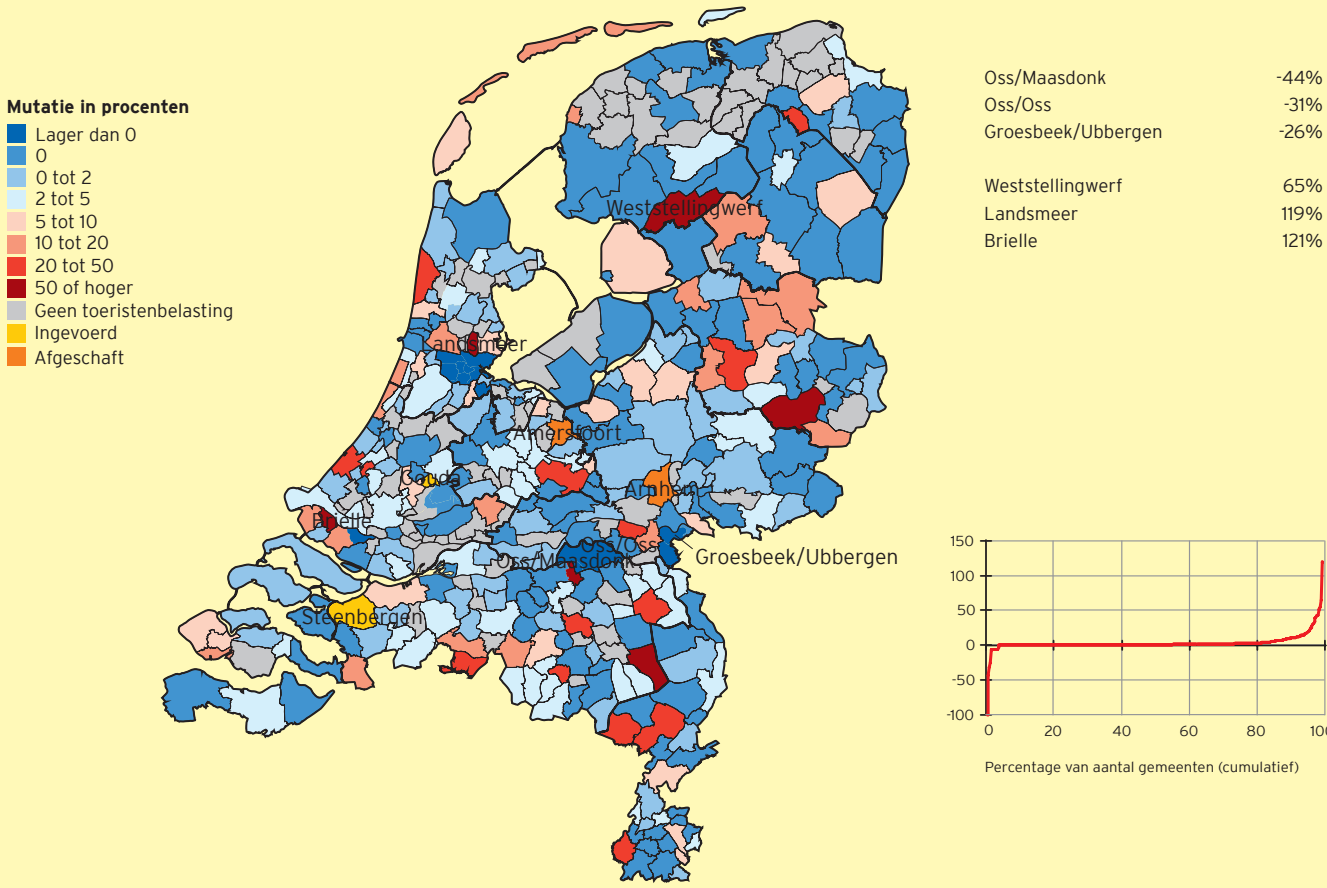
Forfaitaire bedragen

Veel gemeenten maken gebruik van forfaitaire bedragen. Een hotel of camping wordt dan bijvoorbeeld aangeslagen voor een van tevoren vastgesteld aantal overnachtingen. Is het werkelijke aantal lager, dan kan de eigenaar verzoeken conform het feitelijke overnachtingstarief te worden aangeslagen.

41 Tarief toeristenbelasting

42 Mutatie tarief toeristenbelasting

41 en 42 Toeristenbelasting: tarief en mutatie

Tarieven

Door de veelvormigheid van de toeristenbelasting is het moeilijk in één kaart aan te geven hoe de tarieven variëren. Kaart 41 geeft in principe het bedrag voor een hotelovernachting. Waar het tarief afhangt van de overnachtingsprijs of het aantal sterren is uitgegaan van enkele veronderstellingen (zie de verantwoording achterin deze atlas, blz. 119).

In de meeste gemeenten die een toeristenbelasting kennen ligt het tarief tussen 50 cent en 1,50 euro per nacht. Het goedkoopst is Strijen (0,46 euro), het duurst Haarlemmermeer, waar Schiphol onder valt (5,63 euro). De grote steden zijn duidelijk duurder dan gemiddeld. Voor alle gemeenten (met en zonder toeristenbelasting) bedraagt het gewogen gemiddelde 1,67 euro per nacht. Dat is slechts 0,04 euro (2,3 procent) hoger dan vorig jaar.

Bij gemeenten die zowel dit jaar als vorig jaar toeristenbelasting hieven ligt het gemiddelde tarief 2,8 procent hoger dan vorig jaar. Het gewogen gemiddelde bij alleen gemeenten met toeristenbelasting bedraagt 2,07 euro.

Mutatie

Het tarief is dit jaar in 35 procent van de heffende gemeenten niet veranderd. Tarieven worden dikwijls enkele jaren ongemoeid gelaten en dan verhoogd. Doordat het om kleine bedragen gaat zijn stijgingen in procenten gemeten soms aanzienlijk, zeker als tarieven een paar jaar niet zijn aangepast. Dit levert soms alarmerende krantenkoppen op, terwijl het vaak hooguit om dubbeltjes gaat.⁶⁰

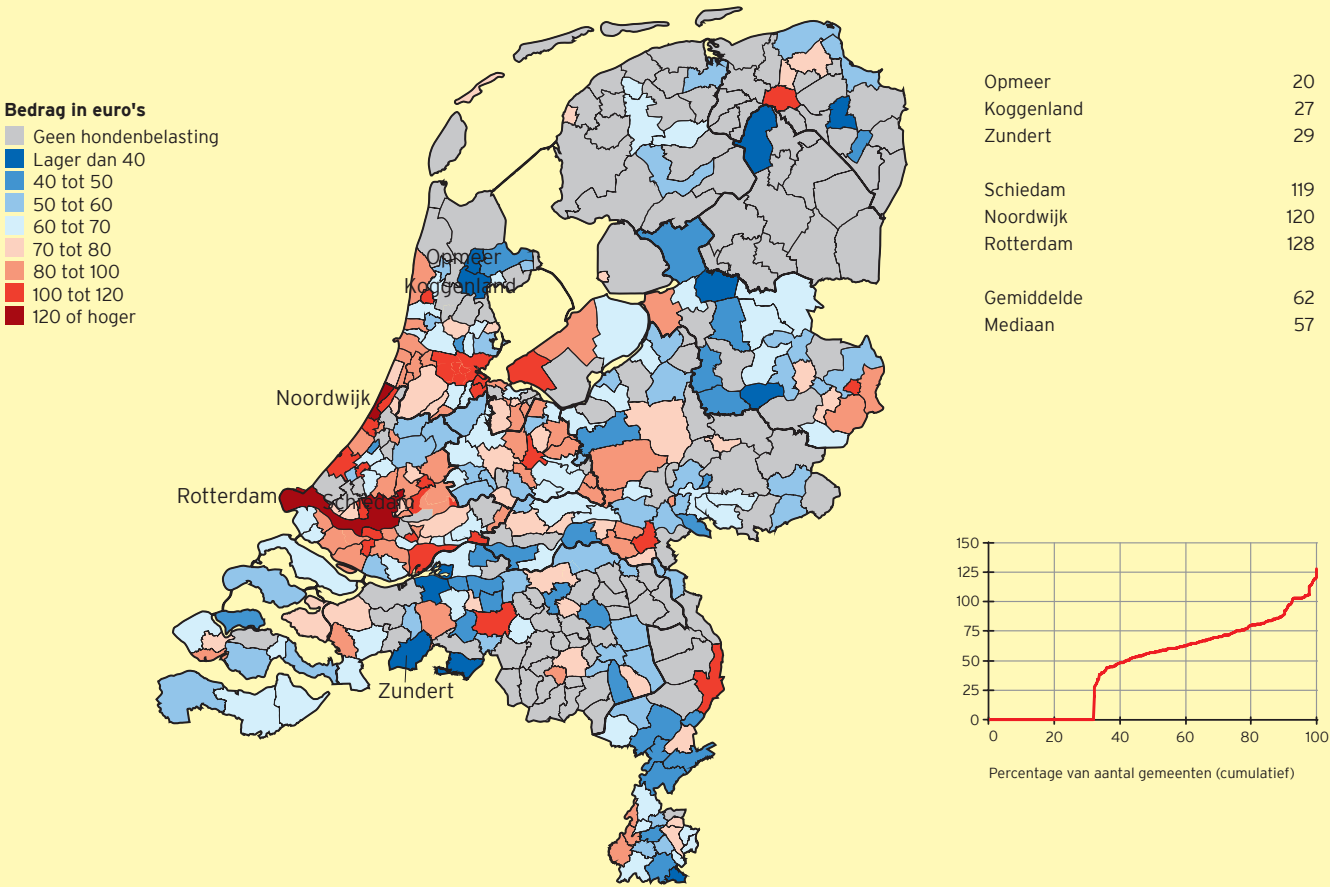
De grootste tariefverhogingen vinden plaats in Brielle (121 procent) en Landsmeer (119 procent). In Brielle wordt het tarief verhoogd van 0,68 euro naar 1,50 euro per overnachting. De belangrijkste reden is dat het tarief in Brielle laag was in vergelijking met het gemiddelde tarief in Nederland. Daarnaast investeert Brielle veel in voorzieningen voor het toerisme. In Landsmeer stijgt het tarief in verband

met een “bezuinigings- en ombuigingsoperatie” van 0,64 naar 1,40 euro per nacht. In beide gevallen ligt het nieuwe tarief nog onder het landelijke gemiddelde van 2,07 euro.

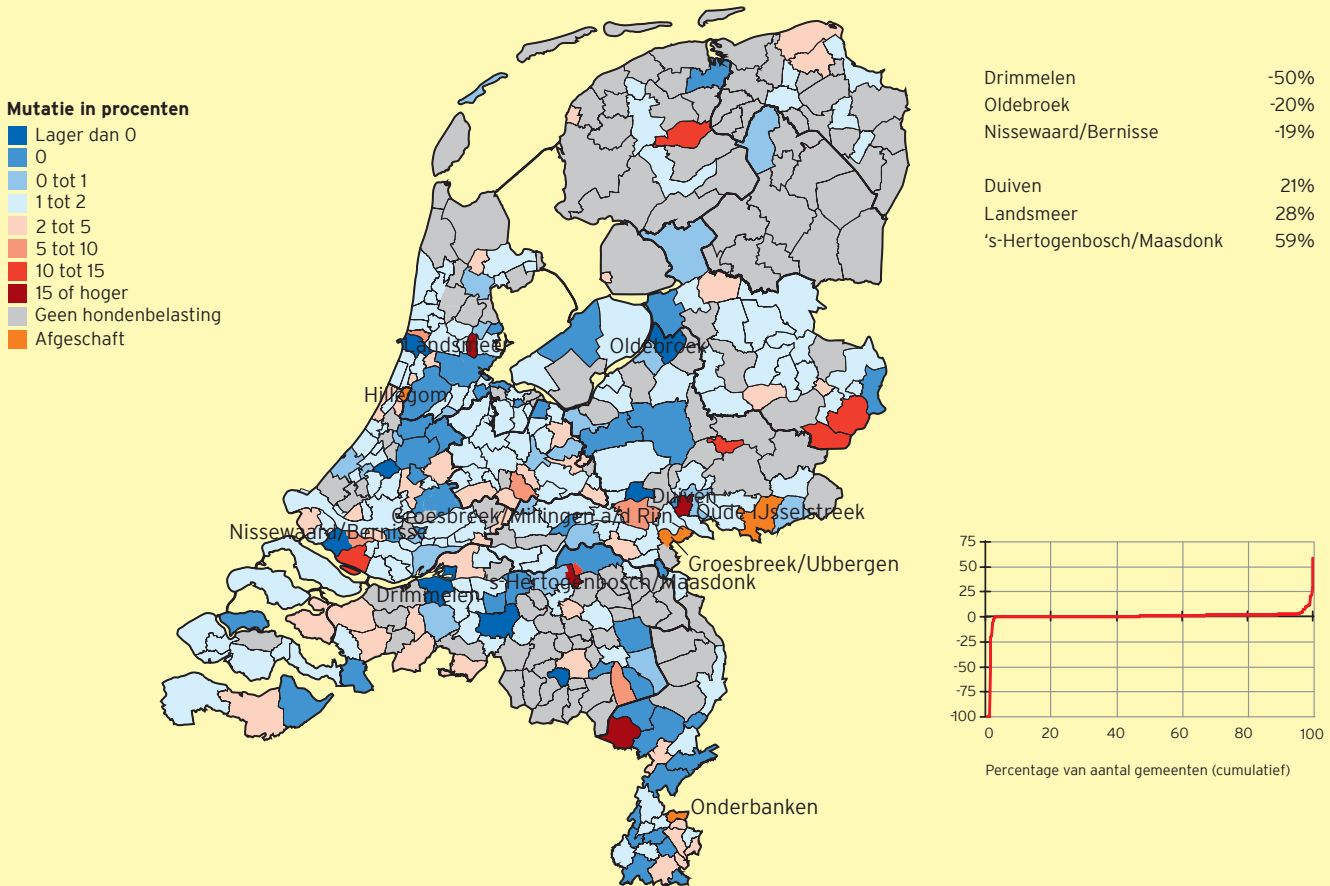
Het tarief daalt met 44 procent het sterkst in Oss/ Maasdonk. In het voormalige Maasdonk was het tarief hoger dan in Oss. Ook verlaagt Oss het tarief dit jaar.

43 Tarief hondenbelasting

44 Mutatie tarief hondenbelasting

43 en 44 Hondenbelasting: tarief en mutatie

Algemeen

De hondenbelasting is een van de oudste nu nog bestaande belastingen van ons land. Het tarief kan voor elke hond gelijk zijn, maar vaak loopt het tarief op met het aantal honden. Veel gemeenten kennen een apart tarief voor kennels.

De opbrengst van de hondenbelasting behoort tot de algemene middelen en hoeft dus *niet* te worden besteed aan het opruimen van hondenpoep. In 2012 heeft het Hof van Den Bosch geoordeeld dat dit discriminatie is van hondenbezitters.⁶¹ Het heffen van hondenbelasting zou alleen zijn toegestaan als een wezenlijk deel van de opbrengst zou worden besteed aan het bestrijden van kosten gerelateerd aan hondenbezit. De betrokken gemeente, Sittard-Geleen, is tegen het vonnis in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. Op 18 oktober 2013 heeft de Hoge Raad geoordeeld dat het heffen van hondenbelasting geen discriminatie is en dat er geen relatie hoeft te worden gelegd tussen de opbrengsten uit de belasting en de kosten die de gemeente maakt om de hondenpoep op te ruimen.

Tarief

Van de 393 gemeenten kennen 267 gemeenten (68 procent) een hondenbelasting. In die gemeenten woont 78 procent van de bevolking. Er zijn dit jaar geen gemeenten die een hondenbelasting invoeren; 5 (delen van) gemeenten schaffen de hondenbelasting af.

Kaart 43 laat het tarief zien voor één hond. Het goedkoopst is Opmeer (20,15 euro), het duurst Rotterdam (128,10 euro). Gemiddeld betaalt de eigenaar van één hond in Nederland 62,23 euro per jaar (een stijging van 0,55 euro ofwel 0,9 procent ten opzichte van vorig jaar). Laten we gemeenten zonder hondenbelasting buiten beschouwing, dan ligt het gemiddelde op 79,63 euro (1,20 euro ofwel 1,5 procent meer dan vorig jaar).

Mutatie

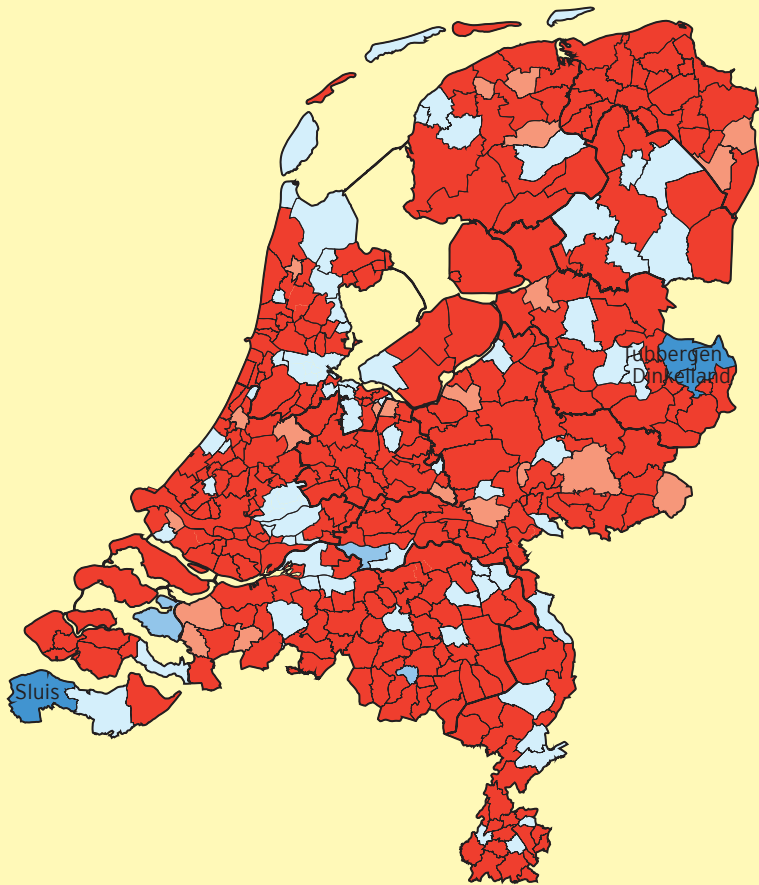
Het tarief blijft in 39 gemeenten ongewijzigd. De grootste tariefverhoging vindt plaats in het deel van de voormalige gemeente Maasdonk dat nu deel uitmaakt van 's-Hertogenbosch (59 procent). Het tarief in het voormalige Maasdonk was lager dan in 's-Hertogenbosch waardoor hondeneigenaren in dit deel van Maasdonk een hoger bedrag betalen.

De grootste tariefverlaging zien we in Drimmelen (-50 procent). Deze gemeente wil de hondenbelasting op termijn afschaffen.

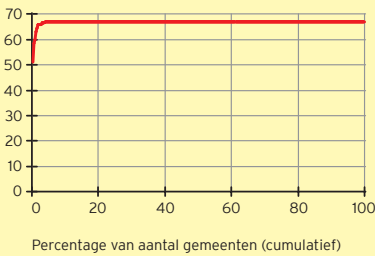
45 Tarief paspoort

Bedrag in euro's

- Lager dan 60
- 60 tot 66
- 66 tot 67
- 67
- 67,10 of 67,11

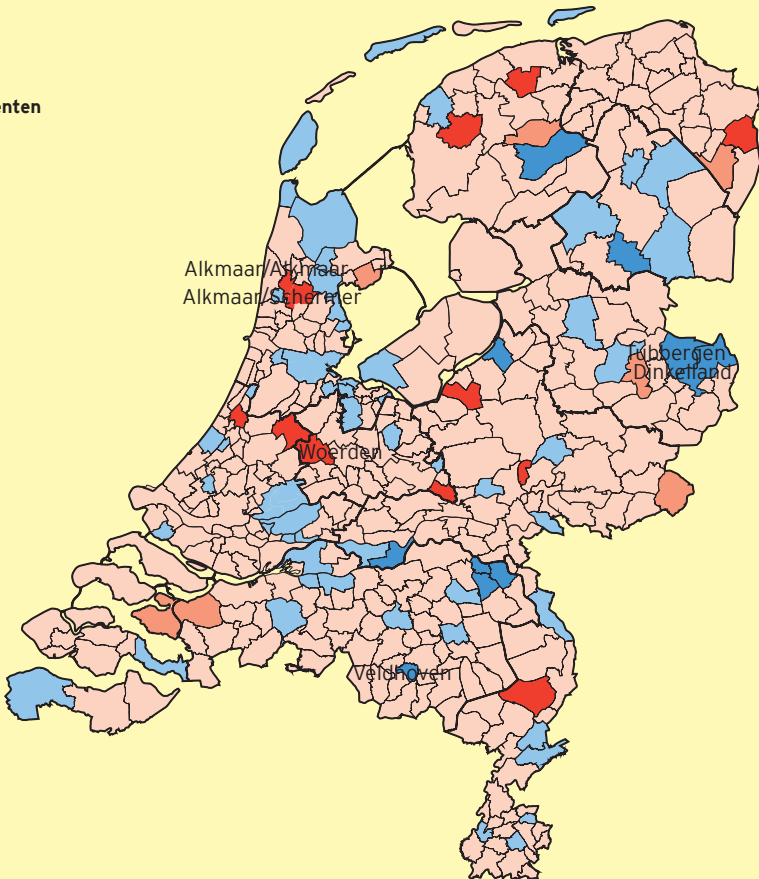
Sluis	51,00
Dinkelland	58,50
Tubbergen	58,50
Gemiddelde	66,99
Mediaan	67,10

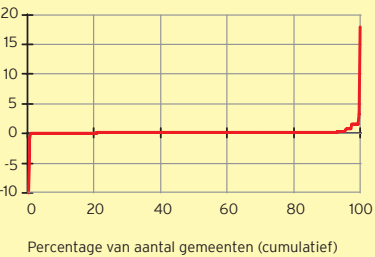
46 Mutatie tarief paspoort

Mutatie in procenten

- Lager dan 0
- 0
- 0 tot 0,5
- 0,5 tot 1
- 1 of hoger

Dinkelland	-10%
Veldhoven	-4%
Tubbergen	-1%
Woerden	3%
Alkmaar/Schermer	18%
Alkmaar/Alkmaar	18%

45 en 46 Paspoort: tarief en mutatie

Algemeen

Om naar het buitenland te kunnen reizen is een geldig paspoort of een geldige identiteitskaart nodig. Een identiteitskaart is iets goedkoper dan een paspoort, maar wordt lang niet door alle landen geaccepteerd. Een paspoort wel. Beide reisdocumenten zijn verkrijgbaar bij de gemeente waar men staat ingeschreven. Paspoorten en identiteitskaarten zijn sinds 9 maart 2014 tien jaar geldig.

Met ingang van 2005 geldt in Nederland een algemene identificatieplicht. Iedereen van veertien jaar en ouder is verplicht een politieagent of een toezichthouder desgevraagd een identiteitskaart te tonen. Behalve een paspoort of identiteitskaart mag dat ook een rijbewijs zijn.

Tarief

Voor zowel paspoorten als identiteitskaarten geldt een maximumtarief. Meestal wordt dit maximumtarief per 1 januari van het nieuwe jaar aangepast. Het maximumtarief voor een paspoort is 67,11 euro. Hiervan is 37,11 euro voor het Rijk en 30 euro voor de gemeente. Kaart 45 laat zien hoeveel een paspoort in iedere gemeente kost. Sommige gemeenten geven in bepaalde perioden kortingen om te voorkomen dat er in piekperioden grote drukte ontstaat bij de loketten. Hiermee is in de kaart geen rekening gehouden.

Het goedkoopste paspoort wordt verstrekt door de gemeente Sluis (51,00 euro), het duurst zijn de 301 gemeenten die het maximumtarief hanteren (67,11 euro) of het afgeronde tarief. Slechts 3 gemeenten zijn goedkoper dan 60 euro. Het maximumtarief is in de praktijk dus het standaardtarief geworden.

De gemiddelde prijs bedraagt 66,99 euro. Dat is een verandering van 0,19 euro (0,3 procent) ten opzichte van vorig jaar.

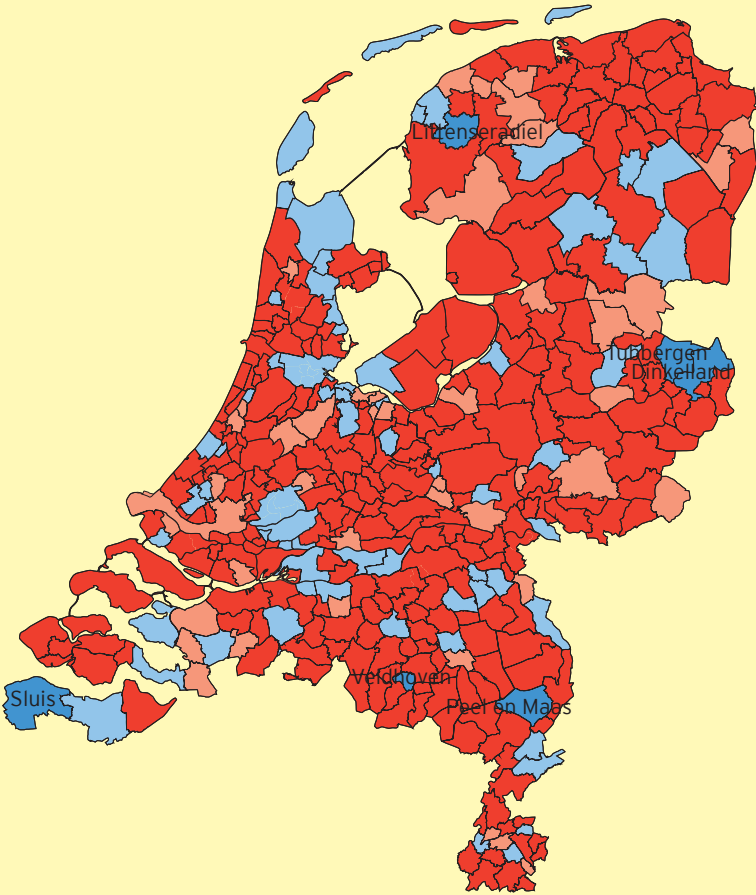
Mutatie

Kaart 46 laat zien hoe sterk de tarieven zijn veranderd. De tariefmutaties variëren van een onveranderd tarief (in 55 gemeenten) tot een stijging van 18 procent in Alkmaar/Alkmaar en Alkmaar/Schermer. In zowel het voormalige Alkmaar als het voormalige Schermer was het tarief voor een paspoort vorig jaar 56,90 euro. In 2015 zijn de twee gemeenten samen met Graft de Rijp (dat een hoger tarief kende) samengevoegd. De nieuwe gemeente hanteert het wettelijke maximum. Drie gemeenten verlagen het tarief voor een paspoort, Dinkelland het sterkst met -10 procent. Deze gemeente heeft een onderzoek uitgevoerd naar de kostendekkendheid van de leges. Uit het onderzoek bleek dat de tarieven voor de secretarieleges konden worden verlaagd.

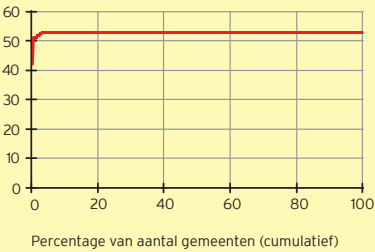
47 Tarief identiteitskaart

Bedrag in euro's

- Lager dan 52
- 52 tot 53
- 53 tot 53,05
- 53,05 of 53,07

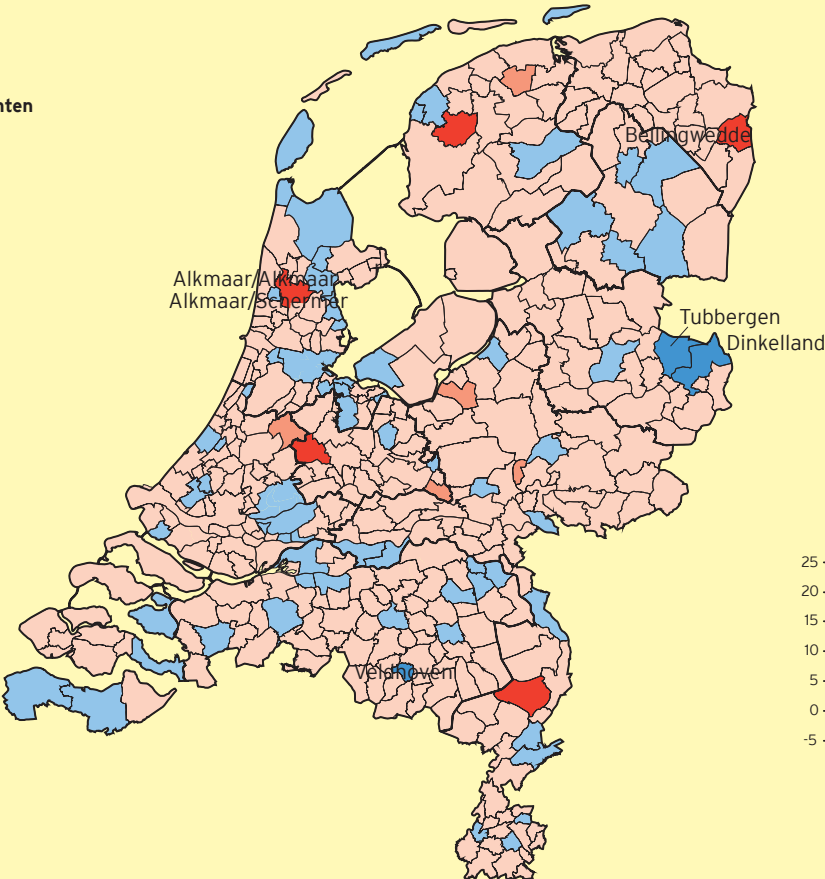
Sluis	42,10
Veldhoven	50,90
Litterseveld	51,00
Gemiddelde	52,99
Mediaan	53,05

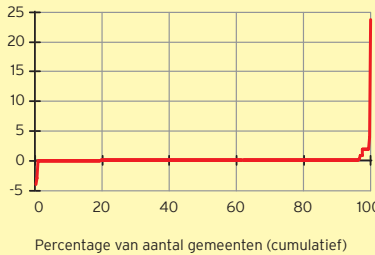
48 Mutatie tarief identiteitskaart

Mutatie in procenten

- Lager dan 0
- 0
- 0 tot 1
- 1 tot 2
- 2 of hoger

Veldhoven	-3,9%
Dinkelland	-2,9%
Tubbergen	-2,9%
Bellingwedde	4%
Alkmaar/Schermer	24%
Alkmaar/Alkmaar	24%

47 en 48 Identiteitskaart: tarief en mutatie

Tarief

Gemeenten mogen voor een identiteitskaart maximaal 53,07 euro vragen (29,89 euro voor het Rijk en 23,18 euro voor de gemeente). 278 gemeenten hanteren dit tarief of het afgeronde bedrag (53,05 euro). Gemiddeld kost een identiteitskaart 52,99 euro. Dat is een verandering van 0,3 procent (0,15 euro) ten opzichte van vorig jaar. Een identiteitskaart is het goedkoopst in de gemeente Sluis (42,10 euro).

Mutatie

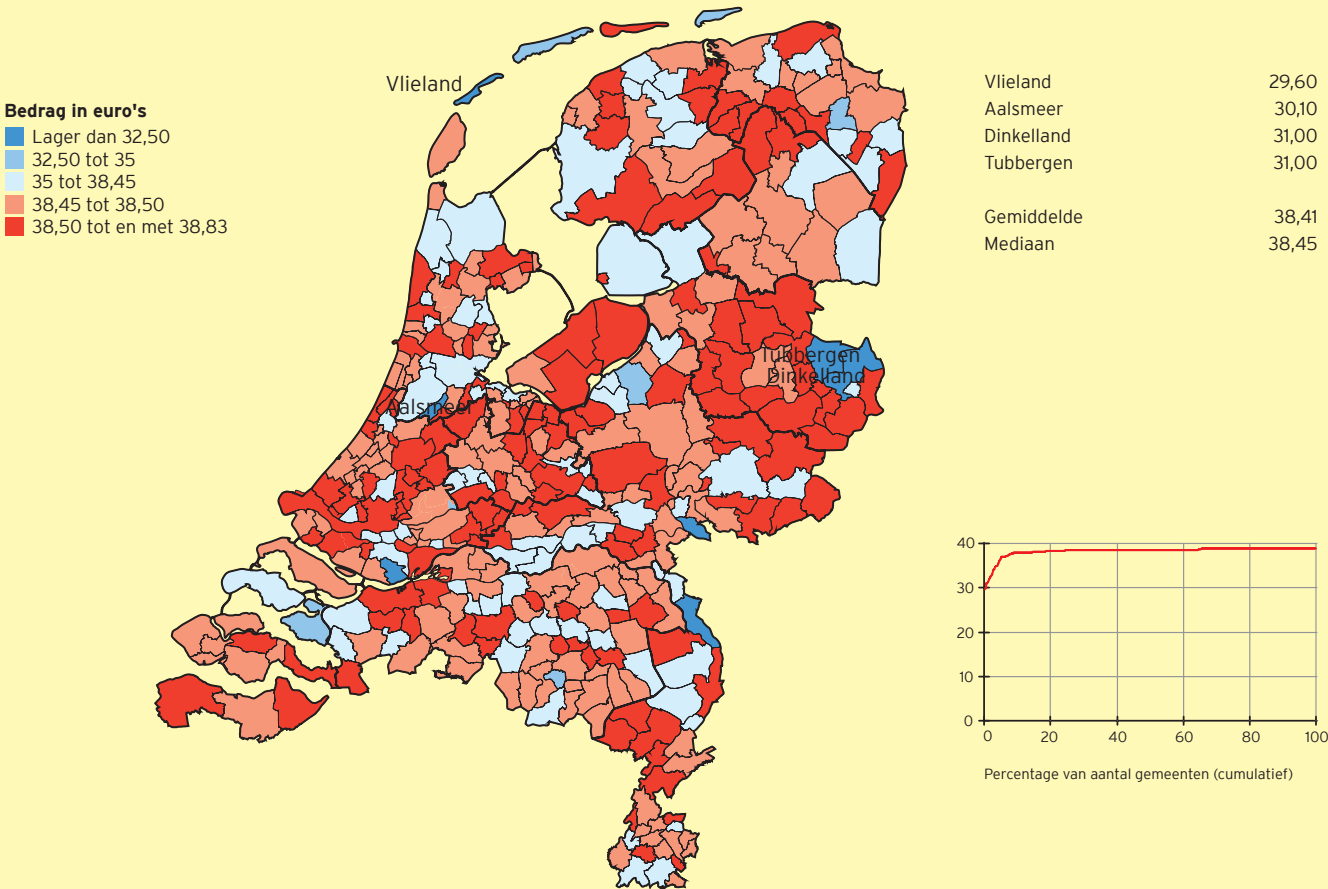
Drie gemeenten verlagen het tarief. In Veldhoven daalt het tarief het sterkst (-4 procent). In 66 gemeenten verandert het tarief niet. Dat komt mede doordat het Rijk de maximumtarieven die zouden gaan gelden voor 2015 vrij laat bekend maakten. Het maximumtarief voor een paspoort en een identiteitskaart werd pas op 24 november 2014 gepubliceerd, het maximumtarief voor een rijbewijs pas in december. Veel gemeenten hadden op dat moment de begroting en de tarieven van de legesverordening al vastgesteld. Omdat het maximum van 2015 maar 10 cent hoger is dan dat van 2014 past een deel van de gemeenten het tarief niet meer aan. Alkmaar/Alkmaar en Alkmaar/Schermer verhogen het tarief het meest (24 procent). In zowel het voormalige Alkmaar als het voormalige Schermer was het tarief voor een paspoort vorig jaar 42,90 euro. In 2015 zijn de twee gemeenten samen met Graft-De Rijp (dat een hoger tarief kende) samengevoegd. De nieuwe gemeente hanteert het wettelijke maximum.

Leges onrechtmatig?

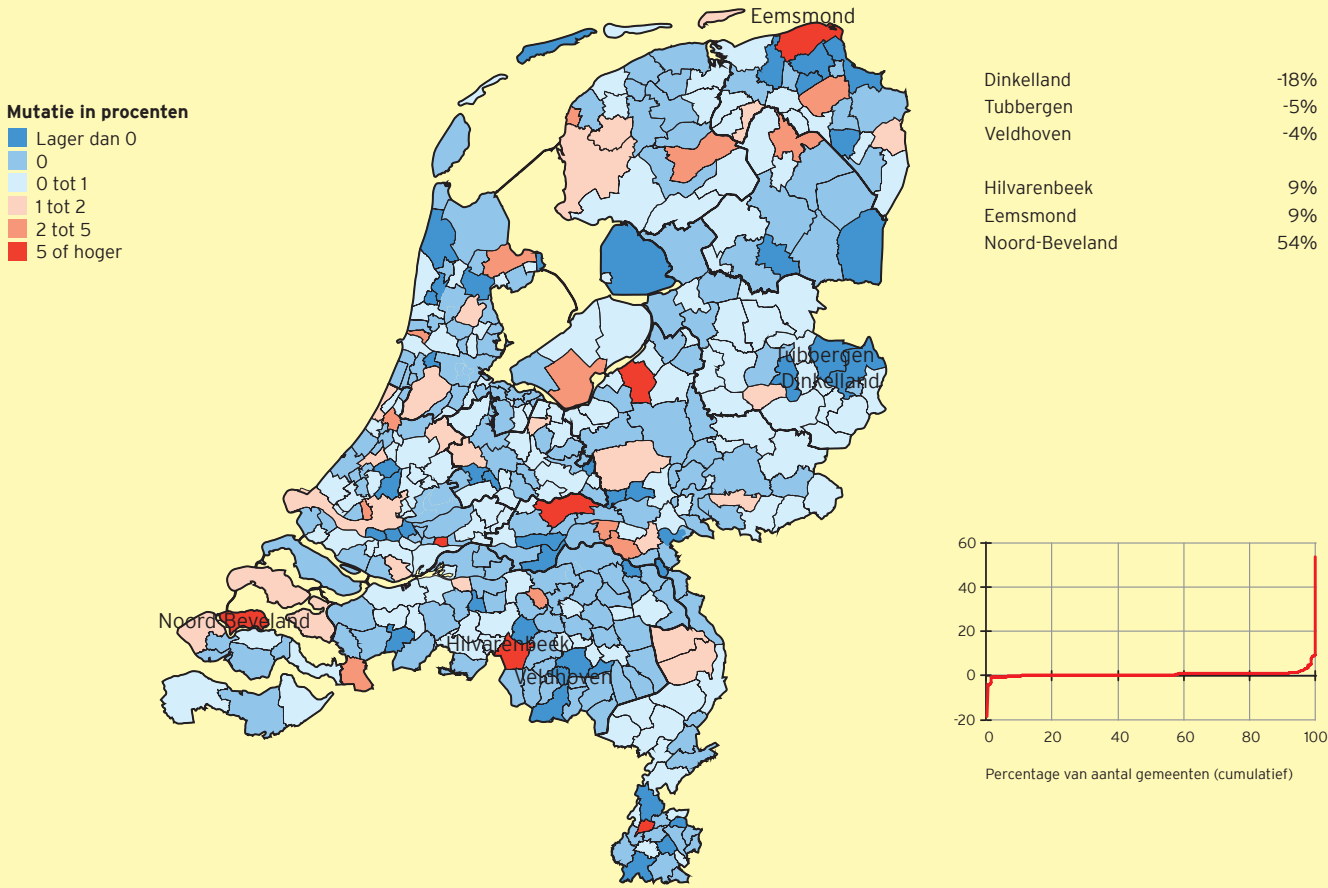
Er bestond in de loop van 2011 de nodige onduidelijkheid over de rechtmatigheid van het in rekening brengen van kosten voor het verstrekken van een identiteitskaart. Het gerechtshof in Den Bosch besloot dat dit niet mocht, omdat de identiteitskaart geen individueel, maar een publiek belang dient. De achterliggende gedachte is dat mensen er zelf geen baat bij hebben dat hun

identiteit kan worden gecontroleerd. Het hof gaat hiermee in tegen een eerdere uitspraak van de rechtbank Roermond. Toenmalig minister Donner heeft met een noodwet de heffing van leges echter alsnog mogelijk gemaakt.⁶²

49 Tarief rijbewijs

50 Mutatie tarief rijbewijs

49 en 50 Rijbewijs: tarief en mutatie

Algemeen

Iedereen die in Nederland woont en met een motorrijtuig (personenauto, bedrijfswagen, bus, motorfiets of brommer) de openbare weg op wil, moet een geldig rijbewijs bij zich hebben. Rijbewijzen worden afgegeven door de gemeente waar men staat ingeschreven. Een rijbewijs is normaal gesproken tien jaar geldig, en moet daarna worden vervangen. De kosten voor een rijbewijs bestaan uit een rijkskostencomponent en uit door de gemeente in rekening gebrachte kosten.

Tarief

Wat een rijbewijs kost is te zien op kaart 49. Het maximum tarief voor een rijbewijs is in 2015 38,83 euro. Hiervan is 9,70 euro voor het Rijk en 29,13 euro voor de gemeente. 74 gemeenten hanteren dit tarief, 120 gemeenten hanteren een afgeronde versie van 38,80 euro. Het goedkoopst is Vlieland met 29,60 euro. Het gemiddelde bedraagt 38,41 euro. Het gemiddelde tarief is door de beperkte stijging van het maximum tarief slechts 0,18 euro hoger dan vorig jaar (0,5 procent).

Mutatie

De prijs voor een rijbewijs daalt het meest in Dinkelland (-18 procent). De gemeente Dinkelland heeft samen met de gemeente Tubbergen de legestarieven onderzocht. Uit het onderzoek bleek dat het tarief voor een rijbewijs kon worden verlaagd. De prijs van een rijbewijs stijgt het sterkst in Noord-Beveland (54 procent). Het tarief in Noord-Beveland was vorig jaar nog het laagste. Inwoners betalen nu 38,45 euro voor een rijbewijs, dat is het maximum tarief van 2014. In 166 gemeenten is een rijbewijs aan het begin van dit jaar even duur als vorig jaar. Dat komt mede doordat het Rijk pas in december bekend maakte wat het maximumtarief in 2015 is. Een aantal gemeenten heeft het rijbewijstarief begin 2015 aangepast, een aantal gaat dit mogelijk nog doen. Het verschil is echter maar klein (afgerond 0,35 euro).

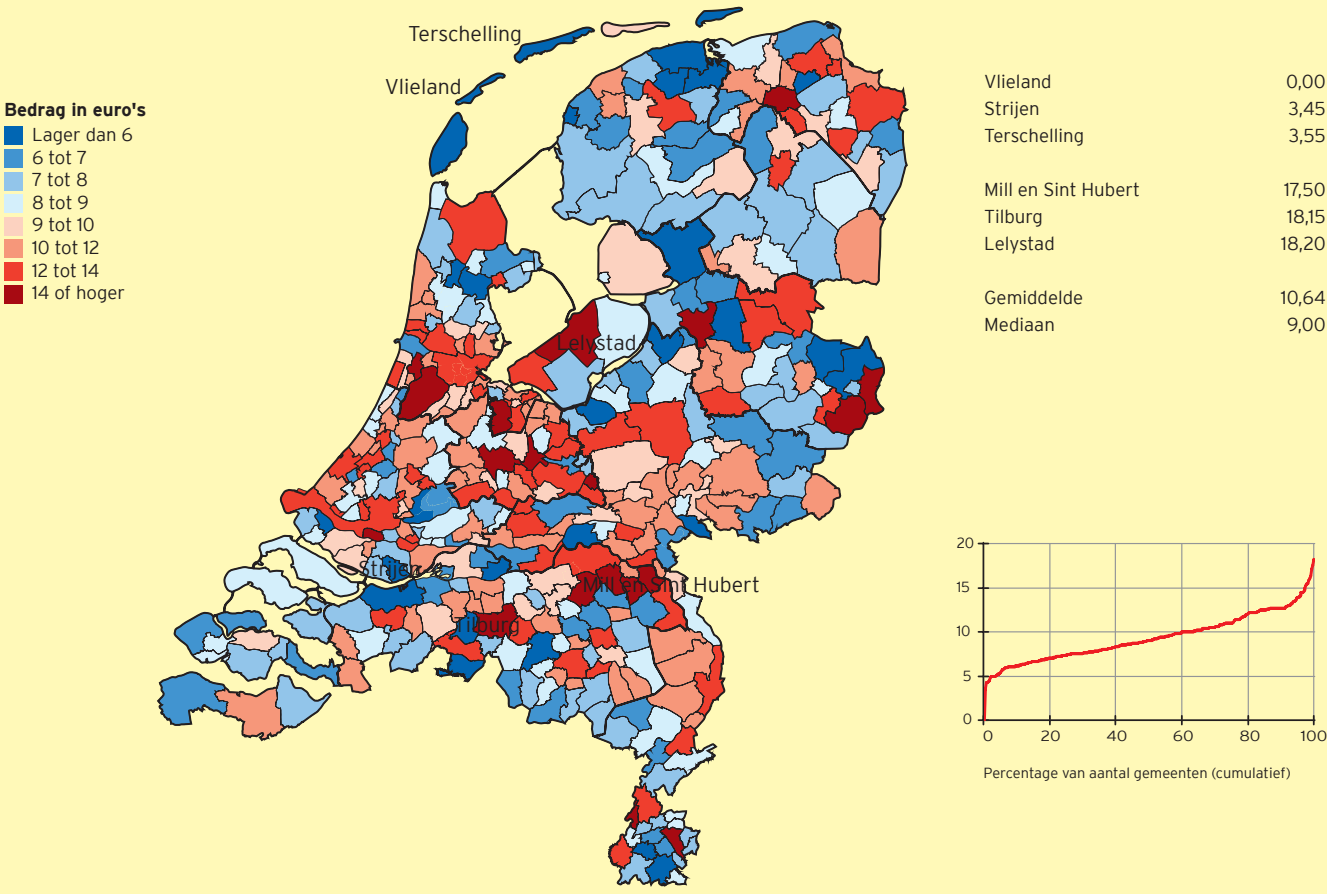
Effect maximering

De tarieven van de rijbewijzen zijn in 2014 gemaximeerd. Ook voor omgevingsvergunningen willen sommigen maxima invoeren.⁶³ Wie hier wat mee opschiet is onduidelijk. De gemeenten met de hoogste tarieven maken niet per se de hoogste kosten. Vermoedelijk rekenden gemeenten met lagere tarieven minder kosten toe aan de rijbewijsverstrekking of de verstrekking van omgevingsvergunningen, of hanteren ze een lagere kostendekking. Dat betekent niet dat de kosten niet worden gemaakt. Gemeenten zullen de kosten ergens moeten verhalen. De maximering van de tarieven leidt daarom bij gemeenten die tot 2014 hogere tarieven hanteerden vermoedelijk tot hogere lasten elders (bijvoorbeeld bij de ozb).

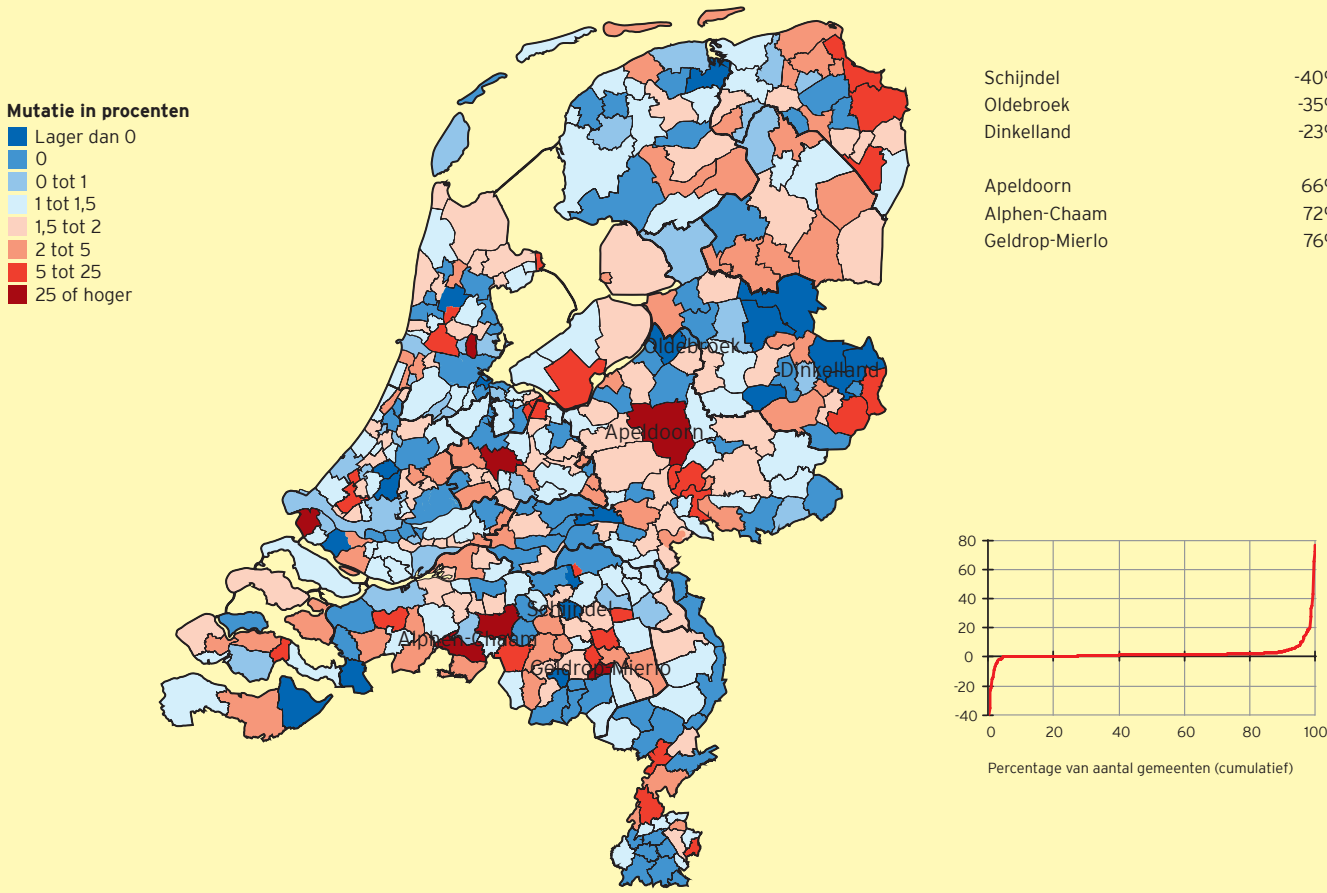
Ook zou van maximering een normerende werking kunnen uitgaan, die gemeenten met lagere tarieven een argument in handen geeft de tarieven te verhogen.

51 Tarief uittreksel BRP

52 Mutatie tarief uittreksel BRP

51 en 52 Uittreksel BRP: tarief en mutatie

BRP

In sommige gevallen is het nodig om te bewijzen dat opgegeven persoonsgegevens juist zijn (zoals bij de eerste aanvraag van een rijbewijs, of een aanmelding bij een opleidingsinstituut). Er wordt dan gevraagd een “gewaarmerkt afschrift BRP” (voorheen GBA) te overleggen, in de volksmond ook wel “uittreksel uit het bevolkingsregister”. Dit is een officiële verklaring waaruit de naam-, adres-, en woonplaatsgegevens van een persoon blijken alsmede de juiste schrijfwijze van de namen.

De Basisregistratie Personen (BRP) bevat de persoonsgegevens van elk lid van de Nederlandse bevolking. Van elke Nederlander wordt in de BRP een elektronische persoonslijst aangelegd. Gebeurtenissen als geboorte, verhuizing, huwelijk, echtscheiding, vertrek naar het buitenland en overlijden worden hierin geadministreerd nadat aangifte is gedaan bij de gemeente.

De Europese richtlijn die vrij verkeer van persoonsgegevens moet garanderen schrijft voor dat een uittreksel uit het BRP “zonder bovenmatige vertraging of kosten” moet worden verstrekt. Op grond daarvan heeft het Hof 's Hertogenbosch in 2012 aan het Europese Hof van Justitie gevraagd of gemeenten wel leges mogen heffen voor zo'n uittreksel. Na het antwoord van het Europese Hof zal het Hof 's-Hertogenbosch uitspraak doen. Dat zal vermoedelijk een tijd duren. Daarna is het bovendien nog mogelijk in cassatie te gaan. Voorlopig kunnen gemeenten dus leges blijven heffen.⁶⁴

Tarief

In steeds meer gemeenten is het mogelijk om een uittreksel uit de BRP via internet aan te vragen. Dit kost vaak minder dan een aanvraag aan het loket. Op kaart 51 worden de kosten weergegeven bij het aanvragen van een uittreksel via het loket. Kaart 51 laat zien wat de kosten zijn van een gewaarmerkt afschrift BRP. Dit varieert van 0,00 euro op Vlieland tot 18,20 euro in Lelystad. In 60 procent van de gemeenten ligt het tarief tussen vijf

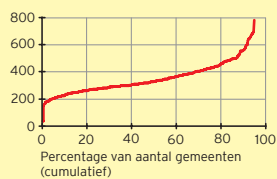
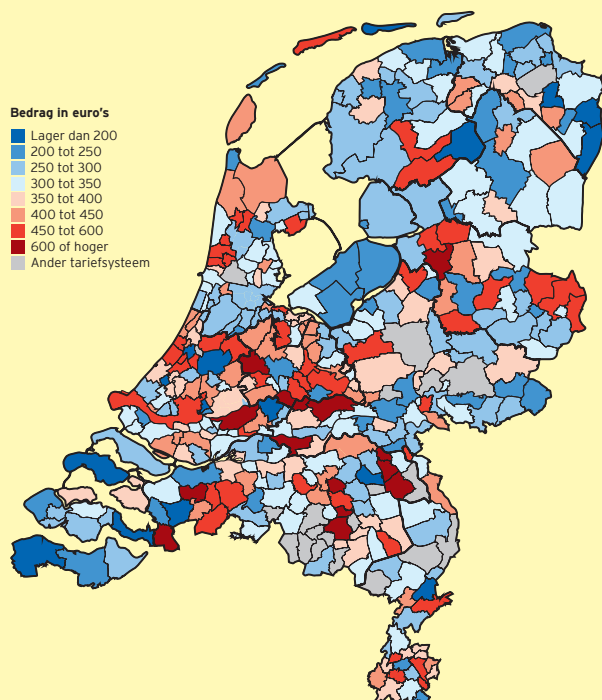
en tien euro. De gemiddelde prijs bedraagt 10,64 euro, 0,34 euro (3,3 procent) meer dan vorig jaar.

Mutatie

In 79 gemeenten verandert het tarief voor een gewaarmerkt afschrift BRP dit jaar niet. 16 (deel-) gemeenten verlagen het tarief (kaart 52); Schijndel het meest (-40 procent). Die verlaging is mogelijk door een gewijzigde kostentoerekening en kostenbesparingen.

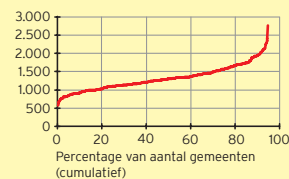
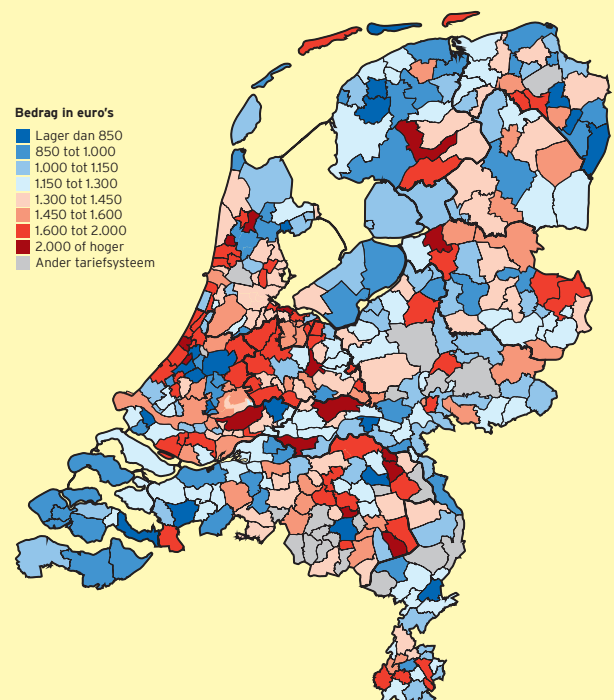
De grootste tariefstijging is te vinden in Geldrop-Mierlo (76 procent). De gemeente rekent nu voor alle uittreksels (naast BRP bijvoorbeeld uit het geboorteregister) dezelfde tarieven. Het tarief voor een uittreksel uit de BRP is daardoor gestegen.

53 Omgevingsvergunning dakkapel woning

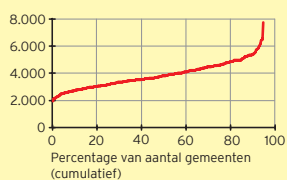
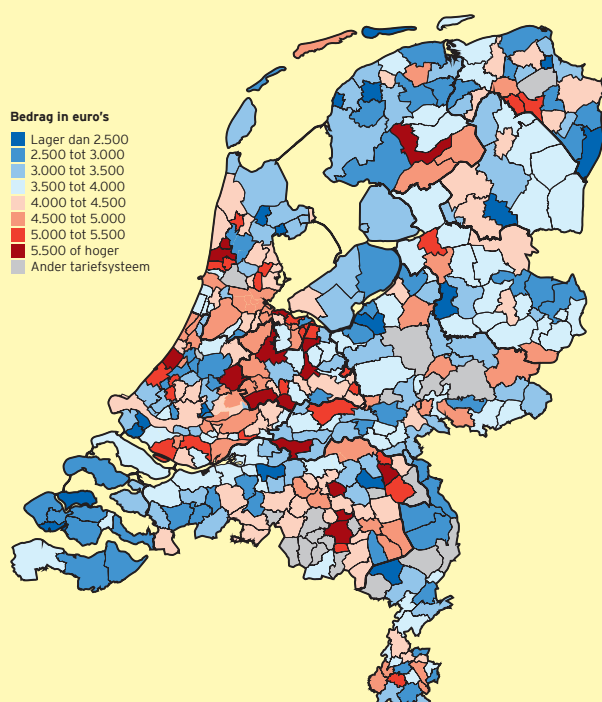
Alphen a/d Rijn	37
Leiden	38
Uden	150
Buren	690
Grave	695
Son en Breugel	782
Gemiddelde	345
Mediaan	321

54 Omgevingsvergunning uitbouw woning

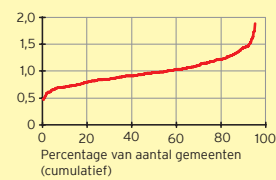
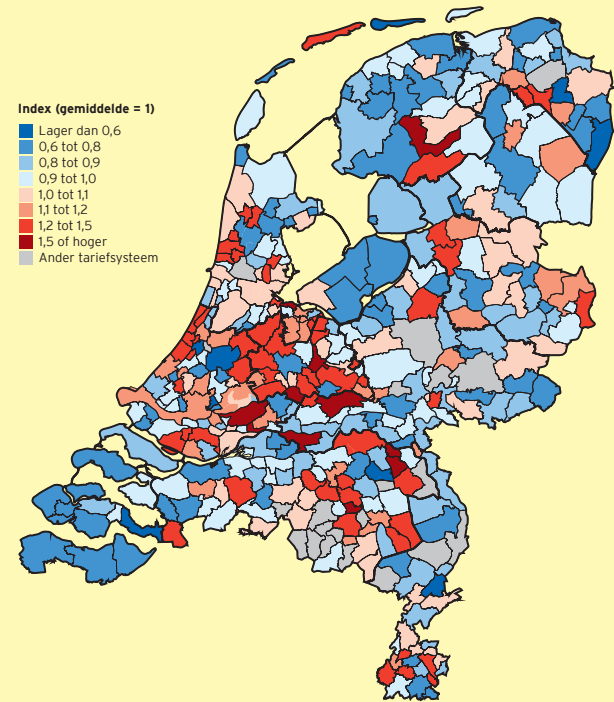
Roermond	580
Eindhoven	654
Uden	675
Mill en Sint Hubert	2.345
Molenwaard	2.408
Zaltbommel	2.760
Gemiddelde	1.321
Mediaan	1.277

55 Omgevingsvergunning nieuwbouw woning

Hoogeveen	1954
Uden	2100
Opmeer	2.125
Zeist	6.478
Muiden	6.580
Eindhoven	7.740
Gemiddelde	4.027
Mediaan	3.717

56 Index omgevingsvergunning woning

Alphen a/d Rijn	0,5
Leiden	0,5
Uden	0,5
Mill en Sint Hubert	1,7
Son en Breugel	1,7
Zaltbommel	1,9

53, 54, 55 en 56

Omgevingsvergunning

Omgevingsvergunning

Wie wil bouwen moest voorheen vaak verschillende vergunningen aanvragen. Naast een omgevingsvergunning was vaak ook een milieuvergunning, een sloopvergunning of een monumentenvergunning nodig. Sinds 1 oktober 2010 zijn dergelijke vergunningen voor bouwen, wonen, monumenten, ruimte, natuur en milieu allemaal gebundeld in de omgevingsvergunning. Dit moet aanvragers tijd en geld schelen.

Van deze vergunningen trekken de kosten voor het bouwen en verbouwen van woningen de meeste aandacht. Er is kritiek op de verschillen in de tarieven die gemeenten hiervoor rekenen, en op de onduidelijkheid over de achtergronden van deze verschillen. Gemeenten mogen niet verdienen aan de kosten die ze in rekening brengen. De ene gemeente maakt echter hogere kosten dan de andere en, belangrijker nog, hanteert een andere methode om deze kosten over de aanvragers te verdelen. Het is moeilijk om objectief vast te stellen hoe hoog de kosten zijn van een aanvraag voor een dakkapel in verhouding tot die van een nieuwbouwwoning. Een gemeente waar de ene soort aanvraag relatief duur is kan voor een andere aanvraag juist goedkoop zijn. Daar komt bij dat de aantallen aanvragen op voorhand niet bekend zijn, en per jaar sterk kunnen variëren.

De kaarten hiernaast geven de bedragen per gemeente voor drie verschillende bouwprojecten. In de meeste gevallen zijn de kosten van een vergunning gekoppeld aan de bouwkosten. Waar dat niet het geval is, is de desbetreffende gemeente grijs gelaten.

Dakkapel

Niet elke dakkapel is vergunningsplichtig. Dat hangt onder meer af van de omvang en de ligging. Kaart 53 gaat uit van een dakkapel waarvoor wel een vergunning moet worden aangevraagd, en van bouwkosten ter hoogte van 10.000 euro exclusief btw.

Een vergunning voor een dergelijke dakkapel is het goedkoopst in Alphen a/d Rijn: 37 euro. Son en Breugel is met 782 euro het duurst. De gemiddelde kosten bedragen 345 euro, 0,8 procent minder dan vorig jaar. In 68 procent van de gemeenten liggen de kosten tussen 200 en 400 euro.

Uitbouw

De kosten voor een vergunningsplichtige uitbouw van een woning met bouwkosten van 45.000 euro exclusief btw bedragen gemiddeld 1.321 euro. Dat is gelijk aan vorig jaar. In Leeuwarden zijn deze kosten het laagst (580 euro; kaart 54). Zaltbommel is met 2.760 euro het duurst. In 74 procent van de gemeenten liggen de kosten tussen 500 en 1.500 euro.

Nieuwbouw

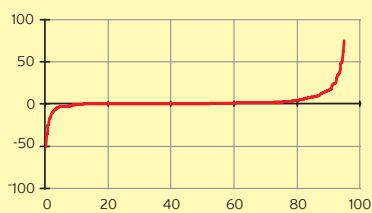
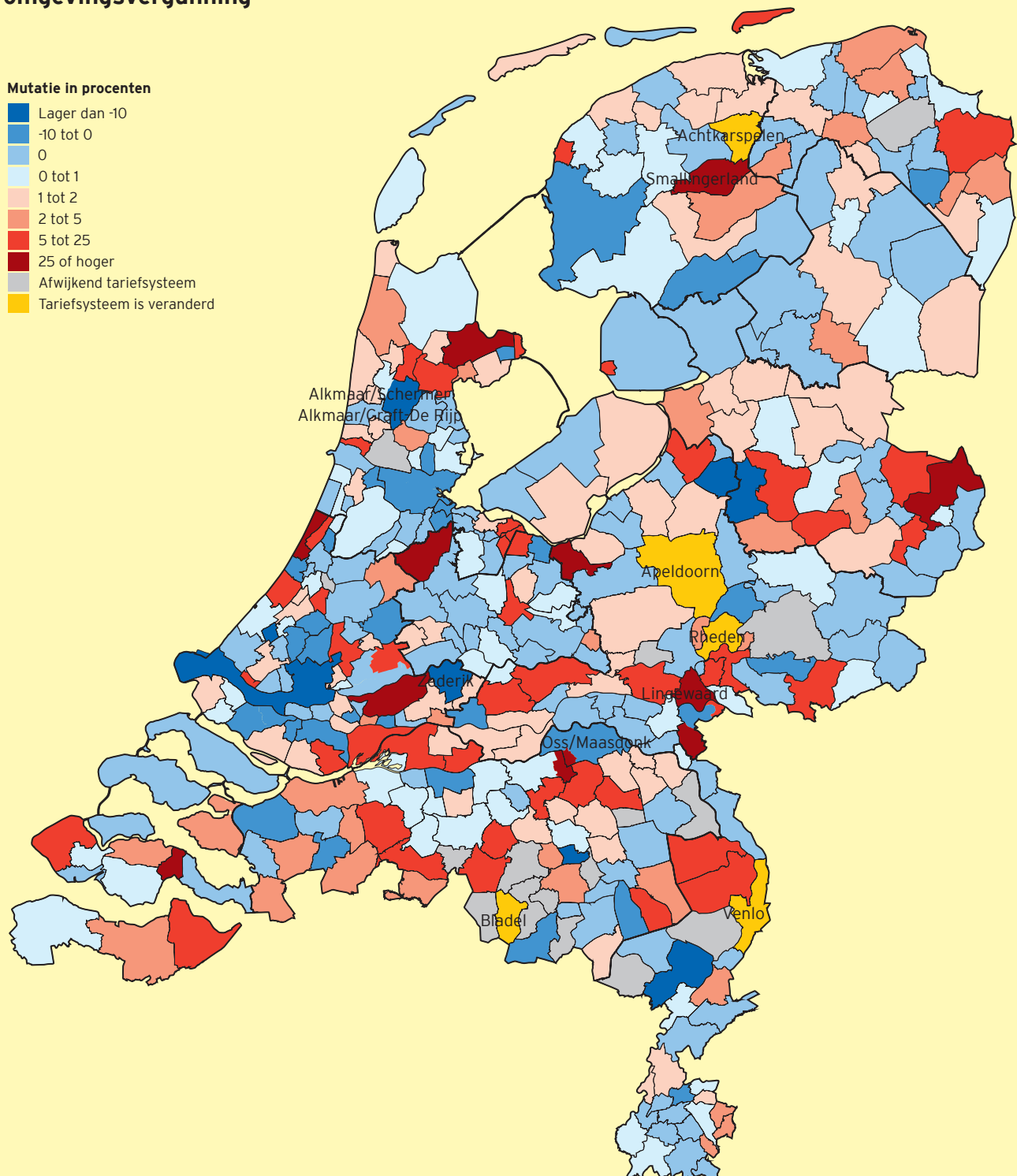
Een vergunning voor de bouw van een woning met bouwkosten van 140.000 euro exclusief btw kost gemiddeld 4.027 euro, 0,8 procent minder dan vorig jaar. De kosten variëren van 1.954 euro in Hoogeveen tot 7.740 euro in Eindhoven (kaart 55). In de meeste gevallen (71 procent) liggen de kosten tussen 2.500 en 4.500 euro.

Totaalbeeld

Zoals gezegd kan een gemeente een laag tarief hanteren voor een dakkapel en tegelijkertijd een hoog tarief voor bijvoorbeeld een uitbouw. Om een totaalbeeld te geven maken we een index die aangeeft in hoeverre de kosten die zijn verbonden aan bovenstaande drie soorten aanvragen afwijken van het gemiddelde.⁶⁵ Deze index heeft als gemiddelde waarde 1. Een waarde van 1,2 duidt op een kostenniveau van 20 procent boven het gemiddelde; een waarde van 0,5 betekent dat de kosten op de helft van het gemiddelde liggen. Kaart 56 laat zien dat de index varieert van 0,48 in Alphen a/d Rijn tot 1,89 in Zaltbommel. In 70 procent van de gevallen ligt de waarde tussen 0,75 en 1,25.

57 Mutatie gemiddelde kosten omgevingsvergunning

Mutatie in procenten

Percentage van aantal gemeenten (cumulatief)

Alkmaar/Graft-De Rijk	-51%
Alkmaar/Schermer	-36%
Zederik	-36%
Lingewaard	52%
Smallingerland	63%
Oss/Maasdonk	75%

57 Mutatie gemiddelde kosten omgevingsvergunning

Deze kaart geeft een indruk van de ontwikkeling van de kosten voor een omgevingsvergunning. Die ontwikkeling meten wij aan de hand van het gemiddelde van de mutaties van de vergunningen uit kaarten 53, 54 en 55, die betrekking hebben op respectievelijk een dakkapel, een uitbouw en een nieuwbouwwoning. Het niveau hiervan is weergegeven in kaart 56. Kaart 57 geeft de verandering hiervan aan. Gemiddeld is een omgevingsvergunning 0,5 procent goedkoper geworden.

Alkmaar/Graft-De Rijk verlaagt de prijs van omgevingsvergunningen het meest (-51 procent). Dit is een gevolg van de gemeentelijke herindeling. Graft de Rijk had hogere tarieven dan de andere gemeenten die betrokken zijn bij de herindeling (Alkmaar en Schermer), waardoor het tarief in dit deel van de gemeente daalt.

In Oss/Maasdonk is de prijs van omgevingsvergunningen het meest verhoogd (75 procent). Ook dit is een gevolg van de gemeentelijke herindeling. De tarieven in het voormalige Maasdonk waren lager dan in Oss, waardoor het tarief in het deel van Maasdonk dat voortaan deel uitmaakt van Oss stijgt.

De prijzen van omgevingsvergunningen zijn in beweging. 39 gemeenten verlagen deze prijs, terwijl 30 gemeenten hun omgevingsvergunningen meer dan 10 procent duurder maken. Toch veranderen de meeste gemeenten hun tarieven niet sterk. Dat is goed te zien in de figuur onder kaart 57.

Het provinciale belastinggebied

Provinciale belastingen

De enige echte belastingen die provincies heffen zijn de opcenten op de motorrijtuigenbelasting. De hoogte van de motorrijtuigenbelasting is onder andere afhankelijk van het soort voertuig (bijvoorbeeld auto of motor), het gewicht van het voertuig en het soort brandstof dat het voertuig gebruikt.

Bovenop het bedrag aan motorrijtuigenbelasting komen de opcenten. Dit is een percentage van de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting, zoals die gold per 1 april 1995. Als het Rijk de motorrijtuigenbelasting verhoogt verandert de provinciale belastingopbrengst dus niet. Opcenten worden opgelegd aan in de provincie gevestigde houders van personenauto's en motorrijwielen. Voor bestelauto's, vrachtauto's en bussen zijn geen opcenten verschuldigd.

Er geldt voor het aantal door de provincie te heffen opcenten een maximum. Dit maximum wordt jaarlijks vastgesteld. Tot 2013 werd de aanpassing uitgevoerd op basis van het vierjaarlijks voortschrijdend gemiddelde van de gerealiseerde nominale ontwikkeling van het nationaal inkomen.⁶⁶ In 2012 is het maximum aantal opcenten verlaagd. Dit bracht provincies niet direct in de problemen omdat alle provincies al een lager aantal opcenten hadden. Het betekende echter wel een beperking van het belastinggebied. Vanaf 2013 worden de maximale opcenten aangepast via inflatiecorrectie. Het maximum aantal opcenten bedraagt dit jaar 109,2. De opcenten variëren dit jaar van 67,9 tot 95,0 procent, net als de afgelopen vier jaar.

Opbrengstgroei

De totale opbrengst uit de opcenten op de motorrijtuigenbelasting nam de afgelopen jaren sneller toe dan het aantal opcenten zelf. Dat kwam niet alleen doordat er steeds meer voertuigen komen. Auto's werden gemiddeld ook steeds

zwaarder, en hebben vaker dan vroeger een dieselmotor. Dergelijke auto's worden zwaarder belast.

In tegenstelling tot gemeenten (die hun opzet-tarieven neerwaarts bijstellen aan de hand van de waardeinstijging van onroerende zaken) lijken provincies hun tarieven niet te corrigeren voor de ontwikkeling van de belastinggrondslag. De Raad voor de financiële verhoudingen constateerde in 2009 dat de provincies mede om deze reden aanzienlijk meer inkomsten hadden dan nodig om hun taken uit te voeren. Volgens de Raad hebben zij deze extra inkomsten gebruikt om activiteiten te ontwikkelen die eigenlijk niet op hun terrein liggen.⁶⁷

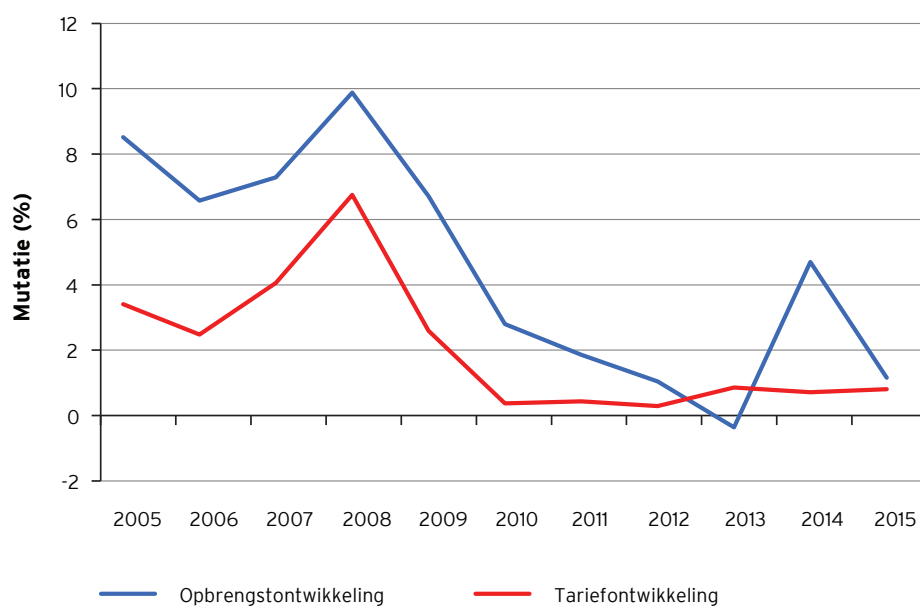
In 2013 steeg het tarief voor het eerst sterker dan de opbrengst uit de opcenten op de motorrijtuigenbelasting (zie figuur 11). Dit kwam onder meer doordat er voor zeer zuinige auto's geen motorrijtuigenbelasting meer werd betaald. Vanaf 2014 is deze vrijstelling voor zuinige auto's vervallen. Daarnaast vervalt de vrijstelling voor oldtimers deels. Tot 2014 werd geen motorrijtuigenbelasting betaald voor auto's die ouder zijn dan twintig jaar.

Vanaf 2014 geldt deze vrijstelling alleen voor auto's die ouder zijn dan veertig jaar. In 2014 steeg de opbrengst uit de opcenten dan ook aanzienlijk sterker dan de tarieven. In 2015 is het verschil echter weer beperkt (0,4 procentpunt).

Belasting is belangrijk

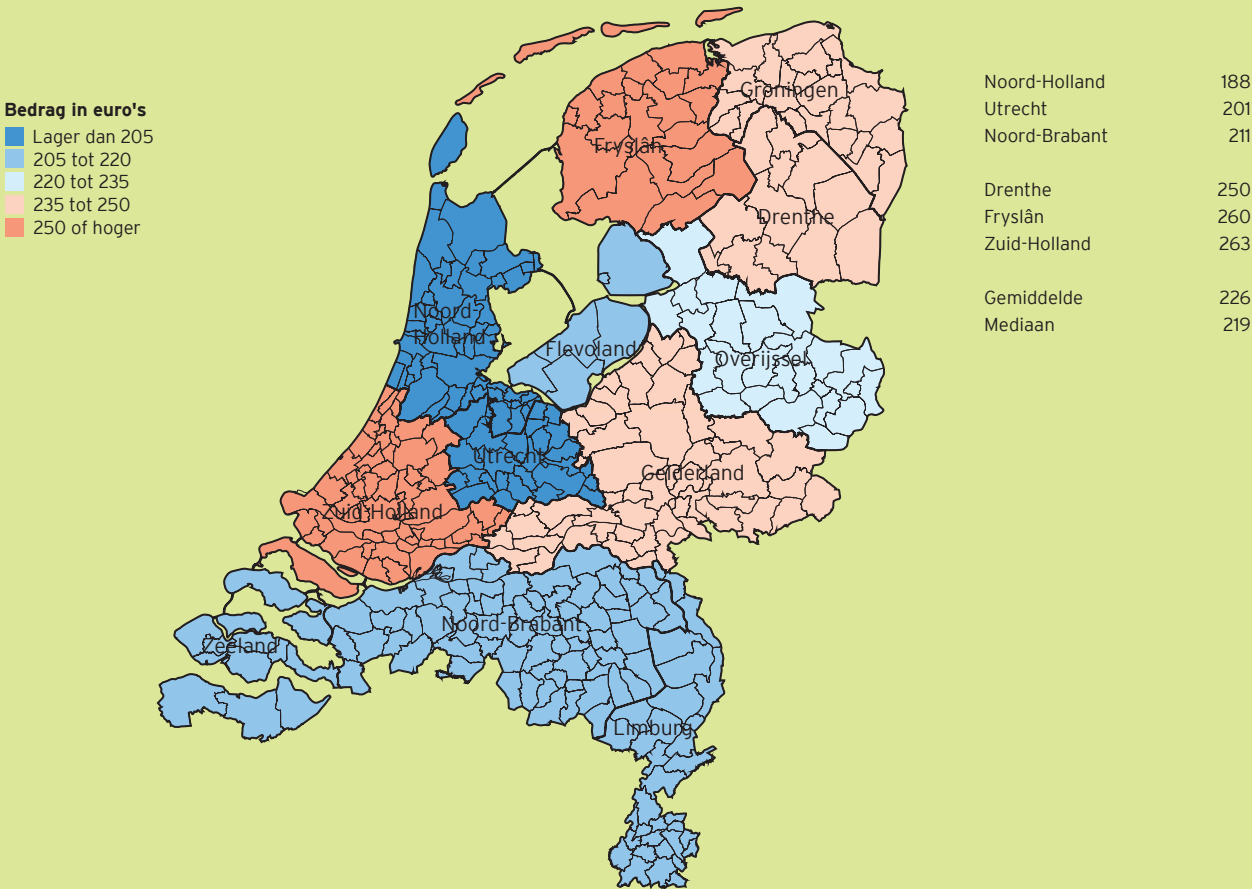
Het is belangrijk dat provincies naast de algemene uitkering uit het provinciefonds een eigen belasting hebben. Die belasting zou alleen wel zichtbaarder moeten zijn dan de bestaande opcenten. Een zichtbare belasting, zoals bijvoorbeeld een ingezetenenbelasting, zet een rem op ongebreidelde uitgavengroei. Wanneer nieuw beleid moet worden bekostigd door de belasting te verhogen zullen bestuurders scherper moeten afwegen of de baten van dat beleid de kosten wel overtreffen.⁶⁸ Bij geld dat vrijwel ongemerkt binnenstroomt is dat minder het geval, zoals de Raad voor de financiële verhoudingen al constateerde. Ook kunnen met behulp van het eigen belastinggebied onvolkomenheden in de verdeelsystematiek van het provinciefonds worden opgevangen.

Figuur 12 Ontwikkeling van de opbrengsten en de tarieven van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting

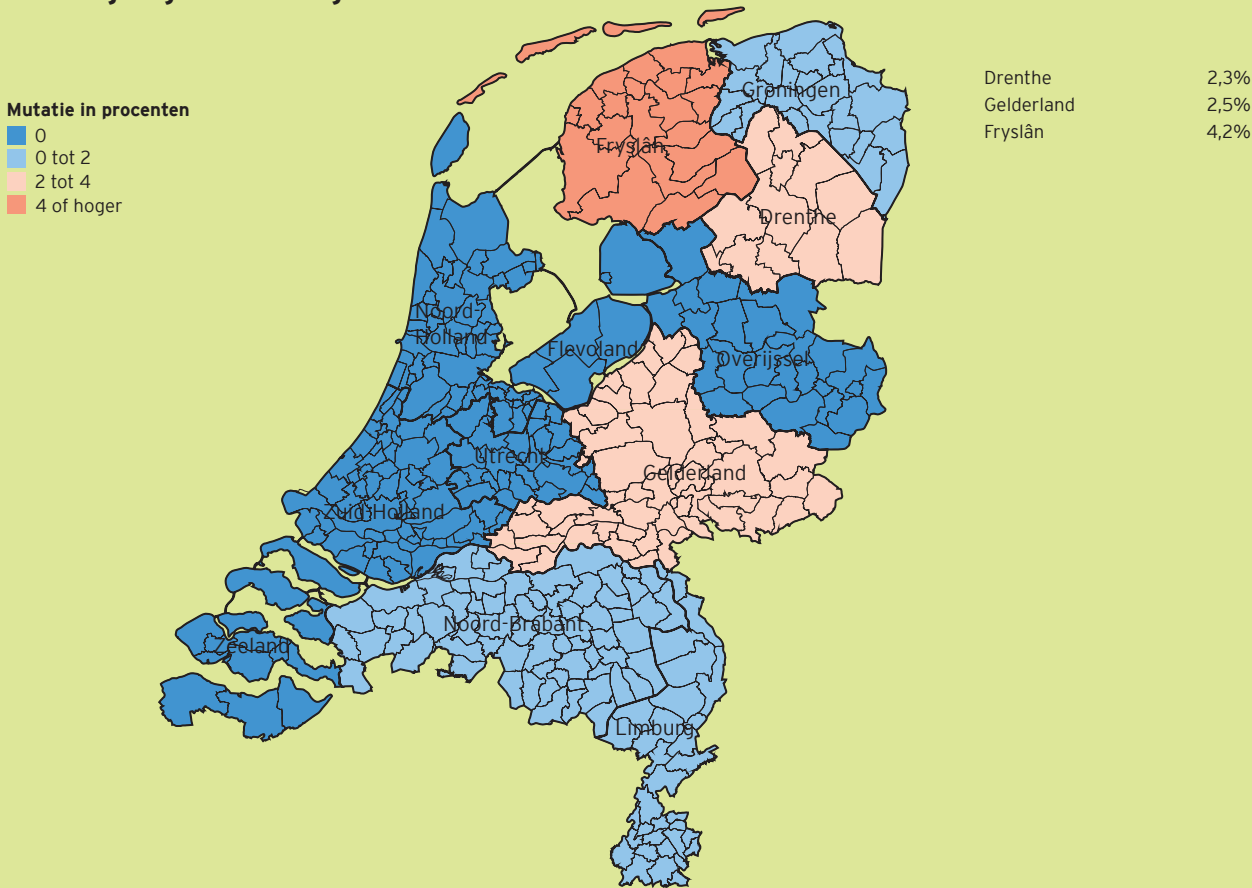

58 Opcenten op de motorrijtuigenbelasting

59 Mutatie opcenten op de motorrijtuigenbelasting

58 en 59 Opcenten op de motorrijtuigenbelasting

Uitgangspunten

Bij het maken van kaart 58 en 59 zijn we uitgegaan van een personenauto van circa 1.150 kilo (bijvoorbeeld een Volkswagen Golf) die rijdt op benzine.

Opcenten

Het gemiddelde bedrag aan opcenten voor onze standaardauto bedraagt in 2015 226 euro. Vorig jaar was dit 224 euro. De stijging bedraagt 0,8 procent (1,8 euro).

Noord-Holland is net als vorig jaar het goedkoopst voor de autobezitter (188 euro). In Zuid-Holland betaalt de automobilist het meest: 263 euro (zie tabel 21).

Stijging

De grootste stijging van het bedrag aan opcenten vindt plaats in Fryslân (4,2 procent; 10,52 euro). De verhoging is volgens de provinciale begroting nodig om een groot infrastructureel project te financieren (de 'centrale as') en om te corrigeren voor inflatie. 6 provincies veranderen het aantal opcenten niet. In geen van de provincies daalt het tarief.

Tabel 21 Opcenten

Provincie	Opcenten	Bedrag (euro)	Mutatie (%)
Groningen	88,4	245	1,5
Fryslân	94,1	260	4,2
Drenthe	90,3	250	2,3
Overijssel	79,9	221	0,0
Gelderland	89,3	247	2,5
Utrecht	72,6	201	0,0
Noord-Holland	67,9	188	0,0
Zuid-Holland	95,0	263	0,0
Zeeland	78,3	217	0,0
Noord-Brabant	76,1	211	0,4
Limburg	77,9	216	1,7
Flevoland	76,6	212	0,0

Waterschappen

Inleiding

De waterschappen (ook wel wetterskip en hoogheemraadschap) vormen een afzonderlijke bestuurslaag. Hun grenzen vallen lang niet altijd samen met gemeente- of provinciegrenzen, doordat ze samenhangen met waterstaatkundige eenheden. Waterschappen zorgen voor het keren van zee- en rivierwater, regelen het waterpeil, zorgen voor de kwaliteit van het oppervlaktewater en zijn belast met afvalwaterzuivering. Enkele waterschappen beheren daarnaast een deel van het (vaar)wegennet.

De afgelopen decennia nam het aantal waterschappen gestaag af. In 1995 waren er 89 waterschappen, in 2015 zijn er nog 23. Het kabinet Rutte II heeft in het regeerakkoord vastgelegd dat waterschappen verder dienen op te schalen. Uiteindelijk moeten de waterschappen volgens het kabinet opgaan in nieuw te vormen landsdelen waar ook provincies in op zullen gaan. Concrete plannen ontbreken echter. In 2014 is bovendien een rapport verschenen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).⁶⁹ De OESO is in het rapport positief over de organisatie van het waterbeheer. De minister heeft daarom aangegeven dat het niet nodig is dat waterschappen zich aansluiten bij landsdelen. Waterschappen kunnen zelf bepalen of opschaling doelmatig is. In 2015 vinden geen fusies plaats.

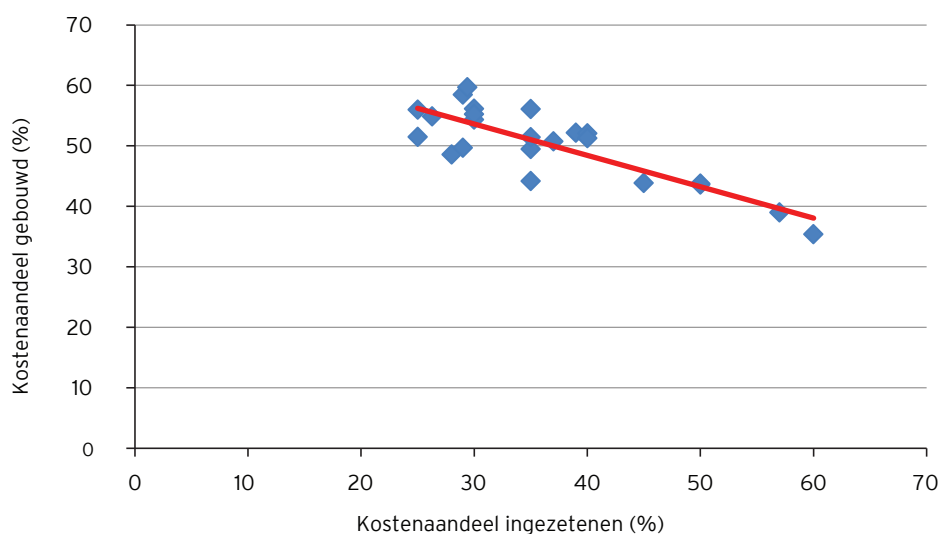
Om hun taken te bekostigen kennen de waterschappen verschillende soorten heffingen. Met de *watersysteemheffing* worden de waterkering (het dijkonderhoud), de waterbeheersing (de waterhoeveelheid in sloten en plassen), het waterkwaliteitsbeheer (kwaliteit van oppervlaktewateren) en in één waterschap (Scheldestromen) het wegenbeheer bekostigd. De overige vier waterschappen met een wegentaak bekostigen het wegenonderhoud via een afzonderlijke *wegenheffing*. Met de *zuiveringsheffing* wordt de afvalwaterzuivering bekostigd. Al deze belastingen worden opgelegd op basis van de Waterschapswet.

Op basis van de Waterwet (artikel 7.2) kunnen waterschappen een verontreinigingsheffing opleggen aan 'directe lozers'; woningen of bedrijven die rechtstreeks lozen op het oppervlaktewater. Het tarief en tariefsysteem zijn gelijk aan die bij de zuiveringsheffing. Omdat slechts een klein deel van de huishoudens een verontreinigingsheffing betaalt, blijft deze heffing verder buiten beschouwing.

Watersysteemheffing

De tarieven van de watersysteemheffing en de wegenheffing komen tot stand door de kosten die waterschappen maken voor het watersysteem (onder meer het regelen van het waterpeil, het dijkonderhoud, en de kwaliteit van het oppervlaktewater) en voor het wegenonderhoud om te slaan over belanghebbenden. Dit zijn huishoudens

Figuur 13 Verband tussen kostenaandeel van ingezetenen en van gebouwd

("ingezetenen"), eigenaren van cultuurgrond ("ongebouwd"), eigenaren van natuurterreinen ("natuur") en eigenaren van gebouwen ("gebouwd").

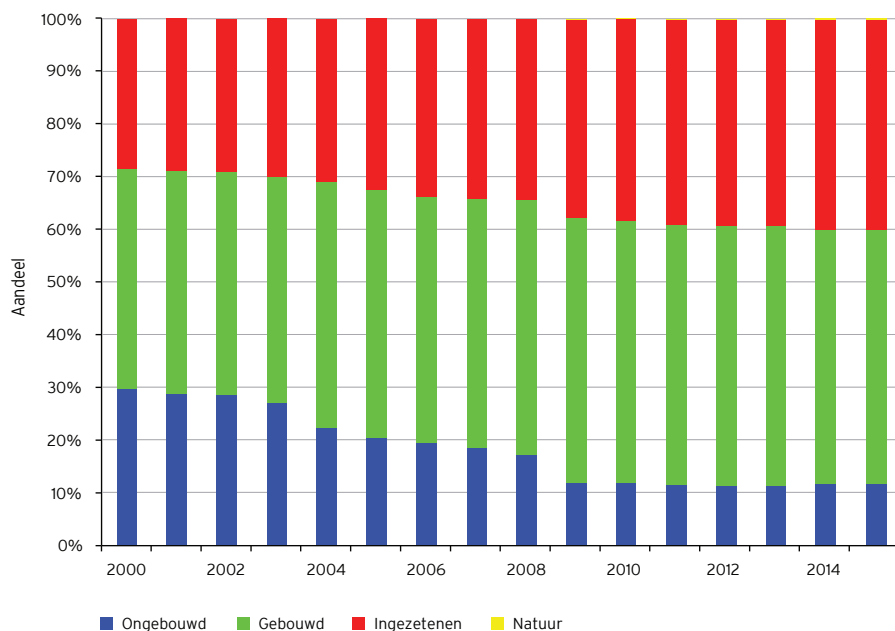
De kosten worden omgeslagen op basis van het uitgangspunt dat de mate van belang bepalend is voor het aandeel in de kosten van een groep. In de Waterschapswet is vastgelegd op welke wijze moet worden bepaald hoe groot het belang is van elke categorie. Allereerst wordt het aandeel dat ingezetenen betalen bepaald. Dit gebeurt op basis van de bevolkingsdichtheid in het waterschapsgebied. Het aandeel van de overige categorieën wordt vervolgens vastgesteld op basis van hun aandeel in de economische waarde van gebouwen (woz-waarde) en grond. De berekende percentages worden vastgelegd in een kostentoedelingsverordening.

Logischerwijs zou verwacht mogen worden dat in waterschappen waar het belang en daarmee het kostenaandeel van ingezetenen groter is, het belang

en kostenaandeel van eigenaren van gebouwen ook groter is. Waar veel huishoudens zijn, zijn immers ook veel eigenaren van gebouwen die hun eigendom graag beschermd zien tegen water. Het tegendeel blijkt echter het geval te zijn. Figuur 13 zet het kostenaandeel van ingezetenen af tegen het kostenaandeel van eigenaren van gebouwen. De rode lijn laat zien dat er een negatief verband is, hoe hoger het kostenaandeel van ingezetenen, hoe kleiner het kostenaandeel van gebouwd.⁷⁰ Dit is een gevolg van de gevolgde methode om kosten toe te delen. Hier is dus sprake van een weeffout in de Waterschapswet.

Volgens de waterschapswet is er niet alleen verband tussen belang en betaling, maar ook tussen belang en zeggenschap. Dit uitgangspunt staat bekend als de trits "belang, betaling, zeggenschap". Het is echter in de praktijk niet zo dat wie meer betaalt ook meer te zeggen krijgt. In de huidige Waterschapswet worden voor betaling namelijk andere belangencategorieën onderscheiden dan

Figuur 14 Aandeel belangencategorieën in opbrengst waterschapsheffing^a

^a De opbrengst uit de categorie natuur is gering (4 miljoen euro) en het aandeel van natuur in de totale opbrengst is daardoor niet te zien in de figuur.

voor zeggenschap. Voor betaling zijn dit ingezetenen, *gebouwd*, ongebouwd en natuur. Voor zeggenschap zijn dit ingezetenen, *bedrijven*, ongebouwd en natuur. Huiseigenaren hebben dus geen afzonderlijke vertegenwoordiging in het waterschapsbestuur. De wetgever is ervan uitgegaan dat hun belangen worden behartigd door de vertegenwoordigers van de ingezetenen. Huiseigenaren betalen echter wel het grootste aandeel in de kosten.

Opbrengsten waterschapsbelastingen

In figuur 14 is weergegeven welk aandeel van de opbrengst wordt betaald door huishoudens (ingezetenen), eigenaren van gebouwen (gebouwd), en eigenaren van grond (ongebouwd; tot 2009 inclusief natuur). In 2000 bedroeg de opbrengst uit de heffing voor eigenaren van grond nog 30 procent van het totaal, de opbrengst uit de heffing voor eigenaren van gebouwen was 42 procent van het totaal en van ingezetenen 28 procent. In 2015 bedraagt de opbrengst uit de heffing voor grondeigenaren nog maar 12 procent van de totale opbrengst. De opbrengst uit de heffing voor huishoudens is gestegen naar 40 procent van de opbrengst. Bijna de helft van de opbrengst van de watersysteemheffing (48 procent) is nu afkomstig van eigenaren van gebouwen.

De lastenverschuiving die vóór 2009 optrad komt volgens de waterschapsbesturen doordat waterschappen meer werk zijn gaan doen dat in het belang is van huiseigenaren en inwoners in het algemeen en minder voor grondeigenaren. Van 2008 op 2009 is er een relatief grote verschuiving in de opbrengstverdeling. Dit komt omdat in 2009 de Wet modernisering waterschapsbestel van kracht is geworden. Sindsdien worden de kosten in veel waterschappen op een andere wijze verdeeld dan voorheen. Over het algemeen geldt dat eigenaren van grond een kleiner deel van de kosten zijn gaan betalen en eigenaren van gebouwen een groter deel.⁷¹

Bestuursakkoord Water

Het Bestuursakkoord Water van april 2011 bevat afspraken over het takenpakket van de waterschappen, de bekostiging van de werkzaamheden en de lastenontwikkeling voor de belastingbetaler. Sinds 1 januari 2011 hebben waterschappen al de

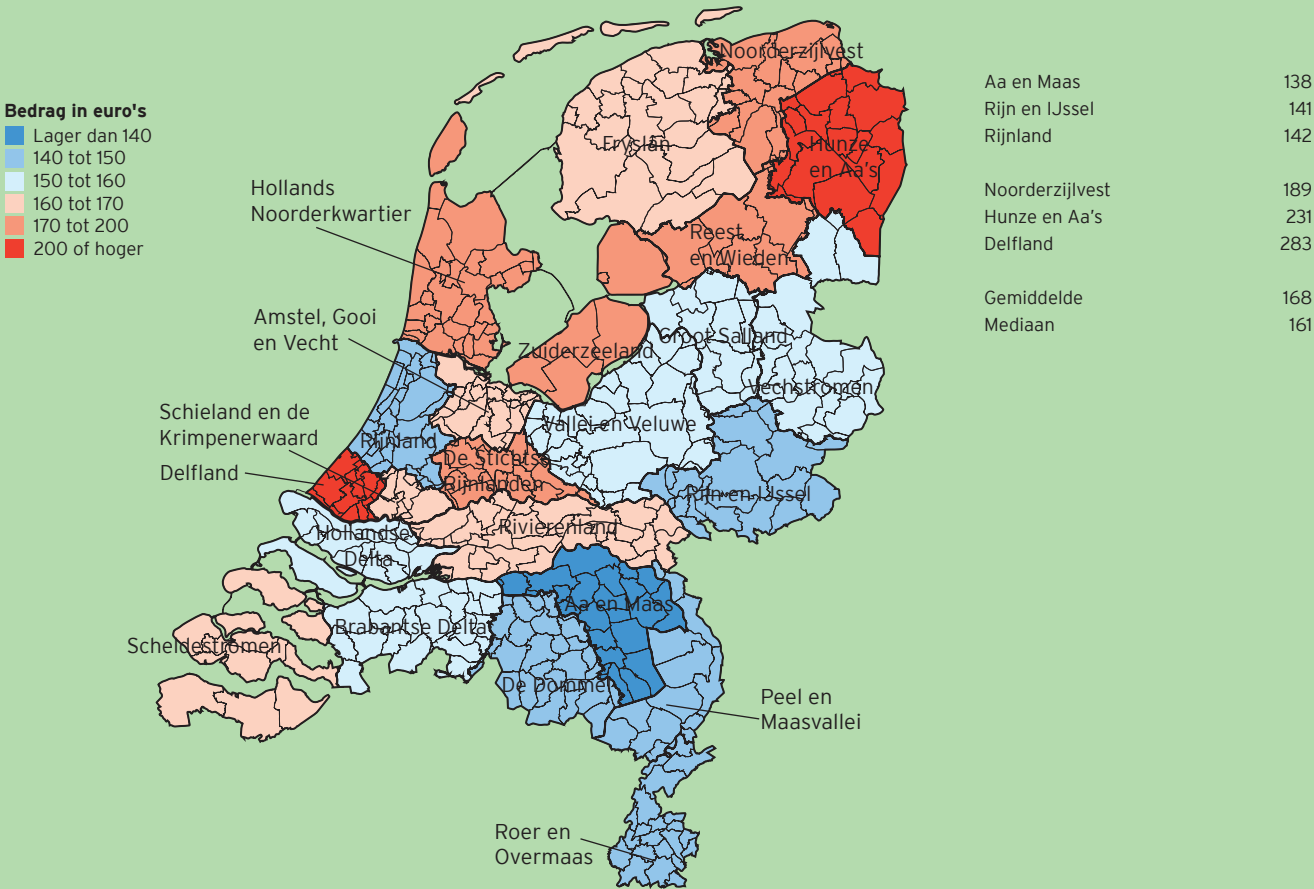
muskus- en beverrattenbestrijding overgenomen van provincies en dragen zij jaarlijks 81 miljoen euro bij aan de bekostiging van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Via dit programma wordt de verbetering van de primaire waterkeringen geregeld (bij de zee, het IJsselmeer en bij de grote rivieren). In 2014 bedroeg de bijdrage van de waterschappen aan het HWBP 131 miljoen euro, in 2015 en latere jaren is dit 181 miljoen euro. De helft van de kosten van het HWBP wordt nu opgebracht door de waterschappen en de andere helft door het Rijk.

Het grootste deel (80 procent) van de waterschapsbijdrage wordt betaald door alle waterschappen gezamenlijk, het andere deel komt voor rekening van de individuele waterschappen die projecten uitvoeren in het kader van het HWBP. Een waterschap moet per project dus zelf een deel van de kosten betalen. Voorheen werden de kosten volledig door het Rijk vergoed. Door deze wijziging kunnen de kosten in waterschappen met veel primaire waterkeringen oplopen. Wanneer er dan, zoals in waterschap Scheldestromen, weinig inwoners zijn, kunnen de belastingtarieven relatief sterk stijgen.

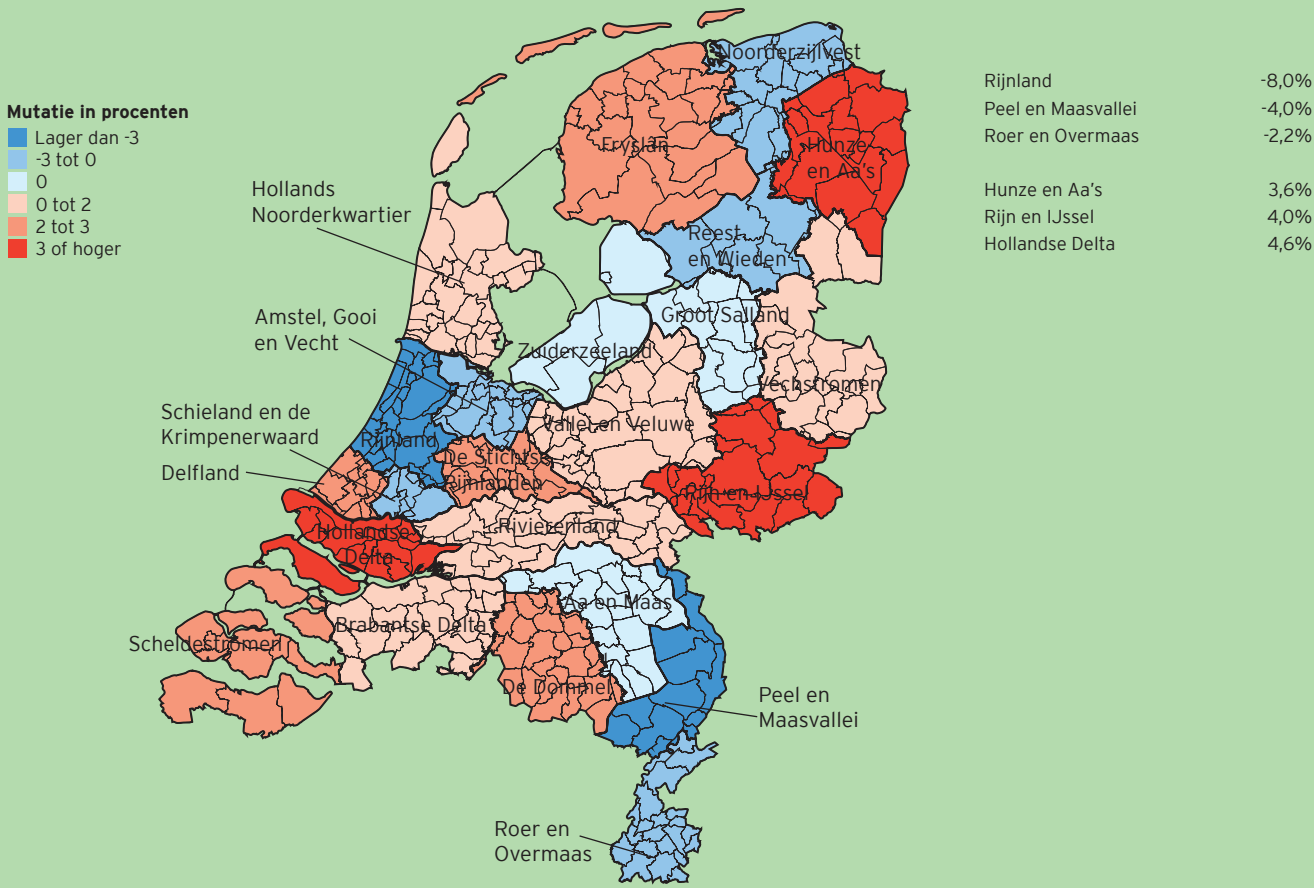
Waterschapstarieven in deze atlas

In deze atlas geven we de tarieven weer voor de zuiveringsheffing, en het bedrag dat ingezetenen en huiseigenaren betalen voor de watersysteemheffing en de wegenheffing tezamen. In waterschappen waar voor verschillende gebieden verschillende tarieven worden gehanteerd wordt het gewogen gemiddelde gehanteerd, gewogen naar aantal ingezetenen (ingezetenenheffing) of de totale waarde van het onroerend goed (heffing gebouwd). Op de kaarten zijn, om de oriëntatie te vergemakkelijken, ook de gemeentegrenzen ingetekend (dunne zwarte lijnen).

60 Tarief zuiveringsheffing

61 Mutatie tarief zuiveringsheffing

60 en 61 Zuiveringsheffing

Algemeen

Het zuiveren van het Nederlandse afvalwater dat op de riolering wordt geloosd is met ingang van 2000 de exclusieve verantwoordelijkheid van de waterschappen. Er zijn in 2015 23 waterschappen die zich bezig houden met zuiveren. Deze waterschappen beheren in totaal circa 340 zuiveringsinstallaties.⁷²

Tarieven

Waterschappen bekostigen de afvalwaterzuivering via een zuiveringsheffing die wordt opgebracht door huishoudens en bedrijven binnen hun beheersgebied. Deze heffing vindt plaats op basis van de Waterschapswet. De grondslag wordt gevormd door het aantal vervuilingseenheden. Meerpersoonshuishoudens betalen drie keer zo veel als alleenwonenden. Voor meerpersoonshuishoudens varieert het tarief van 138 euro (Aa en Maas) tot 283 euro (Delfland). Het gewogen gemiddelde bedraagt 168 euro.⁷³ Dit is 0,7 procent (1,09 euro) hoger dan vorig jaar. Als we rekening houden met de verwachte inflatie (1,0 procent) is er dus sprake van een daling.

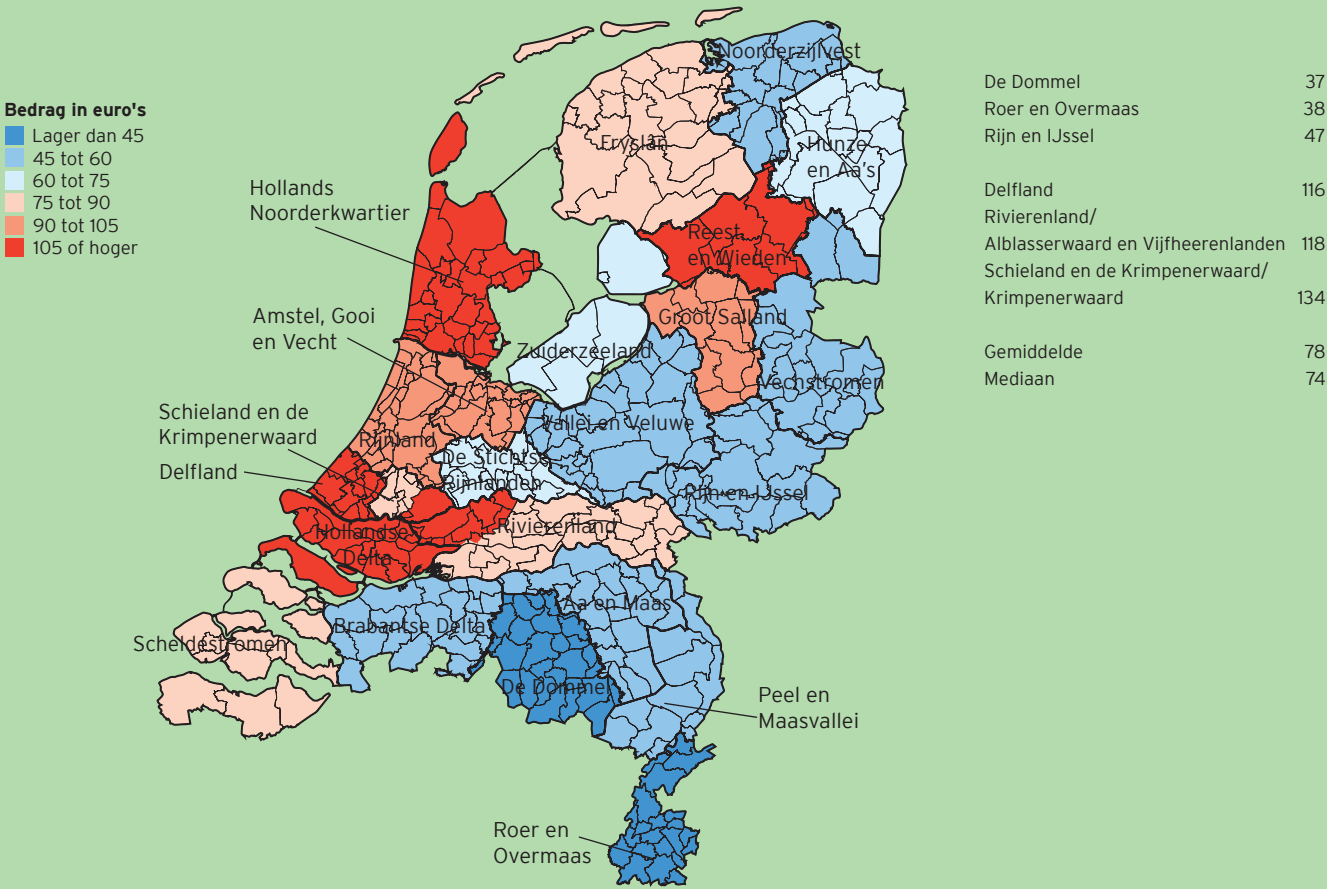
Mutatie

De zuiveringsheffing is het sterkst gestegen in Hollandse Delta, namelijk met 4,6 procent (6,84 euro). Het waterschap is bezig met bestandscontroles. Hieruit blijkt dat de grondslag van de belasting kleiner is dan in het verleden is begroot. Bij het vaststellen van het tarief voor 2015 is uitgegaan van de nieuwe, lagere grondslag. De heffing daalt in 7 waterschappen. De daling is met 8,0 procent (-12,39 euro) het sterkst in Rijnland. Het waterschap geeft met de verlaging een deel van de reserves terug aan de belastingbetaler.

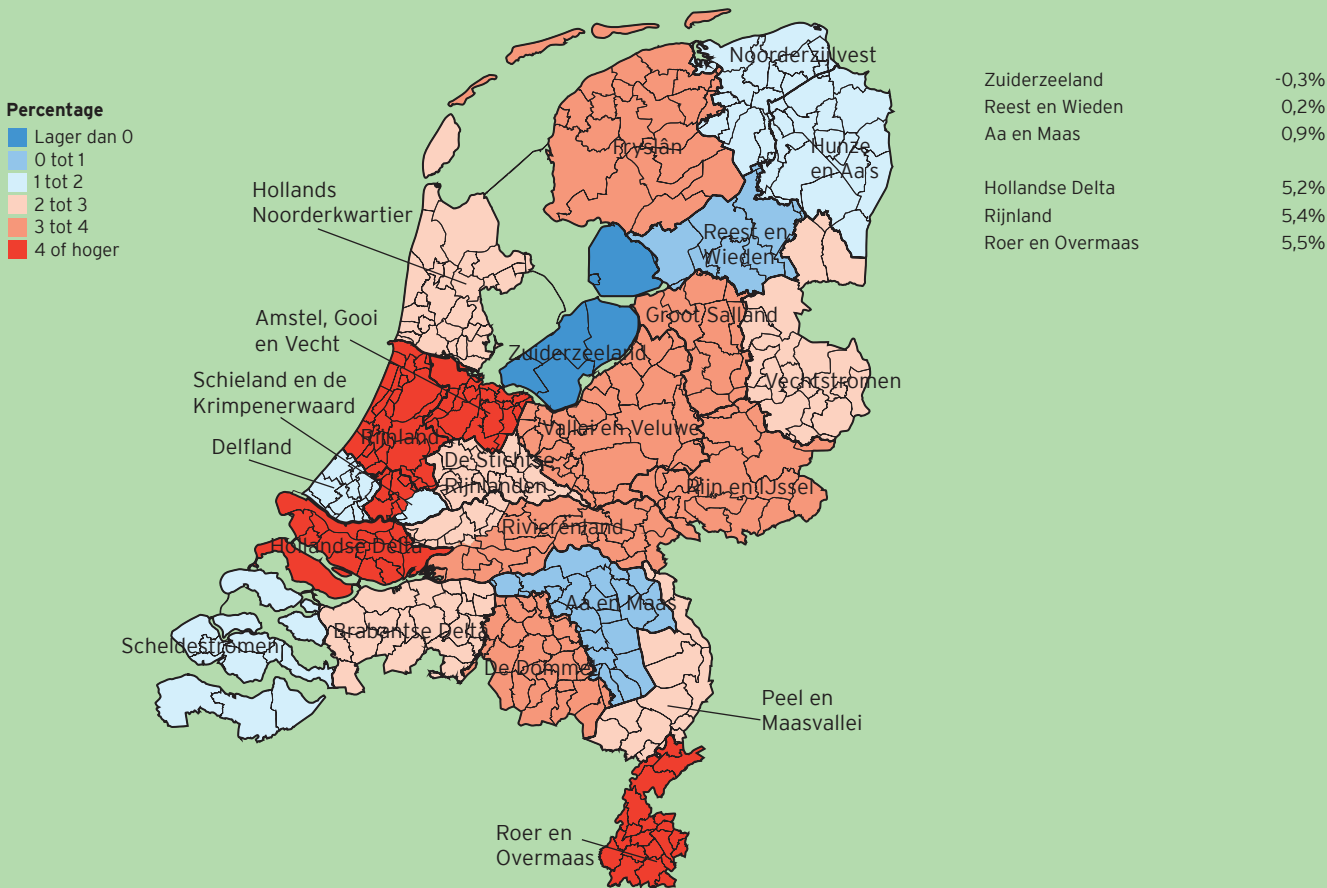
Kwijtschelding

In alle waterschappen is het mogelijk kwijtschelding aan te vragen voor zowel de zuiveringsheffing als de ingezetenenheffing. Hierbij gelden dezelfde voorwaarden als bij kwijtschelding van gemeentelijke belastingen (zie de tekst bij kaart 37 en 38). Van de huidige 23 waterschappen hanteren 22 een kwijtscheldingsnorm van 100 procent. Alleen De Dommel hanteert een minder ruimhartige kwijtscheldingsnorm van 95 procent.

62 Tarief ingezetenenheffing

63 Mutatie tarief ingezetenenheffing

62 en 63 Ingezetenheffing

Algemeen

De ingezetenenheffing is een vast bedrag per huishouden. In de meeste waterschappen is dit één bedrag, de watersysteemheffing. Vier waterschappen (Hollandse Delta, Hollands Noorderkwartier, Rivierenland en Schieland en de Krimpenerwaard) hanteren daarnaast een wegenheffing. Hiermee worden de kosten gedekt van het wegenonderhoud dat wordt uitgevoerd door het waterschap. Eén waterschap, Scheldestromen, bekostigt het wegenbeheer uit de opbrengst uit de watersysteemheffing.

Waterschappen onderhouden vaak maar in een klein deel van het waterschapsgebied wegen. Alleen de inwoners van deze gebieden betalen voor het onderhoud van wegen. Door fusies tussen gemeenten komt het soms voor dat inwoners in het ene deel van een gemeente wel een aanslag ontvangen voor de wegenheffing van het waterschap, maar in een ander deel niet. Enkele gemeenten in Hollands Noorderkwartier waar dit het geval was, compenseerden de betreffende inwoners vervolgens weer. Omdat dit veel dubbel werk oplevert (waterschap verstuurt duizenden aanslagen en gemeenten even groot aantal compensaties) is met drie van deze gemeenten (Schagen, Castricum en Hollands Kroon) afgesproken dat de gemeente voortaan de totale wegenheffing betaalt om zo de administratieve lasten voor alle betrokkenen te verminderen.⁷⁴

Door het lokale karakter van de wegenheffing is het mogelijk dat binnen één waterschap verschillende tarieven gelden. Waar de grenzen bekend zijn (Rivierenland en Schieland en de Krimpenerwaard) wordt het tarief per deelgebied weergegeven. Bij de andere twee waterschappen met een wegenheffing (Hollandse Delta en Hollands Noorderkwartier) wordt een (naar het aantal ingezetenen) gewogen gemiddelde gehanteerd.

Tarieven

De ingezetenenheffing is het hoogst in het gebied van het voormalige Hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard, sinds 2005 onderdeel van Hoogheemraadschap van Schieland en de

Krimpenerwaard (134 euro). Inwoners van de Krimpenerwaard betalen meer dan de inwoners van het voormalige Hoogheemraadschap van Schieland omdat zij ook voor wegenbeheer betalen (47 euro extra). Waterschap De Dommel heeft al een aantal jaar de laagste ingezetenenheffing (37 euro). Het gewogen gemiddelde tarief bedraagt 78 euro. Dat is 2,9 procent (2,17 euro) hoger dan vorig jaar.

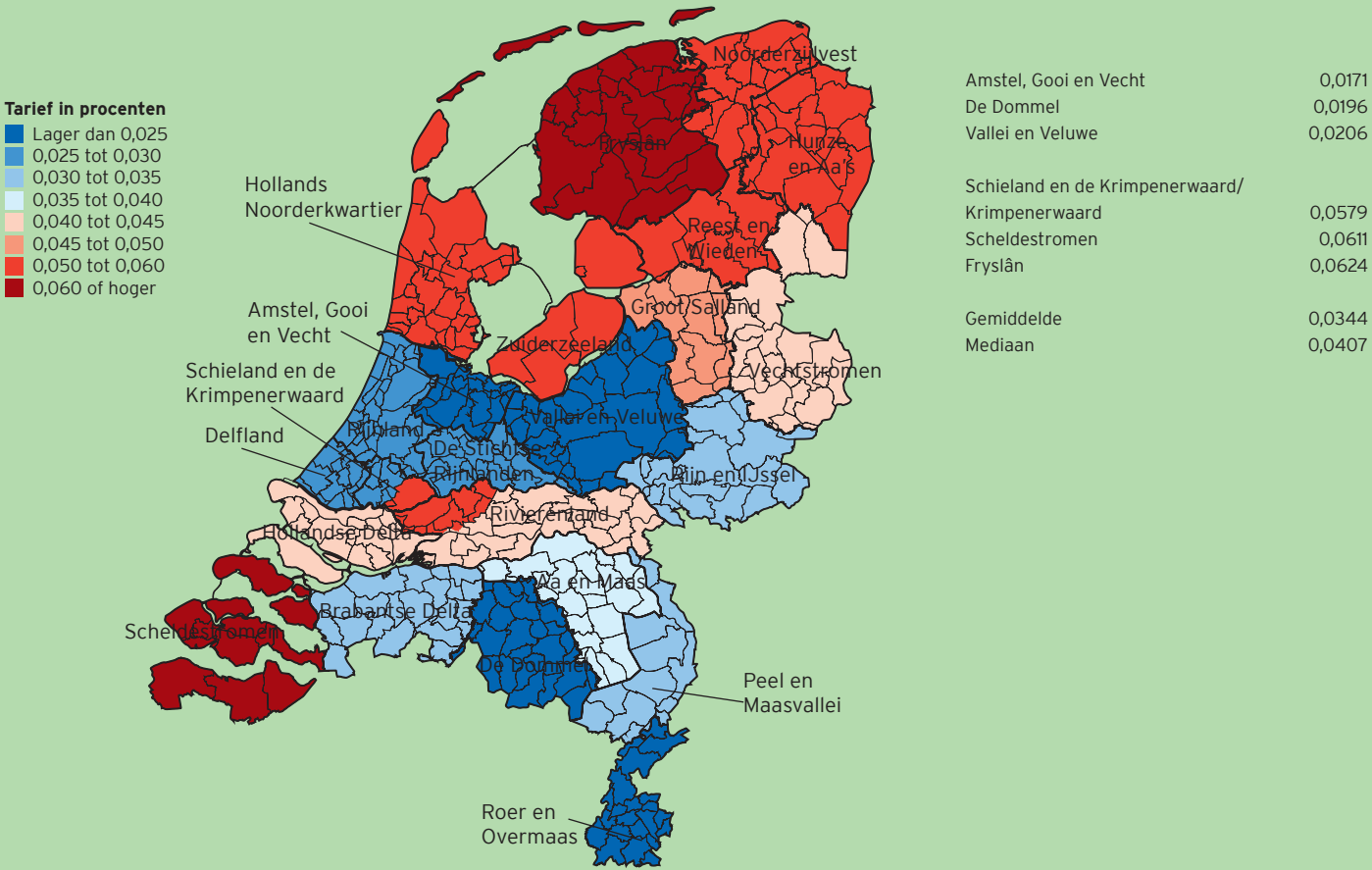
Achtergronden

Tariefverschillen tussen waterschappen kunnen verschillende achtergronden hebben. Waterschappen zonder kustlijn of grote rivieren, en in hooggelegen gebieden, hebben doorgaans lagere kosten. Verder rekent het ene waterschap een groter deel van de totale kosten toe aan ingezetenen dan het andere. Dit hangt af van de bevolkingsdichtheid: hoe hoger de bevolkingsdichtheid, hoe groter het aandeel van de kosten dat ingezetenen betalen. Tegelijkertijd geldt echter dat wanneer er meer mensen in een waterschapsgebied wonen, de kosten over een groter aantal ingezetenen worden verdeeld.

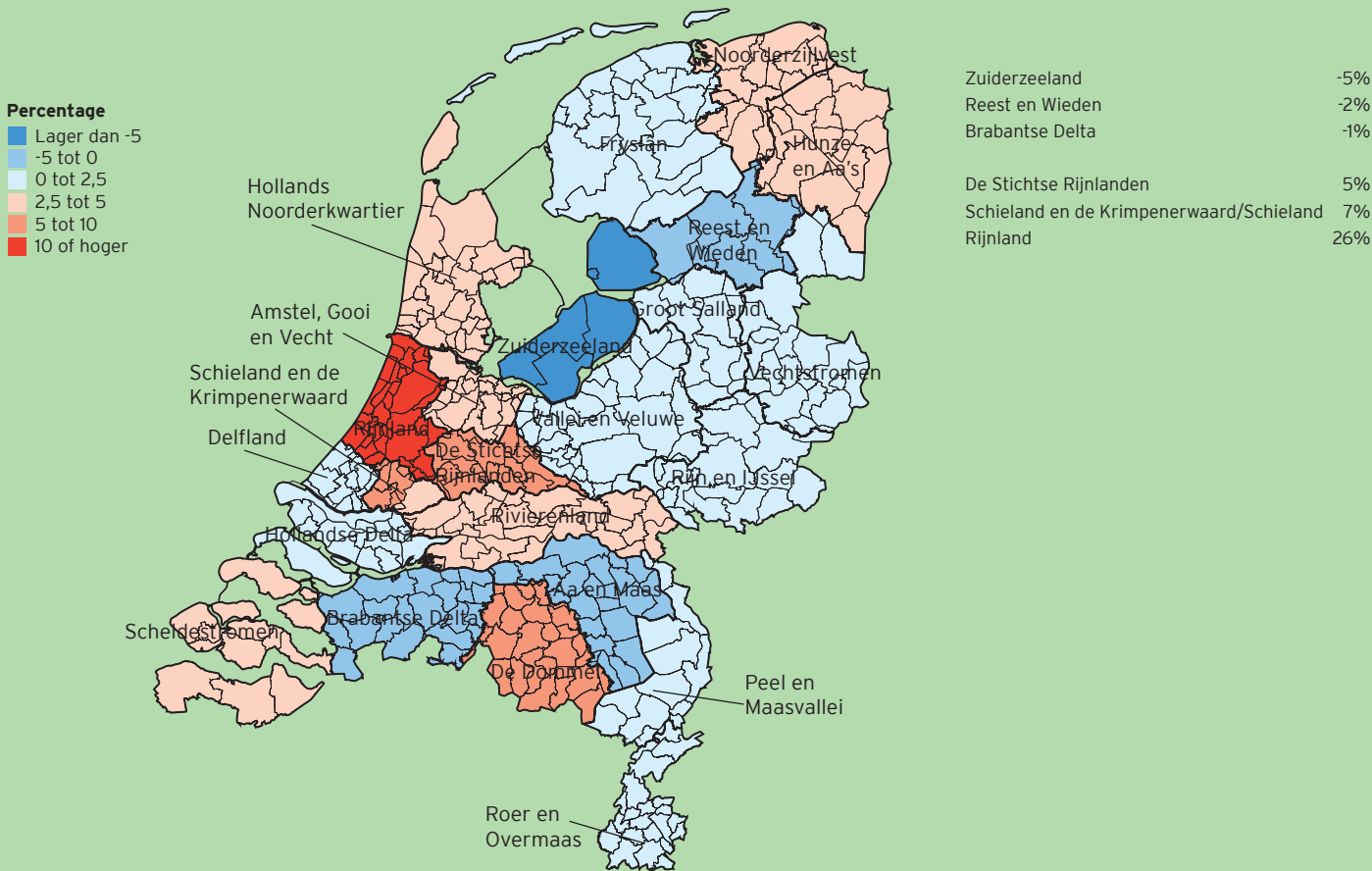
Mutatie

Het tarief stijgt het sterkst in Roer en Overmaas (5,5 procent; 2 euro). Het waterschap geeft aan dat de stijging nodig is omdat er steeds meer huishoudens kwijtschelding aanvragen voor de waterschapsbelastingen. Meer kwijtschelding betekent dat de kosten worden verdeeld over een kleinere groep belastingbetalers. In Roer en Overmaas worden de gedeerde inkomsten als gevolg van kwijtschelding van de ingezetenenheffing volledig verhaald op de ingezetenen. In de meeste andere waterschappen worden de gedeerde inkomsten 'verdeeld' over alle belastingbetalers (ook eigenaren van grond en gebouwen). Het tarief daalt in één waterschap, te weten Zuiderzeeland (-0,3 procent ofwel -0,23 euro). De daling komt doordat de grondslag van de ingezetenenheffing is gegroeid. Er worden meer aanslagen verstuurd naar ingezetenen.

64 Tarief heffing gebouwd

65 Mutatie tarief heffing gebouwd

64 en 65 Heffing gebouwd

Algemeen

De heffing gebouwd wordt geheven van eigenaren van gebouwde onroerende zaken (vooral huiseigenaren). De waterschappen gebruiken de woz-waarde als grondslag voor deze heffing. De tarieven worden, net als bij gemeenten, uitgedrukt als percentage van de woz-waarde van de onroerende zaken. Waterschappen kunnen gebieden aanwijzen waar eigenaren een lager of juist hoger bedrag betalen dan in de rest van het waterschapsgebied. In de Waterschapswet is vastgelegd wanneer dit is toegestaan.

Tarieven

Waterschap Fryslân heeft het hoogste tarief (0,0624 procent van de woz-waarde). Amstel, Gooi en Vecht heeft net als vorig jaar het laagste tarief (0,0171 procent).

Het (naar grondslag) gewogen gemiddelde tarief is 0,0344 procent. Dat is, gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de woz-waarden als gevolg van hertaxatie, 3,4 procent hoger dan vorig jaar. Een huiseigenaar betaalt nu gemiddeld 74 euro voor de heffing gebouwd. Dat is een stijging van 4,22 euro ten opzichte van 2014.

Achtergronden

Tariefverschillen worden, behalve door verschillen in toerekening aan groepen belanghebbenden en kostenverschillen, veroorzaakt door de grote verschillen in woz-waarde tussen waterschappen. Anders dan bij gemeenten vindt tussen waterschappen geen verevening van belastingcapaciteit plaats.⁷⁵ Bij lage woningwaarden is dan een hoger tarief nodig om een bepaalde opbrengst te behalen.

Hertaxatie

De taxatiewaarde van onroerende zaken is dit jaar opnieuw geactualiseerd (zie kaart 2 en 3). We hebben de tariefmutaties gecorrigeerd voor deze waardeontwikkeling.⁷⁶ De door ons gehanteerde waardeestijgingen zijn actueler

dan de waardeestijgingen die waterschappen hebben gehanteerd bij het vaststellen van de tarieven. De meeste waterschappen hebben het tarief van de heffing gebouwd in november of december vastgesteld, op basis van voorlopige waardegegevens.

Mutatie

De procentuele stijging van de heffing gebouwd is het sterkst in Rijnland (26 procent, ofwel 0,0057 procent van de woz-waarde). Hier zijn verschillende redenen voor. Allereerst geldt in Rijnland in 2015 een nieuwe kostentoedelingsverordening. Gebouwd betaalt daardoor een groter deel van de kosten dan in 2014. Daarnaast heeft Rijnland hogere kosten door een storting voor een baggervoorziening. Waterschap Zuiderzeeland kent de grootste daling (-5 procent; -0,0028 procent van de woz-waarde). In 2014 bleek de daling van de woz-waarden minder groot te zijn dan werd verwacht op het moment dat de tarieven van de heffing gebouwd werden vastgesteld. Dit wordt nu gecorrigeerd.

Bijlage 1 Verantwoording

Bronnen

De gemeentekaarten in deze atlas zijn gebaseerd op opgaven van de afzonderlijke gemeenten. De gegevens zijn in de periode van november 2014 tot en met februari 2015 door COELO verzameld. In eerste instantie is daarbij gebruik gemaakt van een elektronisch vragenformulier, waarin diverse controles zitten ingebouwd. Enkele gemeenten hebben een vragenlijst zonder controles ingevuld. Van een groot aantal gemeenten is aanvullende informatie per e-mail, telefoon of post verkregen. De gegevens zijn waar mogelijk vergeleken met die van vorig jaar, en bij grote veranderingen is navraag gedaan.

Gemeenten en deelgemeenten

Gemeenten kennen soms uiteenlopende tarieven voor verschillende delen van hun grondgebied, als erfenis van gemeentelijke herindelingen. In deze atlas is er daarom voor gekozen zo nodig delen van gemeenten afzonderlijk op te nemen. De consequentie is dat niet gemeenten maar delen van gemeenten de kleinste eenheden vormen. Het woonlastenoverzicht in de bijlage kent daardoor niet 393 maar 411 (deel)gemeenten.

Het is helaas niet goed mogelijk de waterschappen net zo uitgebreid te behandelen als de gemeenten. Dit hangt samen met de gecompliceerde heffingsstructuur, waarvan het bijbehorende kaartmateriaal niet altijd digitaal beschikbaar is. Wel is nagegaan waar de waterschapslasten en de som van gemeentelijke en waterschapslasten het hoogst en het laagst zijn.

Waarde van onroerende zaken

De gemiddelde waarde van woningen per gemeente is berekend door de gemiddelde waarde in 2014 (bron: CBS) te verhogen met de waardeontwikkeling van woningen. De waardeontwikkeling is de ontwikkeling van de totale waarde van woningen, exclusief areaaluitbreiding (verandering van de hoeveelheid woningen). Die waardeontwikkeling is opgevraagd bij de Waarderingskamer. In één geval (Opsterland) beschikte de

Waarderingskamer nog niet over voldoende cijfers om de waardeontwikkeling van woningen te kunnen doorgeven. Ook de gemeente zelf kon hier geen gegevens over verstrekken.

Gemiddelden

Waar in de atlas sprake is van gemiddelden gaat het om gewogen gemiddelden. Alle tarieven worden, waar mogelijk, gewogen naar de relevante grondslag. De ozb-tarieven zijn dus gewogen naar woz-waarde, en reinigings- en rioolheffing naar aantal huishoudens. De gemiddelde woonlasten zijn bepaald door de gewogen gemiddelde ozb, reinigingsheffing en rioolheffing te sommeren en te verminderen met de gemiddelde heffingskorting. Voor enkele heffingen is de grondslag niet bekend (onder meer toeristenbelasting, hondenbelasting en leges). Hier is gewogen naar het aantal inwoners.

Inflatie

De cijfers in de Atlas van de lokale lasten zijn niet gecorrigeerd voor inflatie tenzij dit in de tekst wordt vermeld.

Tarieven en heffingskortingen

Na de afschaffing van de zalmsnip in 2005 zijn sommige gemeenten op eigen kosten een heffingskorting gaan verlenen. Deze kan gekoppeld zijn aan een specifieke belasting, of het karakter hebben van een korting op de gehele aanslag. Als de heffingskorting is gekoppeld aan een bepaalde heffing is het desbetreffende bedrag door ons simpelweg afgetrokken van het tarief. Alleen in de overige gevallen spreken wij in deze atlas nog van een heffingskorting.

Meerpersoonshuishoudens

In veel gemeenten is het tarief van de reinigingsheffing of de rioolheffing afhankelijk van de grootte van het huishouden. De meeste gemeenten maken hierbij alleen onderscheid tussen éénpersoonshuishoudens en meerpersoonshuishoudens. Enkele gemeenten passen een verdere differentiatie toe. In de atlas wordt in deze gevallen het tarief vermeld dat geldt voor een driepersoonshuishouden.

Uitgangspunten waterverbruik en afvalaanbod

Daar waar tarieven aan waterverbruik (rioolheffing) of afvalaanbod (reinigingsheffing) zijn gerelateerd hebben wij veronderstellingen gemaakt om te komen tot jaarbedragen per huishouden. Hiervoor is in eerste instantie altijd aangesloten bij landelijke gemiddelden. Huishoudens in gemeenten waar voor de afvalinzameling per kilo, vuilniszak of lediging wordt betaald (diftar) bieden over het algemeen echter minder afval aan dan huishoudens in andere plaatsen. Uit wetenschappelijk onderzoek zijn vuistregels af te leiden over het afvalaanbodverminderende effect van de verschillende diftarsystemen.⁷⁷ Uitgaande van het jaarlijkse huishoudelijke afvalaanbod, uitgesplitst naar restafval en gft-afval per persoon, gecombineerd met aannames omtrent het soortelijk gewicht van afval⁷⁸ is voor de diverse tariefsystemen berekend van hoeveel zakken, ledigingen of kilo's moet worden uitgegaan om bedragen per huishouden te berekenen.⁷⁹ Waar huishoudens de keus hebben tussen verschillende soorten bakken of zakken wordt steeds uitgegaan van de goedkoopste mogelijkheid.

Diftar heeft bij de rioolheffing veel minder invloed dan bij de reinigingsheffing (zie de tekst bij kaart 20 en 21). Wij houden er daarom geen rekening mee. Waar van toepassing is voor een éénpersoonshuishouden uitgegaan van een waterverbruik van afgerond 46 m³. Voor een meerpersoonshuishouden gaan we uit van drie personen of een waterverbruik van 127 m³. Dit op basis van onderzoek van Vewin.⁸⁰ Waar tot een verbruik van 250 m³ hetzelfde tarief van toepassing is, spreken we van een vastrecht.

Rioolheffing en reinigingsrecht bedrijven

De rioolheffing wordt door zowel huishoudens als bedrijven betaald. Het is echter lastiger om aan te geven hoeveel een bedrijf aan rioolheffing betaalt dan hoeveel een huishouden betaalt. Dat komt doordat de verschillen tussen bedrijven veel groter zijn dan die tussen huishoudens. Een 'standaard' bedrijf bestaat niet. Daarnaast hanteren gemeenten voor bedrijven soms complexere tariefsystemen dan voor huishoudens. Tarieven kunnen afhankelijk

zijn van waterverbruik, maar bijvoorbeeld ook van het aantal werknemers, of de oppervlakte van het bedrijf. In veel gemeenten kan worden bepaald welke bedragen bedrijven betalen voor de rioolheffing bij uiteenlopend waterverbruik. Op basis van deze gegevens is een gemiddelde rioolheffing berekend. Omdat de grondslag niet bekend is kan geen opbrengst worden berekend.

Huishoudens betalen een reinigingsheffing (afvalstoffenheffing, mogelijk in een enkele gemeente reinigingsrecht) voor het inzamelen en verwerken van hun huisvuil. Gemeenten kunnen ook bedrijfsafval inzamelen. Als bedrijfsafval wordt ingezameld door de gemeente betaalt het bedrijf meestal een reinigingsrecht. Veel bedrijven sluiten echter een contract af met een particuliere inzamelaar. De tariefsystemen van de reinigingsrechten verschillen nog sterker dan die voor de afvalstoffenheffing. Ook ontbreken grondslaggegevens. Het is daarom niet mogelijk om de opbrengstontwikkeling en tariefontwikkeling voor bedrijven weer te geven.

Ozb

Bij het afsluiten van deze atlas had één gemeente (Wageningen) de uiteindelijke ozb-tarieven nog niet vastgesteld. Van deze gemeente zijn voorlopige tarieven opgenomen, omdat vrijwel vaststond dat dit de definitieve tarieven zouden worden. De ozb-tarieven van Groesbeek konden helaas niet worden opgenomen zonder de publicatie van deze Atlas nog langer uit te stellen.

De ozb-aanslag per huishouden is berekend door uit te gaan van de in de betreffende gemeente gevonden gemiddelde woz-waarde. Deze waarde wordt vermenigvuldigd met het relevante tarief.

Gestandaardiseerd ozb-tarief

Op bladzijde 122 van deze atlas staat uitgelegd dat ozb-tarieven van verschillende gemeenten niet zonder meer kunnen worden vergeleken. Doordat verschillen in belastingcapaciteit via het verdeelsysteem van de algemene uitkering niet volledig worden verevend, kunnen gemeenten met bovengemiddelde waarden van onroerende zaken bij een bepaald ozb-tarief over meer algemene

middelen beschikken dan gemeenten waar onroerende zaken minder waard zijn. Gemeenten met lage waarden van onroerende zaken kennen dan ook relatief hoge ozb-tarieven.

Om de hoogte van de ozb-tarieven toch te kunnen vergelijken berekenen wij *gestandaardiseerde* tarieven. Dit zijn de tarieven die de gemeenten bij gelijke opbrengst zouden heffen wanneer ze een gemiddelde belastingcapaciteit hadden gehad (of wanneer de belastingcapaciteit niet gedeeltelijk maar geheel zou worden verevend). Twee gemeenten met hetzelfde gestandaardiseerde tarief hebben per saldo (dus rekening houdend met de eigeninkomstenmaatstaf) dezelfde ozb-opbrengst per inwoner.⁸¹

De algemene uitkering aan een individuele gemeente wordt verlaagd met een bedrag dat is gerelateerd aan de ozb-opbrengst bij hantering van het rekentarief (belastinggrondslag keer rekentarief). Het rekentarief is afgeleid van het gemiddelde ozb-tarief. Het totaal van deze “kortingen” vloeit overigens weer in het gemeentefonds. De eigeninkomstenmaatstaf beïnvloedt daarom uitsluitend de *verdeling* van het gemeentefonds, niet de *omvang* ervan.

Bij een volledige verevening van de belastinggrondslag zou een gemeente geen direct financieel belang meer hebben bij uitbreiding van de lokale belastinggrondslag. De extra belastingopbrengst wordt dan (bij hantering van het rekentarief) immers precies tenietgedaan door de verlaging van de algemene uitkering. De gemeentelijke belastingcapaciteit wordt daarom slechts *gedeeltelijk* gecompenseerd. De eigeninkomstenmaatstaf wordt berekend op basis van 70 procent van de waarde van niet-woningen en 80 procent van de waarde van woningen.⁸² Doordat niet volledig wordt verevend kunnen gemeenten met bovengemiddelde waarden van onroerende zaken bij een bepaald ozb-tarief over meer algemene middelen beschikken dan gemeenten waar onroerende zaken minder waard zijn. Gemeenten met lage waarden van onroerende zaken kennen dan ook relatief hoge ozb-tarieven.

Om de berekening van het gestandaardiseerde ozb-tarief inzichtelijk te maken geven we hier een rekenvoorbeeld. We vergelijken de gemeente met

de laagste woningwaarde per inwoner (Pekela, 56.013 euro) met de gemiddelde gemeente, waar de woningwaarde per inwoner 91.095 euro bedraagt. Uitgangspunt is dat de eigeninkomstenmaatstaf voor een gemeente met een gemiddelde belastingcapaciteit per saldo geen effect heeft: het af te dragen bedrag is gelijk aan het bedrag dat via de algemene uitkering weer terugkomt. Pekela ontvangt als gevolg van de eigeninkomstenmaatstaf een algemene uitkering die per inwoner 31,85 euro hoger ligt dan die voor een gemeente met een gemiddelde belastingcapaciteit.⁸³ Bij een verevening van honderd procent zou Pekela niet 31,85 euro maar 39,82 euro per inwoner extra aan algemene uitkering ontvangen.⁸⁴ Door de onvolledige verevening komt Pekela dus 7,96 euro per inwoner tekort. Om per saldo evenveel te besteden te hebben als een gemeente met gemiddelde woningwaarde moet Pekela een ozb-tarief hanteren dat 0,0142 procentpunt hoger ligt.⁸⁵ Het gestandaardiseerde tarief voor woningen is voor Pekela dus gelijk aan het feitelijke tarief min 0,0142 procentpunt. Het gestandaardiseerde tarief voor niet-woningen wordt op soortgelijke wijze berekend.

Toeristenbelasting

Waar het tarief afhangt van de overnachtingsprijs is uitgegaan van een bedrag dat jaarlijks wordt verhoogd op basis van de consumentenprijsindex voor accommodaties (CBS). Voor 2014 is dit 91,19 euro en voor 2015 93,76 euro.

Waar het tarief afhangt van het aantal sterren is uitgegaan van drie sterren. Den Haag maakt binnen de categorie driesterrenhotels nog weer onderscheid tussen hotels met meer of met minder dan 30 kamers. Wij hebben voor de eerste groep gekozen.

Bijlage 2 Hoe kunnen de lasten tussen gemeenten worden vergeleken?

Appels en peren op één lijn

Een van de doelen van deze atlas is het vergelijken van de hoogte van de belastingen in verschillende gemeenten. Dat is niet zo eenvoudig als het lijkt. Zo wordt bijvoorbeeld bij gelijke ozb-tarieven in gemeenten met dure huizen meer ozb betaald dan in gemeenten met goedkope huizen. Verder kan een gemeente met hoge ozb-tarieven weer lage tarieven kennen voor rioolheffing of reinigingsheffing. Ook zijn sommige gemeenten veel meer aangewezen op hun eigen belastinginkomsten dan andere gemeenten, omdat zij een lagere uitkering ontvangen uit het gemeentefonds.

Hoe kunnen lokale lasten nu zinvol worden vergeleken? Wij onderscheiden hierbij twee perspectieven: dat van de belastingbetaler en dat van de gemeente. Voor de belastingbetaler gaat het er in de eerste plaats om hoeveel hij betaalt. Voor de gemeente gaat het er om hoeveel middelen de belastingheffing per saldo oplevert, en dus hoeveel middelen beschikbaar komen om voorzieningen te bekostigen.

Eerst gaan we na hoe de hoogte van de ozb vanuit deze perspectieven kan worden vergeleken. Daarna kijken we naar het geheel van de gemeentelijke woonlasten: ozb, rioolheffing en reinigingsheffing.

Vergelijking hoogte ozb: het perspectief van de belastingbetaler

Om te weten te komen of de ozb in de ene gemeente hoger is dan in de andere heeft het weinig zin om de ozb-tarieven te vergelijken. Immers, lage tarieven kunnen in combinatie met een hoge grondslag best tot een hoge belastingaanslag leiden. Een zelfde soort huis is in de ene gemeente veel duurder dan in de andere. Bovendien staan in de ene gemeente meer villa's dan in de andere. Vanuit het standpunt van de belastingbetaler is de *gemiddelde belastingaanslag* een nuttiger indicator dan het tarief. Dit is de aanslag voor een woning met een voor de gemeente geldende gemiddelde waarde,

ofwel, wat de gemiddelde burger aan ozb betaalt. Omdat niet-woningen zeer divers van aard en waarde zijn is dit concept voor niet-woningen minder geschikt. De gemiddelde ozb-aanslag voor woningen is weergegeven in kaart 7.

Vergelijking hoogte ozb: het perspectief van de gemeente

Vanuit het gezichtspunt van de gemeente moet rekening worden gehouden met iets anders. Gemeenten met veel dure woningen en bedrijfspanden binnen hun grenzen (en dus een grote belastingcapaciteit) ontvangen bij een bepaald ozb-tarief een hogere opbrengst dan gemeenten met minder dure onroerende zaken. Anders gezegd: gemeenten met veel dure onroerende zaken binnen hun grenzen kunnen met een laag ozb-tarief toch een redelijke opbrengst binnen halen.

De rijksoverheid compenseert gemeenten gedeeltelijk voor dergelijke verschillen door daarmee rekening te houden bij de verdeling van de algemene uitkering die gemeenten ontvangen uit het gemeentefonds. Als het verdeelsysteem van de algemene uitkering de verschillen in belastingcapaciteit volledig zou verevenen, zouden twee gemeenten met dezelfde ozb-tarieven per saldo dezelfde algemene middelen ontvangen (ozb en algemene uitkering opgeteld). De verevening is echter niet volledig.

Doordat niet volledig wordt verevend kunnen gemeenten met bovengemiddelde waarden van onroerende zaken bij een bepaald ozb-tarief over meer algemene middelen beschikken dan gemeenten waar onroerende zaken minder waard zijn. Gemeenten met lage waarden van onroerende zaken kennen dan ook relatief hoge ozb-tarieven.

Om de hoogte van de ozb-tarieven toch te kunnen vergelijken berekenen wij *gestandaardiseerde* tarieven (kaart 8 en kaart 12). Dit zijn de tarieven die de gemeenten bij gelijke opbrengst zouden heffen wanneer ze een gemiddelde belastingcapaciteit hadden gehad (of wanneer de belastingcapaciteit niet gedeeltelijk maar geheel zou worden verevend). Twee gemeenten met hetzelfde gestandaardiseerde tarief hebben per saldo (dus rekening houdend met de eigeninkomstenmaatstaf) dezelfde ozb-opbrengst per inwoner. Een gemeente met hoge

gestandaardiseerde ozb-tarieven kan dus meer voorzieningen bekostigen dan gemiddeld, tenzij het lokale kostenniveau hoger ligt. In de verantwoording (Bijlage 1) staat hoe de gestandaardiseerde tarieven precies worden berekend.

Woonlasten: het perspectief van de belastingbetaler

De hoogte van de ozb kan vanuit het perspectief van de belastingbetaler worden vergeleken aan de hand van de gemiddelde belastingaanslag. Maar, zoals gezegd, de ozb kan hoog zijn terwijl de tarieven voor de rioolheffing of de reinigingsheffing laag zijn, of omgekeerd. Sommige gemeenten bekostigen (een deel van) de kosten van de riolering of de reiniging uit de ozb. Daarom vergelijken we ook het geheel van de gemeentelijke woonlasten: de som van de gemiddelde ozb-aanslag, de rioolheffing en de reinigingsheffing, verminderd met een eventuele heffingskorting. Voor éénpersoonshuishoudens gebeurt dit in kaart 27, voor meerpersoonshuishoudens in kaart 28.

Woonlasten: het perspectief van de gemeente

Doordat gemeenten met dure woningen een lagere algemene uitkering ontvangen uit het gemeentefonds (de rijksoverheid vindt immers dat ze zelf meer belasting kunnen heffen) hebben zij over het algemeen hogere woonlasten, zonder daar meer middelen aan over te houden. Een vergelijking van de woonlasten gaat vanuit gemeentelijk perspectief dus mank. Hiervoor moet de gemiddelde ozb-opbrengst worden gecorrigeerd voor het feit dat verevening van belastingcapaciteit plaatsvindt.

De zo berekende netto woonlasten geven weer wat de gemeente per saldo – dus na rekening te houden met de verevening van belastinggrondslag – overhoudt aan de belastingheffing. De netto woonlasten zijn gedefinieerd als de woonlasten die er zouden zijn als de belastingcapaciteit niet zou worden verevend. De extra ozb-opbrengst die gemeenten met dure woningen nu nodig hebben om de lagere algemene uitkering te compenseren is van de bruto woonlasten afgetrokken. Bij gemeenten met lage woningwaarden is het profijt van de verevening bij de bruto woonlasten opgeteld. Als we afzien van verschillen in de kosten van riolering en afvalverwijdering geven de netto woonlasten aan of gemeenten meer of minder

te besteden hebben om hun voorzieningenniveau op peil te houden dan andere gemeenten. Verschillen in kosten, behoeften en belastingcapaciteit zijn (in theorie) geëgaliseerd via de verdeling van de algemene uitkering. Gemeenten die dan relatief veel geld binnenkrijgen zouden een relatief hoog voorzieningenniveau moeten hebben. Anders werken ze niet efficiënt.

Een eerste kanttekening hierbij is dat het verdeelsysteem van de algemene uitkering natuurlijk niet perfect is.⁸⁶ Verder zijn er verschillen in de kosten van riolering en vuilnisophaal en -verwerking, die tot hogere opbrengsten kunnen nopen.⁸⁷ Ook is geen rekening gehouden met de belasting op niet-woningen, en kunnen sommige gemeenten vrij gemakkelijk alternatieve geldbronnen aanboren (bijvoorbeeld toeristenbelasting). Er zijn bovendien gemeenten met hoge inkomsten uit rente of dividend. Redenen genoeg dus om verschillen in netto woonlasten voorzichtig te interpreteren.

Samenvatting

Om na te gaan in welke gemeente de burger meer of minder aan ozb betaalt kan het beste de gemiddelde ozb-aanslag worden vergeleken. Dit is de aanslag voor een woning met gemiddelde waarde. Om te vergelijken welke gemeente per saldo meer of minder aan de ozb overhoudt is het gestandaardiseerde ozb-tarief een betere maatstaf. Dit is het tarief gecorrigeerd voor het feit dat gemeenten met goedkope woningen hogere tarieven nodig hebben om een bepaalde opbrengst te genereren dan gemeenten met dure woningen.

Hoge ozb-tarieven kunnen samengaan met lage tarieven voor andere heffingen. Om te beoordelen in welke gemeente de burger duurder of goedkoper uit is, worden daarom de woonlasten vergeleken. Die bestaan uit de gemiddelde ozb-aanslag, de rioolheffing en de reinigingsheffing (soms verminderd met een heffingskorting). De hoogte van de woonlasten is geen goede maatstaf voor het bedrag dat de gemeente beschikbaar krijgt om voorzieningen te bekostigen. Daarvoor worden de netto woonlasten gebruikt: de woonlasten gecorrigeerd voor het feit dat gemeenten met dure woningen een lagere algemene uitkering uit het gemeentefonds ontvangen dan andere gemeenten.

Bijlage 3 Woonlasten per gemeente^a

(Ozb, rioolheffing en reinigingsheffing; woning met gemiddelde waarde; na aftrek van eventuele heffingskorting; euro per jaar per huishouden^e)

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Groningen	668	750		790		1147	
Appingedam	812	838	353	891	389	1162	336
Bedum	701	701	146	748	227	1046	198
Bellingwedde	857	923	391	970	406	1306	395
De Marne	798	854	365	898	392	1182	347
Delfzijl	751	814	330	882	385	1139	314
Eemsum	634	675	108	728	186	1006	142
Groningen	639	737	217	771	267	1084	250
Grootegast	677	779	288	827	356	1139	313
Haren	748	818	334	774	273	1253	383
Hoogezand-Sappemeer	583	641	68	687	123	1011	149
Leek	706	808	323	847	371	1157	331
Loppersum	795	839	355	905	395	1169	341
Marum	690	792	308	818	343	1158	332
Menterwolde	726	798	313	860	375	1175	345
Oldambt	779	825	343	886	387	1193	353
Pekela	636	718	174	792	306	1087	254
Slochteren	689	713	167	753	236	1107	278
Stadskanaal	563	624	47	683	115	999	131
Ten Boer	838	838	354	902	394	1180	346
Veendam	627	692	130	749	229	1066	227
Vlagtwedde	749	749	239	783	290	1138	312
Winsum	687	785	296	834	362	1125	301
Zuidhorn	620	719	175	763	257	1070	234
Fryslân	589	686		715		1060	
Achtkarspelen	688	774	283	832	360	1122	293
Ameland	479	570	9	470	1	941	66
Dantumadiel	607	650	79	710	162	1001	136
De Friese Meren	528	733	206	736	211	1104	276
Dongeradeel	631	738	218	793	308	1077	240
Ferwerderadiel	713	787	298	860	376	1125	302
Franekeradeel	642	689	123	742	218	1025	168
Harlingen	547	601	28	652	80	940	63
Heerenveen	614	712	166	736	210	1070	235
Het Bildt	608	735	211	802	320	1069	230
Kollumerland c.a.	666	748	235	803	322	1097	269
Leeuwarden	535	650	78	702	145	979	96
Leeuwarderadeel	762	879	382	936	402	1228	372

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Littenseradiel	593	628	52	679	113	988	110
Menameradiel	642	764	262	819	346	1114	283
Ooststellingwerf	486	663	93	699	140	1015	156
Opsterland	Woz-waarden nog niet bekend						
Schiermonnikoog	601	842	359	686	121	1243	378
Smallingerland	708	742	224	785	295	1090	260
Súdwest Fryslân	618	656	85	684	117	1010	146
Terschelling	651	651	80	522	6	1080	244
Tytsjerksteradiel	659	729	197	761	254	1091	264
Vlieland	485	658	86	516	2	1056	213
Weststellingwerf	581	670	103	709	160	1024	166
Drenthe	659	711		732		1098	
Aa en Hunze	608	664	94	662	90	1079	242
Assen	625	695	135	735	204	1168	340
Borger-Odoorn	712	769	271	800	315	1141	315
Coevorden	758	812	327	838	365	1100	272
De Wolden	643	710	163	694	131	1122	297
Emmen	732	766	266	820	347	1044	195
Hoogeveen	596	667	98	713	168	1035	183
Meppel	636	636	59	658	87	1004	139
Midden-Drenthe	628	673	106	691	127	1058	217
Noordenveld	656	697	138	694	130	1063	223
Tynaarlo	572	646	73	629	60	1043	194
Westerveld	674	749	237	715	170	1161	334
Overijssel	671	731		753		1063	
Almelo	733	733	208	789	302	998	129
Borne	761	761	254	774	276	1047	199
Dalfsen	552	635	58	620	58	998	128
Deventer	670	760	252	782	288	1124	299
Dinkelland	765	825	344	825	353	1126	303
Enschede	731	766	265	816	342	1030	180
Haaksbergen	764	813	329	833	361	1098	270
Hardenberg	681	763	260	806	330	1048	201
Hellendoorn	659	763	258	767	263	1058	215
Hengelo	623	717	172	750	231	985	106
Hof van Twente	759	808	322	807	331	1095	267
Kampen	555	645	72	675	110	982	99
Losser	722	722	183	745	224	1007	143
Oldenzaal	630	690	124	699	139	972	92
Olst-Wijhe	787	869	375	880	384	1216	365

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Ommen	719	719	177	713	167	1036	185
Raalte	587	675	107	670	98	1029	177
Rijssen-Holten	604	658	87	685	118	1037	188
Staphorst	657	739	221	773	272	1100	271
Steenwijkerland	636	718	173	731	194	1101	274
Tubbergen	687	730	202	753	235	1028	173
Twenterand	612	695	133	736	206	978	94
Wierden	697	755	244	759	250	1050	205
Zwartewaterland	723	870	376	919	398	1217	366
Zwolle	589	643	70	648	76	984	103
Gelderland	614	707		706		985	
Aalten	380	520	1	543	10	765	1
Apeldoorn	616	703	150	704	150	946	71
Arnhem	691	754	243	777	282	1026	170
Barneveld	614	726	192	707	156	983	101
Berkelland	635	766	267	784	293	1016	157
Beuningen	717	772	278	768	264	1113	282
Bronckhorst	730	865	373	845	369	1129	306
Brummen	569	832	352	814	340	1081	246
Buren	698	752	241	723	176	1115	285
Culemborg	650	703	152	711	165	1039	190
Doesburg	513	762	257	779	284	1006	141
Doetinchem	646	691	129	707	154	936	57
Druten	610	689	122	692	128	1030	179
Duiven	525	713	170	732	196	963	88
Ede	652	699	144	700	141	947	72
Elburg	573	649	77	653	81	897	33
Epe	594	667	100	620	57	922	41
Ermelo	581	640	67	608	48	895	31
Geldermalsen	835	889	384	864	378	1249	380
Groesbeek/Groesbeek							
Groesbeek/Millingen aan de Rijn	Ozb-tarieven nog niet bekend.						
Groesbeek/Ubbergen							
Harderwijk	542	590	21	591	41	835	13
Hattem	686	768	270	744	221	1020	160
Heerde	724	806	319	789	301	1058	216
Heumen	758	843	360	802	319	1202	357
Lingewaal	720	773	280	761	253	1128	305
Lingewaard	758	791	305	788	300	1132	308
Lochem	701	789	301	733	200	1062	221
Maasdriel	681	735	212	726	181	1089	258

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Montferland	518	698	140	712	166	947	73
Neder-Betuwe	766	820	340	857	374	1156	329
Neerijnen	778	831	351	825	351	1188	349
Nijkerk	573	619	45	592	42	873	25
Nijmegen	669	722	184	738	212	1045	197
Nunspeet	519	569	8	550	12	822	8
Oldebroek	614	668	101	670	97	917	38
Oost Gelre	458	640	65	667	93	888	29
Oude IJsselstreek	634	699	145	723	177	945	70
Overbetuwe	581	637	62	640	69	979	95
Putten	534	591	24	541	9	852	16
Renkum	656	827	347	785	296	1078	241
Rheden	605	636	60	635	64	884	27
Rijnwaarden	580	765	263	788	299	1008	145
Rozendaal	898	925	393	714	169	1252	382
Scherpenzeel	684	726	193	707	155	980	97
Tiel	513	610	31	640	70	935	54
Voorst	701	770	273	751	232	1022	163
Wageningen	630	764	261	767	261	1014	152
West Maas en Waal	691	744	229	742	217	1091	263
Westervoort	708	789	299	823	350	1029	175
Wijchen	551	599	26	594	43	940	62
Winterswijk	490	744	228	775	277	985	104
Zaltbommel	696	749	240	760	252	1090	262
Zevenaar	500	591	23	610	49	834	12
Zutphen	593	661	91	681	114	904	36
Utrecht	646	693		666		963	
Amersfoort	592	638	63	632	63	884	26
Baarn	783	783	295	711	164	1041	192
Bunnik	813	867	374	829	358	1188	350
Bunschoten	541	565	7	562	21	818	6
De Bilt	709	909	387	802	321	1246	379
De Ronde Venen	635	683	114	619	55	996	124
Eemnes	593	768	268	709	161	1028	174
Houten	546	678	109	660	89	995	120
IJsselstein	451	719	176	718	171	1029	178
Leusden	556	590	22	545	11	845	15
Lopik	636	735	213	728	184	1055	211
Montfoort	683	761	255	745	222	1080	243
Nieuwegein	482	584	17	589	40	887	28
Oudewater	654	746	232	695	132	1070	232

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Renswoude	642	701	147	684	116	959	83
Rhenen	623	739	219	729	189	1044	196
Soest	581	602	29	554	18	857	19
Stichtse Vecht	655	789	300	750	230	1102	275
Utrecht	668	706	155	705	152	1013	151
Utrechtse Heuvelrug	716	806	320	733	199	1125	300
Veenendaal	488	550	5	567	22	793	3
Vianen	647	712	165	700	142	1116	286
Wijk bij Duurstede	777	777	287	757	245	1094	266
Woerden	660	695	134	675	109	1010	147
Woudenberg	647	698	142	672	100	955	80
Zeist	553	626	49	553	16	951	76
Noord-holland	636	714		671		1015	
Aalsmeer	701	827	348	779	285	1145	318
Alkmaar/Alkmaar	454	546	3	553	17	936	58
Alkmaar/Graft-De Rijp	552	610	30	617	52	999	135
Alkmaar/Schermer	576	667	99	674	108	1057	214
Amstelveen	642	686	117	618	54	994	119
Amsterdam	535	615	35	568	23	927	44
Beemster	689	756	247	705	151	1207	362
Bergen NH	957	1041	403	894	391	1521	405
Beverwijk	615	706	156	725	179	1091	265
Blaricum	1049	1198	407	894	390	1553	407
Bloemendaal	1040	1115	405	825	352	1506	404
Bussum	537	633	55	517	4	952	77
Castricum	657	722	182	679	112	1150	321
Den Helder	598	697	139	731	192	1064	224
Diemen	774	826	345	821	348	1124	298
Drechterland	636	736	215	736	209	1149	320
Edam-Volendam	580	646	74	639	68	1058	219
Enkhuizen	615	722	185	746	226	1108	279
Haarlem	641	781	293	752	233	1089	257
Haarlemmerliede c.a.	919	947	396	905	396	1264	387
Haarlemmermeer	642	710	162	690	126	1022	164
Heemskerk	657	720	180	721	174	1122	296
Heemstede	794	845	361	698	136	1190	351
Heerhugowaard	590	626	50	648	75	1024	167
Heiloo	542	653	82	587	36	1096	268
Hilversum	609	708	159	664	91	1015	153
Hollands Kroon	659	769	272	792	307	1166	338
Hoorn	601	686	116	708	158	1074	238

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Huizen	569	637	61	587	38	945	69
Koggenland	551	634	57	641	72	1048	203
Landsmeer	746	816	333	754	240	1254	384
Langedijk	666	759	251	734	201	1187	348
Laren	937	1107	404	790	304	1464	403
Medemblik	657	749	238	757	248	1155	327
Muiden	889	1013	401	926	399	1328	398
Naarden	729	895	385	755	242	1222	369
Oostzaan	818	878	381	835	363	1312	396
Opmeer	684	782	294	784	294	1197	354
Ouder-Amstel	708	741	222	655	84	1055	212
Purmerend	733	733	207	757	247	1121	291
Schagen	627	666	97	653	82	1074	239
Stede Broec	654	747	234	783	292	1133	309
Texel	525	617	43	517	3	1048	200
Uitgeest	628	703	151	689	124	1122	292
Uithoorn	748	748	236	736	207	1050	206
Velsen	777	777	286	767	260	1090	261
Waterland	628	773	279	728	187	1204	359
Weesp	623	688	120	667	95	989	112
Wijdmeren	921	993	399	891	388	1313	397
Wormerland	757	757	248	757	246	1164	337
Zaanstad	820	820	337	850	372	1202	358
Zandvoort	689	755	245	687	122	1067	228
Zeevang	785	856	366	822	349	1291	392
Zuid-Holland	666	729		727		1102	
Alblasserdam	723	780	289	809	334	1171	343
Albrandswaard	729	858	369	840	367	1221	368
Alphen a/d Rijn	605	731	205	727	183	1035	184
Barendrecht	514	791	303	787	297	1150	322
Binnenmaas	542	632	54	617	53	985	105
Bodegraven-Reeuwijk	893	1038	402	1002	407	1357	400
Brielle	600	600	27	581	34	950	75
Capelle aan den IJssel	552	618	44	642	73	920	40
Cromstrijen	526	630	53	611	50	986	107
Delft	675	794	311	809	333	1242	377
Dordrecht	633	633	56	672	101	958	82
Giessenlanden	653	791	304	756	243	1230	374
Goeree-Overflakkee	631	687	119	678	111	1036	186
Gorinchem	603	690	128	704	149	1050	204
Gouda	852	919	389	950	404	1212	363

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Hardinxveld-Giessendam	745	745	230	759	249	1150	323
Hellevoetsluis	527	527	2	540	8	867	23
Hendrik-Ido-Ambacht	673	793	309	810	337	1141	316
Hillegom	722	777	285	754	238	1084	249
Kaag en Braassem	827	922	390	886	386	1239	376
Katwijk	585	682	113	674	107	994	117
Korendijk	733	765	264	763	256	1120	290
Krimpen aan den IJssel	729	809	324	810	336	1229	373
Krimpenerwaard/Bergambacht	698	795	312	783	291	1277	390
Krimpenerwaard/Nederlek	718	813	328	801	317	1295	394
Krimpenerwaard/Ouderkerk	612	743	226	731	195	1225	370
Krimpenerwaard/Schoonhoven	705	851	363	839	366	1333	399
Krimpenerwaard/Vlist	666	787	297	775	279	1269	388
Lansingerland	901	973	397	951	405	1365	401
Leerdam	859	859	370	876	381	1258	386
Leiden	575	759	250	757	244	1061	220
Leiderdorp	669	846	362	819	345	1155	328
Leidschendam-Voorburg	620	681	112	638	66	1085	252
Lisse	634	709	160	673	104	1020	159
Maassluis	681	720	181	734	202	1170	342
Midden-Delfland	844	924	392	880	383	1397	402
Molenwaard	785	874	377	879	382	1293	393
Nieuwkoop	768	840	356	804	323	1156	330
Nissewaard	671	671	104	704	147	999	133
Noordwijk	738	859	371	743	220	1191	352
Noordwijkerhout	673	819	336	777	281	1135	311
Oegstgeest	764	876	378	781	286	1206	360
Oud-Beijerland	566	647	75	647	74	999	132
Papendrecht	729	729	199	749	228	1117	287
Pijnacker-Nootdorp	740	820	338	804	325	1289	391
Ridderkerk	585	659	89	673	105	996	125
Rijswijk	570	640	66	636	65	1088	256
Rotterdam	717	729	198	765	259	1082	247
Schiedam	680	731	204	772	269	1168	339
's-Gravenhage	493	547	4	551	14	996	123
Sliedrecht	555	613	33	652	79	992	113
Strijen	579	611	32	605	47	962	87
Teylingen	627	696	137	639	67	1019	158
Vlaardingen	626	690	127	718	172	1132	307
Voorschoten	848	910	388	844	368	1231	375
Waddinxveen	754	815	332	827	355	1120	289
Wassenaar	975	1177	406	936	401	1552	406

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Westland	659	739	220	731	193	1201	356
Westvoorne	785	876	379	794	309	1257	385
Zederik	567	774	282	764	258	1199	355
Zoetermeer	671	713	169	732	197	1012	150
Zoeterwoude	743	814	331	790	303	1128	304
Zuidplas	807	842	358	838	364	1277	389
Zwijndrecht	688	776	284	806	329	1106	277
Zeeland	655	711		703		1066	
Borsele	596	713	168	723	175	1089	259
Goes	562	625	48	626	59	996	122
Hulst	609	710	161	724	178	1071	236
Kapelle	638	768	269	772	270	1153	326
Middelburg	619	644	71	659	88	1001	137
Noord-Beveland	595	654	83	587	37	1024	165
Reimerswaal	586	756	246	799	314	1118	288
Schouwen-Duiveland	770	827	349	777	283	1215	364
Sluis	644	719	178	673	102	1080	245
Terneuzen	634	680	110	711	163	1025	169
Tholen	606	707	157	745	225	1069	231
Veere	569	619	46	522	5	1026	171
Vlissingen	781	781	292	811	339	1122	294
Noord-Brabant	621	704		688		951	
Aalburg	658	724	188	730	191	1145	317
Alphen-Chaam	719	851	364	800	316	1152	325
Asten	596	729	196	697	134	1021	162
Baarle-Nassau	470	627	51	598	44	912	37
Bergen op Zoom	765	798	314	806	328	1066	226
Bergeijk	590	772	277	729	188	1011	148
Bernheze	609	701	148	673	103	995	121
Best	661	661	92	631	62	896	32
Bladel	494	792	307	754	239	1029	176
Boekel	755	822	342	826	354	1109	281
Boxmeer	599	716	171	697	135	1002	138
Boxtel	618	704	153	685	119	935	55
Breda	638	744	227	726	180	1021	161
Cranendonck	649	759	249	743	219	989	111
Cuijk	547	588	19	598	45	858	20
Deurne	702	942	395	928	400	1226	371
Dongen	614	705	154	706	153	983	100
Drimmelen	670	808	321	801	318	1087	253

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Eersel	604	829	350	767	262	1070	233
Eindhoven	510	583	15	572	32	808	4
Etten-Leur	635	655	84	651	78	931	53
Geertruidenberg	668	771	275	781	287	1041	191
Geldrop-Mierlo	483	589	20	571	31	824	9
Gemert-Bakel	784	877	380	873	379	1159	333
Gilze en Rijen	493	584	16	585	35	862	21
Goirle	616	726	194	701	144	965	89
Grave	712	761	253	774	274	1032	181
Haaren	765	899	386	830	359	1146	319
Halderberge	579	725	191	709	159	1005	140
Heeze-Leende	742	976	398	899	393	1220	367
Helmond	729	729	200	735	203	998	127
Heusden	508	582	14	551	13	872	24
Hilvarenbeek	512	746	233	696	133	987	109
Laarbeek	535	652	81	630	61	937	59
Landerd	546	693	132	672	99	982	98
Loon op Zand	703	780	291	763	255	1062	222
Mill en Sint Hubert	687	865	372	852	373	1151	324
Moerdijk	574	699	143	700	143	971	91
Nuenen c.a.	745	1008	400	939	403	1249	381
Oirschot	657	856	367	799	313	1100	273
Oisterwijk	601	809	325	727	182	1054	210
Oosterhout	636	762	256	760	251	1036	187
Oss	690	690	125	699	137	961	85
Reusel-De Mierden	571	935	394	908	397	1171	344
Roosendaal	761	800	315	806	327	1071	237
Rucphen	619	686	118	667	94	969	90
Schijndel	588	708	158	689	125	984	102
's-Hertogenbosch	529	577	11	559	19	853	17
Sint-Anthonis	681	820	339	815	341	1109	280
Sint-Michielsgestel	592	665	96	612	51	927	43
Sint-Oedenrode	621	842	357	791	305	1083	248
Someren	619	753	242	728	185	1038	189
Son en Breugel	554	592	25	531	7	833	11
Steenbergen	646	727	195	741	215	997	126
Tilburg	559	559	6	579	33	789	2
Uden	650	698	141	685	120	972	93
Valkenswaard	691	763	259	732	198	994	118
Veghel	636	730	203	719	173	1008	144
Veldhoven	514	585	18	551	15	818	7
Vught	752	886	383	804	324	1133	310

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Waalre	624	696	136	619	56	938	61
Waalwijk	560	649	76	650	77	923	42
Werkendam	649	792	306	794	310	1206	361
Woensdrecht	574	665	95	657	86	941	65
Woudrichem	639	741	223	729	190	1161	335
Zundert	731	818	335	772	268	1115	284
Limburg	661	725		744		974	
Beek	649	723	186	745	223	942	67
Beesel	513	574	10	599	46	824	10
Bergen L.	552	639	64	654	83	899	34
Brunssum	665	730	201	775	278	938	60
Echt-Susteren	662	733	209	754	237	954	78
Eijsden-Margraten	759	857	368	846	370	1088	255
Gennep	598	680	111	694	129	940	64
Gulpen-Wittem	673	737	216	739	214	960	84
Heerlen	586	725	190	773	271	931	52
Horst aan de Maas	734	802	316	798	312	1069	229
Kerkrade	605	685	115	736	205	893	30
Landgraaf	658	743	225	787	298	955	79
Leudal	589	660	90	670	96	919	39
Maasgouw	538	578	13	588	39	815	5
Maastricht	689	724	189	742	216	942	68
Meerssen	705	821	341	818	344	1048	202
Mook en Middelaar	767	806	318	753	234	1085	251
Nederweert	623	669	102	673	106	936	56
Nuth	540	771	274	783	289	993	116
Onderbanken	756	826	346	862	377	1042	193
Peel en Maas	643	693	131	702	146	958	81
Roerdalen	572	642	69	656	85	864	22
Roermond	614	614	34	641	71	841	14
Schinnen	720	794	310	810	335	1015	154
Simpelveld	707	771	276	811	338	986	108
Sittard-Geleen	662	736	214	769	266	949	74
Stein	707	780	290	808	332	998	130
Vaals	519	688	121	707	157	899	35
Valkenburg aan de Geul	566	810	326	805	326	1033	182
Venlo	655	746	231	769	265	993	114
Venray	598	805	317	827	357	1064	225
Voerendaal	726	790	302	796	311	1015	155
Weert	689	734	210	736	208	993	115

	Woonlasten éénpersoons- huishouden	Woonlasten meerpersoons- huishouden ^b	Rang- nummer ^d meerpersoons- huishouden	Netto woonlasten ^c	Rang- nummer ^d netto woonlasten	Woonlasten inclusief waterschaps- heffingen ^f	Rang- nummer ^d woonlasten totaal ^g
Flevoland	679	713		758		1098	
Almere	712	712	164	755	241	1051	208
Dronten	702	702	149	738	213	1050	207
Lelystad	601	723	187	776	280	1054	209
Noordoostpolder	682	720	179	774	275	1058	218
Urk	774	774	281	874	380	1122	295
Zeewolde	600	659	88	666	92	1027	172

^a Bij delen van gemeenten wordt de huidige gemeentenaam eerst genoemd, gevolgd door een schuine streep en de oude gemeentenaam.

^b Conform kaart 28. Zie de toelichting aldaar.

^c Conform kaart 30. Zie de toelichting aldaar.

^d Nummer 1 heeft de laagste woonlasten, nummer 407 de hoogste.

^e De vetgedrukte getallen zijn de provinciale gemiddelden.

^f In een aantal gemeenten zijn meerdere waterschappen actief. In die gevallen zijn gewogen gemiddelden berekend.

^g Gemeentelijke woonlasten plus waterschapsheffingen.

Gemeenten in 2015 (CBS-codes)

Groningen		Gelderland		Bergen NH	373	Rijswijk	603	Valkenswaard	858
Appingedam	3	Aalten	197	Beverwijk	375	Rotterdam	599	Veghel	860
Bedum	5	Apeldoorn	200	Blaricum	376	Schiedam	606	Veldhoven	861
Bellingwedde	7	Arnhem	202	Bloemendaal	377	's-Gravenhage	518	Vught	865
De Marne	1663	Barneveld	203	Bussum	381	Slidrecht	610	Waalre	866
Delfzijl	10	Berkelland	1859	Castricum	383	Strijen	617	Waalwijk	867
Eemsmond	1651	Beuningen	209	Den Helder	400	Teylingen	1525	Werkendam	870
Groningen	14	Bronckhorst	1876	Diemen	384	Vlaardingen	622	Woensdrecht	873
Grootegast	15	Brummen	213	Drechterland	498	Voorschoten	626	Woudrichem	874
Haren	17	Buren	214	Edam-Volendam	385	Waddinxveen	627	Zundert	879
Hoogezand-Sappemeer	18	Culemborg	216	Enkhuizen	388	Wassenaar	629		
Leek	22	Doesburg	221	Haarlem	392	Westland	1783	Limburg	
Loppersum	24	Doetinchem	222	Haarlemmerliede c.a.	393	Westvoorne	614	Beek	888
Marum	25	Druuten	225	Haarlemmermeer	394	Zederik	707	Beesel	889
Menterwolde	1987	Duiven	226	Heemskerk	396	Zoetermeer	637	Bergen L	893
Oldambt	1895	Ede	228	Heemstede	397	Zoeterwoude	638	Brunssum	899
Pekela	765	Elburg	230	Heerhugowaard	398	Zuidplas	1892	Echt-Susteren	1711
Slochteren	40	Epe	232	Heiloo	399	Zwijndrecht	642	Eijsden-Margraten	1903
Stadskanaal	37	Ermelo	233	Hilversum	402			Gennep	907
Ten Boer	9	Geldermalsen	236	Hollands Kroon	1911	Zeeland		Gulpen-Wittem	1729
Veendam	47	Groesbeek	241	Hoorn	405	Borsele	654	Heerlen	917
Vlagtwedde	48	Harderwijk	243	Huizen	406	Goes	664	Horst a/d Maas	1507
Winsum	53	Hattem	244	Koggenland	1598	Hulst	677	Kerkrade	928
Zuidhorn	56	Heerde	246	Landsmeer	415	Kapelle	678	Landgraaf	882
		Heumen	252	Langedijk	416	Middelburg	687	Leudal	1640
Fryslân		Lingewaal	733	Laren	417	Noord-Beveland	1695	Maasgouw	1641
Achtkarspelen	59	Lingewaard	1705	Medemblik	420	Reimerswaal	703	Maastricht	935
Ameland	60	Lochem	262	Muiden	424	Schouwen-Duiveland	1676	Meerssen	938
Dantumadiel	1891	Maasdriel	263	Naarden	425	Sluis	1714	Mook en Middelaar	944
De Friese Meren	1921	Montferland	1955	Oostzaan	431	Terneuzen	715	Nederweert	946
Dongeradeel	58	Neerijnen	304	Opmeer	432	Tholen	716	Nuth	951
Ferwerderadiel	1722	Neder-Betuwe	258	Ouder-Amstel	437	Veere	717	Onderbanken	881
Franekeradeel	70	Nijkerk	267	Purmerend	439	Vlissingen	718	Peel en Maas	1894
Harlingen	72	Nijmegen	268	Schagen	441			Roordalen	1669
Heerenveen	74	Nunspeet	302	Stede Broec	532	Noord-Brabant		Roermond	957
Het Bildt	63	Oldebroek	269	Texel	448	Aalburg	738	Schinnen	962
Kollumerland c.a.	79	Oost-Gelre	1586	Uitgeest	450	Alphen-Chaam	1723	Simpelveld	965
Leeuwarden	80	Oude IJsselstreek	1509	Uithoorn	451	Asten	743	Sittard-Geleen	1883
Leeuwarderadeel	81	Overbetuwe	1734	Velsen	453	Baarle-Nassau	744	Stein	971
Littenseradiel	140	Putten	273	Waterland	852	Bergen op Zoom	748	Vaals	981
Menameradiel	1908	Renkum	274	Weesp	457	Bergeijk	1724	Valkenburg a/d Geul	994
Ooststellingwerf	85	Rheden	275	Wijdmeren	1696	Bernheze	1721	Venlo	983
Opsterland	86	Rijnwaarden	196	Wormerland	880	Best	753	Venray	984
Schiermonnikoog	88	Rozendaal	277	Zaanstad	479	Bladel	1728	Voerendaal	986
Smallingerland	90	Scherpenzeel	279	Zandvoort	473	Boekel	755	Weert	988
Súdwest Fryslân	1900	Tiel	281	Zeevang	478	Boxmeer	756		
Terschelling	93	Voorst	285	Zuid-Holland		Boxtel	757	Flevoland	
Tytsjerksteradiel	737	Wageningen	289	Alblasserdam	482	Breda	758	Almere	34
Vlieland	96	West Maas en Waal	668	Albrandswaard	613	Cranendonck	1706	Dronten	303
Weststellingwerf	98	Westervoort	293	Alphen a/d Rijn	484	Cuijk	1684	Lelystad	995
		Wijchen	296	Barendrecht	489	Deurne	762	Noordoostpolder	171
Drenthe		Winterswijk	294	Binnenmaas	585	Dongen	766	Urk	184
Aa en Hunze	1680	Zaltbommel	297	Bodegraven-Reeuwijk	1901	Drimmelen	1719	Zeewolde	50
Assen	106	Zevenaar	299	Brielle	501	Eersel	770		
Borger-Odoorn	1681	Zutphen	301	Capelle aan den IJssel	502	Eindhoven	772		
Coevorden	109			Cromstrijen	611	Etten-Leur	777		
De Wolden	1690	Utrecht		Delft	503	Geertruidenberg	779		
Emmen	114	Amersfoort	307	Dordrecht	505	Geldrop-Mierlo	1771		
Hoogeveen	118	Baarn	308	Giessenlanden	689	Gemert-Bakel	1652		
Meppel	119	Bunnik	312	Goeree-Overflakkee	1924	Gilze en Rijen	784		
Midden-Drenthe	1731	Bunschoten	313	Gorinchem	512	Goirle	785		
Noordenveld	1699	De Bilt	310	Gouda	513	Grave	786		
Tynaarlo	1730	De Ronde Venen	736	Hardinxveld-Giess.	523	Haaren	788		
Westerveld	1701	Eemnes	317	Hellevoetsluis	530	Halderberge	1655		
		Houten	321	Hendrik-Ido-Ambacht	531	Heeze-Leende	1658		
Overijssel		IJsselstein	353	Hillegom	534	Helmond	794		
Almelo	141	Leusden	327	Kaag en Braassem	1884	Heusden	797		
Borne	147	Lopik	331	Katwijk	537	Hilvarenbeek	798		
Dalfsen	148	Maarn	332	Korendijk	588	Laarbeek	1659		
Dinkelland	1774	Montfoort	335	Krimpenerwaard	542	Landerd	1685		
Deventer	150	Nieuwegein	356	Lansingerland	1621	Loon op Zand	809		
Enschede	153	Oudewater	589	Leerdam	545	Mill en Sint Hubert	815		
Haaksbergen	158	Renswoude	339	Leiden	546	Moerdijk	1709		
Hardenberg	160	Rhenen	340	Leiderdorp	547	Nuenen c.a.	820		
Hellendoorn	163	Soest	342	Leidschendam-Voorburg	1916	Oirschot	823		
Hengelo	164	Stichtse Vecht	1904	Lisse	553	Oisterwijk	824		
Hof van Twente	1735	Utrecht	344	Maassluis	556	Oosterhout	826		
Kampen	166	Utrechtse Heuvelrug	1581	Midden-Delfland	1842	Oss	828		
Losser	168	Veenendaal	345	Molenwaard	1927	Reusel-De Mierden	1667		
Oldenzaal	173	Vianen	620	Nieuwkoop	569	Roosendaal	1674		
Olst-Wijhe	1773	Wijk bij Duurstede	352	Nissewaard	1930	Rucphen	840		
Ommen	175	Zeist	355	Noordwijk	575	Schijndel	844		
Raalte	177			Noordwijkerhout	576	's-Hertogenbosch	796		
Rijssen-Holtien	1742	Noord-Holland		Oegstgeest	579	Sint Anthonis	1702		
Staphorst	180	Aalsmeer	358	Oud-Beijerland	584	Sint Michielsgestel	845		
Steenwijkerland	1708	Alkmaar	361	Papendrecht	590	Sint-Oedenrode	846		
Tubbergen	183	Amstelveen	362	Pijnacker-Nootdorp	1926	Someren	847		
Twenterand	1700	Amsterdam	363	Ridderkerk	597	Son en Breugel	848		
Wierden	189	Beemster	370	Rijnsburg	602	Steenbergen	851		
Zwartewaterland	1896					Tilburg	855		
Zwolle	193					Uden	856		

66 Nederlandse gemeenten in 2015

Noten

- 1 Bron: CPB, kortetermijnraming december 2014.
- 2 Ook bedrijven produceren afval. Gemeenten kunnen ook dit afval inzamelen en verwerken. Een bedrijf kan echter ook een contract afsluiten met een particuliere inzamelaar. Als bedrijfsafval wordt ingezameld door de gemeente betaalt het bedrijf meestal een reinigingsrecht. De tariefsystemen van de reinigingsrechten verschillen nog sterker dan die voor de afvalstoffenheffing (van de laatste is een overzicht te vinden op kaart 16). Omdat bedrijven onderling sterk verschillen is het niet mogelijk om de tariefontwikkeling voor bedrijven weer te geven.
- 3 De variatiecoëfficiënt is gedefinieerd als de standaarddeviatie gedeeld door het gemiddelde. De coëfficiënten zijn berekend op basis van de gebieden die in deze atlas worden gehanteerd (zie bijlage 3), en dus niet op basis van gemeenten. Dit omdat tarieven binnen gemeenten soms verschillen.
- 4 Gemeenten die geen toeristenbelasting hanteren zijn niet meegerekend bij het berekenen van de variatiecoëfficiënt van de tarieven van de toeristenbelasting.
- 5 Het gaat hier om een index die een beeld geeft van de vergunningskosten van een dakkapel, een uitbouw en een nieuwbouwwoning. Zie blz. 101 voor meer informatie hierover.
- 6 Gemeenten die geen hondenbelasting hanteren zijn niet meegerekend bij het berekenen van de variatiecoëfficiënt van de tarieven van de hondenbelasting.
- 7 De zalmsnip is al in 2005 afgeschaft, maar 1 gemeente (Rhenen) verleent dit jaar op eigen kosten een heffingskorting van 22 euro.
- 8 Zuiveringsheffing, ingezetenenheffing en heffing gebouwd. De provinciale belasting (opcenten op de motorrijtuigenbelasting) laten we erbuiten, omdat dit geen woonlasten zijn.
- 9 Op begrotingsbasis. Bronnen: Miljoenennota 2015 (Rijk) en CBS.
- 10 De in 2005 afgeschafte zalmsnip blijft hierbuiten. Deze werd door het Rijk bekostigd. Ook in de rest van dit hoofdstuk blijft de zalmsnip buiten beschouwing.
- 11 Ook bedrijven betalen lasten aan zowel gemeenten, waterschappen als de rijksoverheid. Bij bedrijven is uiteraard geen sprake van woonlasten, maar bedrijfslasten. Het is niet mogelijk om de bedrijfslasten op zinnige wijze in beeld te brengen. Dit komt doordat bedrijven in veel sterkere mate verschillen dan huishoudens.
- 12 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *September circulaire gemeentefonds 2014*.
- 13 Van twee gemeenten (Opsterland en Groesbeek) kon bij het sluiten van de data de ozb-opbrengst niet worden berekend omdat de ozb-tarieven nog niet bekend waren of omdat de ontwikkeling van de woz-waarde nog onbekend is. Voor deze gemeenten is de ozb-opbrengst die in de begroting wordt vermeld meegenomen in de berekening.
- 14 Ook het CBS, dat begrote opbrengsten van decentrale heffingen publiceert (inclusief volume-effect), houdt dit niet afzonderlijk bij.
- 15 Ministerie van BZK (2010), *Bijlage bij aanbiedingsbrief over de evaluatie macronorm*, kenmerk 20100000 629915.
- 16 Ook is toen voorgesteld om de berekening van de grondslag van de macronorm te vereenvoudigen. Oorspronkelijk werd de grondslag bepaald door de ozb-opbrengst van het jaar t-2 te vermenigvuldigen met de macronorm van het jaar t-1. Voorgesteld werd te overwegen of de ozb-opbrengst van het jaar t-1 als

grondslag kon worden genomen. Met ingang van 2012 is de grondslag inderdaad op die manier aangepast.

- 17 Werkgroep Evaluatie systematiek macronorm onroerendezaakbelasting, (2014). *Evaluatie systematiek macronorm onroerendezaakbelasting 2014*, Den Haag, september 2014.
- 18 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *September circulaire gemeentefonds 2014*, september 2014, blz. 37.
- 19 De prijsontwikkeling van de nationale bestedingen (pNB) conform het meest recente *Centraal Economisch Plan* van het Centraal Planbureau.
- 20 Incidenteel kan hiervan worden afgeweken. Dat is in 2009 en 2010 gebeurd om het gemeenten mogelijk te maken de verwachte inkomstenderving te compenseren voor afschaffing van de mogelijkheid precario te heffen op ondergrondse leidingen.
- 21 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *September circulaire gemeentefonds 2014*, september 2014, blz. 37.
- 22 C. Hoeben en L. Siebeling (2008), Opbrengsten en tarieven van heffingen van lokale overheden, *B&G*, juli/augustus 2008, blz. 24-26.
- 23 Zie J. Veenstra, (2012), Begrenzing van ozb-opbrengsten: Op basis van begrotingen, rekeningen, of liever berekenen? *B&G*, maart/april 2012, blz. 15-17.
- 24 M.A. Allers, J.B. Geertsema (2014). Geen grotere doelmatigheid door herindeling gemeenten, *ESB*, juni 2014, blz. 406-409.
- 25 M.A. Allers (2014), The Dutch local government bailout puzzle, *Public Administration*, doi: 10.1111/padm.12123.
- 26 Lelystad is formeel wel een artikel 12-gemeente, maar materieel niet. In het verleden zijn voor Lelystad zogeheten ICL-gelden aan het gemeentefonds toegevoegd en via artikel 12 aan die gemeente uitgekeerd. Sinds 1998 krijgt Lelystad geen reguliere artikel 12-uitkering meer, maar worden de aan het gemeentefonds toegevoegde gelden nog wel via artikel 12 uitgekeerd. Die uitkering komt dus niet meer ten laste van de collectiviteit van de gemeenten, zoals bij artikel 12-uitkeringen gebruikelijk is.
- 27 M.A. Allers (2014) The Dutch local government bailout puzzle, *Public Administration*, doi: 10.1111/padm.12123.
- 28 Wageningen.
- 29 Het eigenwoningforfait vormt een onderdeel van de inkomstenbelasting. Voor woningen met een woz-waarde van 75.000 euro tot 1.040.000 euro geldt dat 0,70 procent van de waarde als inkomen wordt belast. Bij een modaal inkomen valt dit onder een tarief van 42%, zodat het eigenwoningforfait voor een woning met de landelijke gemiddelde waarde van 216.000 euro uitkomt op 635 euro. Dat is vergelijkbaar met een ozb-tarief van 0,2940 procent.
- 30 Zie R. Berndsen, H. Doornbos, M. van Vliet, F. Maas (2012), *Evaluatie Experimentenwet Bedrijven Investeringszones (BIZ)*, Berenschot.
- 31 Tweede Kamer, Vergaderjaar 2007-2008, 31 200 XIII, nr. 52.
- 32 In de praktijk is dit vereveningspercentage lager, doordat een rekentarief wordt gebruikt dat onder het gemiddelde ozb-tarief ligt. Zie M.A. Allers (2014) The Dutch local government bailout puzzle, *Public Administration*, doi: 10.1111/padm.12123.
- 33 De begrotinggegevens zijn afkomstig van het CBS (www.cbs.nl).

- 34 Zie M.A. Allers, C. Hoeben (2010), Effects of Unit-Based Garbage Pricing: A Differences-in-Differences Approach, *Environmental and Resource Economics*, 45, 405-428.
- 35 Zie M.A. Allers, C. Hoeben (2010), Effects of Unit-Based Garbage Pricing: A Differences-in-Differences Approach, *Environmental and Resource Economics*, 45, 405-428; of M.A. Allers, C. Hoeben, Met gedifferentieerd tarief minder afval, *ESB*, 16 oktober 2009, blz. 621-622.
- 36 Zie M.A. Allers, C. Hoeben (2010), Effects of Unit-Based Garbage Pricing: A Differences-in-Differences Approach, *Environmental and Resource Economics*, 45, 405-428; of M.A. Allers, C. Hoeben, Met gedifferentieerd tarief minder afval, *ESB*, 16 oktober 2009, blz. 621-622.
- 37 Ministerie van Financiën, *Wijzigingen in de belastingheffing met ingang van 1 januari 2015*.
- 38 AOO (2004), *Verkenning naar de kostenontwikkeling in het gemeentelijk afvalbeheer*.
- 39 Dit is geregeld in het Besluit beheer verpakkingen en papier en karton, *Staatsblad 2005*, blz. 183.
- 40 Tot 2013 werd het afvalfonds gevoed uit de opbrengsten van de verpakkingenbelasting. Omdat de administratie rondom deze belasting complex was is deze vervangen door een afvalbeheersbijdrage.
- 41 In april 2007 veroorzaakte de Arnhemse rechtbank beroering door de Nijmeegse rioolrechtverordening onverbindend te verklaren, omdat in die gemeente alleen eigenaren rioolrecht betaalden. Dat zou in strijd zijn met het gelijkheidsbeginsel. In september 2007 keurde het gerechtshof van Arnhem de Nijmeegse verordening in hoger beroep echter wel goed. De Hoge Raad bevestigde dit in mei 2009. Hiermee blijft de al jaren bestaande praktijk bestaan dat de meeste gemeenten alleen de eigenaar of de gebruiker aanslaan.
- 42 In Culemborg was vóór 2001 het rioolrecht een gebruikersheffing die deels afhankelijk was van de woz-waarde en deels van het waterverbruik. In 2001 is de gemeente overgestapt op een ander tariefsysteem.
- 43 P. Kooreman (1993), De prijsgevoeligheid van huishoudelijk watergebruik, *ESB*, 24 februari 1993, blz. 181-183.
- 44 Zie Stichting RIONED (2010), *Riolering in beeld. Benchmark rioleringszorg*.
- 45 *Bestuursakkoord Water*, april 2011.
- 46 Voor de ozb-tarieven golden in 2006 en 2007 wel wettelijke maxima, maar deze maximering is in 2008 vervallen. Sindsdien bestaat er een macronorm voor de ozb, maar die is voor individuele gemeenten niet bindend (zie blz. 32).
- 47 Gemeentewet artikel 229b.
- 48 Respectievelijk *Model kostenonderbouwing rioolheffing* en *Model kostenonderbouwing afvalstoffenheffing*, VNG, 2010.
- 49 Zie ook de *Atlas van de lokale lasten 2001*, blz. 15-18.
- 50 De gedachte hierachter is dat inwoners van die gemeenten meer belasting kunnen betalen, omdat zij rijker zijn dan inwoners van gemeenten met goedkope huizen. Op dit uitgangspunt is echter wel het een en ander af te dingen. Belasting wordt immers betaald uit het inkomen, niet uit de woningwaarde. Zie M.A. Allers (2003) Verevening van belastingcapaciteit tussen gemeenten kan beter, *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, nr. 4, 2003, blz. 146-156.
- 51 M.A. Allers, L.A. Toolsema, A.S. Zeilstra (2008), *De financiële positie van de gemeente Harlingen en de sturingsmogelijkheden van de raad*, COELO-rapport 08-01, Groningen.
- 52 Twee gemeenten geven niet weer welke uitgangspunten zijn gehanteerd. In slechts één gemeente, Vlaardingen, is er volgens de uitgangspunten ruimte om de woonlasten sterker te laten stijgen dan de inflatie.

Vlaardingen streeft ernaar om de woonlasten op hetzelfde peil te brengen als in omliggende gemeenten. Deze zijn in 2014 lager. In eerdere begrotingen (2007) geeft echter ook Vlaardingen aan dat het uitgangspunt voor de woonlasten is dat deze niet sterker mogen stijgen dan de inflatie.

- 53 In 2014. Bron: CBS.
- 54 Uit onderzoek bleek in het verleden dat gebruikers in gemeenten met een rechtse raad een naar verhouding groter deel van de woonlasten betalen dan in gemeenten met een linkse raad. Zie M. Wassenaar (1999), Lokale lastenpolitiek, *ESB*, 12 maart 1999, blz. 193-195.
- 55 In veel gevallen zal de huurtoeslag de doorberekende eigenarenheffingen (grotendeels) compenseren. Niet iedereen ontvangt echter huurtoeslag.
- 56 Uit onderzoek bleek in het verleden dat met name “linkse” gemeenten van de mogelijkheid gebruik maken om aan inkomenspolitiek te doen. Zie M. Wassenaar (1999), Lokale lastenpolitiek, *ESB*, 12 maart 1999, blz. 193-195.
- 57 De gemeentelijke progressiefactor P is als volgt gedefinieerd: $P = WL_{4/3} / WL_{2/3} - 1$. Hierin staat $WL_{4/3}$ voor de woonlasten in een woning waarvan de waarde één derde boven het in de gemeente geldende gemiddelde ligt, terwijl $WL_{2/3}$ staat voor de woonlasten in een woning met een waarde van één derde onder het gemiddelde. In een gemeente zonder ozb (en met een rioolheffing die niet is gekoppeld aan de woz-waarde) zou P op nul komen: de woonlasten zijn onafhankelijk van de waarde van de woning. Dit komt echter niet voor. Bij de berekening van de woonlasten nemen we ook eventuele heffingskortingen mee. Daardoor is het in theorie mogelijk dat P hoger is dan één. Dit is het geval als de heffingskorting meer bedraagt dan de gezamenlijke aanslag voor rioolheffing en reinigingsheffing.
- 58 Om na te gaan of iemand voor kwijtschelding in aanmerking komt, wordt eerst nagegaan of *vermogen* aanwezig is. Is dat zo, dan kan geen kwijtschelding worden verleend. Dit betekent dat huizenbezitters pas voor kwijtschelding in aanmerking komen nadat zij hun huis hebben “opgegeten”. Is geen vermogen aanwezig, dan dient de *betalingscapaciteit* te worden vastgesteld. Is die ontoereikend, dan kan kwijtschelding worden verleend. Om de betalingscapaciteit vast te stellen wordt eerst het netto besteedbare inkomen berekend: dit is het netto inkomen na aftrek van een aantal vaste lasten. Van het netto inkomen worden vervolgens de *kosten van bestaan* (ook wel: kwijtscheldingsnorm) afgetrokken. Met ingang van 1996 is het lagere overheden toegestaan een norm te hanteren van maximaal 100 procent van de relevante bijstandsnorm (het Rijk zelf blijft het percentage van 90 hanteren, dat vroeger ook voor lagere overheden gold). Is de aldus vastgestelde betalingscapaciteit positief, dan *moet* (zo nodig) 80 procent hiervan voor belastingbetaling worden opgeëist. De rest *kan* worden kwijtgescholden. Is geen betalingscapaciteit aanwezig, dan kan de gehele belastingschuld worden kwijtgescholden.
- 59 Een bijstandsnorm van 100 procent betekent dat de *kosten van bestaan* (zie vorige noot) op 100 procent van de relevante bijstandsnorm worden gesteld. De kosten van bestaan worden geacht eerst uit het inkomen te worden bestreden. Alleen als er dan nog inkomen over is, is geld beschikbaar voor het betalen van belasting.
- 60 “Toeristenbelasting teistert bedrijven”, kopte De Telegraaf op 3 mei 2010 bijvoorbeeld. Tweede-kamerlid Algra zag hierin aanleiding om de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de tand te voelen (Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, Aangangs, 2382).
- 61 Gerechtshof ‘s-Hertogenbosch, 12/00228.
- 62 *Staatsblad* 2011, 440.
- 63 Zie Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 844, nr. 41.
- 64 Belastingen en gemeenten, *B&G*, januari/februari 2013, blz. 15.
- 65 De index is als volgt berekend. Voor elke gemeente wordt elk van de drie tarieven afzonderlijk gedeeld door het gewogen landelijke gemiddelde. Deze drie cijfers worden per gemeente opgeteld, en door drie gedeeld. Dit levert een index op waarvan het gewogen gemiddelde één is. De index gaat er impliciet van uit dat alle drie soorten vergunningsaanvragen even belangrijk zijn. Dat is natuurlijk voor discussie vatbaar.

- 66 Provinciewet geldend vóór 1 januari 2013, artikel 222, lid 4.
- 67 Raad voor de financiële verhoudingen (2009), *Naar een herijking van de financiële verhouding tussen Rijk en provincies*, Rfv, Den Haag.
- 68 Zie M.A. Allers (2010), Moeten provincies belasting heffen?, *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, jaargang 42, nr. 1, blz. 12-19.
- 69 OESO (2014), *Water Governance in the Netherlands: Fit for the Future?*, OECD Studies on Water, OECD Publishing.
- 70 Het verband is zeer significant, $t = 6,8$. Als het kostenaandeel van ingezetenen 1 procentpunt hoger is, dan is het kostenaandeel van gebouwd 1,3 procentpunt lager.
- 71 Zie C. Hoeben (2010), *Ontwikkeling waterschapslasten in de periode 1998-2013*, COELO-rapport 10-3, Groningen.
- 72 CBS, www.statline.nl.
- 73 Gewogen naar het aantal vervuilingseenheden van huishoudens.
- 74 Zie website waterschap Hollands Noorder Kwartier 'De voordelen van samenwerken in de praktijk'.
- 75 Omdat waterschappen in toenemende mate projecten zullen uitvoeren waar niet alleen de inwoners en gebruikers van het waterschapsgebied van profiteren, en tariefverschillen tussen waterschappen maatschappelijk steeds minder worden geaccepteerd, zou er in de toekomst eigenlijk een Waterschapsfonds moeten worden opgericht waarmee de waterschappen de kosten onderling kunnen verevenen, zie C. Hoeben (2013), Financiële verhouding tussen waterschappen en rijk, *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 44(1), 58-65.
- 76 De totale waarde van onroerende zaken vorig jaar per gemeente (te vinden op Statline, www.statline.nl van het CBS) is vermenigvuldigd met de waardeinstijgingen voor woningen en niet-woningen (zie kaart 2 en 3). Vervolgens is per waterschap berekend wat de totale waarde van de onroerende zaken was in het gebied in het huidige en het vorige jaar en wat de waardeinstijging is. Waar binnen een gemeente meerdere waterschappen actief zijn, is een gewogen gemiddelde berekend.
- 77 M.A. Allers en C. Hoeben (2010), Effects of unit-based garbage pricing: a differences-in-differences approach, *Environmental and Resource Economics*, 45, 405-428.
- 78 Precieze cijfers hieromtrent zijn niet beschikbaar. Wij gaan er van uit dat één kilo afval in een zak zeven (restafval) of zes (gft-afval) liter inneemt en in een bak respectievelijk zes (restafval) of vijf (gft-afval) liter. De achterliggende gedachte hierbij is dat afval in een bak verder kan worden gecomprimeerd dan in een zak, omdat een zak gemakkelijker scheurt.
- 79 We gaan er verder van uit dat zakken en bakken vol worden aangeboden, en dat een meerpersoonshuishouden bestaat uit drie personen.
- 80 L. van Thiel (2013), *Watergebruik thuis 2013*. Amsterdam: TNS-NIPO en Vewin.
- 81 Een alternatief voor het corrigeren van het ozb-tarief voor het feit dat niet volledig wordt verevend is het berekenen van de gemiddelde ozb-aanslag gecorrigeerd voor het feit dat de belastinggrondslag überhaupt wordt verevend. Dit zou op hetzelfde neerkomen.
- 82 Hiernaast omvat de eigeninkomstenmaatstaf nog een bedrag per woonruimte, maar dat is voor deze discussie niet zo belangrijk.

- 83 Dit is berekend als 0,8 keer het verschil tussen de landelijke per capita waarde van woningen en die waarde in Pekela, vermenigvuldigd met het rekentarief voor eigenaren van woningen (0,1005 in 2013).
- 84 Dit blijkt als bij de bovenstaande berekening geen 0,8 (80 procent) maar 100 procent van de woningwaarde wordt genomen.
- 85 Te berekenen als $7,96 / (56.013 / 100)$.
- 86 Zie M.A. Allers (2005), De verdeling van het gemeentefonds: kritiek op de bestaande methode en voorstel voor alternatief, *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, nr. 4, blz. 158-189.
- 87 Kostenverschillen worden wat betreft de riolering deels via de algemene uitkering geëgaliseerd, maar dat geldt niet voor de kosten van de vuilnisophaal.

